Miðvikudaginn 5. júní 1991.

Nr. 19/1991. **Ákæruvaldið**
(Páll Arnór Pálsson, sérstakur saksóknari)
gegn
Björgólfi Guðmundssyni
(Guðmundur Ingvi Sigurðsson hrl.),
Helga Magnússyni
(Jón Steinar Gunnlaugsson hrl.),
Páli Braga Kristjónssyni
(Jónas A. Aðalsteinsson hrl.)
og Ragnari Kjartanssyni
(Jón Magnússon hrl.).

Hlutafélög. Bókhald. Löggiltir endurskoðendur. Fjárdráttur. Umboðssvik. Skjalafals.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Guðmundur Jónsson, Hrafn Bragason og Þór Vilhjálmsson og Jón G. Tómasson hæstaréttarlögmaður.

Jónatan Þórmundsson prófessor var með skipunarbréfi dómsmálaráðherra, dagsettu 6. ágúst 1987, sbr. 22. gr. laga nr. 74/1974 um meðferð opinberra mála, skipaður sérstakur ríkissaksóknari í málum, sem tengjast gjaldþroti Hafskips hf. Hann gaf út tvær ákærur á hendur 17 mönnum 11. og 23. nóvember 1988. Dómur féll í sakadómi Reykjavíkur 5. júlí 1990. Voru 14 af hinum ákærðu sýknaðir. Jónatan Þórmundsson lét síðan af starfi saksóknara að eigin ósk, og var Páll A. Pálsson hæstaréttarlögmaður skipaður í hans stað 13. júlí. Hann skaut máli þessu til Hæstaréttar með áfrýjunarstefnu 17. desember 1990. Allir ákærðu vildu una dómi, en af hálfu ákæruvaldsins er krafist sakfellingar samkvæmt breyttri ákæru, svo sem nánar kemur fram hér á eftir, til refsiákvörðunar, að því er varðar ákærða Ragnar Kjartansson, sem sýknaður var í héraði, en refsiþyngingar, að því er varðar dómfelldu Björgólf Guðmundsson, Helga Magnússon og Pál Braga Kristjónsson. Þá er þess krafist, að Helgi verði sviptur réttindum löggilts endurskoðanda. Héraðsdómi er ekki áfrýjað, að því er varðar 13 þeirra manna, sem sýknaðir voru.

Ákærðu krefjast sýknu af öllum kröfum ákæruvaldsins.

Í þeirri mynd, sem ákæra 11. nóvember 1988 er til meðferðar fyrir Hæstarétti, hljóðar hún svo sem hér á eftir greinir, eftir að hinn sérstaki ríkissaksóknari hefur fallið frá nokkrum þáttum hennar. Ákæran 23. nóvember 1988 er ekki til meðferðar hér fyrir dómi.

I. kafli.

„— — —

Rangfærsla skjala, fjársvik og brot á lögum um hlutafélög og um löggilta endurskoðendur, allt brot tengd reikningsskilum Hafskips hf. 31. ágúst 1984.

Ákærðu, Björgólfi Guðmundssyni, Helga Magnússyni, Páli Braga Kristjónssyni og Ragnari Kjartanssyni, er gefið að sök að hafa í sameiningu staðið að rangfærslu reikningsskila yfir rekstur og efnahag Hafskips hf. og dótturfélaga þess fyrstu átta mánuði ársins 1984, með því að útbúa efnislega röng bókhaldsgögn, með frestun gjaldfærslna og með því að gæta ekki viðurkenndra reikningsskilaaðferða, svo sem að neðan greinir, í því skyni að villa um fyrir stjórn félagsins í skýrslum og yfirlýsingum til hennar og til að tryggja félaginu áfram lánstraust og fyrirgreiðslu hjá viðskiptabanka sínum, Útvegsbanka Íslands, og loks fyrir að fá bankastjórn Útvegsbankans til þess að veita félaginu fjárhagslega fyrirgreiðslu, þar á meðal tvö lán hinn 7. nóvember 1984, alls að fjárhæð 4.040.000 hollensk gyllini, jafnvirði kr. 41.360.308, þegar lánin voru veitt, og ábyrgð vegna yfirdráttarheimildar hjá erlendum banka hinn 30. október 1984, að fjárhæð 500.000 Bandaríkjadali, er síðar var breytt í lán að sömu fjárhæð hinn 24. desember 1984, jafnvirði kr. 20.195.000, þegar lánið var veitt, og valda þannig bankanum fjártjóni eða verulegri hættu á slíku tjóni með því að vekja eða styrkja rangar hugmyndir bankastjórnarinnar um raunverulegan efnahag félagsins og rekstrarhorfur á grundvelli hinna röngu bókhaldsgagna, svo sem hér segir:

1.	Oftaldar viðskiptakröfur vegna bókunar á flutningstekjum:	kr. 11.431.481
	Vantaldar skuldir vegna beins kostnaðar af óloknum ferðum:	— 2.704.797

2.	Oftaldar viðskiptakröfur vegna bókunar flutningstekna af ferð m/s Skaftár:	— 6.000.000
3.	Oftaldar eignir vegna misræmis milli viðskiptareikninga:	— 1.801.998
4.	Oftaldar eignir vegna tvíbókaðra flutningstekna:	— 2.453.202
5.	Vantaldar skuldir vegna rekstrartaps Hafskips Holdings Inc.:	— 3.649.000
6.	Vantaldar skuldir vegna rekstrartaps dótturfélaga í Þýskalandi og Danmörku:	— 2.002.976
7.	Oftaldar eignir vegna sérstakra tékkareikninga fyrirsvarsmanna Hafskips hf.:	— 5.565.412
8.	Vantaldar skuldir vegna ágóðaþóknunar stjórnarformanns og forstjóra:	— 8.630.053
9.	Oftaldar eignir vegna eignfærðrar gámaleigu:	— 10.000.000

Með framangreindum rangfærslum sýndi efnahagsreikningur Hafskips hf. og dótturfélaga þess 31. ágúst 1984 jákvæða eiginfjárstöðu, að fjárhæð kr. 8.185.326, þegar hún í reynd var neikvæð um fjárhæð, sem nam að minnsta kosti kr. 45.823.269, og hefur þá verið tekið tillit til vantalinna eigna vegna villu í reikningsjöfnuði, að fjárhæð kr. 230.324.

Enn fremur er ákærða Helga gefið að sök að hafa hinn 19. október 1984 sem löggiltur endurskoðandi áritað reikningsskil fyrir fyrstu átta mánuði ársins 1984 með þeim hætti, að ekki verður annað af áritun hans ráðið en að reikningsskil þessi hafi verið endurskoðuð, þótt sú endurskoðun hafi ekki farið fram í reynd.

Framangreind reikningsskil voru lögð fram á stjórnarfundi Hafskips hf. 8. nóvember 1984, en höfðu áður verið send bankastjórn Útvegsbanka Íslands með bréfi, dagsettu 30. október 1984, þar sem sérstaklega var tekið fram, að reikningsskilin væru endurskoðuð.

Háttsemi ákærðu Björgólfs, Páls Braga og Ragnars samkvæmt því, sem að framan greinir, telst varða við 1. mgr. 158. gr. og 248. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 svo og við 1. tl. 151. gr. laga nr. 32/1978 um hlutafélög, en til vara við 2. mgr. 152. gr. laga nr. 32/1978.

Háttsemi ákærða Helga telst varða við 1.mgr. 158. gr., sbr. 138. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940, sbr. 7. gr. laga nr. 67/1976

um löggilta endurskoðendur, 1. tl. 151. gr. laga nr. 32/1978 um hlutafélög og 10. gr., sbr. 17. gr. laga nr. 67/1976 um löggilta endurskoðendur.

II. kafli.

— — —

III. kafli.

Rangfærsla skjala og brot á lögum um hlutafélög og um löggilta endurskoðendur, allt brot tengd ársreikningi Hafskips hf. fyrir árið 1984.

Ákærðu Björgólfi Guðmundssyni, Helga Magnússyni og Ragnari Kjartanssyni er gefið að sök að hafa í sameiningu staðið að rangfærslu ársreiknings Hafskips hf. fyrir árið 1984, sem dagsettur er 16. maí 1985, með því að útbúa efnislega röng bókhaldsgögn, með frestun gjaldfærslna og með því að gæta ekki viðurkenndra reikningsskilaaðferða, svo sem að neðan greinir, í því skyni að villa um fyrir stjórn félagsins, hluthöfum, bankastjórn Útvegsbanka Íslands og öðrum viðskiptaaðilum um raunverulegan efnahag félagsins og rekstrarafkomu og til þess að tryggja félaginu áfram lánstraust hjá viðskiptabanka félagsins, Útvegsbanka Íslands, svo sem hér segir:

1. Lotun flutningstekna og beins kostnaðar, sem þeim tengist:
   a) Íslandssiglingar:
      Oftaldar viðskiptakröfur vegna bókunar á flutningstekjum kr. 7.291.659
      Oftaldar skuldir vegna beins kostnaðar af skipaferðum — 238.379
   b) Atlantshafssiglingar:
      Oftaldar viðskiptakröfur vegna bókunar á flutningstekjum — 24.053.000
      Oftaldar skuldir vegna beins kostnaðar af skipaferðum — 11.852.000,
      Oftaldar viðskiptakröfur vegna bókunar á flutningstekjum — 6.607.000
      Oftaldar skuldir vegna beins kostnaðar af skipaferðum — 4.592.000

2.	Oftaldar viðskiptakröfur vegna uppsafnaðra tekna	— 15.900.000
3.	Oftaldar eignir vegna bókunar á upphafskostnaði	— 23.500.000
4.	Oftaldar eignir vegna eignfærslu kostnaðar frá Cosmos Shipping	— 4.872.000
5.	Oftaldar eignir vegna mismunar á reikningsjöfnuði	— 825.206
6.	Oftaldar bankainnstæður	— 2.979.803
	Vantaldar skuldir vegna ágóðaþóknunar	— 9.673.843
—	— —	
8.	Oftaldar eignir vegna eignfærslu á gámaleigu	— 12.703.237
—	— —	
10.	Oftaldar eignir vegna Hafskips Holdings Inc.	— 3.698.051

Með framangreindum rangfærslum sýndi efnahagsreikningur Hafskips hf. og dótturfélaga þess hinn 31. desember 1984 neikvæða eiginfjárstöðu, að fjárhæð kr. 104.869.756, þegar hún í reynd var neikvæð um kr. 257.411.673.

Enn fremur er ákærða Helga gefið að sök að hafa hinn 16. maí 1985 áritað ársreikning Hafskips hf. fyrir árið 1984 á þann veg, að ekki verður annað af áritun hans ráðið en að ársreikningar allra félaga innan samstæðunnar hafi verið endurskoðaðir, enda þótt endurskoðun hafi ekki farið fram á ársreikningum þriggja dótturfélaga, þ.e. Hafskips USA Inc., New York, Hafskips Holdings Inc., New York, og Hafskips Nederland B.V., Rotterdam, og enda þótt á skorti, að allir þættir í rekstri félagsins hefðu verið endurskoðaðir, einkum greiðslur af sérstökum tékkareikningum, þ.e. hlaupareikningum nr. 10903, 10921 og 12878 við Útvegsbanka Íslands.

Háttsemi ákærðu Björgólfs og Ragnars samkvæmt því, sem að framan greinir, telst varða við 1. mgr. 158. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 og 1. tl. 151. gr. laga nr. 32/1978 um hlutafélög.

Háttsemi ákærða Helga telst varða við 1. mgr. 158. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940, 1. tl. 151. gr. laga nr. 32/1978 um hlutafélög og 10. gr., sbr. 17. gr. laga um löggilta endurskoðendur nr. 67/1976, sbr. einnig 86. gr. og 3. mgr. 97. gr. laga nr. 32/ 1978, allt sbr. 138. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940, sbr. 7. gr. laga nr. 67/1976 um löggilta endurskoðendur.

IV. kafli.

Fjárdráttur af sérstökum tékkareikningum, hylming og bókhaldsóregla.

IV.1.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa á tímabilinu frá byrjun árs 1979 til 4. desember 1985 samfellt dregið sér úr sérstökum tékkareikningum hjá Hafskipi hf., þ.e. hlaupareikningum nr. 2878 og nr. 921, síðar 10921, við Útvegsbanka Íslands, sem ákærði hafði í vörslu sinni, ýmist einn eða sameiginlega með Ragnari Kjartanssyni, samtals kr. 6.733.020, en til vara kr. 2.064.510, umfram þá ágóðaþóknun, er kom í hlut ákærða samkvæmt samkomulagi við stjórn félagsins, upphaflega gerðu í júní 1978, og síðari breytingum frá 14. ágúst 1980 og 15. desember 1983, en fé þetta nýtti ákærði í eigin þágu eða annarra aðila óviðkomandi Hafskipi hf.

IV.2.

Ákærða Ragnari Kjartanssyni er gefið að sök að hafa á tímabilinu frá byrjun árs 1979 til 8. nóvember 1985 samfellt dregið sér úr sérstökum tékkareikningi hjá Hafskipi hf., þ.e. hlaupareikningi nr. 2878 og síðar 12878 við Útvegsbanka Íslands, sem ákærði hafði í vörslu sinni, ýmist einn eða sameiginlega með Björgólfi Guðmundssyni, samtals kr. 867.720 umfram þá ágóðaþóknun, er kom í hlut ákærða samkvæmt samkomulagi við stjórn félagsins, upphaflega gerðu í júní 1978, og síðari breytingum frá 14. ágúst 1980 og 15. desember 1983, en fé þetta nýtti ákærði í eigin þágu eða annarra aðila óviðkomandi Hafskipi hf.

IV.3.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa á árunum 1983 til og með árinu 1985 dregið sér úr sérstökum tékkareikningum hjá Hafskipi hf., þ.e. hlaupareikningum nr. 2878 og nr. 921, síðar 10921, við Útvegsbanka Íslands, eftirtaldar greiðslur, sem ákærði lét færa í bókhald Hafskips hf. sem kostnað félagsins, þó að þær væru persónuleg útgjöld og félaginu óviðkomandi:

a) kr. 13.600, er ákærði greiddi Erni Fr. Georgssyni með tékka nr. 1587057 af reikningi nr. 921, útgefnum 4. febrúar 1983, en

þótt greiðsla þessi væri óviðkomandi Hafskipi hf., lét ákærði gjaldfæra hana sem ferðakostnað hjá félaginu.

b) kr. 55.563,60 með tveimur tékkum, hvorum að fjárhæð kr. 27.781,80, nr. 1587067 og 1587069 af reikningi nr. 921, er ákærði notaði til að greiða vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar og meðákærða Ragnars í Hafskipi hf. og færa sem vaxtagjöld félagsins.

c) kr. 12.890, er ákærði greiddi Ferðaskrifstofunni Útsýn fyrir utanlandsferð sonar síns, Björgólfs Björgólfssonar, með tékka nr. 1629555 af reikningi nr. 10921, útgefnum 29. júní 1983, og lét færa í bókhald Hafskips hf. sem ferðakostnað, þótt ferðin væri félaginu óviðkomandi.

d) kr. 211.000, er ákærði fékk greiddar með tékka nr. 1629568 af reikningi nr. 10921, útgefnum 29. nóvember 1983, en fé þetta rann til ákærða sjálfs, þótt það væri fært sem afsláttur í bókhald Hafskips hf.

e) kr. 13.500, er ákærði greiddi Jóni Kjartanssyni með tékka nr. 1629570 af reikningi nr.10921, útgefnum 21. desember 1983, fyrir hreinsun á teppum í sinni eigu, en lét færa greiðsluna sem tjón í bókhald Hafskips hf.

f) kr. 13.000, er ákærði greiddi Antik Gallerí með tékka nr. 1629579 af reikningi nr. 10921, útgefnum 6. febrúar 1984, vegna eigin viðskipta, en lét gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. undir liðnum: „Risna, styrkir, auglýsingar, sími".

g) kr. 369.000, er ákærði greiddi Kristni Sophusi Kristinssyni með tékka nr. 1629598 af reikningi nr. 10921, útgefnum 1. ágúst 1984, stíluðum á Sjöstjörnuna hf., vegna persónulegra viðskipta ákærða og Kristins, en greiðsluna lét ákærði færa í bókhald Hafskips hf. sem tjón.

h) kr. 72.250, er ákærði greiddi sér með tékka nr. 2263627 af reikningi nr.10921, útgefnum 12. nóvember 1984, og lét færa í bókhald Hafskips hf. sem ferðakostnað á grundvelli reiknings frá Ferðaskrifstofunni Útsýn, dagsetts 27. september 1984, vegna ferðar óviðkomandi félaginu.

i) kr. 157.844 sem hluta af tékka nr. 2263629 af reikningi nr. 10921, útgefnum 19. desember 1984, er ákærði greiddi Reykvíkri endurtryggingu hf. vegna iðgjalda af persónulegum vá-

tryggingum ákærða og fjölskyldu hans, en lét gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. sem kostnað við tryggingar.

j) kr. 12.052 sem hluta af tékka nr. 2263630 af reikningi nr. 10921, útgefnum 21. desember 1984, er ákærði greiddi sér og lét færa í bókhald Hafskips hf. undir liðnum: „Risna, styrkir, auglýsingar, sími", þótt um persónuleg útgjöld væri að ræða, þ.e. kr. 6.538 vegna kaupa á vegglömpum o.fl., kr. 1.200 vegna sektar fyrir umferðarlagabrot og kr. 4.314 vegna hljóðupptöku af sjónvarpsþætti.

k) kr. 65.000, er ákærði greiddi sér með tékka nr. 2263642, útgefnum 1. ágúst 1985, og áritaði með reikningsnr. 11284, en tékkinn var tekinn út af reikningi nr. 10921. Ákærði lét færa fjárhæðina sem auglýsingakostnað í bókhald Hafskips hf.

l) kr. 4.200, er ákærði greiddi Ragnari Aðalsteinssyni hrl. með tékka nr. 2263644 af reikningi nr. 10921, útgefnum 21. ágúst 1985, sem þóknun fyrir lögfræðiaðstoð óviðkomandi Hafskipi hf., en lét færa í bókhald Hafskips hf. sem kostnað við lögfræðiaðstoð.

IV.4.

Ákærða Ragnari Kjartanssyni er gefið að sök að hafa á árunum 1981 til og með árinu 1984 dregið sér úr sérstökum tékkareikningi hjá Hafskipi hf., þ.e. hlaupareikningi nr. 2878 og síðar nr. 12878, við Útvegsbanka Íslands, eftirtaldar greiðslur, sem ákærði lét færa í bókhald Hafskips hf. sem kostnað félagsins, þó að þær væru persónuleg útgjöld og félaginu óviðkomandi:

a) kr. 22.356,60 sem hluta af tékka nr. 0761838 af reikningi nr. 2878, útgefnum 27. mars 1981, en með þessari greiðslu lét ákærði Hafskip hf. endurgreiða sér vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar í félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins.

b) kr. 22.356,60 sem hluta af tékka nr. 0761839 af reikningi nr. 2878, útgefnum 28. mars 1981, en með greiðslu þessari lét ákærði Hafskip hf. endurgreiða Björgólfi Guðmundssyni vexti vegna hlutafjáraukningar hans í félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins.

c) kr. 15.087, sem ákærði greiddi sér með tékka nr. 0858203 af reikningi nr. 2878, útgefnum 14. desember 1981, en vegna þess-

arar greiðslu skilaði ákærði í bókhald Hafskips hf. reikningi frá Ferðaskrifstofunni Útsýn, dagsettum 6. maí 1981, þótt reikningur þessi hefði áður verið greiddur ferðaskrifstofunni og fylgibréf með honum notað sem fylgiskjal í bókhaldi félagsins.

d) kr. 19.347, sem ákærði greiddi sér með tékka nr. 0858204 af reikningi nr. 2878, útgefnum 17. desember 1981, en með þessari greiðslu lét ákærði Hafskip hf. endurgreiða sér vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar í félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins.

e) kr. 17.810,10, sem ákærði greiddi sér með tékka nr. 0858219 af reikningi nr. 2878, útgefnum 16. apríl 1982, en með þessari greiðslu lét ákærði Hafskip hf. endurgreiða sér vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar í félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins.

f) kr. 16.115,55 sem hluta af tékka nr. 0998189 af reikningi nr. 2878, útgefnum 11. október 1982, en með þessari greiðslu lét ákærði Hafskip hf. endurgreiða sér vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar í félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins.

g) kr. 78.880, sem ákærði greiddi í Landsbanka Íslands með tékka nr. 1712986 af reikningi nr. 12878, útgefnum 12. september 1983, og notaði til að greiða víxil vegna ferðakostnaðar aðila tengdra honum, en óviðkomandi Hafskipi hf., en greiðsluna lét ákærði færa á ferðakostnað í bókhald Hafskips hf.

h) kr. 298.000, sem ákærði greiddi sér með tékka nr. 1712988 af reikningi nr. 12878, útgefnum 12. september 1983, en fé þetta rann til ákærða sjálfs, þótt það væri fært sem afsláttur í bókhald Hafskips hf.

i) kr. 13.866 sem hluta af tékka nr. 1712990 af reikningi nr. 12878, útgefnum 4. október 1983, en með þessari greiðslu lét ákærði Hafskip hf. endurgreiða sér vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar í félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins.

j) kr. 24.849, sem ákærði greiddi sér með tékka nr. 1712999 af reikningi nr. 12878, útgefnum 15. desember 1983, og lét færa í bókhald Hafskips hf. sem risnu, þótt um væri að ræða greiðslu á hluta kostnaðar við brúðkaupsveislu dóttur hans.

k) kr. 64.751,10, sem ákærði greiddi Bláskógum hf. með tékka nr. 1712956 af reikningi nr. 12878, útgefnum 16. febrúar 1984,

og lét færa í bókhald Hafskips hf. sem tjón og afslátt, þótt um væri að ræða greiðslu fyrir húsgögn, sem Bláskógar hf. fluttu inn fyrir ákærða persónulega.

l) kr. 18.357, sem ákærði greiddi Bláskógum hf. með tékka nr. 1712961 af reikningi nr. 12878, útgefnum 16. febrúar 1984, og lét færa í bókhald Hafskips hf. sem tjón og afslátt, þótt um væri að ræða greiðslu aðflutningsgjalda fyrir húsgögn, sem Bláskógar hf. fluttu inn fyrir ákærða persónulega.

m) kr. 5.827,50 sem hluta af tékka nr. 1712969 af reikningi nr. 12878, útgefnum 13. mars 1984, er ákærði greiddi í Útvegsbanka Íslands og notaði til að greiða vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar í félaginu, en lét færa sem vaxtagjöld félagsins.

n) kr. 17.000, sem ákærði greiddi Konráði Guðmundssyni með tékka nr. 2023552 af reikningi nr. 12878, útgefnum 12. október 1984, og lét færa í bókhald Hafskips hf. sem ráðgjöf undir liðnum. Erlend sérfræðiaðstoð, þótt um væri að ræða viðgerð á sumarbústað ákærða.

o) kr. 4.976 sem hluta af tékka nr. 2023554 af reikningi nr. 12878, útgefnum 2. nóvember 1984, en með þessari greiðslu lét ákærði Hafskip hf. endurgreiða sér vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar í félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins.

IV.5.

Ákærðu Björgólfi Guðmundssyni og Páli Braga Kristjónssyni er gefið að sök að hafa dregið sér og fénýtt í eigin þágu eða annarra aðila, óviðkomandi Hafskipi hf., kr. 163.000, sem ákærði Páll Bragi, að fyrirlagi meðákærða Björgólfs, greiddi sér með handhafatékka nr. 1772040, útgefnum 27. október 1983, af sérstökum tékkareikningi nr. 10903 við Útvegsbanka Íslands, sem ákærði Páll Bragi hafði í vörslu sinni, og lét gjaldfæra greiðsluna í bókhald Hafskips hf. gegn framvísun á tilbúnu fylgiskjali með textanum: „Afsláttur vegna vskm." og árituninni: „Rétt. B.G."

IV.6.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa dregið sér kr. 23.500, sem ákærði lét meðákærða Pál Braga greiða með tékka nr. 1772046 af reikningi nr. 10903 við Útvegsbanka Íslands,

útgefnum 9. nóvember 1983, og afhenti Jóni Ágústi Eggertssyni sem ferðastyrk félaginu óviðkomandi gegn framvísun á tilbúnum reikningi frá Þorsteini Eggertssyni hdl., dagsettum 8. nóvember 1983, að sömu fjárhæð fyrir lögmannsaðstoð við samningsgerð og lét gjaldfæra hjá Hafskipi hf. sem „innlenda sérfræðiaðstoð".

IV.7.

Ákærðu Björgólfi Guðmundssyni, Páli Braga Kristjónssyni og Ragnari Kjartanssyni er gefið að sök að hafa dregið sér kr. 120.000, sem ákærði Páll Bragi, að fyrirlagi meðákærðu Björgólfs og Ragnars, greiddi sér með tékka nr. 1772049, útgefnum 23. nóvember 1983, af sérstökum tékkareikningi nr. 10903 við Útvegsbanka Íslands, sem ákærði Páll Bragi hafði í vörslu sinni, en greiðslu þessa fénýttu ákærðu fyrir milligöngu Alberts Guðmundssonar til greiðslu sjúkrakostnaðar í þágu aðila, óviðkomandi Hafskipi hf., Guðmundar Jóhanns Guðmundssonar, og létu gjaldfæra í bókhald félagsins undir liðnum „Gjafir og styrkir".

Jafnframt er ákærðu Björgólfi og Páli Braga gefið að sök að hafa dregið sér kr. 60.000 sem andvirði tékka nr. 3562956 af hlaupareikningi nr. 250 við Landsbanka Íslands, sem gefinn var út til Hafskips hf., en tékki þessi var endurgreiðsla hf. Eimskipafélags Íslands á helmingi ofangreinds sjúkrakostnaðar.

IV.8.

Ákærðu Björgólfi Guðmundssyni, Páli Braga Kristjónssyni og Ragnari Kjartanssyni er gefið að sök að hafa við vörslu og meðferð sérstakra tékkareikninga, þ.e. hlaupareikninga nr. 2878, síðar nr. 12878, nr. 921, síðar 10921, og nr. 903, síðar 10903, við Útvegsbanka Íslands, sýnt af sér stórfellda óreglusemi í bókhaldi með því að vanrækja skil á fylgiskjölum, styðja færslur við ófullnægjandi eða villandi fylgiskjöl, færa til gjalda ýmis persónuleg útgjöld ákærðu sjálfra og annarra starfsmanna Hafskips hf. og sjá ekki til þess, að lokafærslur í bókhald Hafskips hf. væru í samræmi við raunverulegar greiðslur af reikningum þessum.

IV.9.

Ákærði Helgi Magnússon er sóttur til saka fyrir hylmingu með því að hafa í starfi sínu sem löggiltur endurskoðandi Hafskips hf.

látið færa nokkurn hluta þeirra fjárhæða, sem meðákærðu Björgólfur, Páll Bragi og Ragnar höfðu á hverju rekstrarári ráðstafað af hinum sérstöku tékkareikningum, sem þeir höfðu í vörslu sinni, á tiltekna kostnaðarliði í bókhaldi félagsins, án þess að krefja meðákærðu um viðeigandi fylgiskjöl fyrir þeim greiðslum í því skyni að sannreyna, að kostnaðarfærslur vörðuðu félagið og að úttektir ákærðu Björgólfs og Ragnars að öðru leyti væru innan marka þeirrar heimildar, sem stjórn félagsins hafði samþykkt, og fyrir að hafa þannig aðstoðað meðákærðu við að leyna fjárdráttarbrotum þeirra, sem að framan er lýst, og að halda ólöglegum ávinningi af þeim brotum.

IV.10.

Öll framangreind brot ákærðu Björgólfs Guðmundssonar, Páls Braga Kristjónssonar og Ragnars Kjartanssonar samkvæmt ákæruliðum IV.1 til IV.7 teljast varða við 247. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940, og brot samkvæmt ákærulið IV.8 teljast varða við 262. gr. sömu laga.

Háttsemi ákærða Helga Magnússonar samkvæmt ákærulið IV.9 telst varða við 1. mgr. 254. gr., sbr. 138. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940, og 7. gr. laga nr. 67/1976 um löggilta endurskoðendur.

V. kafli.

Skjalafals.

Ákærða Páli Braga Kristjónssyni er gefið að sök að hafa á árinu 1983 notað til gjaldfærslu í bókhald Hafskips hf. eftirtalda falsaða reikninga:

a) Fjóra reikninga, samtals að fjárhæð kr. 43.320, sem ritaðir voru á reikningseyðublöð frá Slippfélaginu í Reykjavík hf., með tilbúnum greiðsluundirritunum, þar sem látið var líta svo út sem um greiðslu fyrir vinnu í þágu Hafskips hf. væri að ræða, en samsvarandi fjárhæðir greiddi ákærði Jóni Sævari Jónssyni af sérstökum tékkareikningi nr. 903, síðar 10903, við Útvegsbanka Íslands, eins og hér greinir:

Reikningur, dagsettur 20. febrúar	kr.	15.000
Reikningur, dagsettur 8. ágúst	kr.	13.500
Reikningur, dagsettur 19. september	kr.	10.500

Reikningur, dagsettur 20. nóvember ..... kr. 4.320

b) Reikning, dagsettan 30. september, að fjárhæð kr. 60.000, sem ritaður var á reikningseyðublað frá Slippfélaginu í Reykjavík hf., með stimpli félagsins sem greiðsluundirritun, þar sem látið var líta svo út sem um greiðslu fyrir vinnu í þágu Hafskips hf. væri að ræða, en ákærði notaði reikning þennan til að greiða sér samsvarandi fjárhæð af sérstökum tékkareikningi nr. 10903 við Útvegsbanka Íslands.

c) Reikning að fjárhæð kr. 30.000, sem ritaður var á reikningseyðublað frá Svani Lárussyni, Asparlundi 2, Garðabæ, fyrir 240 rúmmetra af grús, með tilbúinni greiðsluundirritun, þar sem látið var líta svo út sem þar væri um greiðslu fyrir vörukaup af hálfu Hafskips hf. að ræða, en ákærði notaði reikning þennan til að greiða Þórunni Lúðvíksdóttur fyrir kandidatsritgerð í viðskiptafræði með tveimur tékkum af sérstökum tékkareikningi nr. 10903, tékka nr. 1648733, útgefnum 4. júlí, kr. 15.000, og tékka nr. 1772026, útgefnum 9. september 1983, kr. 15.000.

Ákærði Páll Bragi telst með framangreindri háttsemi hafa gerst sekur um skjalafals, sem varðar við 1. mgr. 155. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940.

VI. kafli.

Ýmis fjárdráttarbrot.

VI.1.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa á árinu 1983 dregið sér eftirtaldar greiðslur, sem ákærði lét greiða sér af aðalbankareikningi Hafskips hf., þ.e. hlaupareikningi nr. 1180 við Útvegsbanka Íslands, og ráðstafaði í eigin þágu eða annarra, án þess að þær vörðuðu félagið.

a) kr. 20.800, er ákærði afhenti Jóni S. Alexanderssyni með tékka, útgefnum 10. febrúar 1983, sem ferðastyrk félaginu með öllu óviðkomandi og lét gjaldfæra í bókhald Hafskips sem „inn lenda sérfræðiaðstoð".

b) kr. 12.453, er ákærði lét greiða til Pan Am með tékka, útgefnum 21. mars 1983, sem greiðslu á fargjaldi Jóns S. Alexanderssonar til Kaupmannahafnar og til baka og lét gjaldfæra sem

ferðakostnað félagsins, þótt ferðin væri félaginu með öllu óviðkomandi.

c) kr. 121.030, er ákærði fékk afhenta sem handhafatékka, útgefinn 18. apríl, og framseldi sjálfur til eigin ráðstöfunar, en fyrir greiðslunni afhenti ákærði tilbúna greiðslukvittun „v/kaupa á brettum" og lét eignfæra í bókhald Hafskips hf. sem bretti.

d) kr. 12.778, er ákærði fékk afhentar sem handhafatékka, útgefinn 11. maí 1983, og framseldi sjálfur til eigin ráðstöfunar, en greiðsluna lét ákærði gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. sem „ýmsan kostnað v/starfsm.".

e) kr. 28.885, er ákærði lét greiða sér með tékka, útgefnum 6. júlí 1983, en greiðsluna lét ákærði gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. sem „risnu/móttöku gesta" gegn framvísun á tilbúnu fylgiskjali með árituninni „reikn. hjá B.G.".

f) kr. 26.767, er ákærði fékk afhentar sem handhafatékka, útgefinn 9. ágúst 1983, og framseldi sjálfur til eigin ráðstöfunar, en greiðsluna lét ákærði gjaldfæra í bókhaldi Hafskips hf. sem „innlenda sérfræðiaðstoð" gegn framvísun á tilbúnu fylgiskjali með árituninni „v/úttekt reikn. hjá B.G.".

g) kr. 60.571, er ákærði lét greiða sér með tékka, útgefnum 28. nóvember 1983, og gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. sem „ýmsan kostnað v/starfsm." gegn framvísun á tilbúnu fylgiskjali með árituninni „v/ýmissa reikninga hjá B.G.".

VI.2.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa dregið sér kr. 302.386 sem hluta af kaupverði bifreiðarinnar R-4679, Chrysler New Yorker 4D, sem ákærði keypti samkvæmt kaupnótu 1. desember 1983 hjá Jöfri hf., með því að láta skuldfæra fjárhæðina á Hafskip hf. og félagið síðan endanlega greiða hana með eftirgjöf flutningsgjalda til Jöfurs hf. samkvæmt kreditnótu, dagsettri 19. september 1985.

VI.3.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa dregið sér kr. 500.000 til greiðslu eigin loforðs um lán til Bláskóga hf. með því að hafa á árinu 1983 látið skuldfæra þessa fjárhæð á sérstakan biðreikning hjá Hafskipi hf. til lækkunar á skuld Bláskóga hf. við Haf-

skip hf. og síðar, í nóvember 1985, látið gjaldfæra fjárhæðina í bókhald Hafskips hf. sem afslátt á flutningsgjaldatekjum fjögurra skipa félagsins, kr. 125.000 á hvert skip.

VI.4.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa hinn 14. nóvember 1985 látið meðákærða Árna Árnason afhenda sér eftirtalda níu víxla af víxileign Hafskips hf., samtals að fjárhæð kr. 1.442.214, alla útgefna af Hafskipi hf. og samþykkta til greiðslu í Útvegsbanka Íslands, og hafa síðan fénýtt víxla þessa í eigin þágu:

1. Efnagerð Laugarness til greiðslu 24. janúar 1986, kr. 215.037.
2. Standberg hf. til greiðslu 25. janúar 1986, kr. 274.387.
3. Standberg hf. til greiðslu 10. febrúar 1986, kr. 275.597.
4. Eyðublaðatækni hf. til greiðslu 10. febrúar 1986, kr. 33.163.
5. Línan hf. til greiðslu 10. febrúar 1986, kr. 34.748.
6. Línan hf. til greiðslu 10. febrúar 1986, kr. 10.811.
7. Krit hf. til greiðslu 10. febrúar 1986, kr. 40.549.
8. Ásbjörn Ólafsson hf. til greiðslu 15. febrúar 1986, kr. 275.000.
9. Ásbjörn Ólafsson hf. til greiðslu 25. febrúar 1986, kr. 282.922.

VI.5.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa hinn 30. nóvember 1984 misnotað aðstöðu sína í starfi hjá Hafskipi hf. með því að láta meðákærða Pál Braga Kristjónsson gefa út þrjár kreditnótur í því skyni að gefa eftir viðskiptaskuld Bláskóga hf. við Hafskip hf., samtals kr. 1.613.596, og nota eftirgjöf þessa þannig í þágu annars félags, sem ákærði átti hlut í. Eftirgjöf skuldarinnar var með þessum hætti:

1. Umsaminn afsláttur kr. 969.134
2. Eftirgjöf á pakkhússleigu samkv. 14 reikningum kr. 440.085
3. Bakfærðir vextir vegna ýmissa reikninga kr. 204.377

VI.6.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa 13. nóvember 1985 misnotað aðstöðu sína hjá Hafskipi hf. með því að gefa út kreditnótu í því skyni að gefa eftir höfuðstól skuldar Kristins Sophusar Kristinssonar, kr. 337.298, ásamt dráttarvöxtum, kr.

109.527, samtals kr. 446.825, og nýta eftirgjöf þessa í persónulegum viðskiptum sínum við nefndan Kristin Sophus.

VI.7.

Öll framangreind brot ákærða Björgólfs Guðmundssonar samkvæmt ákæruliðum VI.1 til VI.6 teljast varða við 1. mgr. 247. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940, en brot hans samkvæmt ákæruliðum VI.5 og VI.6 teljast til vara vera umboðssvik samkvæmt 249. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940.

VII. kafli.

— — —

VIII. kafli.

— — —

IX. kafli.

— — —

X. kafli.

— — —

XI. kafli.

Dómkröfur.

Þess er krafist, að allir ákærðu verði dæmdir til refsingar og greiðslu alls sakarkostnaðar og að ákærði Helgi Magnússon verði auk þess með dómi sviptur réttindum löggilts endurskoðanda samkvæmt 1. mgr. 15. gr., sbr. 7. gr. laga nr. 67/1976 um löggilta endurskoðendur, sbr. 68. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 með áorðnum breytingum.“

2. kafli

Það er upphaf máls þessa, að Hafskip hf. var tekið til gjaldþrotaskipta 6. desember 1985. Með bréfi, dagsettu 6. maí 1986, sendi skiptaráðandinn í Reykjavík ríkissaksóknara margvíslegar upplýsingar, gögn og skýrslur um gjaldþrotið. Segir í upphafi bréfsins, að með vísan til 4. tl. 88. gr. gjaldþrotalaga nr. 6/1978 tilkynnist

ríkissaksóknara, að við rannsókn fyrir skiptarétti hafi komið í ljós, að ástæða sé til að ætla, að fyrirsvarsmenn félagsins, ýmsir starfsmenn þess svo og aðrir kunni að hafa gerst sekir um refsiverða háttsemi.

Í bréfi skiptaréttar er nokkur grein gerð fyrir sögu og starfsemi félagsins. Er það, sem hér verður rakið þar um, að miklu leyti byggt á þeirri greinargerð.

Hafskip hf. var stofnað 1958 af mönnum, sem einkum tengdust verslunarrekstri og fiskvinnslu. Fékkst félagið frá upphafi við millilandasiglingar. Rekstur félagsins virðist jafnan hafa staðið mjög tæpt. Viðskiptabanki félagsins var frá upphafi Útvegsbanki Íslands. Staða félagsins gagnvart bankanum mun lengi hafa verið verulegt vandamál. Á árinu 1977 var svo komið, að við félaginu blasti rekstrarstöðvun, og mun þá bankinn hafa aukið afskipti sín af málefnum þess. Hlutaðist bankinn til um, að ráðnir voru nýir framkvæmdastjórar að félaginu, ákærðu Björgólfur Guðmundsson og Ragnar Kjartanssson. Jafnframt var hlutafé félagsins aukið, og inn komu sem nýir, stórir hluthafar ýmis fyrirtæki eða forráðamenn fyrirtækja, sem þurftu á vöruflutningum að halda. Á aðalfundi félagsins 1979 var kosin ný 14 manna stjórn. Meðal stjórnarmanna urðu þá Albert Guðmundsson alþingismaður, sem kjörinn var formaður stjórnar, Ólafur B. Ólafsson, framkvæmdastjóri Miðness hf., sem var varaformaður, og Sveinn R. Eyjólfsson, sem varð ritari. Í kjölfar þessara breytinga urðu ýmsar breytingar á starfsemi félagsins. Kallaði þessi breytta starfsemi á auknar fjárfestingar í búnaði og tækjakosti svo og á breyttan skipastól. Til þessa naut félagið töluverðrar fyrirgreiðslu Útvegsbanka Íslands, sem veitti bæði ábyrgðir og lán. Á árinu 1981 hóf félagið siglingar til Bandaríkjanna og fékk með þeim hætti hlutdeild í flutningum fyrir varnarliðið á Keflavíkurflugvelli. Virðast flutningar þessir hafa reynst mjög ábatasamir og hafa gefið félaginu um 30% brúttótekna sinna, en til þeirra notaði félagið aðeins eitt skip af sex. Þessar breytingar allar stóðu yfir frá 1980 til 1983, og var stjórn félagsins frá 1979 að mestu óbreytt á þessum tíma. Sú breyting varð hins vegar á stöðu félagsins gagnvart Útvegsbankanum á þessu tímabili, að skuldir þess við bankann og ábyrgðir fyrir skuldbindingum við aðra jukust mikið. Í árslok 1979 nam samanlögð fjárhæð skulda

og ábyrgða í viðskiptum þessara aðila 12.495.440 (ný-) krónum, en sú fjárhæð uppfærð með lánskjaravísitölu aprílmánaðar 1986 nam 136.969.250 krónum, að því er segir í bréfi skiptaráðanda. Skuldir í lok júní 1983 voru hins vegar 261.425.200 krónur, en sú fjárhæð uppfærð með lánskjaravísitölu nam 567.882.485 krónum á verðlagi aprílmánaðar 1986.

Á þessum tíma gegndi stjórnarformaður félagsins einnig starfi formanns bankaráðs Útvegsbanka Íslands auk þess að vera alþingismaður.

Á aðalfundi félagsins í júní 1983 urðu nokkrar breytingar á stjórn þess, en þá lét fyrrnefndur formaður af störfum. Sú breyting, sem hér skiptir máli, var sú, að ákærði Ragnar Kjartansson tók við störfum stjórnarformanns og lét þá jafnframt af framkvæmdastjórastarfinu. Hann gegndi þó áfram fullum störfum fyrir félagið, og í raun urðu litlar breytingar á störfum hans aðrar en þær, að hann bætti á sig störfum stjórnarformanns. Nýtt skipurit var þó samþykkt fyrir fyrirtækið. Samkvæmt því varð ákærði Björgólfur Guðmundsson forstjóri þess, en ráðnir voru tveir framkvæmdastjórar, ákærði Páll Bragi Kristjónsson og Jón Hákon Magnússon. Hafði ákærði Páll Bragi með höndum stjórnun fjármálasviðs, þar til hann lét af störfum í mars 1985, en Jón Hákon hafði forræði markaðssviðs, þar til félagið hætti störfum.

Árið 1982 hafði félagið opnað eigin skrifstofu í New York, sem hafði með höndum umsjón skipaafgreiðslu þar í landi auk sölumála. Haustið 1983 keypti Hafskip hf. í nafni Hafskips Holdings Inc. öll hlutabréf í félaginu Cosmos Shipping Co. í Bandaríkjunum, en félag þetta hafði þá starfað um áratugi við flutningamiðlun. Framkvæmdastjóri þess varð Gunnar Andersen, en hann lét af störfum á vormánuðum 1985. Um svipað leyti stóð Hafskip hf. að stofnun sjálfstæðra dótturfélaga í New York (Hafskip USA Inc.), en framkvæmdastjóri þess varð Baldvin Berndsen, Ipswich (Hafskip UK Ltd.), Hamborg (Hafskip Deutschland GmbH), Kaupmannahöfn (Hafskip Danmark AS) og Rotterdam (Hafskip Nederland BV). Þá var enn fremur opnað útibú í Varberg í Svíþjóð. Þessi dótturfélög höfðu öll með höndum áþekka starfsemi og skrifstofan í New York.

Áður er vikið að þýðingu flutninga fyrir bandaríska herinn, en

starfsemi þessi fluttist frá íslensku skipafélögunum vorið 1984. Í kjölfar þeirra breytinga hóf Hafskip hf. nýja starfsemi, svonefnda „milliflutninga" (transitflutninga) milli Bandaríkjanna og Evrópu, en þeim var hagað á þann veg, að vörur voru fluttar frá upprunastað til Íslands, þar sem þeim var umskipað og þær fluttar til ákvörðunarstaðar með öðru skipi. Þessum flutningum lauk, þegar félagið hóf beinar siglingar yfir Atlantshaf, en fyrsta ferðin var farin í október 1984. Forráðamenn félagsins munu hafa talið ýmis uggvænleg teikn á lofti um framtíð félagsins sumarið 1984, því að auk missis flutninganna fyrir varnarliðið urðu þeir fyrir búsifjum vegna lækkunar flutningstaxta samkeppnisaðila. Þeir munu því hafa ákveðið að hefja beinar siglingar yfir Atlantshaf, en áætlanir, sem þeir gerðu, bentu til, að af þeim mætti hafa verulegar tekjur og mikinn hagnað. Starfsemi þessi fór þannig fram, að félagið tók í upphafi á leigu tvö stór gámaskip og hóf áætlunarsiglingar milli tveggja hafna í Bandaríkjunum, en fjögurra hafna í Evrópu. Liðlega tveimur mánuðum frá upphafi þessarar starfsemi var skipunum fjölgað um tvö og hafnar siglingar milli Bandaríkjanna og Norðurlanda. Með starfsemi þessari margfaldaði félagið flutningsmagn sitt og veltu. Vegna þessarar starfsemi varð félagið að stórauka rekstrarbúnað sinn, og má þar nefna auk umræddra skipa gífurlega fjölgun gáma. Hins vegar virðist þess ekki hafa verið gætt að auka til samræmis afkastagetu við bókhald og fjármálastjórn, að því er segir í skýrslu skiptaráðanda. Þrátt fyrir áætlanir í aðra veru varð mikið tap á þessum siglingum. Fyrirsvarsmenn félagsins halda því fram, að það hafi ekki orðið ljóst fyrr en í júlí 1985. Hafa þeir einkum kennt um seinvirkni í gagnaskilum frá Bandaríkjunum og auknu álagi á bókhaldsdeildina.

Auk þeirra erfiðleika, sem að félaginu steðjuðu sumarið 1984 og áður eru raktir, hafa forráðamenn þess nefnt, að við hafi bæst tjón af völdum verkfalls opinberra starfsmanna í október 1984 og gengislækkunar í kjölfar þess. Hafa þeir rakið orsakir erfiðleika félagsins og aðdraganda gjaldþrots þess til þessara atvika. Fram hafa verið lagðar athugasemdir bankastjórnar Útvegsbankans um samskipti bankans við Hafskip. Þar segir, að haustið 1984 hafi forráðamenn Hafskips margóskað eftir mikilli fyrirgreiðslu við Útvegsbankann vegna greiðsluerfiðleika. Kveðst stjórn bankans jafnan hafa hafnað

þessari málaleitan. Hafi það m.a. orðið til þess, að forráðamenn félagsins ræddu við stjórnendur Eimskipafélags Íslands hf. um sölu allra hlutabréfa þess. Í desembermánuði kveðst bankastjórnin hafa fengið frá félaginu áætlun um, að tap á árinu myndi nema um 55 milljónum króna. Um líkt leyti hafi stjórnendur Hafskips farið þess formlega á leit við bankann, að veitt yrði tveggja milljóna dollara lán til þess að greiða lausaskuldir félagsins. Þessari beiðni hafi verið algjörlega hafnað. Viðræður við Eimskipafélag Íslands báru engan árangur. Þess í stað ákvað stjórn Hafskips að stefna að 80 milljóna króna hlutafjáraukningu, úr 16 milljónum í 96 milljónir króna. Gekk þetta eftir í kjölfar hluthafafundar í byrjun febrúar 1985. Voru 77 milljónir króna greiddar til félagsins fyrir aukið hlutafé með skuldabréfum, sem voru handveðsett bankanum vegna fyrirgreiðslu, sem veitt var vegna hlutafjáraukningarinnar.

Ársreikningur Hafskips fyrir 1984 lá endanlega fyrir 16. maí 1985, og sýndi hann mun meira tap en áður hafði verið upp gefið, 95.716.766 krónur. Í síðastá lagi í júlí 1985 lá fyrir að sögn skiptaráðenda, svo að ekki varð um villst, hver afkoma félagsins var framan af því ári. Hafnaði Útvegsbankinn þá beiðnum félagsins um frekari fyrirgreiðslur til áframhaldandi rekstrar. Heildarfjárhæð skulda félagsins við bankann og ábyrgðir voru þá orðnar 609.424.000 krónur. Á þessum tíma gerði bankaeftirlit Seðlabanka Íslands úttekt á stöðu viðskipta félagsins við Útvegsbankann. Gáfu niðurstöður hennar til kynna, að bankann skorti tryggingar fyrir umtalsverðum hluta lánsfjárins.

Bankastjórn Útvegsbankans skýrir hækkun skuldbindinga Hafskips við bankann frá miðju ári 1984 fram til gjaldþrots á þann hátt, að auk fyrirgreiðslunnar vegna hlutafjáraukningar hafi gengisbreytingar haft í för með sér mikla hækkun útlána í krónutölu, vextir af lánum hafi ekki verið greiddir og hafi bæst við höfuðstólinn með skuldbreytingarlánum og leggja hafi þurft út fé vegna greiðslu á ábyrgðum, sem bankinn var í. Til frekari skýringa tilgreinir bankastjórnin eftirfarandi tölur:

„Staða erlendra endurlána 31.12.1983 á gengi þess dags .	kr. 250.759 þús.
Staða innlendra lána 31/12 1983	— 19.128 —
Staða lána 31/12 1983 ..... Samt.	kr. 269.887 þús.

Hækkun í kr. til 6/12 1985 skýrist þannig:		
Hækkun vegna gengisbr.	—	186.411 —
Vextir og kostn. (skuldbr.)	—	47.465 —
Gjaldfallnar ábyrgðir:		
a) sem stofnað var til fyrir 31/12 1983	—	43.148 —
b) sem stofnað var til eftir 31/12 1983	—	9.109 —
Skuldbr. á innlendu láni	—	16.000 —
Lán veitt v/hlutafjaukn.	—	78.887 —
	kr.	650.907 þús.
Önnur hækkun beinna lána	—	2.353 —
Samtals	kr.	653.260 þús.
Staða erlendra lána 6/12 1985 á gengi þess dags	kr.	643.625 þús.
Staða innlendra lána 6/12 1985	—	9.635 —
Staða lána 6/12 1985 samt.	kr.	653.260 þús.

Ath.:
Keyptir víxlar, samþykktir af öðrum, hækkuðu um kr. 46 milljónir á þessu tímabili.“

3. kafli.

Rannsókn gjaldþrotsins hófst fyrir skiptarétti Reykjavíkur fyrri hluta janúar 1986. Höfðu hana með höndum tveir borgarfógetar. Jafnframt voru ráðnir til starfa löggiltir endurskoðendur. Störfuðu þeir allir við Endurskoðunarmiðstöðina hf. N. Mancher. Stjórnaði Valdimar Guðnason starfi þessa hóps í samráði við skiptaráðendur. Störf endurskoðendanna hófust fyrri hluta desember 1985, og unnu þeir að mestu að afmörkuðum viðfangsefnum hver um sig. Valin voru í upphafi tiltekin athugunarefni, sem aukið var við eftir því, sem frekari upplýsingar komu fram. Skiluðu þeir ýtarlegum skýrslum um tiltekna þætti viðfangsefnisins. Í bréfi því til ríkissaksóknara, sem áður er á minnst, gera skiptaráðendur grein fyrir einstökum atriðum varðandi rannsókn gjaldþrotsins fyrir skiptarétti, sem þeim þykir ástæða til að fjalla um samkvæmt boði 4. tl. 88.

gr. laga nr. 6/1978. Þá fylgdi bréfinu skýrsla Valdimars Guðnasonar endurskoðanda til skiptaráðenda um athugun endurskoðendanna á ýmsum þáttum reikningsskila Hafskips hf. Skýrslan er dagsett 3. maí 1986, og er hún í fjórum köflum: I. kafli. Góðar reikningsskilavenjur - lög um hlutafélög. II. kafli. Áritanir - lög um löggilta endurskoðendur - lög um hlutafélög. III. kafli. Rekstrar- og efnahagsreikningur hinn 31. ágúst 1984. IV. kafli. Ársreikningur 1984. Í inngangi að skýrslu Valdimars segir:

„Við höfum nú lokið athugun okkar á ýmsum þáttum, er varða eftirgreind reikningsskil Hafskips hf., þ.e.

1. Rekstrar- og efnahagsreikning hinn 31.8. 1984 fyrir Hafskip hf., Reykjavík.

2. Ársreikning 1984 (samstæðureikning) fyrir Hafskip hf. og dótturfélög þess.

Áður en komið verður að einstökum efnisþáttum í framangreindum reikningsskilum, þykir okkur rétt að víkja nokkrum orðum að ýmsum lagaákvæðum og venjum, er varða reikningsskilagerð, svo og áritunum löggiltra endurskoðenda á reikningsskil.

Ástæða þess, að vakin er athygli á framangreindu, er sú, að við skoðun áðurnefndra reikningsskila hefur komið í ljós, að vikið er frá í veigamiklum atriðum bæði lagaákvæðum og nokkrum grundvallaratriðum við gerð reikningsskila.“

Endurskoðandinn rekur síðan í tveimur fyrstu köflum álitsgerðar sinnar ýmis lagaákvæði og grundvallaratriði reikningsskila, en víkur í tveimur síðari köflunum að því, sem honum þykir á skorta varðandi áminnst reikningsskil. Í fyrsta kafla segir svo um góðar reikningsskilavenjur:

„— — —

Hér á landi eru það öðrum fremur löggiltir endurskoðendur, sem vinna að reikningsskilagerð, og hefur félagsskapur þeirra, Félag löggiltra endurskoðenda, beitt sér fyrir mótun góðra reikningsskilavenja með ýmsum hætti, m.a. með útgáfu svonefndrar Reikningsskilahandbókar FLE í febrúar 1980. Í þessari handbók er að finna sýnishorn ársreiknings, sem settur er fram í samræmi við ákvæði hlutafélagalaga. Þá er þar að finna m.a. ýtarlega greinargerð um

framsetningu veltufjármunaliða. Óhætt mun að fullyrða, að sú framsetning ársreiknings, sérgreining einstakra liða, skýringa o.fl., sem fjallað er um í reikningsskilahandbókinni, hefur náð að móta íslenska reikningsskilagerð á umliðnum árum og með þeim hætti átt þátt í að skapa góða reikningsskilavenju. Þá er rétt að nefna, að Félag löggiltra endurskoðenda er aðili að alþjóðlegu reikningsskilanefndinni (IASC), sem vinnur að því að setja staðla um hina ýmsu þætti, er varða reikningsskil fyrirtækja og stofnana.

Í einum þessara staðla, Alþjóðlegum reikningsskilastaðli nr. 1 - *Upplýsingum um reikningsskilavenjur,* sem á sínum tíma var þýddur og gefinn út til kynningar af reikningsskilanefnd FLE, er m.a. fjallað um grundvallarforsendur við gerð reikningsskila og val á reikningsskilavenjum við gerð ársreiknings.

Með hliðsjón af því, sem síðar verður rakið í skýrslu þessari, þykir rétt að birta hér orðrétt kaflana um grundvallarforsendur reikningsskila og reikningsskilavenjur.

Grundvallarforsendur reikningsskila.

Gerð ársreiknings byggist á vissum grundvallarforsendum. Venjulega er ekki skýrt frá þeim sérstaklega, vegna þess að gert er ráð fyrir, að þær hafi verið teknar upp og farið sé eftir þeim. Sé þeim ekki fylgt, er nauðsynlegt að skýra frá því og hverjar séu ástæður til þess.

IASC hefur viðurkennt eftirfarandi atriði sem grundvallarforsendur reikningsskila:

(a) Starfandi fyrirtæki. (Going Concern).

Venjulega er fyrirtækið álitið vera starfandi fyrirtæki, þ.e. haldi áfram starfsemi um fyrirsjáanlega framtíð. Gengið er út frá því, að hvorki sé ætlun né nauðsyn, að fyrirtækið hætti rekstri né minnki umsvif sín.

(b) Samræmi (Consistency).

Gengið er út frá því, að samræmi sé í reikningsskilavenjum frá einu reikningsskilatímabili til annars.

(c) Samjöfnun (Accrual).

Tekjur og gjöld eru samjöfnuð, þ.e. bókfærð, um leið og þeirra er aflað og þau falla til (en ekki, þegar greiðsla er móttekin eða innt af hendi), og þau færð í ársreikning viðkomandi tímabil.

(Umfjöllun reglunnar um að jafna gjöldum og tekjum er ekki í þessari yfirlýsingu).

Reikningsskilavenjur.

Reikningsskilavenjur fela í sér þær meginreglur, grundvallaratriði, venjur, fyrirmæli og aðferðir, sem stjórn fyrirtækis hefur tekið upp við gerð og framsetningu ársreiknings. Margar mismunandi reikningsskilavenjur eru í notkun, jafnvel varðandi sama atriði. Verður dómgreind því að ráða vali og notkun þeirra reikningsskilavenja, sem best henta hverju fyrirtæki til að sýna glögga mynd af fjárhagsstöðu þess og rekstarafkomu.

Stjórn fyrirtækis ætti að hafa þrennt að leiðarljósi, þegar valdar eru og notaðar reikningsskilavenjur við gerð ársreiknings:

(a) Varfærni.

Óhjákvæmilegt er, að nokkur óvissa ríki um margs konar viðskipti. Þetta ætti að taka til greina með því að viðhafa varfærni, þegar ársreikningur er gerður. Samt sem áður réttlætir varfærni ekki myndun dulinna varasjóða.

(b) Eðli máls umfram form.

Sýna skal viðskipti og önnur atriði í samræmi við eðli þeirra og raunverulegt gildi fjárhagslega, en ekki einvörðungu með tilliti til lagalegs forms þeirra.

(c) Mikilvægi.

Ársreikningur á að gefa upplýsingar um öll þau atriði, sem eru nógu mikilvæg til að hafa áhrif á mat eða ákvarðanatöku.“

Í II. kafla skýrslunnar segir svo um áritanir löggilts endurskoðanda á reikningsskil:

„— — —

Félag löggiltra endurskoðenda hefur á umliðnum árum fjallað ýtarlega um áritanir á reikningsskil og sérstök nefnd á vegum félagsins, endurskoðunarnefnd, sett fram tillögur að leiðbeinandi reglum um áritanir á endurskoðaða ársreikninga svo og tillögur að leiðbeinandi reglum um áritanir endurskoðenda á óendurskoðuð reikningsskil. Í tillögum að leiðbeinandi reglum um áritanir eru settar fram forsendur fyrirvaralausrar áritunar:

— Að endurskoðandi sé óháður, sbr. 11. gr. laga um löggilta endurskoðendur.
— Að endurskoðað hafi verið í samræmi við góða endurskoðunarvenju. Vísast í því sambandi m.a. til „Leiðbeinandi reglna um grundvallaratriði endurskoðunar á ársreikningum hlutafélaga".
— Að ársreikningur sé saminn í samræmi við grundvallarreglur um gerð ársreiknings skv. 4. kafla að framan.
— Að ekki ríki veruleg óvissa um liði ársreiknings né þróun og horfur um áframhaldandi rekstur.

Í þriðju grein er vísað til þess, að ársreikningurinn sé saminn í samræmi við grundvallarreglur um gerð ársreiknings, sbr. 4. kafla tillagnanna, sem er svohljóðandi:

Grundvallarreglur um gerð ársreiknings.

— Ársreikningur skal gerður í samræmi við lög og góða reikningsskilavenju.
— Ef annað kemur ekki fram, er ársreikningur saminn á þeirri forsendu, að fyrirtækið haldi áfram starfsemi.
— Hefðbundin reikningsskil eru byggð á því, að sömu reikningsskilavenjum sé fylgt frá ári til árs. Ef annað kemur ekki fram, er gert ráð fyrir því, að notaðar séu sömu matsreglur, sömu reglur um tekju- og gjaldfærslu og framsetning ársreiknings sé að öðru leyti óbreytt frá fyrra ári.
— Gert er ráð fyrir, að venjuleg lotun sé viðhöfð við gerð ársreiknings, en með lotun er átt við það, að tekjur og gjöld séu samjöfnuð og að rekstrar- og efnahagsliðir, sem tilheyra reikningsárinu, komi fram í ársreikningi.
— Varkárni skal höfð við gerð ársreiknings, t.d. að óframkominn hagnaður sé ekki talinn til tekna nema í samræmi við lög og góða reikningsskilavenju, eignir séu ekki metnar til hærra verðs en áframhaldandi rekstur gefur tilefni til og allar skuldbindingar séu taldar með í ársreikningi. Varúð, sem er meiri en góð reikningsskilavenja gerir ráð fyrir og skekkir heildarmynd ársreiknings, gefur ástæðu til fyrirvara í áritun endurskoðanda.

— Í ársreikningi skal gera grein fyrir áhrifum almennra verðlagsbreytinga á afkomu og efnahag félags í samræmi við lög eða viðurkenndar reikningsskilaaðferðir.

Í tillögum að leiðbeinandi reglum um áritanir endurskoðenda á óendurskoðuð reikningsskil kemur m.a. fram, að óendurskoðuð reikningsskil skuli gerð eftir sömu grundvallarreglu og endurskoðuð reikningsskil, sbr. framanritað, svo og, að í áritun skuli koma fram, að reikningsskilin séu óendurskoðuð."

4. kafli.

Ríkissaksóknari sendi strax daginn eftir viðtöku bréfs skiptaráðenda frá 6. maí 1986 rannsóknarlögreglustjóra skýrslu þeirra og fól rannsóknarlögreglu ríkisins að hefjast handa um opinbera rannsókn í málinu. Í bréfi ríkissaksóknara eru rakin rannsóknarefnin, og eru þau greind efnislega með sama hætti og gert er í skýrslu skiptaráðenda.

Viðamikil rannsókn fór fram á vegum rannsóknarlögreglu ríkisins, og á grundvelli hennar höfðaði ríkissaksóknari tvö mál, sem síðar var vísað frá Hæstarétti með dómum 1987,995 og 1987,1146. Eftir það vék ríkissaksóknari sæti. Eins og fyrr getur, var skipaður sérstakur ríkissaksóknari í málum, er tengdust gjaldþroti Hafskips hf. Hinn 16. október 1987 fyrirskipaði hann nýja lögregluranns6kn á ætluðum refsiverðum brotum fyrrverandi fyrirsvarsmanna, starfsmanna og löggilts endurskoðanda félagsins og með bréfum 23. nóvember og 3. desember 1987 nýja lögregluranns6kn á ætluðum refsilagabrotum fyrrverandi bankastjóra, aðstoðarbankastjóra, bankaráðsmanna og löggilts endurskoðanda Útvegsbanka Íslands. Loks var enn beðið um frekari rannsókn með bréfi 10. október 1988. Rannsóknargögn voru send sérstökum ríkissaksóknara með bréfi rannsóknarlögreglustjóra 7. nóvember 1988, og er mál þetta höfðað á grundvelli þessara rannsókna allra.

Jafnframt þessu óskaði hinn sérstaki ríkissaksóknari eftir því við þá Atla Hauksson og Stefán Svavarsson, löggilta endurskoðendur, með bréfum 9. desember 1987 og 9. maí 1988, að þeir yfirfæru og létu í té álit um eftirfarandi reikningsskil Hafskips hf. og dótturfélaga þess: 1. Rekstrar- og efnahagsreikning 31. ágúst 1984, þ.e.

bráðabirgðauppgjör fyrir tímabilið 1. janúar til 31. ágúst 1984. 2. Ársreikning 1984. Var þess óskað, að athugunin beindist að því, hvort framangreind reikningsskil hefðu verið unnin í samræmi við lagaákvæði um bókhald og reikningsskil. Með bréfunum fylgdi til athugunar skýrsla Valdimars Guðnasonar, sem áður er á minnst. Endurskoðendurnir skiluðu skýrslu 11. október 1988. Segir í upphafi hennar, að þeir hafi að ósk sérstaks ríkissaksóknara athugað nokkur atriði, er varða reikningsskil Hafskips hf. á árinu 1984. Umsögnin sé í tveimur hlutum, og sé í A-hluta fjallað um bráðabirgðauppgjörið, en í B-hluta um ársuppgjörið. Síðan segir: „Þetta er sjálfstæð athugun á þeim atriðum, sem tilgreind eru, en við höfum haft til hliðsjónar þá rannsóknarskýrslu, sem Valdimar Guðnason, löggiltur endurskoðandi, samdi fyrir skiptaráðandann í Reykjavík, dags. 3. maí 1986. Við höfum því ekki kannað nema að takmörkuðu leyti frumgögn þessa máls, enda er skýrsla Valdimars mjög ýtarleg." Í lok skýrslunnar er það ítrekað, að þeir hafi ekki endurskoðað bráðabirgðauppgjörið og ársreikninginn né heldur kannað aðra þætti en um geti í skýrslunni.

Fyrir skiptarétti höfðu farið fram umfangsmiklar yfirheyrslur. Þá var fjöldi manna yfirheyrður hjá rannsóknarlögreglu ríkisins og margvíslegra gagna aflað. Loks komu ákærðu og fjöldi vitna fyrir sakadóm Reykjavíkur og gáfu þar skýrslur. Verður vikið að skýrslum þessum, eftir því sem þörf krefur við úrlausn einstakra ákæruliða.

5. kafli.

Verður nú vikið að I. kafla ákæru, sem beinist gegn ákærðu, Björgólfi, Helga, Páli Braga og Ragnari, eins og að framan greinir.

Ákærðu hafa allir staðfastlega neitað sakargiftum þeim, sem greinir í þessum kafla ákærunnar.

Í ákærunni er meintum rangfærslum lýst í níu liðum, og byggir ákæruvaldið þá á skýrslu endurskoðendanna Atla Haukssonar og Stefáns Svavarssonar. Áður en vikið er að einstökum liðum, er rétt að benda á, að á ýmsum stöðum í skýrslunni er miðað við „góða reikningsskilavenju". Þetta er einnig gert í skýrslu Valdimars Guðnasonar. Í 95. gr. laga um hlutafélög nr. 32/1978 segir meðal annars: „Ársreikningur skal gerður samkvæmt lögum og góðri

reikningsskilavenju, bæði að því er varðar mat á hinum ýmsu liðum, uppsetningu, sundurliðun og heiti liða. ...“ Í greinargerð með frumvarpi að þeim lögum segir um hugtakið góð reikningsskilavenja: „Þetta hugtak er þegar til í lögum hér á landi, þ.e. lögum nr. 51/1968 um bókhald, en segja má, að með því sé einkum átt við, að ársreikningurinn sé gerður í samræmi við það, sem almennt gerist hjá sérhæfðu og samviskusömu fólki, sem að reikningsskilum vinnur á hverjum tíma.“ Hafa verður í huga það, sem segir í skýrslu Valdimars Guðnasonar, að mörgum mismunandi reikningsskilavenjum eða reglum er beitt, jafnvel um sama atriðið.

Verður nú vikið að hverjum hinna níu liða, sem ákæruvaldið telur vera rangfærða í reikningsskilum yfir rekstur og efnahag Hafskips hf. og dótturfélaga þess fyrstu átta mánuði ársins 1984.

1. *Lotun flutningstekna og beins kostnaðar, sem þeim tengist.*

a) Í skýrslu endurskoðendanna Atla Haukssonar og Stefáns Svavarssonar segir, að það sé almennt viðurkennd regla í reikningsskilum, að færa beri tekjur, þegar þeirra er aflað, það er, þegar sala vöru eða þjónustu hefur átt sér stað. Hér á landi hafi þessi regla ekki verið nánar skýrgreind, hvorki í lögum né gögnum frá félagsskap löggiltra endurskoðenda. Um þetta efni hafi á hinn bóginn talsvert verið ritað erlendis. Finnst endurskoðendunum vel koma til greina að taka mið af slíkum skrifum. Þeir segja síðan, að í sumum atvinnugreinum hafi myndast sérreglur, sem betur þyki skýra gang mála hjá viðkomandi fyrirtækjum. Hjá skipafélögum hafi þannig sú aðferð fengið viðurkenningu að færa tekjur af skipaferðum, meðan á þeim stendur. Samkvæmt því eigi skipafélögin kost á tveimur aðferðum. Grundvallist önnur á þeirri meginreglu, sem áður er getið, að tekjur skuli aðeins færa, þegar þjónusta hefur að fullu verið innt af hendi, en hin byggist á hlutföllun tekna og gjalda af skipsferðum. Hér sé átt við skiptingu tekna og gjalda, þegar svo háttar til, að ferð skips spanni tvö uppgjörstímabil, það er ferð hefst fyrir lok eins tímabils og lýkur ekki fyrr en það næsta er hafið. Til stuðnings hlutföllun tekna benda þeir á, að Alþjóðlega reikningsskilanefndin heimili einnig með staðli nr. 18 áfangainnlausn tekna ásamt með fyrri reglunni, en hann hafi tekið gildi frá og með 1. janúar 1984. Félagsskapur löggiltra endurskoðenda á Íslandi eigi

aðild að þessari nefnd og hafi samkvæmt því skuldbundið sig til að vinna að framgangi staðla nefndarinnar.

Hjá Hafskipi hf. hafi sú aðferð að jafnaði verið notuð að leysa tekjur inn að fullu á því reikningshaldstímabili, sem ferð hófst. Það er niðurstaða endurskoðendanna, að sú aðferð gangi þvert á það varkárnissjónarmið, sem áður er getið. Þá stríði aðferðin gegn þeirri meginreglu reikningshalds, að jafna skuli saman gjöldum á móti tekjum á því tímabili, sem til þeirra er unnið. Þeir eru því þeirrar skoðunar, að regla Hafskips fái ekki staðist. Sömu viðhorf og hér hafa verið greind koma fram í skýrslu Valdimars Guðnasonar.

Í skýrslu Atla Haukssonar og Stefáns Svavarssonar segir þó, að vafalaust sé rétt, að hjá skipafélagi, sem stundar reglubundna flutninga, skipti litlu máli, þegar til lengdar lætur, hvaða aðferð við innlausn tekna sé viðhöfð í rekstrarreikningi. Aðalatriðið sé, að sömu aðferðum sé beitt í upphafi og lok tímabils. Á hinn bóginn geti skipt talsverðu máli um efni efnahagsreiknings, hvaða aðferð sé beitt. Eigi það einkum við, ef eiginfjárstaða fyrirtækis sé bágborin. Við slíkar aðstæður sé áhrifameira að innleysa tekjur strax við upphaf ferðar en síðar á tekjuferlinum. Þar sem staða Hafskips hf. hafi verið mjög ótraust, telji þeir einnig af þeirri ástæðu, að félagið hafi ekki notað nógu varfærnislega aðferð við tekjufærslu.

Endurskoðendurnir ítreka síðan, að aðferð Hafskips hf. við tekjufærslu af ferðum skipa standist ekki kröfur um góða reikningsskilavenju. Með hliðsjón af þessari niðurstöðu reikna þeir út töluleg áhrif á efnahagsreikning Hafskips hf. hinn 31. ágúst 1984. Bókfærðar flutningstekjur námu 22.250.667 krónum, en samkvæmt mati endurskoðendanna miðað við hlutföllun tekna hefði átt að bókfæra 10.819.186 krónur. Mismunurinn, 11.431.481 króna, verður þannig að þeirra mati oftaldar tekjur. Það er sú fjárhæð, sem talin er rangfærð í ákæru.

Í skýrslu Valdimars Guðnasonar til skiptaráðenda frá 3. maí 1986 er því haldið fram, að beinn kostnaður af ferðum, annar en olíukostnaður og gámakostnaður, sé a.m.k. 25% af tekjum. Sé þá stuðst við reynslutölur frá fyrstu 8 mánuðum ársins 1984. Telur Valdimar, að í bókhaldið vanti kostnað á móti tilgreindum tekjum, að fjárhæð 1.900.000 krónum. Atli Hauksson og Stefán Svavarsson segjast í skýrslu sinni ekki efast um réttmæti þess, að beinn kostn-

aður sé um 25% af tekjum, og miða við það í útreikningum sínum. Niðurstaða þeirra verður því sú, að skuldir í efnahagsreikningi séu vantaldar um 2.704.797 krónur, þ.e. 25% af 10.819.186 krónum, og sé því bókfært eigið fé oftalið um sömu fjárhæð. Er við þetta miðað í ákæru.

Ákærði Helgi var ekki samþykkur niðurstöðum Atla og Stefáns um, að það stæðist ekki kröfur góðrar reikningsskilavenju að færa tekjur af ferðum strax í upphafi ferðar. Taldi hann, að þeir tækju ekki tillit til þess, að tekjuferlið við flutninga af þessu tagi væri mun lengra en einvörðungu milli hafna. Fleiri daga taki að safna vöru saman, áður en flutningar hefjist. Þetta hafi í för með sér kostnað sem leiði til tekjumyndunar.

Ákærði Helgi tók fram, að alveg væri ósannað og órannsakað, að beinn kostnaður af ferðum væri um 25% af tekjum. Hélt hann því fram, að allur beinn kostnaður af ferðum hefði átt að vera færður með ferð, og taldi, að svo hefði verið.

Ákærði Björgólfur sagði, að þegar hann kom að félaginu 1977 og allt til loka, hefði sú aðferð verið viðhöfð að færa hvort tveggja, tekjur og gjöld, vegna ferða, sem stóðu fram yfir uppgjörsdag, í upphafi þeirra, hvort sem ferð hófst í höfn eða þar sem náð var í vöruna inni í landi. Ákærði Ragnar hélt hinu sama fram. Ákærði Páll Bragi hélt því fram, að notaðar hefðu verið sömu aðferðir við lotun tekna og gjalda af ferðum alla tíð, meðan hann var hjá félaginu, og hefðu aldrei vaknað í sínum huga spurningar um, að þetta væri ekki eðlilegt.

b) Í bréfi Eimskipafélags Íslands hf. 9. júní 1986 til rannsóknarlögreglu ríkisins kemur fram, að þegar ferð stendur fram yfir uppgjörsdag, eru tekjur þær og kostnaður, sem tengjast ferðinni, hlutfallaðar eftir dagafjölda, það er, félagið beitir sömu aðferð og endurskoðendurnir Atli og Stefán. Í bréfinu kemur fram, að þessi aðferð hafi verið í notkun í nokkur ár. Í bréfi skipadeildar Sambands íslenskra samvinnufélga 21. febrúar 1990 til sérstaks ríkissaksóknara kemur fram, að skipadeildin hefur um langan tíma notað sömu reglur.

Í tveimur bréfum frá Skipaútgerð ríkisins 10. og 16. janúar 1990 kemur aftur á móti fram, að hjá fyrirtækinu hafa flutningstekjur verið færðar við upphaf ferðar. Í síðara bréfinu er tekið fram, að

yfirleitt hafi engar ferðir staðið yfir 31. desember undanfarin ár, en þegar það hafi verið, hafi þess verið gætt, að rétt lotun væri á milli tekna og gjalda viðkomandi reikningstímabils.

Á það ber að fallast með endurskoðendunum Atla og Stefáni, að það geti skipt talsverðu máli um efni efnahagsreiknings, hvaða aðferð er notuð við lotun tekna og gjalda af ferð skips. Er nægjanlega fram komið, að aðferð sú, sem beitt var hjá Hafskipi hf., gaf ekki nákvæma mynd af eiginfjárstöðu félagsins. Hins vegar ber þess að gæta, að hér fyrir dómi hefur því verið lýst yfir af hálfu ákæruvaldsins, að ekki sé um það ágreiningur, að aðferðin hafi tíðkast hjá Hafskipi hf. fyrir uppgjör 31. ágúst 1984, og vitnið Magnús Elíasson endurskoðandi, sem starfaði fyrir félagið, segir, að aðferðin hafi tíðkast fyrir 1975. Þá er í ljós leitt, að stjórnarmenn félagsins svo og bankastjórn Útvegsbankans höfðu oft áður fengið í hendur bráðabirgðauppgjör frá félaginu miðuð við hluta árs og þannig hafi aðstæður til að spyrja um færsluaðferðir. Loks er, að aðferð sú, sem endurskoðendurnir Atli og Stefán beita og ákæruvaldið byggir á staðhæfingar sínar um oftaldar viðskiptakröfur, tók ekki gildi fyrr en frá og með 1. janúar 1984, þótt henni hafi verið beitt fyrir þann tíma.

Gegn mótmælum ákærða Helga hefur ekki verið sannað, að við reikningsskilin hafi ekki verið tekið tillit til beins kostnaðar af óloknum ferðum.

2. Bókun flutningstekna, sem til féllu eftir 31. ágúst 1984.

a) Í skýrslu endurskoðendanna Atla og Stefáns kemur fram, að við lúkningu reikningsskila fyrir umrætt tímabil hafi tekjur af ferðum m/s Skaftár verið hækkaðar um 6.000.000 krónur vegna ferðar, sem hófst 6. september 1984 og lauk 17. sama mánaðar. Hún falli sem sagt að öllu leyti utan reikningsskilatímabilsins. Niðurstaða þeirra er því sú, að tekjufærslan hafi ekki verið í samræmi við viðurkenndar venjur um reikningsskil. Því hafi tekjur verið oftaldar um þessa fjárhæð í rekstrarreikningi félagsins frá 1. janúar til 31. ágúst 1984, og eigið fé sé þá oftalið um sömu fjárhæð.

Ákæruvaldið byggir þennan lið I. kafla ákærunnar á þessu áliti endurskoðendanna og telur viðskiptakröfur oftaldar vegna bókunar flutningstekna af ferð m/s Skaftár.

Í skýrslu Valdimars Guðnasonar til skiptaráðenda 3. maí 1986 er því haldið fram, að engin reikningshaldsleg rök geti legið að baki þessari færslu, sem eigi sér mótfærslu í hækkun útistandandi flutningstekna o.fl. í efnahagsreikningi. Þá er þar tekið fram, að engin gjöld hafi verið tilfærð vegna þessarar tekjuviðbótar.

Skýring ákærða Helga á þessari færslu var sú, að hann hefði reynt að leggja mat á það, sem sanngjarnt væri að færa til tekna á einstökum tímabilum. Hann hefði því lagt mat á uppsöfnun tekna, sem fyrir hafi legið. Auðvitað hafi önnur aðferð komið til greina, sem sé að eignfæra kostnað í stað þess að tekjufæra hann. Ákærði taldi ekki skipta máli, hvor leiðin hefði verið valin, því að niðurstaðan hefði orðið hin sama, bæði fyrir rekstrar- og efnahagsreikninginn. Aðalatriðið hafi verið að reyna að halda samsvörun milli einstakra tímabila. Ákærði kannaðist við að hafa sagt rannsóknarlögreglu, að í þessu efni hefði hann gert mistök, en við nánari skoðun hefði þetta skýrst á annan veg.

Ákærði Björgólfur taldi, að færsla tekna af ferð m/s Skaftár í uppgjörið fyrir 1. janúar til 31. ágúst 1984 gæti samræmst þeirri reglu, sem hann sjálfur nefndi um næsta lið hér að framan.

Ákærði Ragnar kvað sér ekki hafa verið ljóst, þegar milliuppgjörið fyrir fyrstu átta mánuði ársins var gert, af hverju tekjur af ferð m/s Skaftár í september voru færðar þar sem tekjur. Af hans hálfu hefur því verið haldið fram, að á þessar flutningstekjur hafi fallið ýmis kostnaður í ágúst, en hér hafi verið um cif-flutninga að ræða, það er farmsamningur hafi verið kominn á í ágúst og fraktin greidd.

Ákærði Páll Bragi kvaðst fyrst hafa séð þá tölu, sem fram kemur í þessum lið, hjá rannsóknarlögreglu og ekkert hafa um hana að segja.

b) Sannað er þrátt fyrir skýringar ákærðu, að tekjufærsla af ferð m/s Skaftár í september í milliuppgjöri fyrir 1. janúar til 31. ágúst 1984 gaf ekki rétta mynd af stöðu félagsins.

3. Misræmi milli viðskiptareikninga.

a) Í gögnum málsins er að finna skilaboð frá Sigurþóri Charles Guðmundssyni, aðalbókara Hafskips hf., til ákærða Helga, dagsett 3. október 1984. Er þar um að ræða afstemmingu á viðskiptareikn-

ingi Hafskips USA. Í skýrslu endurskoðendanna Atla og Stefáns segir, að samkvæmt þessari afstemmingu sé skuld Hafskips USA í bókum Hafskips hf., Reykjavík, talin $ 56.172,02 hærri en inneign Hafskips hf., Reykjavík, er talin í bókum Hafskips USA. Fjárhæð þessi, sem samsvari 1.801.998 krónum á þáverandi kaupgengi, muni ekki hafa verið færð þar, sem ákærða Helga hafi láðst að færa hana, en því hafi hann borið við fyrir skiptarétti.

Ákæruvaldið heldur því fram, að vegna þessa misræmis milli viðskiptareikninganna séu eignir oftaldar.

Ákærði Helgi kannaðist fyrir sakadómi ekki sérstaklega við skilaboð Sigurþórs með umræddri fjárhæð og færslubeiðni, en neitaði því ekki, að hann kynni að hafa fengið þau í hendur. Hefði svo verið og hann samt ekki fært þau í milliuppgjörið, væri það vegna þess, að hann hefði ekki verið viss um, að það væri í lagi.

Ákærðu Björgólfur, Ragnar og Páll Bragi kváðust fyrir sakadómi ekki hafa hugmynd um, hvers vegna þessi fjárhæð var ekki tekin með í milliuppgjörið.

Við húsleit í skrifstofu ákærða Helga fannst vinnublað með reikningsjöfnuði fyrir milliuppgjör 31. ágúst 1984, en þó ekki í sérstakri vinnumöppu varðandi þetta uppgjör. Leitað var aðstoðar tæknideildar rannsóknarlögreglu ríkisins og Kriminalpolitisentralen í Osló við skoðun á þessum blöðum. Túlkar ákæruvaldið rannsókn þessara aðila svo, að umrædd fjárhæð hafi verið komin inn í millifærsludálk á reikningsjöfnuðinum, en hafi verið máð út aftur.

Fjárhæð þessi var færð í ársuppgjör 1984.

b) Sigurþór Charles bar fyrir sakadómi, að upp hefði komið skekkja árið áður, sem hann taldi nauðsynlegt að gjaldfæra í viðskiptareikning Hafskips USA. Hann kvaðst hafa ætlast til þess, að þetta yrði fært í tengslum við uppgjörsvinnuna. Því hafi verið skilaboð frá sér til ákærða Helga neðst á blaði því, sem hann útbjó 3. október 1984, um að færa umrædda fjárhæð á lestun og losun. Framburður þessi er í samræmi við framburð hans á fyrri stigum málsins.

Samkvæmt rannsókn tæknideildar rannsóknarlögreglu ríkisins og Kriminalpolitisentralen í Osló hafði verið máð út af blöðum yfir reikningsjöfnuð, sem fundust við húsleit í skrifstofu ákærða Helga. Hins vegar kemur fram af athugasemdum þessara aðila um rann-

sóknina, að hún var ýmsum erfiðleikum bundin, og gefur hún ekki nægilega glöggt yfirlit um þær fjárhæðir, sem máðar voru út, til þess að dómur verði á þeim byggður varðandi einstakar fjárhæðir.

Af framburði Sigurþórs Charles og því, að fjárhæðin var síðar færð, er fram komið, að hún átti heima í milliuppgjörinu, og sannað þykir, að ákærði Helgi hafi haft skilaboðin í höndum við gerð þess.

4. Tvíbókaðar flutningstekjur.

a) Í skýrslu endurskoðendanna Atla og Stefáns segir, að fyrir hafi legið við uppgjörið 31. ágúst 1984, að tilteknar flutningstekjur hafi verið tvífærðar í bókhaldi fyrstu átta mánuði ársins. Þetta hafi auðvitað borið að leiðrétta. Endurskoðendurnir lækka því tekjur í milliuppgjörinu og því einnig eigið fé í lok tímabilsins um 2.453.202 krónur. Ákæruvaldið telur samkvæmt þessum tölulið I. kafla ákæru eignir oftaldar um þessa fjárhæð.

Í gögnum málsins er að finna bókhaldseyðublað með fylgiskjalsnúmerinu 70089. Valdimar Guðnason víkur að þessu í skýrslum 3. maí og 18. júní 1986. Þetta hafi verið fært í bókhaldið í október með færsludagssetningu 31. október 1984. Hér sé um að ræða bakfærslu á tvíbókuðum flutningstekjum fyrir 31. ágúst 1984, að fjárhæð 2.453.202 krónur, sem átt hafi að koma til lækkunar á flutningstekjum fyrstu átta mánuði ársins. Þá segir, að ljósrit af bókunareyðublaðinu hafi ekki fundist í uppgjörsgögnum endurskoðandans.

Ákærði Helgi taldi fyrir sakadómi, að þessi skekkja hefði ekki legið fyrir. Hann hefði fært þetta, ef það hefði legið fyrir og verið óumdeilt.

Ákærðu Björgólfur, Ragnar og Páll Bragi gátu ekki gefið skýringar á þessum lið og báru fyrir sakadómi, að þeim hefði ekki verið um þetta kunnugt.

Sigurþór Charles aðalbókari bar fyrir sakadómi, að sig minnti, að þetta væri leiðréttingarfærsla, sem fara hefði átt inn í milliuppgjörið. Hann taldi sig hafa komið þeim skilaboðum til ákærða Helga.

Í niðurstöðum rannsóknar tæknideildar rannsóknarlögreglu ríkisins og Kriminalpolitisentralen í Osló, sem minnst er á í 3. tölulið

hér að framan, segir, að skoðun á reikningsjöfnuði, sem fannst við húsleit hjá ákærða Helga, gefi til kynna, að fjárhæðir samsvarandi þessari fjárhæð hafi verið færðar í reikningsjöfnuðinn, en verið máðar út aftur.

b) Fram er komið, að milliuppgjörið gefur ekki rétta mynd af eiginfjárstöðu Hafskips hf. 31. ágúst 1984, sem nemur þessum lið. Hins vegar er ósannað gegn staðhæfingum ákærða Helga, að það hafi verið ljóst við gerð þess, að bakfæra hafi þurft umrædda fjárhæð vegna tvíbókunar. Aðrir ákærðu kannast ekkert við þetta. Sigurþór Charles aðalbókari taldi fyrir sakadómi, að hann hefði komið leiðréttingarbeiðni á framfæri, og rannsókn á blöðum um reikningsjöfnuð, sem fundust í vörslum ákærða Helga, gefa vísbendingu í sömu átt. Eins og að ofan er rakið, var þetta leiðrétt í bókhaldi félagsins með færslu, dags. 31. október 1984, og var réttilega fært í ársreikningi.

5. Rekstrartap Hafskips Holdings Inc.

a) Í skýrslu endurskoðendanna Atla og Stefáns segir, að uppgjör Hafskips Holdings Inc. fyrir tímabilið 1. janúar til 31. ágúst 1984 muni hafa legið fyrir, þegar gengið var frá milliuppgjöri fyrir sama tímabil. Samkvæmt því uppgjöri hafi tap af rekstri þess félags verið 296.750 dollarar, en í uppgjöri Hafskips hf. hafi verið gert ráð fyrir 183.319 dollara tapi, þ.e. 113.431 dollara lægri fjárhæð. Uppgjör Hafskips Holdings Inc. sé dagsett 20. ágúst 1984 og áritað af Mr. Anthony G. Polcari, CPA, en þó ekki sem endurskoðað. Samkvæmt þessu séu gjöld í milliuppgjöri Hafskips hf. vantalin um 3.649.000 krónur og eigið fé oftalið um sömu fjárhæð. Ákæruvaldið telur eiginfjárstöðu félagsins rangfærða um þessa fjárhæð samkvæmt þessum lið I. kafla.

Ákærði Helgi kvaðst fyrir sakadómi hafa byggt færslu sína á þessum lið á upplýsingum, sem hann fékk hjá aðalbókaranum. Hann hefði fengið gögn frá félaginu, sem sýndu nákvæmlega þessa fjárhæð. Kannaðist ákærði ekki við að hafa séð bandaríska uppgjörið, áður en hann gekk frá milliuppgjörinu.

Ákærði Björgólfur taldi fyrir sakadómi, að meira hefði verið byggt á skeyti frá Gunnari Andersen, framkvæmdastjóra Hafskips Holdings Inc., en niðurstöðu endurskoðandans, Anthonys G.

Polcaris, en í skeytinu segir, að tap félagsins hafi numið 183.319 dollurum.

Ákærði Ragnar skýrði svo frá fyrir sakadómi, að ákærði Helgi hefði snemma í september fengið í hendur skeyti, sem tilgreindi 183.319 dollara tap. Uppgjör Polcaris hefði hins vegar komið í septemberlok. Hefði ákærða Helga ekki verið tilkynnt um þetta, og kvaðst hann hafa ráðið því.

Vitnið Gunnar Andersen sendi ákærða Páli Braga milliuppgjör fyrir „Hafskip Holdings Inc. and Subsidiaries", eins og Anthony G. Polcari gekk frá því, með bréfi 21. september 1984. Sagði Gunnar fyrir sakadómi, að Hafskipsmenn hefðu orðið óánægðir með tölurnar, sem voru verri en summan af mánaðaruppgjörum, sem hann hafði áður sent. Þetta hefði orðið fyrir mistök hjá Cosmos. Hefðu ákærðu Björgólfur og Páll Bragi farið fram á það við sig, að hann breytti tölunum, en hann neitað. Hins vegar hefði hann boðist til að senda aftur telex með þeim tölum, sem fyrir lágu hjá Cosmos, áður en Anthony G. Polcari gekk frá milliuppgjörinu. Því hefði hann sent ákærða Páli Braga telexskeyti, en ljósrit þess liggur fyrir í gögnum málsins. Þar kemur fram, að samkvæmt bráðabirgðatölum, eins og þær voru 6. september 1984, hafi tapið numið 183.319 dollurum.

Ákærði Páll Bragi sagði í skýrslu fyrir rannsóknarlögreglu, að hann hefði framkvæmt „pappírslegar breytingar" varðandi tap Cosmos. Sagði hann, að þetta hefði verið gert að fyrirlagi ákærðu Björgólfs og Ragnars. Björgólfur hefði beðið Gunnar Andersen um að breyta tekju- og kostnaðarliðum varðandi Cosmos og beðið sig að útfæra þetta með Gunnari. Fyrir sakadómi bar ákærði Páll Bragi, að það hefði komið sér gríðarlega á óvart, þegar hann sá hið bandaríska uppgjör fyrir Cosmos frá vitninu Gunnari. Gunnar hefði óskað eftir því, að Hafskip USA tæki þátt í ákveðnum kostnaðarliðum vegna þjónustu, sem Cosmos veitti því félagi. Hefðu í þessu efni komið upp ýmis álitaefni um, hvorum megin hlutirnir ættu að liggja, allt hjá Cosmos, allt hjá Hafskipi USA eða að hluta hjá hvoru fyrirtæki um sig. Hefði engin aðstaða verið á þessum tíma til að færa þetta í átta mánaða uppgjörið, sem hefði verið langt á veg komið og tilheyrt fortíðinni. Hefði því verið tekin um það ákvörðun að láta þetta liggja milli hluta í bili og greiða úr þessu

og sjá til þess, að þetta kæmist inn í ársreikninginn á réttan veg. Ákærði Páll Bragi mótmælti fyrir sakadómi þeim framburði vitnisins Gunnars, að hann hefði farið fram á það, að tapið yrði ekki tilgreint hærra en að framan getur.

Sigurþór Charles aðalbókari segir í skýrslu sinni hjá rannsóknarlögreglu, að ákærði Páll Bragi og vitnið Gunnar Andersen hefðu skýrt sér frá því, að uppgjöri Cosmos hefði verið breytt með skeyti að ósk Páls Braga. Taldi hann sig hafa fengið hærri töluna símleiðis frá vitninu Gunnari, og hefði hann því byggt á henni á sínu yfirlitsblaði til ákærða Helga. Helgi hefði síðan fengið skeytið frá Gunnari í hendur með gögnum, sem hann, þ.e. Sigurþór, sendi honum. Helga hefði því átt að vera um það kunnugt, að þessu var breytt.

b) Fram er komið, að hér er um vantalda skuld að ræða, og hefðu ákærðu Björgólfur, Páll Bragi og Ragnar átt að hlutast til um, að niðurstöðutala endurskoðandans Anthonys G. Polcaris yrði færð í uppgjör fyrir fyrstu átta mánuði ársins 1984, en fram er komið, að þeim var öllum kunnugt um málavexti. Ekki er í ljós leitt, að ákærða Helga hafi verið um þetta allt kunnugt. Þessi færsla var leiðrétt, eins og gert var samkvæmt töluliðum 3 og 4 hér að framan, í ársreikningi 1984.

6. Rekstrartap dótturfélaga.

a) Í skýrslu Valdimars Guðnasonar til skiptaráðenda 3. maí 1986 kemur fram, að í lokafærslum fyrir ágúst 1984 hafi verið búið að færa til eignar tap af rekstri tveggja erlendra dótturfélaga, annars vegar tap af rekstri Hafskips (Deutschland) GmbH árið 1983, að fjárhæð 929.923 krónur, og hins vegar kostnað danska félagsins Hafskips (Danmark) AS, að fjárhæð 1.073.053 krónur, samtals 2.002.976 krónur. Ástæðan fyrir því, að tapið af þýska dótturfélaginu var ekki fært 1983, var sú, að það lá ekki fyrir, þegar gengið var frá uppgjöri þess árs. Kostnaðinn af danska félaginu mátti hins vegar ekki færa í Danmörku samkvæmt upplýsingum hins danska endurskoðanda félagsins. Endurskoðendurnir Atli og Stefán segja í skýrslu sinni, að það sé skoðun sín, að báðar fjárhæðirnar hefði átt að færa til gjalda í uppgjörinu fyrir átta fyrstu mánuði ársins 1984, og því hafi eignfærsla þessara liða ekki verið á rökum reist. Þeir séu því sammála Valdimar Guðnasyni um, að gjöld Haf-

skips hf. hafi verið vantalin þessa vegna um 2.002.976 krónur og eigið fé oftalið um sömu fjárhæð.

Ákæruvaldið byggir 6. lið I. kafla ákæru á ofangreindu áliti endurskoðendanna.

Ákærði Helgi kannaðist við það fyrir sakadómi að hafa ákveðið að bíða með þessar færslur. Taldi ákærði, að taptalan frá Þýskalandi væri ekki endanleg, en verulegt vandamál hefði steðjað að bókhaldi félagsins þar. Sama væri að segja um taptöluna frá Danmörku. Því hefði þess vegna verið frestað að taka afstöðu til þess, hvar ætti að færa hana.

Ákærðu Björgólfur, Páll Bragi og Ragnar könnuðust ekki við að hafa vitað um, að þær fjárhæðir, sem mynda þennan lið, hefðu við lokafrágang milliuppgjörsins verið færðar til hækkunar á útistandandi skuldum, flutningsgjöldum o.fl. Ákærði Ragnar kvaðst ekki hafa þekkt þýska þáttinn, en sér hefði verið vel kunnugt um hinn danska. Það hefði vafist fyrir mönnum að færa hann fyrr en undir lok ársins eða í áramótauppgjöri. Ákærði Páll Bragi mundi eftir einhverjum álitamálum um stofnkostnað í sambandi við uppbyggingu umboðsskrifstofanna í Þýskalandi og Danmörku, en mundi ekki sérstaklega eftir rekstrartapi.

b) Viðurkennt er af ákærða Helga, að hann hafi ákveðið að bíða með að gjaldfæra þær tvær fjárhæðir, sem mynda þennan lið. Þetta var síðan gert í ársuppgjöri 1984. Þótt öðrum ákærðu hafi ekki verið um það kunnugt, hvernig þetta var endanlega fært í milliuppgjörinu, þekktu Björgólfur og Ragnar a.m.k. hluta málsatvika fyrir gerð uppgjörsins. Þar sem þetta voru þekktar stærðir fyrir lok milliuppgjörs, átti að færa greindar fjárhæðir í stað þess að biðfæra þær án athugasemda til eignar undir liðnum „Veltufjármunir: Útistandandi skuldir, flutningsgjöld o.fl.“ Þessi færsla veitir því ekki rétta mynd af eiginfjárstöðu félagsins frekar en færslur samkvæmt 2. - 5. tl. hér að framan.

7. Jaðarreikningar.

a) Í skýrslu endurskoðendanna Atla og Stefáns segir, að samkvæmt milliuppgjöri Hafskips hf. fyrir 1. janúar til 31. ágúst 1984 hafi verið innstæður á bankareikningum, svonefndum jaðarreikningum, að fjárhæð 770.963 krónur. Í sama uppgjöri hafi staðið á

biðreikningi 5.000.000 krónur vegna úttekta af þessum bankareikningum. Í skýrslu Valdimars Guðnasonar 3. maí 1986 kemur fram, að raunveruleg innstæða samkvæmt könnun Endurskoðunarmiðstöðvarinnar hf. hafi einungis numið 205.551 krónu á þessum tíma. Í skýrslu Valdimars er því talið nauðsynlegt að lækka bókfærða eiginfjárstöðu fyrirtækisins um mismuninn, það er 565.412 krónur. Á sama hátt er þar talið nauðsynlegt að lækka bókfært eigið fé um innstæðuna á biðreikningnum. Endurskoðendurnir Atli og Stefán segja í skýrslu sinni, að þeir telji þessar leiðréttingar réttmætar, enda verði ekki annað séð en þessu fé sé þegar ráðstafað og í því felist engin eign. Hafi verið litið svo á, að innstæðan á biðreikningnum varðaði ágóðaþóknun stjórnenda fyrirtækisins, þá hafi borið að gjaldfæra úttektina á þeim tíma, sem hún fór fram, einkanlega vegna þess að skuld vegna ágóðaþóknunarinnar var ekki færð í bókhaldið. Ef á hinn bóginn skuldin vegna ágóðaþóknunarinnar hefði verið að fullu færð á hverjum tíma, hefði úttektin átt að færast þar til lækkunar, en ekki færast til gjalda. Telja endurskoðendurnir, að ekki sé unnt að færa nein rök fyrir þessari eignfærslu.

Ákæruvaldið byggir 7. lið I. kafla ákærunnar á þessu áliti endurskoðendanna Atla og Stefáns og telur oftaldar eignir í milliuppgjörinu samkvæmt því nema 5.565.412 krónum varðandi þennan lið.

Jaðarreikningar þeir, sem minnst er á hér að framan, eru þannig tilkomnir, að samkvæmt launasamningum ákærðu Björgólfs og Ragnars skyldu þeir hafa sérstaka bankareikninga í sínum vörslum, en í gegnum þá reikninga skyldi greiðast ágóðaþóknun til þeirra svo og greiðslur ýmiss jaðarkostnaðar og útgjalda þeirra vegna starfa þeirra. Frekari grein verður gerð fyrir þessum reikningum síðar í dóminum. Á því tímabili, sem hér um ræðir, hafði ákærði Páll Bragi einnig í sínum vörslum sérstakan bankareikning samkvæmt heimild ákærðu Björgólfs og Ragnars til þess að greiða ýmsan kostnað. Þessi reikningur var þó annars eðlis en hinna tveggja.

Samkvæmt greinargerð ákærða Helga frá því í desember 1985 um starfskjör ákærðu Björgólfs og Ragnars sáu þeir sjálfir um færslur vegna sinna reikninga, og voru gögn þá varðandi í vörslu Ragnars og að hluta í vörslu Björgólfs. Áttu þeir að standa ákærða Helga skil á færslum vegna reikninganna. Öll fylgiskjöl og færslur vegna

reiknings í vörslum ákærða Páls Braga áttu hins vegar að liggja fyrir í bókhaldsdeild Hafskips hf.

Ákærði Björgólfur sagði fyrir sakadómi, að dráttur hefði orðið á því, sérstaklega hjá sér, að gera reikning sinn upp.

Ákærði Ragnar sagði, að umræddur mismunur hefði verið færður á biðreikninga, þar sem þeir biðu endanlegs uppgjörs. Misræmið lægi í þessum biðreikningum. Kvaðst hann ekki hafa gert sér grein fyrir því, hvernig þetta var fært í milliuppgjörinu. Hann hefði gert ákærða Helga óreglubundið grein fyrir yfirliti þessa bankareiknings.

Ákærði Páll Bragi kvaðst hafa verið ábyrgur gagnvart forstjóra varðandi bankareikninginn, sem var í sínum vörslum, og gagnvart ákærða Helga varðandi uppgjör. Sú venja hefði myndast að gera þetta upp einu sinni á ári, og hefði endurskoðandinn ekki leitað eftir upplýsingum við gerð milliuppgjörs. Gat ákærði Páll Bragi ekki gefið skýringar á færslum þessara reikninga í milliuppgjöri.

Ákærði Helgi skýrði færslur sínar á þessum lið svo, að þessir reikningar hefðu í efnahagsreikningi félagsins verið nefndir bankareikningar, þar sem þessar fjárhæðir fóru í gegnum þessa tilteknu reikninga, sem hann átti að fá skýringar á og uppgjör. Á meðan þær skýringar og þau uppgjör lágu ekki fyrir að öllu leyti, hefði hann kallað þá áfram bankareikninga. Líta mætti svo á, að hér væri um óuppgerða bankareikninga að ræða.

b) Fram er komið, að hér var ekki rétt staðið að reikningsskilum, og átti að færa umrædda fjárhæð til gjalda hjá fyrirtækinu.

8. Ágóðaþóknun til stjórnenda.

a) Í launasamningum stjórnar Hafskips hf. við ákærðu Björgólf og Ragnar var samið um sérstaka ágóðaþóknun, sem reikna átti sem ákveðinn hundraðshluta af bættri afkomu félagsins frá 31. desember 1977. Hagnaður var þá reiknaður út, áður en tekið var tillit til fjármagnskostnaðar, afskrifta og skatta, svo sem nánar verður rakið síðar. Samkvæmt yfirliti endurskoðanda félagsins, ákærða Helga, frá desember 1985 tóku þeir ekki út þessi laun, jafnóðum og þau féllu til, heldur myndaðist inneign hjá fyrirtækinu vegna þessa ákvæðis í launasamningum þeirra. Inneign þessi var ekki

bókfærð. Í yfirliti ákærða Helga eru þessi viðbótarlaun talin hafa numið 325.346 dollurum í árslok 1983.

Í skýrslu endurskoðendanna Atla og Stefáns segir, að með hliðsjón af þeim leiðréttingum, sem þeir telji, að gera þurfi á afkomu félagsins, eins og hún birtist í uppgjöri þess fyrir fyrstu átta mánuði ársins 1984, og þeirri óvissu, sem hlaut að hafa verið um afkomu ársins í heild, virðist þeim ekki skynsamlegt að reikna með ágóðaþóknun vegna reksturs á þessu tímabili. Á hinn bóginn þykir endurskoðendunum rétt að lækka skuld félagsins um þá úttekt, sem svarar til jafnrar dreifingar hennar á árinu 1984, sbr. yfirlit ákærða Helga. Þá telja þeir, að hækka verði skuldina um áfallna vexti samkvæmt ákvæðum launasamningsins. Samkvæmt þessu reiknaðist endurskoðendunum til, að skuldin hefði numið 268.264 dollurum 31. ágúst 1984. Þá segir í skýrslu þeirra, að þeir álíti, að færa hefði átt þessa skuld í bækur félagsins, enda hafi mátt gera ráð fyrir, að hvorki hafi verið óvissa um lögmæti kröfunnar né um greiðslu hennar. Endurskoðendurnir segjast þá ekki taka afstöðu til þess, hvernig að útreikningnum skyldi staðið. Afstöðu sína til skuldfærslunnar kveðast þeir byggja á þeirri meginreglu reikningshalds, að kostnað beri að færa til gjalda í rekstrarreikningi, þegar hann fellur til, en ekki við greiðslu hans, fari hún fram síðar. Þá benda þeir á, að sá, sem lesi efnahagsreikning, hljóti að mega gera ráð fyrir, að allar skuldir séu tíundaðar. Niðurstaða endurskoðendanna er sú, að skuldir Hafskips hf. hafi verið vantaldar þessa vegna um 8.630.053 krónur 31. ágúst 1984, sem svari til 268.264 dollara við sölugengi í lok ágúst 1984. Eigið fé félagsins hafi því verið oftalið að sama skapi.

Ákæruvaldið byggir þennan lið I. kafla ákærunnar á ofangreindu áliti endurskoðendanna Atla og Stefáns og telur eiginfjárstöðu félagsins rangfærða sem ofangreindri fjárhæð nemur. Því er haldið fram, að hér sé valinn hagstæður kostur fyrir ákærðu, þar sem ekki sé reiknað með ágóðaþóknun 1984.

Ákærði Björgólfur sagði fyrir sakadómi, að ágóðaþóknun þeirra ákærðu Ragnars hefði ekki átt að færast þeim til tekna, fyrr en þeir hefðu tekið hana út, og rætt hefði verið um að greiða þetta á lengri tíma. Þess vegna hefði hún ekki verið færð til gjalda.

Ákærði Ragnar sagði, að sér hefði verið um það kunnugt, að

áunnin ágóðaþóknun sín og ákærða Björgólfs var ekki færð í milliuppgjörinu.

Ákærði Páll Bragi taldi sig hvorki hafa vitað um þessa ágóðaþóknun né færslur á henni.

Í yfirliti ákærða Helga frá desember 1985 um viðbótarkjör ákærðu Björgólfs og Ragnars segir, að skýringin á því, að viðbótarlaunin voru ekki færð til gjalda og skuldar, eftir því sem þau féllu til, hafi verið sú, að fljótlega hafi komið upp vangaveltur um, að úttektum þessum yrði ef til vill hagað með þeim hætti, að ákærðu Björgólfur og Ragnar kæmu sér upp eftirlaunaávinningi og fengju hann greiddan með þeim hætti á lengri tíma síðar meir. Ljóst hafi þó verið, að þeir hafi samkvæmt samningum sínum við félagið mátt taka innstæðurnar út strax.

Vitnin Ólafur B. Ólafsson og Sveinn R. Eyjólfsson, stjórnarmenn í Hafskipi hf., sem sömdu um kjör ákærðu Björgólfs og Ragnars, staðfestu ekki fyrir sakadómi, að samið hefði verið um eftirlaunaskuldbindingar við ákærðu. Sveinn sagði það aldrei hafa komið til tals milli sín og ákærðu, en Ólafur hefði bent sér á þetta „svona til skýringar" á þessum samningi yfirleitt, áður en þeir tveir fóru til fundar um endurskoðun samningsins 1983.

b) Ákærðu Björgólfur og Ragnar lýstu kröfum í þrotabú Hafskips hf., sem byggðar voru á yfirliti ákærða Helga frá desember 1985. Var þar miðað við, að eftirstöðvar viðbótartekna til þeirra næmu samtals 250.780 dollurum. Ágreiningur varð milli þeirra og skiptaforstjóra búsins um útreikning viðbótarteknanna, og fengu bústjórarnir Endurskoðunarmiðstöðina hf. N. Mancher til að reikna þær út samkvæmt samningum ákærðu Björgólfs og Ragnars um launakjör. Í skýrslu Valdimars Guðnasonar endurskoðanda 14. maí 1987 segir, að samkvæmt útreikningum þeirra hafi viðbótartekjur á tímabilinu 1978 til 1. desember 1985 numið samtals 400.313 dollurum, vaxtatekjur vegna viðbótarteknanna 5.403 dollurum, en úttekin laun og aðrar úttektir af svonefndum jaðarreikningum hafi numið 479.242 dollurum á sama tímabili, svo að í desember 1985 hafi úttektir verið 73.526 dollurum hærri en viðbótartekjur með vöxtum. Fram kemur, að forsendur endurskoðunarskrifstofunnar fyrir útreikningi ágóðahlutar eru aðrar en í yfirliti ákærða Helga. Í dómi Hæstaréttar frá 2. maí 1989, Hrd. 1989,696, en þar var

skorið úr þessum ágreiningi, er fallist á forsendur þær, sem fram koma í skýrslu Valdimars, fyrir útreikningnum. Í IV. kafla ákærunnar byggir ákæruvaldið einnig á þessum útreikningum í skýrslu Valdimars Guðnasonar og telur, að ákærðu Björgólfur og Ragnar hafi dregið sér fé af hlaupareikningum í sínum vörslum, sem nemi úttektum umfram viðbótartekjur með vöxtum samkvæmt þessum útreikningum. Nánar verður um þetta fjallað síðar í dómi þessum.

Af hálfu ákærða Helga er því haldið fram, að þar sem þessi liður hafi ekki verið í fyrri ákæru, sem vísað var frá sakadómi, sbr. Hrd. 1987,1146, sé brot samkvæmt þessum lið fyrnt samkvæmt 82. gr., 5. mgr., almennra hegningarlaga nr. 19/1940, sbr. 17. gr. laga nr. 67/1976 um löggilta endurskoðendur.

c) Ljóst er, að samkvæmt útreikningum ákærða Helga á viðbótartekjum ákærðu Björgólfs og Ragnars, að hann taldi þá eiga inni ágóðaþóknun 31. ágúst 1984. Þá er enn fremur fram komið, að þeir töldu svo einnig. Samkvæmt því áliti þeirra er hér ekki staðið eðlilega að reikningsskilum. Hins vegar verður ekki fallist á útreiknaða fjárhæð endurskoðendanna, heldur verður við það að miða, að ákærði Helgi hafi átt að færa þá fjárhæð, sem hann taldi rétta inneign ákærðu Björgólfs og Ragnars hjá félaginu. Sú fjárhæð liggur ekki fyrir í málinu miðað við 31. ágúst 1984.

Líta verður svo á, að í málinu sé samkvæmt þessum kafla ákært fyrir rangfærslur í heild, sbr. það, sem síðar segir. Þykir því ekki hver meint rangfærsla hafa verið brot, sem fyrnist fyrir sig.

9. Eignfærð gámaleiga.

a) Í skýrslu Valdimars Guðnasonar 3. maí 1986 segir, að félagið hafi gert leigusamninga um gáma við tvö fyrirtæki, Consafe og Independent Leasing. Í skýrslunni er við það miðað, að samningurinn við fyrirtækið Consafe hafi í raun verið rekstrarleigusamningur og því engin efni til að eignfæra greiðslur til þess fyrirtækis. Um samninginn við fyrirtækið Independent Leasing er því hins vegar haldið fram, að hann hafi í raun verið kaupleigusamningur, og því hafi eignfærsla á raunverulegu kaupverði gámanna verið við hæfi. Samkvæmt þessu var það niðurstaða Endurskoðunarmiðstöðvarinnar hf., að eignfærð gámaleiga hefði í milliuppgjöri 31. ágúst 1984 verið offærð um 10 til 13 milljón krónur. Endurskoðendurnir

Atli og Stefán styðja í skýrslu sinni þessa niðurstöðu og taka þá mið af rannsókninni, sem unnin var á vegum endurskoðunarfyrirtækisins.

Ákæruvaldið byggir meintar rangfærslur samkvæmt þessum lið I. kafla ákærunnar á þessari niðurstöðu endurskoðendanna og telur eignir oftaldar í samræmi við það.

Ákærðu voru sammála um það fyrir sakadómi, að ákvörðun hefði verið tekin um það hjá félaginu 1981 eða 1982 að eignfæra gámana. Töldu þeir engan vafa leika á því, að samningarnir við Consafe hefðu verið kaupleigusamningar.

b) Í bréfi Consafe Group, leigusala gámanna, til Hafskips hf. frá 8. júlí 1980 er samningur, að minnsta kosti um hluta gámanna, kallaður „leasing agreement" eða kaupleigusamningur. Í bréfinu er því lýst yfir, að Hafskip hf. hafi einkarétt á að kaupa gámana að leigutíma loknum fyrir 600 dollara hvern gám. Samningarnir milli fyrirtækjanna munu hafa verið fleiri og verðið eitthvað misjafnt. Þá liggur fyrir í málinu ljósrit reiknings frá 31. ágúst 1985, þar sem Consafe gerir Hafskip hf. reikning fyrir 98 gámum.

Gegn fullyrðingum ákærðu og gögnum frá Consafe er ósannað, að gámasamningar við Consafe hafi verið rekstrarleigusamningar. Eignfærsla vegna gámaleigunnar var í samræmi við það, sem áður hafði verið ákveðið og fært í reikningsskilum félagsins.

Eins og að framan er rakið í töluliðum 1-8, er það niðurstaðan, að fallast ber á það með ákæruvaldinu, að færslur 1-8 hafi ekki gefið rétta mynd af eiginfjárstöðu Hafskips hf. 31. ágúst 1984, en sá, sem les efnahagsreikning fyrirtækis, hlýtur að mega gera ráð fyrir því, að þar séu allar eignir þess og skuldir tíundaðar, nema á því séu gefnar skýringar eða það leiði af uppsetningu reikningsins. Hins vegar er fram komið, að töluliður 1 var færður í samræmi við það, sem áður hafði tíðkast hjá félaginu. Það er því ósannað, að ákærðu hafi haft ásetning um að rangfæra hann. Þá er ósannað, að við gerð milliuppgjörsins hafi legið fyrir, að bakfæra hafi þurft lið 4. Töluliður 9 þykir ekki rangfærður. Fjárhæðir samkvæmt þessum liðum mynda verulegan hluta þeirrar heildarfjárhæðar, sem ákæruvaldið telur rangfærða. Við það bætist, að umdeilanlegt er, að hvaða marki reikningurinn var vanfærður um ágóðaþóknun

ákærðu Björgólfs og Ragnars, þótt svo hafi verið samkvæmt áliti þeirra sjálfra.

Ákæruvaldið gefur ákærðu að sök að hafa í sameiningu orðið til þess, að eiginfjárstaðan í heild varð misvísandi. Af hálfu ákæruvaldsins er því haldið fram, að hver þeirra fyrir sig hafi unnið að eða ákveðið tilteknar rangfærslur. Þessi verkskipta aðild þeirra hafi leitt til þessarar niðurstöðu í heild. Bent er á tvenns konar samanburð á rekstraráætlun og rekstrarreikningi miðað við 31. ágúst 1984. Blöð um þennan samanburð liggja fyrir í málinu. Á öðru blaðinu er rekstraráætlun fyrstu átta mánuði ársins 1984 borin saman við milliuppgjör, sem afhent var stjórn félagsins og sent Útvegsbanka Íslands. Á hinu er rekstraráætlunin borin saman við milliuppgjör með verulega lakari útkomu. Þá er bent á rannsóknir rannsóknarlögreglu ríkisins og Kriminalpolitisentralen í Osló, sem áður er getið. Þetta tvennt sýnir að mati ákæruvaldins, að vitneskja um verulega verri stöðu hafi legið fyrir hjá félaginu.

Valdimar Guðnason endurskoðandi hefur kannað og greint mismunandi rekstrarniðurstöður samanburðarblaðanna tveggja fyrir rannsóknarlögreglu ríkisins. Í skýrslu sinni frá 18. júní 1986 setur hann fram tilgátu um, að mismunur blaðanna sé að minnsta kosti að einhverju leyti fólginn í tölunum, sem talið er samkvæmt rannsóknum rannsóknarlögreglu ríkisins og Kriminalpolitisentralen, að hafi verið máðar út úr reikningsjöfnunarblöðum þeim, sem fundust við húsleit hjá ákærða Helga og mynda oftaldar eignir samkvæmt því, sem að ofan er rakið.

Ákærði Helgi hefur neitað að hafa haft vitneskju um nema eitt milliuppgjör, og það hafi hann afhent í október 1984. Fyrir liggur, að það var sent Útvegsbanka Íslands 30. október 1984. Þórður Hafsteinn Hilmarsson, forstöðumaður hagdeildar Hafskips, kvaðst við yfirheyrslur hjá rannsóknarlögreglu hafa gert óhagstæðara samanburðaryfirlitið. Hann mundi ekki hvenær, en taldi sig muna eftir handskrifuðu blaði frá Sigurþóri Charles aðalbókara, eftir að fyrir lá rekstrarreikningur endurskoðanda, sem sýndi 5,8 milljón króna tap. Þórður Hafsteinn kvaðst fyrir sakadómi ekkert hafa haft með milliuppgjörið sjálft að gera.

Ekki liggur fyrir, hvenær þessi óhagstæðari samanburður lá fyrir. Gegn neitun ákærðu verður að telja ósannað, að samanburðar-

blaðið með óhagstæðari útkomunni hafi legið fyrir fyrr en eftir gerð milliuppgjörs, og svo sem áður er frá greint, þykja rannsóknir rannsóknarlögreglu ríkisins og Kriminalpolitisentralen ekki veita svo glöggar vísbendingar, að dómur verði á þeim reistur í opinberu máli.

Þannig þykir ekki sannað, að ákærðu hafi í sameiningu rangfært milliuppgjörið í blekkingarskyni, og ber því að sýkna ákærðu Björgólf, Pál Braga og Ragnar af broti á 248. gr. almennra hegningarlaga og alla ákærðu af broti á 1. mgr. 158. gr. sömu laga.

Milliuppgjör, öðru nafni bráðabirgðauppgjör, var gert af endurskoðanda Hafskips tvisvar á ári, fyrst eftir fjóra mánuði og síðan eftir átta mánuði. Endurskoðandinn, ákærði Helgi, hefur borið fyrir sakadómi, að í það hafi ekki verið lögð sama vinna og ársreikninginn og að þau hafi ekki verið endurskoðuð, eins og hann telur fram koma í áritun á þau.

Vitnið Atli Hauksson endurskoðandi bar fyrir sakadómi, að hann þekkti ekki dæmi þess, að þessi uppgjör væru endurskoðuð og að við gerð þeirra væri ekki beitt sömu nákvæmni og við gerð ársreikninga. Í megindráttum hljóti menn þó að beita sömu aðferðum við gerð þeirra og við gerð ársreikninga.

Hvorki í bókhalds- né hlutafélagalögum eru sérstök ákvæði um milliuppgjör.

Ekki liggur fyrir í málinu, að Félag endurskoðenda hafi sérstaklega fjallað um milliuppgjör eða gefið út leiðbeiningar um gerð þeirra fyrr en í október 1988, er það dreifði drögum að áliti um milliuppgjör.

Framangreint uppgjör fyrstu átta mánaða ársins 1984 var lagt fram á stjórnarfundi Hafskips 8. nóvember 1984.

Allir fyrrverandi stjórnarmenn Hafskips hf. komu fyrir dóm. Þeim bar saman um, að milliuppgjör væri almennt ekki eins nákvæmt og ársreikningar, enda gert á mun styttri tíma en þeir, og að baki því liggi ekki sama vinna. Það sé vísbending um stöðu rekstrarins, notað t.d. til að leiðrétta ýmsa þætti hans og bera saman áætlanir. Þótt reynt sé að athuga hlutina nákvæmlega, sé ekki farið út í smáatriði, og hljóti því allar tölur að vera grófari en í ársreikningnum. Vöruðu þeir við að ofmeta gildi þeirra. Fyrir sakadómi kannaðist enginn stjórnenda við, að hann teldi sig hafa verið blekktan af milliuppgjöri Hafskips hf.

Þegar metnar eru meintar rangfærslur samkvæmt liðum 1-9 í I. kafla ákæru og litið er til framburðar stjórnarmanna Hafskips hf. fyrir sakadómi, þykja ekki fram komnar sannanir fyrir því, að milliuppgjörið hafi verið til þess fallið að villa um fyrir þeim varðandi hag félagsins. Að öðru leyti á 1. mgr. 151. gr. hlutafélagalaga ekki við um verknað ákærðu og milliuppgjörið. Ber því að sýkna ákærðu, Björgólf, Helga, Pál Braga og Ragnar, af að hafa brotið það ákvæði.

Ákærði Páll Bragi Kristjónsson sendi bankastjórn Útvegsbanka Íslands bréf 30. október 1984. Í bréfinu segir:

„Meðfylgjandi sendum við bankastjórninni eftirfarandi:

1. Endurskoðaðan rekstrar- og efnahagsreikning fyrir Hafskip hf., Reykjavík, pr. 31.8.84.
2. Endurskoðaðan rekstrar- og efnahagsreikning fyrir samstæðuna Hafskip pr. 31.8.84.
3. Samanburð á rekstraráætlun og rekstrarreikningi pr. 31.8.84.
4. Samanburð á rekstrarreikningum pr. 31.8.83 og 31.8.84.
5. Skýringar við rekstrarniðurstöðu pr. 31.8.84.

Eins og samanburðarblað og skýringar bera með sér, er góð samsvörun á flestum rekstrarliðum við áætlun og rekstrarniðurstöðu. Hins vegar er talsvert frávik til hins verra á liðnum gengistap, sem rekja má til gengisbreytingar síðast í ágústmánuði, sem öll verður að færast til gjalda í þessu uppgjöri. ...“

Ákærði Helgi hafði 12. október 1984 skrifað ákærðu Björgólfi, Páli Braga og Ragnari og Jóni H. Magnússyni framkvæmdastjóra minnisblöð um alvarlega stöðu félagsins og framtíðarhorfur. Segir þar í upphafi, að síversnandi eiginfjárstaða og slæmar horfur um bata veki vaxandi ugg. Síðan er þetta rakið nánar í löngu máli.

Ákærðu Páll Bragi og Ragnar áttu í október 1984, með vitneskju ákærða Björgólfs, í viðræðum við Útvegsbanka Íslands um frekari fyrirgreiðslu. Í bréfum sínum til bankans tíunda þeir mikla fjárhagslega erfiðleika Hafskips hf. og leita ásjár bankans til að fleyta félaginu yfir þá.

Sannað er, að Björgólfur og Ragnar vissu samkvæmt því, sem að ofan er skráð varðandi töluliði 1-9, að eiginfjárstaða félagsins samkvæmt milliuppgjörinu var í ýmsu misvísandi, og höfðu þeir tekið þátt í að fresta ýmsum skuldfærslum. Sama gildir um ákærða Pál Braga, þótt hann hafi ekki haft vitneskju um ágóðaþóknun for-

stjóra og stjórnarformanns svo og svokallaða jaðarreikninga þeirra. Hann sendi milliuppgjörið til bankans með fullyrðingum um, að það væri endurskoðað.

Þótt það þyki samkvæmt ofanrituðu ósannað, að milliuppgjörið hafi verið gert og sent Útvegsbankanum í blekkingarskyni, þykja ákærðu Björgólfur, Páll Bragi og Ragnar hafa með því að senda milliuppgjör, sem þeir vissu, að var misvísandi, og meðan þeir áttu í viðkvæmum viðræðum við bankann, orðið sekir um brot á 2. mgr. 152. gr. laga um hlutafélög, en þar segir: „Ef sá, sem stjórnar hlutafélagi eða kemur að öðru leyti fram fyrir hönd þess, hermir vísvitandi rangt eða villandi um efnahag félags eða eignir í skjölum, bréfum til viðskiptamanna, umburðarbréfum eða tilkynningum eða skýrslum til opinberra aðila, þá varðar það sektum eða varðhaldi, enda taki ákvæði 151. gr. eða 1. mgr. þessarar greinar ekki þar til." Líta verður þó til þess, eins og að ofan greinir, að ákærðu höfðu í bréfum til bankans á þessum tíma lagt ríka áherslu á alvarlegt fjárhagsástand félagsins.

Ákæruvaldið hefur gefið ákærða Helga að sök að hafa hinn 19. október 1984 sem löggiltur endurskoðandi áritað reikningsskil fyrir fyrstu átta mánuði ársins 1984 með þeim hætti, að ekki verði annað ráðið af áritun hans en reikningsskil þessi hafi verið endurskoðuð, þótt svo hafi ekki verið í reynd.

Ákærði Helgi Magnússon hafði áritað milliuppgjör samstæðureikningsins. Athugasemdir hans voru eftirfarandi:

„Nú sem fyrr er á það bent, að vissir annmarkar fylgja milliuppgjöri, sem gert er skömmu eftir að rekstrartímabili lýkur. En leitast hefur verið við að ná með í uppgjörið þeim gjalda- og tekjuliðum, sem tilheyra tímabilinu, svo og þeim atriðum, sem áhrif hafa á efnahagsstöðu samstæðunnar hinn 31.8.1984.

Við endurmat varanlegra rekstrarfjármuna hjá móðurfélaginu og útreikning á reiknuðum tekjum vegna verðlagsbreytinga fyrir tímabilið 1.1. - 31.8.1984 er nú alfarið (sic) miðað við breytingu á byggingarvísitölu á tímabilinu. Í milliuppgjöri árið 1983 var hins vegar tekið mið af áætlaðri verðlagsbreytingu ársins í heild og reiknað hlutfallslega út frá því."

Rekstrar- og efnahagsreikningi Hafskips hf., Reykjavík, fylgdi sams konar áritun.

Eins og að framan greinir, kvaðst ákærði Helgi ekki hafa endurskoðað milliuppgjörið.

Í 10. gr. laga nr. 67/1976 um löggilta endurskoðendur segir: „Áritun löggilts endurskoðanda á reikningsskil þýðir, nema annað sé fram tekið með árituninni, að reikningsskilin og bókhaldið, sem þau eru byggð á, hafi verið endurskoðuð af honum og að reikningsskilin gefi, að hans mati, glögga mynd af hag og afkomu aðila og að bókhaldið sé fært eftir viðurkenndum bókhaldsreglum."

Þótt ekki séu sérstök ákvæði um milliuppgjör í lögum um löggilta endurskoðendur og ekki hafi verið venja að endurskoða milliuppgjör á þessum tíma, veitir áritun ákærða Helga í ljósi 10. gr. laga um löggilta endurskoðendur ástæðu til að ætla, að svo hafi verið gert. Bankastjórn Útvegsbanka Íslands mátti því í ljósi bréfs ákærða Páls Braga og áritunarinnar ganga út frá því, að svo væri. Samkvæmt þessu hefur ákærði Helgi gerst brotlegur við ofangreinda lagagrein, sbr. 17. gr. sömu laga.

Því er haldið fram, að sök sé fyrnd varðandi brot það, sem ákærði Helgi er hér sakfelldur fyrir.

Áðurgreint milliuppgjör var áritað af ákærða Helga hinn 19. október 1984. Hann var úrskurðaður í gæsluvarðhald 21. maí 1986. Fyrri ákæru var vísað frá Hæstarétti 24. júlí 1987. Svo sem þegar er getið, fyrirskipaði Jónatan Þórmundsson, sérstakur ríkissaksóknari, nýja lögreglurannsókn á ætluðum refsiverðum brotum fyrrverandi fyrirsvarsmanna Hafskips hf. og löggilts endurskoðanda félagsins með bréfi 16. október 1987. Samdægurs hóf löglærður deildarstjóri rannsóknarlögreglu ríkisins rannsóknina. Ákæra var síðan birt í málinu 14. nóvember 1988. Allan þann tíma, sem leið frá áritun milliuppgjörsins og fram til þess, að ákæran var birt, var hann því yfirheyrður eða viðhafðar aðrar aðgerðir gagnvart honum, sem slíta fyrningu samkvæmt 4. mgr. 82. gr., sbr. 1. tl. 81. gr. almennra hegningarlaga.

6. kafli.

Með dómi sakadóms 5. júlí 1990 voru ákærðu Björgólfur, Páll Bragi og Ragnar sýknaðir af II. kafla ákæru. Af hálfu ákæruvaldsins er þeim sýknudómi ekki áfrýjað. Verður næst vikið að III. kafla

ákærunnar. Samkvæmt þeim kafla er ákærðu Björgólfi, Helga og Ragnari gefið að sök að hafa í sameiningu staðið að rangfærslu ársreiknings Hafskips fyrir árið 1984, sem dagsettur er 16. maí 1985, eins og að framan greinir.

Ákærðu hafa staðfastlega neitað þessum sakargiftum.

Í ákæru er í 13 liðum gerð grein fyrir, í hverju ákæruvaldið telur rangfærslurnar fólgnar. Þar er talið, að með þessum rangfærslum hafi efnahagsreikningur Hafskips hf. og dótturfélaga þess hinn 31. desember 1984 sýnt neikvæða eiginfjárstöðu, að fjárhæð 104.869.756 krónur, þegar hún í reynd var neikvæð um 257.411.673 krónur. Fyrir Hæstarétti hefur ákæruvaldið fallið frá fimm þessara liða, samtals að fjárhæð 57.120.497 krónur. Eru þetta liðir 7,9,11,12 og 13. Verður ekki frekar að þeim vikið. Verður nú gerð grein fyrir hverjum hinna 8 liða, sem eftir eru, með þeim númerum, sem þeim eru gefin í ákæru. Endurskoðendurnir Atli Hauksson og Stefán Svavarsson gerðu einnig athugun á ársreikningi 1984 á sama hátt og milliuppgjörinu, svo sem áður er að vikið.

1. Lotun flutningstekna og beins kostnaðar, sem þeim tengist.

a) Í skýrslu endurskoðendanna Atla og Stefáns frá 11. október 1988 segir, að sömu reikningsskilareglu hafi verið beitt í ársuppgjöri Hafskips hf. 1984 og í milliuppgjöri fyrir átta fyrstu mánuði þess árs, en frá því segir undir 5. kafla hér að framan. Af þessum sökum telja endurskoðendurnir nauðsynlegt, með vísan til áðurgreinds rökstuðnings, að leiðrétta bókfært eigið fé fyrirtækisins í lok ársins 1984 fyrir áhrifum, er lúta að lotun tekna og beins kostnaðar, sem þeim tengist. Í skýrslu endurskoðendanna er síðan yfirlit um, hversu mikið þurfi að leiðrétta bókfærðar flutningstekjur og ferðatengdan kostnað, sé beitt svokallaðri hlutfallareglu, sem fyrr er um getið. Yfirlit þetta nær bæði yfir siglingar til og frá Íslandi og svokallaðar Atlantshafssiglingar, sem félagið hóf í október 1984. Sömu aðferðum er beitt við hlutföllun tekna og kostnaðar á þessar ferðir í báðum tilvikum.

Ákæruvaldið byggir þennan lið III. kafla ákærunnar á þessu yfirliti endurskoðendanna.

b) Í umfjöllun um 1. lið I. kafla ákæru er á það fallist með endurskoðendunum Atla og Stefáni, að það geti skipt talsverðu máli um

efni efnahagsreiknings, hvaða aðferð er notuð við lotun tekna og gjalda af ferð skips. Einnig er á það fallist, að aðferð sú, sem beitt var hjá Hafskipi hf., hafi ekki gefið nákvæma mynd af eiginfjárstöðu félagsins. Með þeim rökum, sem þar eru rakin, er þó ekki sannað, að ákærðu hafi með aðferð sinni við lotun tekna og kostnaðar af ferðum ætlað að rangfæra ársreikning 1984, þótt hann hafi mátt færa þannig, að gæfi skýrari mynd af eiginfjárstöðu félagsins.

2. Uppsafnaðar tekjur.

a) Í skýrslu Valdimars Guðnasonar til skiptaráðenda 3. maí 1986 segir, að í lokafærslum endurskoðandans, ákærða Helga, á reikningsjöfnuði séu flutningstekjur af svonefndum Atlantshafsflutningum hækkaðar um 15.900.000 krónur. Fram komi í gögnum endurskoðandans, að til grundvallar þessari færslu sé bréf Þórðar Hafsteins Hilmarssonar frá 15. maí 1985, sem beri yfirskriftina: „Minnisatriði vegna uppgjörs 1984". Þar komi fram, að áætlaðar uppsafnaðar tekjur vegna vöru, sem lá í einstökum höfnum 31. desember 1984, nemi 15.900.000 krónum miðað við áramótagengi viðkomandi gjaldmiðla. Ekki hafi fundist í gögnum endurskoðandans eða í bókhaldi félagsins neins konar vinnuskjöl, sem rennt geti stoðum undir þessa tekjufærslu. Telur Valdimar þessa tekjufærslu vera óvenjulega og brot á almennum reglum reikningsskila. Eðlilegra væri að eignfæra sem fyrir fram greiddan kostnað í reikningsskilum beinan útlagðan kostnað vegna varnings í einstökum höfnum. Þess konar kostnaður hafi í bókhaldi Hafskips hf. verið merktur ákveðnum skipaferðum. Við skoðun á þessum kostnaðarliðum á árinu 1984 verði ekki séð, að neinn slíkur kostnaður hafi verið færður vegna ferða, sem hófust eftir 31. desember 1984.

Í skýrslu endurskoðendanna Atla og Stefáns er tekið undir skoðun Valdimars og sagt, að það heyri til algjörra undantekninga, að pantanir séu færðar, og að tekjufærsla þessi sé ekki í samræmi við góða reikningsskilavenju. Færslan stríði bæði gegn varfærnissjónarmiðum við reikningsgerð og þeirri reglu, að tekjur beri að innleysa á því tímabili, sem til þeirra sé unnið. Útistandandi kröfur fyrirtækisins séu því oftaldar um 15.900.000 krónur í árslok 1984.

Ákæruvaldið byggir þennan lið III. kafla ákæru á þessu áliti endurskoðendanna og telur hann rangfærðan.

Ákærði Björgólfur bar fyrir sakadómi, að Þórði Hafsteini hefði verið falið að athuga ákveðna þætti varðandi þennan lið. Honum hefði verði falið að áætla þessar tekjur. Engin fordæmi hafi verið fyrir þessu í rekstri félagsins, enda engin fordæmi fyrir beinu Atlantshafssiglingunum, sem hófust haustið 1984. Í þessum nýja rekstri hafi komið fram alls konar ný matsatriði, sem kanna hafi þurft.

Ákærði Ragnar bar fyrir sakadómi, að þessi liður væri einhver hluti af upphafskostnaðardæminu vegna Atlantshafssiglinganna.

Ákærði Helgi bar, að liðurinn útistandandi skuldir, flutningsgjöld o.fl. heyrði til veltufjármuna í efnahagsreikningi, þar sem um skammtímaeignir væri að ræða, og hefðu 15,9 milljónirnar tvímælalaust átt heima þar. Hann sagði, að það hefði orðið ljóst, þegar Atlantshafssiglingarnar hófust síðustu mánuði ársins 1984, að óeðlilegt myndi verða að færa á það ár ýmsan kostnað, sem til féll í upphafi. Hér væri um upphafskostnað að ræða, en ekki stofnkostnað. Hann kvaðst telja, að hann hefði rætt þetta við ákærða Björgólf og beðið hann að koma með tillögur um, hvað þarna væri um að ræða, og gera sér síðan grein fyrir því. Ákærði Björgólfur hefði væntanlega ráðfært sig við Þórð Hafstein, þar sem hann vann við áætlanadeild. Hann kvaðst síðan hafa óskað eftir endanlegum tölum frá Þórði Hafsteini og rök fyrir þeim, svo að hann gæti tekið endanlega ákvörðun um færsluna. Þessi tala hefði verið áætluð, en ekki byggð á tilteknum fylgiskjölum, heldur mati á færslum í bókhaldi félagsins og upplýsingum, sem fyrir lágu. Hann kvaðst geta fallist á, að betur hefði farið á því, að þetta hefði verið sérgreint sem fyrir fram greiddur kostnaður. Þá hefði enn fremur farið betur á því að skýra þetta sérstaklega í ársreikningnum. Hann sagði, að sér hefði þótt eðlilegt að færa þennan lið til mótvægis við kostnað, sem fyrirtækið hafði lagt í við að koma vörum til einstakra hafna. Þessi kostnaður hefði falist í alls konar aukaflutningum, geymslukostnaði o.fl.

Þórður Hafsteinn staðfesti, að hann hefði að öllu leyti útbúið blaðið, sem liggur að baki þessum lið. Við gerð þess hefði hann ekki kannað sérstaklega, hvort vara var raunverulega til í einstökum höfnum, sem svaraði til þessa liðar. Hann hélt því hins vegar fram, að tekjur hefðu í raun verið meiri en nam þessum lið. Hann kvaðst

hafa verið boðaður á fund ákærðu Björgólfs, Ragnars og Helga í maí 1985. Á fundinum hefði fyrst og fremst verið rætt um, hvaða stærðir gætu verið fólgnar í upphafskostnaði félagsins, því að beinlínis væri rangt að færa ekki upphafskostnað, þar sem hann gæti ekki allur átt að tilheyra árinu 1984. Ákærði Björgólfur hefði haft ákveðnar hugmyndir um, hvað telja ætti til upphafskostnaðar, og hefði sér verið falið að kanna, hvort þær hugmyndir stæðust. Þannig hefðu minnisblöð sín orðið til varðandi þennan lið og hinn næsta hér á eftir.

b) Fram er komið og viðurkennt af ákærðu, að samkvæmt þessum lið er um að ræða mat á kostnaði við varning, sem ekki var enn farið að flytja, og þannig gagnstætt því, sem var venja félagsins. Hér er þetta eignfært án skýringa á þann veg, að búast mátti við af lestri reikningsskilanna, að þessi varningur hefði þegar verið fluttur. Sannað er þannig, að þessi færsla var óeðlileg og gaf ekki rétta mynd af eiginfjárstöðu félagsins við áramót, sbr. 95. gr. laga um hlutafélög og 19. gr. laga um bókhald nr. 51/1968.

3. Eignfærður kostnaður.

a) Í lokafærslum endurskoðandans, ákærða Helga, á reikningsjöfnuði í árslok 1984 eru 23.500.000 krónur eignfærðar í liðnum Útistandandi skuldir, flutningsgjöld o.fl. Grundvöllur þessarar eignfærslu var tvö minnisblöð, annað frá Þórði Hafsteini Hilmarssyni varðandi kostnað á árinu 1984 við lestun og losun tómra gáma, flutning þeirra og dreifingu á einstakar hafnir síðustu mánuði ársins 1984, að fjárhæð 20.000.000 krónur. Hitt minnisblaðið er frá Sigurþóri Charles Guðmundssyni aðalbókara vegna ferða- og risnukostnaðar 1984, að fjárhæð 3.500.000 krónur. Þetta var talið réttlætanlegt að eignfæra vegna undirbúnings Atlantshafssiglinganna. Í gögnum málsins kemur fram, að þessi eignfærsla var byggð á því, að óréttlátt þótti, að reksturinn 1984 bæri að öllu leyti upphafskostnað við hina nýju siglingaleið. Hugsunin var sú, að fleiri en eitt reikningstímabil nytu ávinnings af slíkum kostnaði.

Framburður ákærða Björgólfs, Helga og Ragnars svo og Þórðar Hafsteins fyrir sakadómi um tildrög gerðar minnispunktanna og þessarar færslu í ársreikninginn er á svipaða lund og um lið 2 hér að framan. Sigurþór Charles aðalbókari staðfesti í skýrslu fyrir

sakadómi, að hann hefði látið ákærða Helga í té bréf, dagsett 13. maí 1985, um eignfærðan upphafskostnað, að fjárhæð 3.500.000 krónur, vegna ferða- og risnukostnaðar. Hann kvaðst hafa gert þetta að beiðni ákærða Helga í framhaldi þess, að farið var að kanna, hvort grundvöllur væri fyrir eignfærslu langtímakostnaðar. Ákærði Helgi hefði beðið sig að taka saman áætlaðan ferðakostnað vegna undirbúnings Atlantshafssiglinganna. Hann sagði, að ferða- og risnukostnaður félagsins árið 1984 hefði í heild numið um 11 milljónum króna, ef hann myndi rétt, og ættu tölurnar í bréfi sínu þar stoð.

Í skýrslu endurskoðendanna Atla og Stefáns kemur fram það álit þeirra, að þar sem nokkur óvissa ríkti um framtíð félagsins á þessum tíma, hefði farið betur á því að gjaldfæra þennan kostnað í rekstrarreikningi. Þeir benda sérstaklega á, að þeir telji það mjög villandi framsetningu á ársreikningnum að sérgreina ekki þennan kostnað í efnahagsreikningi, þar sem í honum felist ákveðið viðhorf til framtíðar félagsins, sem rétt hefði verið að vekja athygli á. Þá sé ljóst, að þessi liður falli alls ekki að efni þess liðar, sem hann er heimfærður undir. Sama skoðun kemur fram í skýrslu Valdimars Guðnasonar.

Ákæruvaldið reisir þennan lið III. kafla ákærunnar á þessu áliti endurskoðendanna.

b) Eðlilegt getur verið að eignfæra kostnað sem þennan, en fallast verður á það með endurskoðendunum Atla, Stefáni og Valdimar, að sérgreina hefði átt hann eða að vekja á annan hátt athygli lesenda ársreikningsins á þessari færslu, sbr. og 95. gr. laga um hlutafélög og ákvæði 19. gr. laga um bókhald um lágmarkssundurliðun efnahagsreiknings.

4. Reikningar frá Cosmos Shipping.

a) Í skýrslu Valdimars Guðnasonar 3. maí 1986 kemur fram, að í ársreikningi Hafskips Holdings 1984, - en eins og fyrr er getið, var það eitt af dótturfélögum Hafskips hf. og átti öll hlutabréf í Cosmos Shipping, - segi í skýringum, að í sölutekjum séu með taldir 120.000 dollarar, sem séu reikningar á Hafskip USA, sem var annað dótturfélag Hafskips hf., vegna ýmiss konar aðstoðar. Reikningur þessi hafi ekki verið gjaldfærður hjá Hafskipi USA, heldur í bók-

hald Hafskips hf. í desember 1984. Ákærði Ragnar mun hafa gert athugasemdir við þessa færslu, sem leiddi til þess, að hún var bakfærð sem nam 4.872.000 krónum miðað við þáverandi gengi. Valdimar telur áhrif þessarar bakfærslu verða þau, að sölu- og stjórnunarkostnaður hafi verið vantalinn um framangreinda fjárhæð í ársreikningi Hafskips hf. Endurskoðendurnir Atli og Stefán taka undir þessa skoðun Valdimars í skýrslu sinni. Segja þeir, að á engan hátt sé unnt að rökstyðja frestun á þessum kostnaði.

Ákæruvaldið byggir þennan lið á þessu áliti endurskoðendanna.

Skýring ákærða Björgólfs á þessum lið fyrir sakadómi var sú, að deilur hefðu orðið um skiptingu kostnaðar milli félaganna í Bandaríkjunum. Hann kvaðst ekki vita, hvort samkomulag hefði náðst fyrir áramót.

Ákærði Ragnar taldi fyrir sakadómi þennan reikning vera í bókum félagsins. Snemma árs 1985 hefði hann fengið með hefðbundnum hætti tölvukeyrt rekstraryfirlit og séð þá, að sérfræðikostnaðurinn á skrifstofunni hafði hækkað um einhverjar milljónir. Hefði hann minnst á þetta við aðalbókarann, Sigurþór Charles, sem hefði upplýst sig um, að þetta væru umræddir 120.000 dollarar, sem færast hefðu átt af Cosmos Shipping yfir á Hafskip USA, en hefðu verið færðir á skrifstofukostnað. Hann hefði bent Sigurþóri Charles á, að þetta væri rangfærsla, og óskað eftir leiðréttingu. Hann hefði svo ekki vitað meira um málið á þeim tíma.

Sigurþór Charles staðfesti fyrir sakadómi, að ákærði Ragnar hefði sagt sér að bakfæra umræddа fjárhæð, og hefði hann gert það og komið þeim boðum til ákærða Helga, svo að efnisleg afstaða yrði tekin til þess, hvernig fara skyldi með þennan reikning.

Ákærði Helgi kunni fyrir sakadómi enga skýringu á því, hvers vegna þetta var fært til gjalda í bókhaldi Hafskips hf. 1984, en síðan frestað fram yfir áramót og þá fært til gjalda 1985.

b) Fram er komið, að frestun þessarar gjaldfærslu var að ófyrirsynju.

5. Mismunur á reikningsjöfnuði.

a) Í skýrslu Atla og Stefáns segir, að við útfærslu reikningsjafnaðar hafi verðbætur á skuldabréf, að fjárhæð 412.603 krónur, ranglega verið teknar upp sem kredittala, en átt að vera hið gagn-

stæða. Afleiðing þessa hafi orðið sú, að prófjöfnuðurinn stemmdi ekki, en jöfnuði var komið á með því að hækka eignaliðinn Útistandandi skuldir, flutningsgjöld o.fl. og tvöfalda þessa fjárhæð. Af þessum sökum sé þessi liður oftalinn um 825.206 krónur í árslok 1984 og eigið fé að sama skapi. Sama kemur fram í skýrslu Valdimars Guðnasonar frá 3. maí 1986.

Ákæruvaldið byggir þennan lið á þessu áliti endurskoðendanna og telur þetta rangfært.

Endurskoðendurnir þrír sögðu fyrir sakadómi, að þeir þekktu ekki til slíkra mistaka.

Ákærðu Björgólfur og Ragnar kváðust fyrir sakadómi ekkert þekkja til þessa. Ákærði Helgi taldi, að það, sem hér er haldið fram um þennan lið, fengi ekki staðist, og mótmælti staðhæfingum endurskoðendanna. Taldi hann, að óhugsandi væri, að hann hefði látið fjárhæð af þessu tagi standa óleiðrétta.

b) Fram er komið, að hér er um óvönduð vinnubrögð að ræða og að eiginfjárstaða sé oftalin um ofangreinda fjárhæð. Hins vegar verður að líta til þess, að þessi fjárhæð skiptir ekki miklu í reikningsjöfnuðinum.

6. Jaðarreikningur og ágóðaþóknun til stjórnenda.

a) Í skýrslu endurskoðendanna Atla og Stefáns segir, að samkvæmt ársuppgjöri Hafskips hf. fyrir árið 1984 hafi innstæður á bankareikningum, svonefndum jaðarreikningum, verið 3.540.868 krónur. Hins vegar hafi ekki raunverulega verið inni á þessum reikningum nema 561.065 krónur í lok ársins. Eignir félagsins hafi þannig verið oftaldar um 2.979.803 krónur. Þá vitna þeir til umsagnar sinnar um ágóðaþóknun, sem rakin var við umfjöllun I. kafla ákæru, og vísa til yfirlits ákærða Helga varðandi launakjör ákærðu Björgólfs og Ragnars um, að skuld félagsins við þá vegna ágóðaþóknunar hafi við árslok 1983 numið 325.346 dollurum. Eins og áður er fram komið, reikna endurskoðendurnir ekki með ágóðahlut árið 1984. Þeir benda hins vegar á, að skuldin hafi breyst á árinu 1984 vegna úttekta og vaxta um 87.074 dollara og hafi því í árslok átt að reiknast 238.272 dollarar. Telja endurskoðendurnir því, að eigið fé fyrirtækisins hafi í árslok verið oftalið um 9.673.843 krónur miðað við sölugengi í lok þess árs.

Ákæruvaldið byggir þennan lið á þessu áliti endurskoðendanna og telur eigið fé félagsins rangfært sem nemur þeim tveimur tölum, sem hér hefur verið frá greint.

Afstaða ákærðu Björgólfs, Helga og Ragnars er hin sama til þessa liðar og til liða 7 og 8 í I. kafla ákæru.

b) Samkvæmt 19. gr. laga um bókhald átti að færa raunverulega stöðu jaðarreikninganna í ársreikninginn.

Að því er varðar færslu á ágóðaþóknun ákærðu Björgólfs og Ragnars, má vísa til þess, sem segir um 8. lið I. kafla ákæru hér að framan um, að færa hafi átt innstæðu hennar vegna í reikningsskil Hafskips hf., sbr. og 19. gr. laga um bókhald og 99. gr. hlutafélagalaga. Átti ákærði Helgi þá að miða við þá tölu, sem hann taldi rétta, sem þannig hefði orðið hærri tala en endurskoðendurnir Atli og Stefán miða við í sínum útreikningum.

8. Eignfærð gámaleiga.

a) Samkvæmt skýrslu Valdimars Guðnasonar frá 3. maí 1986 taldi hann, að lækka þyrfti bókfært verð Hafskips hf. um 12.703.237 krónur. Endurskoðendurnir Atli og Stefán féllust á þessa skoðun. Ákæruvaldið miðar þennan lið við það álit þeirra og telur eignir oftaldar sem þessu nemur.

b) Með sama rökstuðningi og um getur, þegar fjallað er um 9. lið I. kafla ákæru, er ekki á þetta álit endurskoðendanna fallist.

10. Hafskip Holdings Inc.

a) Hafskip Holdings Inc., dótturfélag Hafskips hf., keypti síðari hluta árs 1983 öll hlutabréf í Cosmos Shipping. Vörðuðu þau kaup fyrirhugaðar siglingar milli Evrópu og Ameríku. Kaupverð bréfanna var nokkru hærra en bókfært eigið fé, svo að mismunurinn var skýrður sem viðskiptavild. Í skýrslu endurskoðendanna Atla og Stefáns segir, að með hliðsjón af þeim hugmyndum, sem forráðamenn Hafskips hf. gerðu sér um þessar siglingar, hafi ekki verið óeðlilegt að færa slíka viðskiptavild og afskrifa á nokkrum árum. Þar sem eiginlegur rekstur þess félags hafi ekki hafist fyrr en á árinu 1984, komi einnig til álita og geti samrýmst góðum reikningsskilavenjum að eignfæra tapið af rekstri Cosmos fyrir tímabilið frá kaupdegi til ársloka 1983. Ákvörðun mun hafa verið tekin um það

við reikningsgerðina fyrir árið 1983 að afskrifa viðskiptavildina á þremur árum. Þetta var hins vegar ekki gert 1984. Telja Atli og Stefán þetta ekki samrýmast góðri reikningsskilavenju. Telja þeir því nauðsynlegt að lækka bókfært verð umræddrs eignaliðar í bókhaldi Hafskips hf. um 3.698.051 krónu.

Ákæruvaldið byggir þennan lið III. kafla ákærunnar á ofangreindu áliti endurskoðendanna og telur eigið fé rangfært sem þessu nemur.

Ákærði Björgólfur sagði fyrir sakadómi, að sér hefði verið ljóst, að ákveðið var að afskrifa viðskiptavild Hafskips Holdings Inc. á þremur árum, en kunni ekki skýringu á því, hvers vegna það var ekki gert 1984.

Ákærði Ragnar kvaðst ekki muna, hvort sér var það kunnugt, þegar ársreikningur 1984 var lagður fram á stjórnarfundi, að ákærði Helgi hafði fallið frá afskriftum vegna kaupanna á Cosmos. Hann kynni að hafa vitað af þessu. Snemma árs 1985 hefði verið ákveðið að selja Cosmos, og viðhorfin hefðu þá breyst, því að allar tölur varðandi fyrirtækið myndu hverfa. Það hefði einnig vafist fyrir ákærða Helga, við hvaða afskriftarprósentu ætti að miða.

Ákærði Helgi vakti athygli á því í sambandi við þennan lið, að afskriftarreglum væri oft breytt, og væri því þetta ekkert einsdæmi. Þegar gengið var frá uppgjörinu í maí 1985, hefði þótt ástæðulaust að afskrifa þetta á árinu 1984, þar sem fyrir hefði legið, að stjórn félagsins ætlaði að selja Cosmos og hefði síðan gert það fyrir árslok 1985. Allt hefði bent til þess, að fyrirtækið færi skaðlaust út úr þessu, enda hefði það gengið eftir.

b) Í 3. mgr. 98. gr. laga um hlutafélög segir:

„Hafi félag tekið við starfsemi eða fyrirtæki og kaupverðið er hærra en raunverð hinna fengnu eigna, þá má færa það, sem umfram er, til eignar meðal fastafjármuna, ef talið verður, að um viðskiptavild sé að ræða. Viðskiptavild skal afskrifa árlega um hæfilega fjárhæð og ekki minna en nemur 10% á ári af kostnaðarverði."

Fram er komið, að forráðamenn Hafskips hf. höfðu ákveðið að skýra mismun á bókfærðu verði hlutabréfa Cosmos Shipping og kaupverði sem viðskiptavild í ársreikningum 1983. Bar þeim því samkvæmt ofangreindu ákvæði að halda sig við það, og þykja skýr-

ingar ákærða Helga breyta því í engu. Fram er þannig komið, að þessi liður er rangfærður.

Eins og að framan er rakið undir töluliðum 1-6 og 10, ber á það að fallast með ákæruvaldinu, að færslur samkvæmt þessum liðum hafi ekki gefið rétta mynd af eiginfjárstöðu Hafskips hf. 31. desember 1984, en sá, sem les í ársreikningi efnahagsreikning fyrirtækis, hlýtur að mega gera ráð fyrir því, að þar séu allar eignir og skuldir tíundaðar réttilega, nema á því séu gefnar skýringar eða það leiði af uppsetningu reikningsins, sbr. 99. gr. laga um hlutafélög. Hins vegar hefur ákæruvaldið í kröfugerð sinni hér fyrir dómi sleppt 5 liðum af 13, sem það áður taldi vanfærða. Hér að ofan er ekki fallist á sjónarmið ákæruvaldsins varðandi 8. lið, og í ljós hefur komið, að 1. liður er færður á sama veg og gert hefur verið til fjölda ára. Þá er það umdeilanlegt, sbr. Hrd. 1989,696, að hvaða marki reikningurinn var í raun vanfærður um ágóðaþóknun ákærðu Björgólfs og Ragnars, þótt svo hafi verið samkvæmt áliti þeirra. Niðurstaða skýrslu endurskoðendanna Atla og Stefáns var sú, að allar leiðréttingar þeirra samtals væru svo stórar í sniðum, að birtur efnahagsreikningur í árslok 1984 gæfi ranga mynd af efnahag félagsins við það tímamark. Ákæruvaldið gefur ákærðu Björgólfi, Helga og Ragnari að sök að hafa í sameiningu staðið að því að rangfæra ofangreinda liði í heild í blekkingarskyni, svo að eiginfjárstaðan yrði misvísandi. Hluti leiðréttinga Atla og Stefáns er ekki hér til meðferðar, liður 8 þykir ekki rangfærður, og liður 1 er færður sem fyrr. Gegn staðfastlegum neitunum ákærðu þykir því ósannað, að þeir hafi haft ásetning til þess að rangfæra efnahagsreikning ársreiknings í heild í blekkingarskyni. Ber því að sýkna þá af kröfum ákæruvaldsins um brot á 1. mgr. 158. gr. almennra hegningarlaga.

Í 3. mgr. 52. gr. hlutafjárlaga segir:

„Félagsstjórn skal annast um, að nægilegt eftirlit sé haft með bókhaldi og meðferð fjármuna félagsins. Ef ráðinn er framkvæmdastjóri, skal hann sjá um, að bókhald félagsins sé fært í samræmi við lög og venjur og meðferð eigna félagsins sé með tryggilegum hætti.“ Sama regla kemur fram í 2. mgr. 4. gr. bókhaldslaga. Ákærði Björgólfur var forstjóri félagsins 1984 og ákærði

Ragnar stjórnarformaður í fullu starfi. Fram er komið, að staða þeirra hafði lítið breyst, frá því er þeir voru ráðnir til að vera framkvæmdastjórar fyrirtækisins, þótt ráðnir væru framkvæmdastjórar að fyrirtækinu, heyrðu þeir skipulagslega og starfslega undir þá. Á ákærðu Björgólfi og Ragnari hvíldi því skylda til að sjá um, að bókhald félagsins væri fært í samræmi við lög og venjur. Samkvæmt því, sem að framan segir varðandi liði 2 og 3, tóku þeir þátt í ákvörðunum um færslur þessara liða og ákærði Ragnar einnig, að því er varðaði lið 4. Samkvæmt 87. gr. hlutafélagalaga ber félagsstjórn og framkvæmdastjóra að veita endurskoðendum aðstöðu til að framkvæma þær athuganir, sem þeir telja nauðsynlegar, og fá þeim þau gögn, upplýsingar og aðstoð, sem þeim eru nauðsynlegar til að framkvæma verk sitt. Samkvæmt stöðu ákærðu Björgólfs og Ragnars bar þeim að veita ákærða Helga þessa aðstöðu. Í skýrslu ákærða Helga um starfskjör ákærðu Björgólfs og Ragnars frá desember 1985 segir hann, að hann hafi verið mjög óánægður með myndun bíðreikninga þeirra, sem fjallað er um í 6. lið, og hafi óskað eftir fyllra uppgjöri á þessu við þá og oft hvatt til að ganga alveg frá uppgjöri. Játað er af ákærðu Ragnari og Björgólfi, að uppgjör lenti í undandrætti hjá þeim. Ákærði Helgi gerði sem sjálfstæður löggiltur endurskoðandi ársreikninginn 1984 og áritaði hann. Samkvæmt 10. gr. laga um löggilta endurskoðendur þýðir það, að hann gefi glögga mynd af hag og afkomu félagsins.

Samkvæmt því, sem að framan greinir um einstaka liði meintra rangfærslna í efnahagsreikningi, er fram komið, að í ársreikningi er villandi frá skýrt í nokkrum veigamiklum atriðum. Ákærðu Björgólfur, Helgi og Ragnar bera allir, hver á sinn hátt, ábyrgð á því, að þannig tókst til. Ber því að fallast á það með ákæruvaldinu, að þeir hafi orðið brotlegir við 1. tl. 151. gr. hlutafjárlaga, en í 151. gr. segir: „Það varðar sektum, varðhaldi eða fangelsi allt að tveimur árum: 1. Að skýra vísvitandi rangt eða villandi frá högum hlutafélags eða öðru, er það varðar, í opinberri auglýsingu eða tilkynningu, í opinberu boði í þátttöku í stofnun félags eða í útboði hluta, í skýrslum, ársreikningi eða yfirlýsingum til hluthafafundar eða forráðamanna félags eða í tilkynningum til hlutafélagaskrár. ...“

Taka ber þó tillit til þess, að stjórnarmönnum í Hafskipi hf. var kunnugt um færslu sumra þessara liða og vissu, samanber það, sem síðar verður um það sagt í þessum dómi, að starfskjörum ákærðu Björgólfs og Ragnars var að nokkru haldið leyndum. Þá ber að taka tillit til þess, að samkvæmt skýrslu bankastjóra Útvegsbanka Íslands um fyrirgreiðslur til Hafskips hf., sem rakin er í 2. kafla hér að framan, hækkuðu þær ekki af völdum bankans eftir útkomu ársskýrslunnar. Brot ákærðu beinast þannig aðallega að hluthöfum, en ársreikningurinn var til umfjöllunar á aðalfundi í júní 1985.

Í ákæru er ákærða Helga enn fremur gefið að sök að hafa hinn 16. maí 1985 áritað ársreikning Hafskips hf. fyrir árið 1984 á þann veg, að ekki verði annað séð en ársreikningar allra félaga innan samstæðunnar hafi verið endurskoðaðir, enda þótt endurskoðun hafi ekki farið fram á ársreikningum þriggja dótturfélaga, þ.e. Hafskips USA, Inc., Hafskips Holdings Inc. og Hafskips Nederlands B.V.

Áritun endurskoðandans er eftirfarandi:

„Samstæðureikning Hafskips hf. og dótturfélaga þess fyrir árið 1984 hef ég endurskoðað. Samstæðureikningurinn hefur að geyma rekstrarreikning, efnahagsreikning, fjármagnsstreymi og skýringar nr. 1 - 21. Við framkvæmd endurskoðunarinnar voru gerðar þær kannanir á bókhaldi og bókhaldsgögnum, sem ég taldi nauðsynlegar.

Eiginfjárstaða félagsins er neikvæð um 104,9 millj. kr., og heildarfjárhæð skammtímaskulda er 20,5 millj. kr. hærri en samtala veltufjármuna.

Sem fyrr er bókfært verð varanlegra rekstrarfjármuna í efnahagsreikningi miðað við framreikning upphaflegs stofnverðs að frádregnum föstum árlegum afskriftum. Bent er á skýringu nr. 11, en þar kemur fram, að áætlað markaðsverð á skipum félagsins er 37,5 millj. kr. hærra en bókfært verð þeirra í árslok 1984. Framsetning skulda miðast við, að afborganir fari fram á umsömdum gjalddögum. Komi til vanskila á umsömdum skuldum, getur það leitt til gjaldfellingar þeirra og jafnframt haft veruleg áhrif á söluverð eigna félagsins.

Hinn 9. febrúar 1985 samþykkti hluthafafundur í félaginu nýtt hlutafjárútboð, að fjárhæð 80 millj. kr. Það viðbótarhlutafé er allt selt.

Það er álit mitt, að ársreikningurinn sé gerður í samræmi við lög og félagssamþykktir og með þeim fyrirvara, sem leiðir af framangreindum atriðum, gefi hann glögga mynd af rekstri samstæðunnar á árinu 1984, efnahag hennar hinn 31. desember 1984 og breytingum á hreinu veltufé árið 1984."

Í gögnum málsins er að finna íslenska þýðingu á áritunum endurskoðenda erlendu dótturfélaganna þriggja. Í áritun endurskoðenda Hafskips USA Inc. kemur fram, að þeir hafi athugað efnahagsreikning félagsins pr. 31. desember 1983 og 1984. Um þá athugun segir síðan, að hún sé „verulega minni í sniðum en skoðun í samræmi við viðurkenndar endurskoðunarreglur, þar sem markmiðið er að setja fram álit á reikningsskilum í heild sinni". Þeir veiti því ekki slíkt álit. Í áritun endurskoðanda Hafskips Holdings Inc. er gefið efnislega sama álit. Í áritun endurskoðenda Hafskips Nederlands segir orðrétt: „Þar sem fyrirtæki yðar er enn mjög lítið og við höfum fært reikninga þess sjálfir, hafa reikningarnir ekki verið endurskoðaðir."

Ákærði Helgi hefur bent á fyrir sakadómi, að öll þessi félög hafi haft endurskoðendur, sem hafi áritað ársreikningana, þó ekki fyrirvaralaust. Í áritunum þeirra komi ekki fram skoðun og þar með ekki, hvort eitthvað sé að reikningunum. Þess vegna hafi hann ekki séð ástæðu til að gera athugasemdir eða árita ársreikning Hafskips með fyrirvara.

Í 86. gr., 2. mgr., laga um hlutafélög er boðið, að endurskoðendur skuli, sé um móðurfélag að ræða, einnig endurskoða samstæðureikninginn og reikningsleg tengsl samstæðufélaganna.

Í 88. gr. sömu laga segir, að í endurskoðunarskýrslunni skuli felast yfirlýsing um, að ársreikningurinn hafi verið endurskoðaður.

Þá eru í sömu grein ákvæði um, að endurskoðendur í móðurfélagi skuli geta þess, telji þeir vanta á nauðsynlegar upplýsingar um viðskipti dótturfélags.

Í 10. gr. laga um löggilta endurskoðendur segir, að áritun löggilts endurskoðanda á reikningsskil þýði, nema annað sé tekið fram, að hann hafi endurskoðað þau og bókhaldið, sem þau byggjast á.

Í áritun ákærða Helga er ekki að finna fyrirvara, sem lýtur að fyrirvörum endurskoðenda dótturfélaganna þriggja, þótt honum hafi verið ljóst, að þeir höfðu ýmist ekki verið endurskoðaðir eða

ekki á þann hátt, sem venja var til í viðkomandi löndum. Ber því að fallast á það með ákæruvaldinu, að með vísan til þeirra laga-ákvæða, sem að framan eru rakin, hafi hann gerst brotlegur við ákvæði 10. gr., sbr. 17. gr. laga um löggilta endurskoðendur, sbr. 138. gr. almennra hegningarlaga, sbr. 7. gr. laga um löggilta endurskoðendur.

Þá er ákærða Helga gefið að sök að hafa áritað á þann hátt, sem að framan greinir, án þess að allir þættir í rekstri félagsins hafi verið endurskoðaðir, einkum greiðslur af sérstökum tékkareikningum, þ.e. hlaupareikningum, í vörslum annarra ákærðu.

Ákærði Helgi kvaðst fyrir sakadómi hafa gert forráðamönnum félagsins fullkomlega grein fyrir því, að þeir bæru ábyrgð á, að fylgiskjöl væru á bak við færslur og hreyfingar á reikningunum. Það hafi því ekki skipt máli, hvort hann skoðaði skjölin eða ekki. Hann hafi ekki haft ástæðu til að tortryggja, að skjölin væru í vörslum þeirra.

Ákærði Björgólfur sagðist hafa látið ákærða Helga árlega fá yfirlit með sundurliðun á því, sem út af reikningnum fór. Hann minntist þess ekki, að endurskoðandinn hefði farið sjálfstætt yfir fylgiskjölin. Ákærði Ragnar hafði sama hátt á og ákærði Björgólfur. Hann kvað endurskoðandann hafa haft aðgang að skjölunum á skrifstofu sinni og minntist þess, að hann hefði einhvern tíma blaðað í þeim.

Eins og nú er rakið, er sannað með játningu ákærða Helga, sem styðst við framburð meðákærðu, að hann endurskoðaði ekki fylgiskjöl með greiðslum út af umræddum tékkareikningum og gerði ekki fyrirvara um það í áritun sinni. Verður að telja, að ákærða hafi borið sérstök skylda til þess að endurskoða þessa reikninga, sbr. 1. mgr. 86. gr. laga um hlutafélög, eða geta um það í áritun sinni, ef hann gerði það ekki. Er því rétt að heimfæra verknað hans undir 10. gr., sbr. 17. gr. laga um löggilta endurskoðendur, sbr. 138. gr. almennra hegningarlaga, sbr. 7. gr. laga um löggilta endurskoðendur.

7. kafli.

Verður næst vikið að IV. kafla ákærunnar, en samkvæmt honum er ákærðu Björgólfi, Páli Braga og Ragnari, ýmist einum sér eða

í félagi við einhvern hinna, gefið að sök að hafa dregið sér fé af tilgreindum hlaupareikningum, sem þeir fóru með og áttu að standa skil á. Þessum kafla ákærunnar er skipt í 10 liði, og verður tekin afstaða til þeirra allra.

1. og 2. liður IV. kafla ákæru.

Samkvæmt þessum liðum ákærunnar er ákærðu Björgólfi og Ragnari gefið að sök að hafa á tímabilinu frá byrjun árs 1979, Björgólfi til 4. desember 1985, en Ragnari til 8. nóvember 1985, samfellt dregið sér af hlaupareikningum nr. 2878, síðar 12878, og nr. 921, síðar 10921, við Útvegsbanka Íslands, ýmist einir eða með hinum, ákærði Björgólfur samtals 6.733.020 krónur, en til vara 2.064.510 krónur, og ákærði Ragnar samtals 867.720 krónur, en reikninga þessa höfðu þeir í vörslum sínum. Fjárhæðir þessar eru þeir taldir hafa dregið sér umfram þá ágóðaþóknun, er í þeirra hlut kom samkvæmt samkomulagi við stjórn félagsins, upphaflega gerðu í júní 1978 með breytingum frá 14. ágúst 1980 og 15. desember 1983. Fé þetta eru þeir taldir hafa nýtt sér í eigin þágu og annarra aðila óviðkomandi Hafskipi hf.

Ákærðu telja, að þeim hafi verið heimil ráðstöfun þess fjár, sem hér er um að ræða.

A. Verður nú vikið að samkomulagi því, sem vitnað er til hér að framan. Í desember 1985 samdi ákærði Helgi Magnússon endurskoðandi, eins og áður er frá skýrt við umfjöllum um I. og III. kafla ákæru, greinargerð um starfskjör ákærðu Björgólfs og Ragnars hjá Hafskipi hf. árin 1978 - 1985 og tengd atriði, svo sem útreikning og greiðslur viðbótarlauna, notkun sérstakra bankareikninga o.fl. Þar kemur fram, að í júnímánuði 1978 gerðu ákærðu Björgólfur og Ragnar, þáverandi framkvæmdastjórar Hafskips hf., samkomulag við stjórn félagsins um starfskjör. Formaður og varaformaður stjórnar, þeir Albert Guðmundsson og Ólafur B. Ólafsson, gengu frá þessum samningi við þá fyrir hönd félagsins. Ákærða Helga var gerð grein fyrir samningnum á fundi með formanni, varaformanni og framkvæmdastjórum í júní 1978. Ólafur B. Ólafsson staðfesti síðan starfskjörin skriflega við Helga í kjölfar fundarins. Staðfesting Ólafs á starfskjörunum er eftirfarandi:

„1. Til viðbótar mán-launum í gegnum (sic) launakerfi félagsins

skulu þeir frá og með 1.1.1978 og þar til annað yrði ákveðið, fá launaviðbót, sem sameiginlega nemi 2% af rekstarafkomu félagsins frá árinu 1977, þ.e. hagnaður (sic) á undan fjármagnskostnaði, afskriftum og sköttum.

2. Þar sem ljóst er, að greiðslugeta fyrirtækisins er erfið og greiðslur þessara tekna geta dregist, skal umreikna viðbótarlaun þessi yfir í US-dollara ár hvert og reikna innstæðuvexti af dollarainnstæðum að meðaltali frá 1/2 tekjuári.
3. Greiðslur þessar fara fram í gegnum sérstakan bankareikning í vörslu framkv-stjóra, en í gegnum þann reikning fari jafnframt greiðslur ýmiss jaðarkostnaðar og útgjalda framkv-stjóranna vegna starfa þeirra hjá fyrirtækinu, sem til viðmiðunar er talið geta numið allt að 60% af föstum launum."

Þessi samningur gilti óbreyttur árin 1978 og 1979, en frá og með 1. janúar 1980 eru gerðar á honum breytingar og viðbætur samkvæmt skriflegri staðfestingu Alberts Guðmundssonar stjórnarformanns, Ólafs B. Ólafssonar varaformanns og Sveins R. Eyjólfssonar, ritara stjórnar, frá 14. ágúst 1980. Á blaði, sem fylgdi greinargerð ákærða Helga, kemur fram, að tillaga hafi komið fram um kjör framkvæmdastjóranna á stjórnarfundi, og hafi hún verið samþykkt. Hafi stjórnarformanni verið falið að „staðfesta kjörin við endurskoðandann Helga Magnússon". Fram kemur jafnframt, að þessi afgreiðsla er ekki bókuð.

Staðfesting þremenninganna á starfskjörunum er eftirfarandi:

„1. Núverandi laun samkv. launabókhaldi félagsins og 60% þar á, eins og verið hefur, gegnum opinn reikning í vörslu framkvæmdastjóra og mætir að hluta kostnaði.
2. Félagið lánar framkvæmdastjórum kr. 15.000.000 hvorum vaxtalaust til fjármögnunar bílakaupa. Lánið endurgreiðist á tíu árum, en er afborgunarlaust fyrstu þrjú árin.
3. Félagið greiði slysa/líftryggingu framkvæmdastjóra, er nemur þriggja ára launakjörum þeirra hjá félaginu.
4. Sem hlutdeild í hagnaði félagsins hafa framkvæmdastjórar sameiginlega 3½% af bættri afkomu félagsins frá 31/12 1977. Er útreikningur hagnaðar á undan fjármagnskostnaði, afskriftum og sköttum.

5. Gildir fyrra samkomulag til ársloka 1979, og tekur þá þetta samkomulag við.“

Fram kemur af greinargerð ákærða Helga, að hann telur enga breytingu felast í 1. tölulið samningsins. Ólafur B. Ólafsson kvað fyrir sakadómi engan eðlismun felast í breyttu orðalagi þess liðar, frá því er var samkvæmt fyrra samkomulagi.

Næst verður breyting á ágóðahlutfallinu með samkomulagi 15. desember 1983, sem staðfest er með upphafsstöfum þeirra Ólafs B. Ólafssonar og Sveins R. Eyjólfssonar auk ákærðu Björgólfs og Ragnars.

Í greinargerð Helga er þessi breyting m.a. rakin svo:

„4.1. Prósentan lækkar um þriðjung frá og með 1.1.1984., þ.e. úr 3,5% í 2,33%.

4.2. Boðuð er ný umræða um málin í desember 1984. Ekkert hefur komið fram um, að sú umræða hafi farið fram.

...“

Samkvæmt greinargerð ákærða Helga Magnússonar tóku ákærðu Björgólfur og Ragnar ekki út laun samkvæmt þessum viðbótarkjarasamningum, strax og þau féllu til, og myndaðist inneign hjá fyrirtækinu þess vegna. Inneign þessi var ekki færð í bókhaldi félagsins og reikningsskilum, eins og áður er fram komið. Hún var heldur aldrei reiknuð út og uppfærð, meðan félagið starfaði.

Eins og fram er komið í umfjöllun um 7. og 8. lið I. kafla ákæru, áttu ákærðu Björgólfur og Ragnar sjálfir að halda saman gögnum og færslum vegna jaðarreikninganna og áttu síðan að gera ákærða Helga Magnússyni skil á þeim. Þetta framkvæmdu þeir þannig, að þeir létu hann aðeins fá yfirlit yfir reikningana, og endurskoðaði ákærði Helgi ekki gögnin, sem að baki lágu. Fór hann eftir yfirlitunum í færslum sínum. Gaf hann launamiða út til ákærðu samkvæmt yfirlitunum, en færði kostnað á biðreikning.

Áður hefur verið frá því skýrt, þegar fjallað var um 8. lið I. kafla ákæru, að deila hafi orðið með ákærðu og bústjórum þrotabús Hafskips hf. um ágóðaþóknun til þeirra. Ákærði Helgi Magnússon endurskoðandi hafði reiknað út, að þeir ættu sameiginlega inni 250.780 dollara, þegar félagið varð gjaldþrota, og höfðu þeir krafist uppgjörs við búið sem því svaraði. Þessu höfnuðu bústjórar á grundvelli útreikninga Valdimars Guðnasonar endurskoðanda, sem

að ósk þeirra lagði mat á samninginn og reiknaði síðan út viðbótarlaunin. Niðurstaða Valdimars var, eins og áður er frá skýrt, sú, að úttektir þeirra hefðu numið 73.526 dollurum hærri fjárhæð en viðbótartekjur ásamt vöxtum samkvæmt samningnum. Mismunur á útreikningum þeirra Valdimars Guðnasonar og ákærða Helga Magnússonar byggðist á ágreiningi um eftirgreind atriði: 1. Hvernig skýra á hugtakið skattar í viðbótarkjarasamningnum. 2. Hvort framreikna skuli rekstrarárangur ársins 1977 til verðlags viðkomandi rekstrarárs við útreikning á rekstrarafkomu/bættri afkomu. 3. Hvort hagnaður hafi orðið hjá Hafskipi hf. árið 1984. 4. Hvað greitt var inn á hlaupareikninga og hver staða þeirra var í árslok. Með dómi Hæstaréttar 2. maí 1989, Hrd. 1989, 696, var skorið úr þessum ágreiningi milli ákærða Ragnars og þrotabús Hafskips hf. og fallist á forsendur Valdimars Guðnasonar fyrir útreikningnum.

Þá er deilt um skilning á svokallaðri 60% heimild samkvæmt 3. lið samkomulagsins frá júní 1978 og 1. lið samkomulagsins frá 14. ágúst 1980. Halda ákærðu Björgólfur og Ragnar því fram, að heimildin sé launauppbót til viðbótar föstum launum og ágóðaþóknun. Eigi því samkvæmt samkomulaginu að reikna þeim 60% þóknun á föst laun auk ágóðaþóknunar, og hefði þessi 60% heimild átt að mæta að hluta svonefndum jaðarkostnaði, en að hluta verið laun. Af hálfu ákæruvaldsins er á það fallist, að heimildin sé launauppbót, en því haldið fram, að hún hafi átt að mæta svonefndum jaðarkostnaði, sem hafi mátt nema allt að 60%. Útreikningur ákærða Helga Magnússonar endurskoðanda frá því í desember 1985 byggist á þeim skilningi, og fyrir skiptarétti byggðu ákærðu Björgólfur og Ragnar á þeim útreikningi. Af hálfu ákæruvaldsins er ekki fallist á, að heimildin hafi mátt flytjast milli ára. Ákærði Helgi reiknaði út ágóðaþóknunina eftir gjaldþrot Hafskips hf. að frádregnum persónulegum úttektum, sem hann reiknaði sem úttekt af innstæðu vegna viðbótartekna, og voru ákærðu sendir launamiðar fyrir persónulegum úttektum í samræmi við það. Aðeins liggur fyrir útreikningur frá þeim sjálfum á því, sem þeir telja sig eiga inni. Byggja þeir þar á útreikningi ákærða Helga Magnússonar á ágóðaþóknun og bæta við 60% heimildinni og draga frá það, er þeir telja persónulegar úttektir.

Sérstakur ríkissaksóknari í héraði lét flokka úttektir af hlaupa-

reikningum þeim, sem hér um ræðir, í þrennt, milli Hafskips hf., ákærða Björgólfs og ákærða Ragnars. Fékk hann síðan Stefán Svavarsson, löggiltan endurskoðanda, til að reikna út stöðu viðskiptareikninga ákærðu hjá Hafskipi hf. Í skýrslu Stefáns frá 4. nóvember 1988 gerir hann þetta annars vegar út frá forsendum Valdimars Guðnasonar, sem hann fellst á, og hins vegar út frá forsendum ákærða Helga Magnússonar, þó með þeirri breytingu, að Stefán reiknar ekki með ágóðahlut 1984. Ákæruvaldið byggir þá liði IV. kafla ákæru, sem hér eru til meðferðar, á þessum útreikningum Stefáns. Samkvæmt 1. lið er ákærði Björgólfur talinn hafa dregið sér 6.733.020 krónur eftir útreikningi Stefáns samkvæmt forsendum Valdimars, en 2.064.510 krónur eftir forsendum ákærða Helga, þó þannig, að ekki er reiknað með ágóðahlut 1984. Samkvæmt 2. lið er ákærði Ragnar talinn hafa dregið sér 867.720 krónur eftir útreikningi Stefáns samkvæmt forsendum Valdimars, en ekkert eftir forsendum ákærða Helga.

B. Þótt Hæstiréttur hafi í dómi sínum frá 2. maí 1989, Hrd. 1989, 696, hafnað forsendum ákærða Helga Magnússonar fyrir útreikningi ágóðaþóknunar, breytir það því ekki, að hann sem trúnaðarmaður stjórnar átti að reikna ágóðaþóknunina út og gerði það að lokum í desember 1985. Samkvæmt þeim útreikningi, en þar var reiknað með ágóðahlut 1984, áttu ákærðu Björgólfur og Ragnar báðir inni hjá Hafskipi hf. á viðskiptareikningum sínum. Þeir fengu launamiða og kröfðust uppgjörs við þrotabú félagsins sem því svaraði. Ákærðu hafa haldið því fram, að þeir og stjórnin hafi nokkurn veginn vitað, hvað þeir áttu inni á mismunandi tímum, þótt ágóðahluturinn hafi ekki verið bókfærður og hans að engu getið í ársreikningum Hafskips hf. Miða þeir þá við útreikninga Helga. Þegar af þessum ástæðum eru ekki gegn neitunum þeirra komnar fram nægar sannanir fyrir því, að þeir hafi haft ásetning til þess að draga sér fé af ofangreindum hlaupareikningum. Reynir ekki í því sambandi á, hvernig skilja beri samkomulagið um hina umdeildu 60% heimild.

3. og 4. liður IV. kafla ákæru.

Samkvæmt 3. lið er ákærða Björgólfi gefið að sök að hafa á árunum 1983 til 1985 dregið sér úr sérstökum tékkareikningum hjá

Hafskipi hf., þ.e. hlaupareikningum nr. 2878 og 921, síðar 10921, við Útvegsbanka Íslands greiðslur, sem hann lét færa í bókhald Hafskips hf. sem kostnað félagsins, þó að þær væru persónuleg útgjöld og félaginu óviðkomandi.

Samkvæmt 4. lið er ákærða Ragnari á árunum 1981 til og með árinu 1984 gefið það sama að sök varðandi hlaupareikning nr. 2878 og síðar 12878 við Útvegsbanka Íslands.

Ákærðu kannast hvor fyrir sig við útgáfu tékka samkvæmt þessum liðum ákæru og segja þeim rétt lýst, en þeir kannast ekki við að hafa dregið sér fé á þann hátt, sem þar er lýst.

Ákærðu Björgólfur og Ragnar fullyrða, að sér hafi verið heimilt að ávísa út af reikningunum til persónulegra nota. Það hafa stjórnarmenn þeir, sem við þá sömdu, staðfest fyrir dómi. Í 11. lið greinargerðar ákærða Helga Magnússonar frá desember 1985 um starfskjör ákærðu Björgólfs og Ragnars, sem að framan er að vikið, segir:

„Eins og fram kemur í meðf. yfirliti mínu um þróun bankareikninganna, er greiddur út úr þessum reikningum ýmis kostnaður, eins og getið er um í yfirlitinu. Fylgiskjöl vegna þessa eru í vörslu RK og að hluta BG, eins og getið er um þar. Kostnaður þessi er auk greiðslna til þeirra sjálfra m.a. laun til annarra starfsmanna. Þarna er um það að ræða, að vissir starfsmenn á hverjum tíma hafa t.d. verið yfirborgaðir og ekki hefur þótt fært, að viðbótarlaunin færu í gegnum launakerfið með öllum þeim innbyrðis samanburði starfsmanna, sem því fylgir. Þess vegna þótti nauðsynlegt að greiða þetta út úr þessum reikningum og senda síðan viðbótarlaunamiða, sem undirritaður sá um að gera. Út úr þessum reikningum greiddist enn fremur ýmis kostnaður, aðallega, eins og segir í samkomulaginu frá í júní 1978: „... ýmis jaðarkostnaður og útgjöld framkvæmdastjóranna vegna starfa þeirra hjá fyrirtækinu". Þarna er t.d. átt við risnu, ferðakostnað, kostnað vegna viðskiptavina, innlendra og erlendra, gjafir, styrki o.fl. Oft er um að ræða kostnað, sem erfitt er að fullyrða, að standist skilgreiningar, en talinn óhjákvæmilegur í svona rekstri, t.d. greiddur ferðakostnaður v/eiginkvenna. Þá er því svarað til, að menn, sem þurfa að vera á stöðugum ferðalögum og dveljast langdvölum erlendis, sætti sig ekki við annað en taka eiginkonur með öðru hverju, talað um fordæmi meðal yfirmanna

hjá hinu opinbera, alþingismenn, ráðherra og yfirmenn atvinnufyrirtækja, risnukostnað, sem erfitt er að draga mörkin um, m.a. á það bent, að haldin séu boð inni á einkaheimilum o.s.frv. Ýmsir fleiri kostnaðarliðir koma þarna við sögu með sínum skýringum.

Undirritaður hefur margítrekað við þá BG og RK, hver sé skylda þeirra gagnvart vörslu (sic) þessara fylgiskjala og skýringum á eðli einstakra kostnaðarþátta og kostnaðarreikninga í þágu fyrirtækisins. Hafa ber í huga, að kostnaður, sem ekki væri viðurkenndur og þeir gerðir ábyrgir fyrir, teldist ganga á innstæðu þeirra og hefði ekki áhrif á stöðu gagnvart fyrirtækinu, en flyttist samkvæmt því milli kostnaðar og launa."

A. Fram er komið, eins og áður er getið, að ákærðu Björgólfur og Ragnar áttu sjálfir að hafa reiður á reikningum sínum og gera ákærða Helga grein fyrir þeim. Fylgiskjöl vegna þessa voru í vörslu ákærða Ragnars og að hluta ákærða Björgólfs. Það fórst hins vegar fyrir, að þeir gerðu ákærða Helga full skil varðandi reikningana, og fékk hann einungis yfirlit yfir þá. Þess vegna mynduðust biðreikningar þeirra hjá fyrirtækinu. Samkvæmt framangreindri skýrslu ákærða Helga og öðrum gögnum málsins átti hann að ákvarða, hvað af jaðarkostnaði teldist til félagsins samkvæmt samkomulagi um viðbótarlaun. Hann kvaðst hins vegar fyrir dómi hafa treyst ákærðu Björgólfi og Ragnari fyrir því. Greiðslur samkvæmt 3. og 4. lið hafa ákærðu Björgólfur og Ragnar þannig látið bókfæra hjá félaginu og þannig talið til gjalda þess, en ekki sinna.

Samkvæmt greinargerð ákærða Helga Magnússonar og framburði Ólafs B. Ólafssonar um, að engin breyting hafi verið fyrirhuguð á 3. lið samkomulagins frá 1978 með 1. lið samkomulagsins frá 1980, svo og orðalagi 3. liðar frá 1978, átti að greina á milli persónulegra úttekta og úttekta félagsins.

Saknæmi verknaðar samkvæmt þessum liðum fer eftir því, hvort viðkomandi greiðslur verði á einhvern hátt taldar félagsins eftir þeirri rúmu skilgreiningu, sem fram kemur í skýrslu ákærða Helga hér að framan, en sú skilgreining hefur stoð í framburði þeirra, er sömdu við ákærðu Björgólf og Ragnar um viðbótarkjörin.

B. Verður nú vikið að hverri einstakri greiðslu, sem ákæruvaldið telur félaginu óviðkomandi.

Greiðslur ákærða Björgólfs samkvæmt 3. lið.

a) Hér er um að ræða 13.600 krónur, sem ákærði greiddi með tékka, útgefnum 4. febrúar 1983, og lét gjaldfæra hjá Hafskipi hf. sem ferðakostnað.

Ákærði Björgólfur heldur því fram, að þessi greiðsla hafi verið innan 60% heimildar sinnar og tengist sér persónulega, þar sem um sé að ræða greiðslu til uppeldissonar síns. Hann hafi sjálfur verið mikið í ferðalögum á þessum tíma og þetta tengt sínum störfum.

Ákærði hefur látið færa þessa greiðslu í bókhald Hafskips hf,. án þess að ákærði Helgi legði mat á hana, eins og honum bar samkvæmt forsendum samkomulagsins. Skýringar ákærða Björgólfs eru ekki afdráttarlausar, og ekki er þetta beinn kostnaður við ferðir á vegum Hafskips hf. Greiðsla þessi er því ekki réttilega færð sem kostnaður félagsins.

b) Samkvæmt þessum staflið hefur ákærði Björgólfur greitt 55.563,60 krónur með tveimur tékkum vegna hlutafjáraukningar sinnar og ákærða Ragnars og fært sem vaxtagjöld félagsins. Ákærði sagðist fyrir dómi telja þessi vaxtagjöld innan 60% heimildarinnar. Þeir hafi keypt hlutabréf í félaginu að beiðni stjórnarinnar. Skýringar ákærða Ragnars voru svipaðar.

Albert Guðmundsson, þáverandi stjórnarformaður Hafskips hf., skrifaði 17. desember 1982 ákærða Helga Magnússyni svohljóðandi bréf:

„Ég hef hvatt framkvæmdastjóra félagsins til að auka við hlutafjáreign sína í félaginu, - reyndar ágæt leið til að halda þeim við efnið.

Er eðlilegt, að þeir njóti sambærilegra kjara og best hafa verið boðin áður, tengt síðasta hlutafjárútboði, þ.e. sjálfskuldarábyrgð til 5 ára með hæstu fasteignavöxtum á hverjum tíma.

Þeir hafa fallist á hvatningu mína, þó þannig að fyrsta afborgun verði ekki fyrr en í janúar 1985, en skuldabréfin verði gefin út á árinu 1983.

Því óskast við áramótauppgjör fært hlutafjárloforð sem hér segir:

Björgólfur Guðmundsson	kr. 1.152.500
Ragnar Kjartansson	kr. 1.152.500.“

Vitnið Albert staðfesti fyrir sakadómi lögregluskýrslu þess efnis, að það minntist þess ekki, að ákærðu Björgólfur og Ragnar hefðu átt að njóta sérstakra vaxtakjara í sambandi við hlutafjárkaup.

Af því, sem hér hefur verið rakið, er ljóst, að greiðslur samkvæmt þessum lið eru vextir af skuldabréfum, sem notuð voru til greiðslu hlutabréfa til handa ákærðu. Í greinargerð ákærða Helga kemur fram, að greiðslur skuldabréfanna áttu að fara fram sem lækkun á inneign viðbótarlauna, þegar að gjalddögum kæmi. Sama þykir hafa átt að gilda um vextina. Ákærði lét færa vextina sem kostnað félagsins, þegar þeir í raun voru persónulegir vextir hans og hefðu því átt að færast sem laun til hans samkvæmt samkomulaginu og til lækkunar á inneign hans.

c) Samkvæmt þessum staflið greiddi ákærði Björgólfur 12.890 krónur til Ferðaskrifstofunnar Útsýnar 29. júní 1983 vegna utanlandsferðar sonar síns og lét færa sem ferðakostnað félagsins. Skýringar ákærða eru sem fyrr, að þetta hafi tengst hinu umfangsmikla starfi hans, en vegna þess hafi hann ekki getað sinnt því, sem hann átti að sinna.

Ákærði lét færa þetta í bókhald Hafskips sem kostnað félagsins. Skýringar hans breyta engu um það, að sannað er, að um persónulegan kostnað er að ræða, sem færast hefði átt sem laun til hans til lækkunar hugsanlegum inneignum.

d) Hér er um að ræða 211.000 krónur, sem ákærði Björgólfur fékk greiddar sjálfur með tékka 29. nóvember 1983, þótt það væri fært sem afsláttur í bókhald Hafskips hf. Ákærði taldi þetta felast innan 60% heimildar samkomulags um viðbótarkjör og myndi hann hafa gert ákærða Helga grein fyrir þessu, hefði til uppgjörs komið. Það hefði hins vegar lent í undandrætti. Fram er þannig komið, að ákærði Björgólfur lét færa þessa fjárhæð í bókhald Hafskips hf. sem afslátt, þótt hér væri um að ræða laun til hans til lækkunar hugsanlegum innstæðum.

e) Samkvæmt þessum staflið er um að ræða greiðslu á 13.500 krónum til Jóns Kjartanssonar með tékka, útgefnum 21. desember 1984, sem ákærði Björgólfur lét gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. undir liðnum: „Risna, styrkir, auglýsingar, sími". Ákærði hefur viðurkennt, að hér hafi verið um að ræða verk, sem var unnið fyrir hann sjálfan. Hann hafi talið eðlilegt, að þessi kostnaður félli á fyrirtækið, þar sem hann vegna starfa sinna hafi oft þurft að fá aðra til að vinna verk fyrir sig, sem hann að öðrum kosti hefði gert sjálfur. Ákærði Björgólfur lét færa þetta sem kostnað fyrirtækisins,

þótt hann hefði átt að láta færa þetta sem laun til lækkunar hugsanlegri innstæðu, þar sem viðurkennt er, að þetta var ekki verk í þágu fyrirtækisins.

f) Samkvæmt þessum staflið greiddi ákærði Björgólfur 13.000 krónur með tékka, útgefnum 6. febrúar 1984, til Antik Galleri og lét gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. undir liðnum: „Risna, styrkir, auglýsingar, sími". Að mati ákærða er þessi liður innan 60% heimildarinnar og hafi þetta átt heima undir þessum lið í bókhaldi fyrirtækisins. Allt eins geti verið, að þetta hafi verið keypt fyrir félagið. Hann muni það ekki. Gegn andmælum ákærða þykir ekki annað sannað en þessi fjárhæð hafi tilheyrt félaginu.

g) Hér er um að ræða 369.000 krónur, sem ákærði Björgólfur greiddi Kristni Sophusi Kristinssyni með tékka, útgefnum 1. ágúst 1984, sem stílaður var á Sjöstjörnuna hf. Ákærði lét færa greiðsluna í bókhald Hafskips hf. sem tjón. Ákærði fullyrti fyrir dómi, að ekki væri rétt, að þessi greiðsla stafaði af persónulegum viðskiptum sínum. Hann sýndi með bréfum, að Kristinn Sophus hefði starfað við markaðsstörf og annað í Danmörku frá 1981 til 1983. Ákærði sagði, að Kristinn Sophus hefði tengst fyrirtækinu Geysirfood í Danmörku og hefði talið það fyrirtæki verða fyrir tjóni vegna vöru, sem Hafskip hf. flutti fyrir fyrirtækið. Hann hefði gert þetta tjón upp við Kristin persónulega, og því ætti þetta að standa eins og fært sé í bækur félagsins.

Vitnið Kristinn Sophus bar fyrst hjá rannsóknarlögreglu, að um tjónbætur hefði verið að ræða. Það gerði vitnið einnig fyrst fyrir dómi, en síðar, að um persónuleg viðskipti hefði verið að ræða. Gegn fullyrðingum ákærða er ósannað annað en að um tjónbætur hafi verið að ræða.

h) Samkvæmt þessum staflið greiddi ákærði með tékka, að fjárhæð 72.250 krónur, útgefnum 12. nóvember 1984, reikning frá Ferðaskrifstofunni Útsýn frá 27. september 1984 og lét færa sem ferðakostnað í bókhald Hafskips hf.

Ákærði sagði fyrir dómi, að þetta væri tengt viðskiptum og það væri engin spurning, að til þessa hefði hann haft heimild. Vitnið Valdimar Tryggvason, sem rekur fyrirtækið Hamraberg hf., innflutningsfyrirtæki, sem skipti við Hafskip hf., hefur staðfest, að ákærði hafi greitt þessa fjárhæð, svo að vitnið kæmist til útlanda,

og hafi ákærði látið Hafskip greiða ferðakostnaðinn. Ósannað er, að þetta hafi verið persónulegur kostnaður ákærða Björgólfs.

i) Þessi greiðsla, að fjárhæð 157.844 krónur, er hluti tékka, sem gefinn var út 19. desember 1984 til Reykvískrar endurtryggingar hf. Þessi hluti er vegna iðgjalda persónulegra vátrygginga ákærða og fjölskyldu hans, sem hann lét færa í bókhald Hafskips hf. sem iðgjöld félagsins. Fyrir dómi hélt ákærði því fram, að þessi greiðsla væri innan 60% heimildarinnar og hann hefði engar athugasemdir fengið þessa vegna.

Viðurkennt er af ákærða Björgólfi, að þetta hafi verið greiðsla fyrir hann persónulega. Hún átti því að færast í bókhald Hafskips hf. sem laun til hans, en ekki sem tryggingar félagsins.

j) Samkvæmt þessum staflið er um að ræða 12.052 krónur, sem er hluti tékka frá 21. desember 1984, sem ákærði greiddi sér og lét færa í bókhald Hafskips hf. undir liðnum: „Risna, styrkir, auglýsingar, sími". Þessi útgjöld voru vegna kaupa á vegglömpum o.fl., 6.538 krónur, sekt 1.200 krónur og vegna hljóðupptöku af sjónvarpsþætti 4.314 krónur. Ákærði kvað fyrir dómi þetta vera dæmigerða úttekt innan 60% heimildarinnar.

Skýringar ákærða eru ekki fullnægjandi varðandi kaup á vegglömpum og sektargreiðslu. Annað á við hljóðupptökuna.

k) Þessi stafliður varðar 65.000 krónur, sem ákærði Björgólfur greiddi sér með tékka 1. ágúst 1985 og lét færa sem auglýsingakostnað í bókhald Hafskips hf. Ákærði fullyrti fyrir dómi, að hér væri um að ræða auglýsingakostnað. Hann hefði ákveðið einhvers staðar að greiða þetta. Hann hefði samþykkt þennan kostnað persónulega og greitt hann. A.m.k. væri þetta innan 60% heimildarinnar og hann hefði ekki fengið athugasemd við þetta.

Engin gögn liggja þessari greiðslu til grundvallar nema færsluskjal frá ákærða sjálfum. Ákærði bar sjálfur ábyrgð á heimildum sínum. Kannanir sýna ekki aðrar greiðslur sem þessa. Skýringar hans eru því ekki fullnægjandi, og hefði átt að færa þetta sem laun til hans í bókhald Hafskips hf. Í stað þess lét hann færa þetta sem auglýsingakostnað.

l) Hér er um að ræða 4.200 króna greiðslu til hæstaréttarlögmanns með tékka, útgefnum 21. ágúst 1985. Ákærði lét færa þetta sem lögfræðikostnað Hafskips. Ákærði Björgólfur sagði fyrir

dómi, að lögmaðurinn hefði unnið ýmislegt fyrir sig og hann hefði talið þetta innan 60% heimildarinnar.

Ákærði hefur viðurkennt, að þessi greiðsla sé fyrir hann persónulega. Engu að síður lét hann færa þetta í bókhald Hafskips hf. sem lögfræðikostnað félagsins í stað þess að láta færa þetta sem laun til sín og til frádráttar ætlaðri inneign samkvæmt skýringum hans.

C. Af því, sem rakið er hér að framan, er sannað, að ákærði Björgólfur lét ranglega færa í bókhald Hafskips hf. sem kostnað félagsins 541.335,60 krónur, þ.e. alla fyrrgreinda liði nema liði f,g og h og 4.314 krónur vegna hljóðupptöku samkvæmt j-lið. Ákærði sagði fyrir sakadómi, að sér hefði verið heimilt að færa framangreind gjöld á þá liði, sem hann taldi þá geta átt undir. Síðan hafi það verið endurskoðandans að ákveða, hvort það væri rétt hjá sér. Fram er komið, eins og að framan greinir, að ákærðu Björgólfur og Ragnar áttu sjálfir að standa skil á gögnum og færslum vegna jaðarreikninganna. Ákærði Helgi Magnússon endurskoðandi átti síðan að yfirfara og ákveða vafaatriði um, hvað væri félagsins og hvað ákærða. Samkvæmt 3. mgr. 52. gr. laga um hlutafélög, sbr. og 1. mgr. 4. gr. laga um bókhald, bar ákærðu Björgólfi og Ragnari að sjá um, að bókhald félagsins væri fært í samræmi við lög og venjur. Samkvæmt 87. gr. hlutafélagalaga, sbr. og 2. mgr.4. gr. bókhaldslaga, bar þeim einnig að sjá til þess, að endurskoðandi félagsins, ákærði Helgi, fengi þau gögn og þær upplýsingar, sem hann áleit nauðsynleg til að framkvæma verk sín. Ákærði gerði ekki skil á reikningi nr. 921, síðar 10921, eins og skylt var, en lét ákærða Helga fá yfirlit yfir greiðslur af reikningnum, og voru þær færðar samkvæmt því í bókhald Hafskips hf. í stað þess, að meint innstæða hans hjá félaginu lækkaði tilsvarandi og væri bókfærð sem laun til hans. Engu breytir um hans gerðir, þótt ákærði Helgi hafi ekki yfirfarið reikninginn, eins og hann átti að gera, og greiðslurnar væru því færðar í bókhald Hafskips hf., án þess að tilskilið eftirlit færi fram. Ákærði Björgólfur hefur með þessu gerst sekur við 2. mgr. 247. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940.

D. Greiðslur ákærða Ragnars samkvæmt 4. lið.

a, b, d, e, f, i, m og o. Allar þessar greiðslur lét ákærði Ragnar Hafskip hf. endurgreiða sér eða meðákærða Björgólfi sem vexti

vegna hlutafjáraukningar sinnar hjá félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins. Má vísa um þessa stafliði til stafliðar b í 3. lið hér að framan. Samkvæmt því, sem þar er rakið, bar ákærða Ragnari að láta færa þessar greiðslur sem laun til sín og/eða ákærða Björgólfs í bókhald Hafskips hf.

c) Samkvæmt þessum staflið greiddi ákærði Ragnar sér sjálfum 15.087 krónur með tékka, útgefnum 14. desember 1981. Hann skilaði í bókhald Hafskips hf. reikningi frá Ferðaskrifstofunni Útsýn, dagsettum 6. maí 1981, vegna þessarar greiðslu, þótt sá reikningur hefði áður verið greiddur ferðaskrifstofunni og fylgibréf með honum notað sem fylgiskjal í bókhaldi félagsins. Ákærði gaf þá skýringu fyrir sakadómi, að hér væri um að ræða tvífærslu fyrir misskilning. Þetta væri ljóslega handvömm. Ákærði sagðist einu sinni eða tvisvar á ári hafa tekið fylgiskjalabunkann, sem hann hafði í sínum fórum, og fært tékkana á stór bókhaldsvinnublöð. Hann hefði síðan fært kostnað í hina ýmsu dálka, lagt saman og gengið frá yfirliti til endurskoðandans.

Fram er þannig komið, að greiðsla þessi átti að færast sem laun til ákærða Ragnars. Gegn fullyrðingu hans um mistök er þó ósannað, að hann hafi ætlað að slá eign sinni á þessa fjárhæð úr sjóðum félagsins.

g) Samkvæmt þessum staflið greiddi ákærði Ragnar víxil í Landsbanka Íslands með tékka, útgefnum 12. september 1983, að fjárhæð 78.880 krónur. Víxill þessi var vegna ferðakostnaðar aðila tengdra ákærða Ragnari, en óviðkomandi Hafskipi hf. Ákærði hélt því fram fyrir sakadómi, að hér væri um að ræða kostnað, sem ekki hefði stofnast til, hefði hann ekki unnið hjá Hafskipi hf., og því heimill samkvæmt 60% heimildinni. Frammi liggja gögn um för aðila tengdra ákærða Ragnari með m/s Eddu, sem var leiguskip á vegum Farskipa hf., en það félag var í eigu Hafskips hf. og fleiri skipafélaga. Fram er því komið, að greiðsla þessi var Hafskipi hf. óviðkomandi og átti því að færast sem laun til ákærða Ragnars í stað ferðakostnaðar félagsins, eins og ákærði lét færa í bækur félagsins.

h) Ákærði greiddi sér 298.000 krónur samkvæmt þessum staflið með tékka, útgefnum 12. september 1983, og lét færa þær sem afslátt í bókhald Hafskips hf. Ákærði sagði fyrir dómi, að þessi

greiðsla hefði átt að vera afsláttur til Bláskóga hf., en bróðir sinn, Kjartan Kjartansson, hefði rekið það fyrirtæki ásamt öðrum. Kjartan hefði skuldað sér fé, og því hefði hann átt að fá greiðsluna. Síðar kvaðst ákærði hafa talið, að um ofgreiðslu á afslætti væri að ræða, og því hefði ekki verið gengið frá málinu á hefðbundinn hátt með greiðslukvittun frá Bláskógum hf. Ákærði kvaðst hafa látið greiðsluna standa ranglega inni á hlaupareikningsbókhaldi sínu. Hann hefði á árinu 1984 gert endurskoðandanum grein fyrir því, að fara þyrfti yfir ýmis bókhaldsskjöl í því bókhaldi með hliðsjón af endanlegu uppgjöri. Hann hefði ekki haft áhyggjur af þessu, þar sem hann hefði talið sig hafa ónýtta 60% heimild. Í málinu liggur fyrir fylgiskjal, gert af ákærða Ragnari, þar sem hann kvittar fyrir útlögðum kostnaði á ýmsum tímum 1983, afslætti og viðskiptatengdum kostnaði.

Ákærði hefur þannig viðurkennt, að þetta hafi átt að færast sem laun til sín. Þess í stað færði hann það sem afslátt í yfirlit sitt til ákærða Helga, og var það þannig fært inn í bókhald félagsins.

j) Samkvæmt þessum staflið greiddi ákærði Ragnar 24.849 krónur með tékka, útgefnum 15. desember 1983, og lét færa í bókhald Hafskips hf. sem risnu, þótt um væri að ræða greiðslu vegna eigin veisluhalda félaginu óviðkomandi. Ákærði sagði fyrir dómi, að hann hefði talið sér heimilt að færa þetta á Hafskip hf. vegna 60% heimildarinnar. Reikningur þessi hefði verið stílaður á Hafskip hf. án sinnar beiðni. Við uppgjör á hlaupareikningi vorið 1984 hefði hann fært hann til gjalda hjá Hafskipi hf. til að mæta hluta af veitingakostnaði á heimili sínu vegna félagsins.

Viðurkennt er þannig, að hér var ekki um að ræða risnu vegna félagsins.

k og l) Ákærði Ragnar greiddi Bláskógum hf. samkvæmt staflið k 64.751,10 krónur með tékka, útgefnum 16. febrúar 1984. Hann lét færa greiðsluna í bókhald Hafskips hf. sem tjón og afslátt, þótt um væri að ræða greiðslu fyrir húsgögn, sem Bláskógar hf. fluttu inn fyrir hann persónulega. Samkvæmt staflið l greiddi hann 18.357 krónur með tékka, útgefnum sama dag og hinn fyrri, og lét færa á sama hátt í bókhald Hafskips hf. Í raun var hér um að ræða greiðslu aðflutningsgjalda fyrir húsgögnin. Ákærði sagði fyrir dómi, að Bláskógar eða Kjartan, bróðir ákærða, hefðu skuldað

sér. Á sama tíma hefði Kjartan kvartað undan röð smærri tjóna (sic) á vörum. Ákærði hefði því greitt húsgögnin með lækkun skulda Bláskóga hf. við Hafskip hf. með tjóngreiðslum.

Í þessu felst, að Hafskip hf. greiddi húsgögnin fyrir ákærða Ragnar. Hefðu báðar greiðslurnar því átt að færast sem launaúttekt til hans.

n) Samkvæmt þessum staflið greiddi ákærði fyrir viðgerð á sumarbústað 17.000 krónur með tékka, útgefnum 12. október 1984. Hann lét hins vegar færa þetta í bókhald Hafskips hf. sem erlenda sérfræðiaðstoð. Ákærði sagði fyrir dómi, að hér væri um mistök sín að ræða. Þetta hefði átt að færast sem launaúttekt. Hann hefði ruglast á dálkum, þegar hann var að ganga frá sundurliðun til endurskoðandans.

Ákærði viðurkennir að hafa fært þetta ranglega og ber við mistökum. Gegn fullyrðingum ákærða um mistök er þó ósannað, að hann hafi ætlað að slá eign sinni á þessa fjárhæð úr sjóðum félagsins.

E. Samkvæmt því, sem að ofan er rakið, verður við það að miða, að ákærði Ragnar hafi ranglega látið færa í bókhald Hafskips hf. 607.492,45 krónur sem kostnað félagsins, þ.e. alla fyrrgreinda liði nema c og n, þegar hann átti að láta færa þetta sem laun til sín. Sama gildir því um þessar greiðslur og greiðslur ákærða Björgólfs, sem reifaðar eru við umfjöllun 3. liðar IV. kafla ákæru hér að framan. Ákærði Ragnar hefur því gerst sekur um brot á 2. mgr. 247. gr. almennra hegningarlaga.

5. liður IV. kafla ákæru.

Samkvæmt þessum lið er ákærðu Björgólfi og Páli Braga gefið að sök að hafa dregið sér og fénýtt í eigin þágu eða annarra aðila óviðkomandi Hafskipi hf. 163.000 krónur, sem ákærði Páll Bragi greiddi sér með handhafatékka, útgefnum 27. október 1983, af tékkareikningi nr. 10903 við Útvegsbanka Íslands að fyrirlagi ákærða Björgólfs. Eins og áður er fram komið, hafði ákærði Páll Bragi vörslur þessa tékkareiknings. Hann lét gjaldfæra greiðsluna í bókhald Hafskips hf. gegn framvísun á tilbúnu fylgiskjali með textanum: „Afsláttur vegna vskm." og árituninni: „Rétt. B.G.".

a) Ákærðu kannast ekki við að hafa dregið sér greinda fjárhæð.

Ákærði Björgólfur sagði fyrir sakadómi, að þessi greiðsla væri samkvæmt sinni ákvörðun svo og áritunin á reikninginn. Sagði ákærði, að þriðji aðili hefði fengið peningana í sambandi við viðskiptasamkomulag. Þetta væri kallað „hagsmunafé". Keyptur hefði verið gjaldeyrir fyrir þessa greiðslu og hann afhentur erlendis. Þetta hefði verið gert til að tryggja flutninga til landsins. Hann taldi þessa greiðslu vera það, sem átt væri við með jaðarkostnaði. Hann vildi ekki tilgreina, hver hefði fengið greiðsluna. Ákærði Páll Bragi kvaðst hafa afhent ákærða Björgólfi andvirði tékkans, og hann hefði ákveðið, hverning færa ætti þetta í bókhald Hafskips hf. Ákærði Páll Bragi kvaðst ekki hafa haft hugmynd um, hver átti að taka á móti peningunum.

b) Ákærði Björgólfur er einn til frásagnar um notkun greiðslunnar. Greiðsla þessi fór ekki fram um tékkareikning í hans vörslum, heldur í vörslum ákærða Páls Braga, sem lét færa fylgiskjölin beint í bókhald Hafskips hf. Ákærði Björgólfur neitar að gefa upp, hver móttók greiðsluna. Skýringar hans eru ekki fullnægjandi. Fallast verður á það með ákæruvaldinu, að hann hafi gerst sekur um brot á 247. gr. almennra hegningarlaga. Ósannað er gegn neitun ákærða Páls Braga, að hann hafi átt virkan þátt í verknaði ákærða Björgólfs.

6. liður IV. kafla.

Ákærða Björgólfi er gefið að sök samkvæmt þessum lið að hafa dregið sér 23.500 krónur, sem hann lét meðákærða Pál Braga greiða með tékka af reikningi nr. 10903 við Útvegsbanka Íslands, útgefnum 9. nóvember 1983. Tékkann afhenti hann nafngreindum manni sem ferðastyrk gegn framvísun á tilbúnum reikningi frá héraðsdómslögmanni hér í borg fyrir lögmannsaðstoð við samningsgerð. Reikninginn lét hann gjaldfæra hjá Hafskipi hf. sem „innlenda sérfræðiaðstoð".

Ákærði Björgólfur kvaðst fyrir dómi hafa reynt að fá mann þennan í vinnu, látið hann gera úttekt fyrir fyrirtækið og reynt að fá hann í tjóndeildina. Það hefði átt að greiða fyrir úttektina, og hann hefði ekki skipt sér af því, hverning þessi reikningur var útbúinn. Það hefði verið mál annarra.

Ósannað er, að greiðsla þessi hafi verið félaginu óviðkomandi,

enda hefur viðtakandi hennar borið, að hún hafi verið fyrir vinnu í þágu félagsins.

7. liður IV. kafla.

Samkvæmt þessum lið er ákærðu Björgólfi, Páli Braga og Ragnari gefið að sök að hafa dregið sér 120.000 krónur, sem ákærði Páll Bragi, að fyrirlagi ákærðu Björgólfs og Ragnars, greiddi sér með tékka, útgefnum 23. nóvember 1983, af tékkareikningi nr. 10903 við Útvegsbanka Íslands, sem hann hafði í vörslum sínum. Greiðslu þessa nýttu ákærðu fyrir milligöngu Alberts Guðmundssonar til greiðslu sjúkrakostnaðar í þágu aðila óviðkomandi Hafskipi hf. og létu gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. undir liðnum: „Gjafir og styrkir". Jafnframt er ákærðu Björgólfi og Páli Braga gefið að sök að hafa dregið sér 60.000 krónur, sem voru andvirði tékka, sem gefinn var út af Eimskipafélagi Íslands hf. sem hluti þess fyrirtækis í ofangreindum sjúkrakostnaði.

a) Ákærðu kannast ekki við að hafa dregið sér þetta fé og telja sig hafa haft heimild til þessarar ráðstöfunar.

Ákærði Björgólfur kvaðst fyrir dómi sjálfur hafa séð um að ráðstafa þessu fé, en borið sig saman við ákærða Ragnar áður. Þáttur Páls Braga hafi verið sá að láta taka út þessar 120.000 krónur og fá sér þær. Styrkþegi ákærðu, sem ekki vissi, hvaðan féð var komið, kannast ekki við að hafa tekið við nema 100.000 krónum úr hendi Alberts Guðmundssonar. Óupplýst er, hvernig á þessu misræmi stendur.

Ekki er annað fram komið en að ákærðu Björgólfur og Ragnar hafi haft víðtæka heimild til ráðstafana sem þessarar, og greiðslan er færð í bókhald félagsins undir sínu rétta heiti. Verða ákærðu því ekki sakfelldir fyrir fjárdrátt vegna þessarar ráðstöfunar.

b) Engin gögn eru í bókhaldi Hafskips hf. um andvirði tékka, að fjárhæð 60.000 krónur, sem Hafskip hf. fékk frá Eimskipafélagi Íslands hf., en tékkann framseldi ákærði Páll Bragi og seldi í banka. Engin færsla finnst í bókhaldi Hafskips hf. um þessa endurgreiðslu. Ákærði Björgólfur kannast við að hafa tekið við þessu fé. Kvaðst Björgólfur hafa notað féð til ýmissa styrkveitinga á vegum félagsins í tilefni jóla, t.d. hefði hann fyrir þessi jól sem flest jól þar á undan fært vistheimilinu á Ránargötu gjafir. Forstöðumaður heimilisins

hefur staðfest þetta. Ákærði Björgólfur kvaðst hafa litið svo á, að færslan á 120.000 krónum vegna styrkja og gjafa nægði, og væri óþarfi að færa fjárhæðina út og inn úr bókhaldinu.

Þótt ekki sé fyllilega upplýst, hvað varð af þessum 60.000 krónum, og engin færsla sé finnanleg um hana í bókhaldi Hafskips hf., þykir gegn eindreginni neitun ákærða Björgólfs óvarlegt, eins og á stendur, að sakfella hann um fjárdrátt þessa vegna. Upplýst þykir, að aðrir ákærðu hafi ekki komið nærri ráðstöfun fjárhæðarinnar.

8. liður IV. kafla.

Ákærðu Björgólfi, Páli Braga og Ragnari er samkvæmt þessum lið gefið að sök að hafa við vörslur og meðferð sérstakra tékkareikninga, þ.e. hlaupareikninga nr. 2878, síðar 12878, nr. 921, síðar 10921, og nr. 903, síðar 10903, við Útvegsbanka Íslands sýnt af sér stórfellda óreglusemi í bókhaldi með því að vanrækja skil á fylgiskjölum, styðja færslur við ófullnægjandi eða villandi fylgiskjöl, færa til gjalda ýmis persónuleg útgjöld ákærðu sjálfra og annarra starfsmanna Hafskips hf. og sjá ekki til þess, að lokafærslur í bókhaldi Hafskips hf. væru í samræmi við raunverulegar greiðslur af reikningum þessum.

Ákærðu Björgólfur, Páll Bragi og Ragnar mótmæla því að hafa brotið af sér með þessum hætti.

a) Fram er komið, eins og rakið er hér að framan við umfjöllun þessa kafla, að ákærðu áttu sjálfir að standa skil á færslum og gögnum vegna þessara reikninga. Færslur og gögn varðandi hlaupareikning 903, síðar 10903, við Útvegsbanka Íslands, en reikningur þessi var í vörslum ákærða Páls Braga, voru í bókhaldi Hafskips hf. við gjaldþrot fyrirtækisins, enda ekki annað upplýst en hann hafi staðið skil á þeim, svo sem honum bar. Ósannað er, að þessi skil hafi verið ófullkomin, sbr. þó það, sem segir um V. kafla ákæru hér á eftir. Sú umfjöllun breytir því þó ekki, að sýkna ber hann af verknaði samkvæmt þessum lið.

b) Ákærðu Björgólfur og Ragnar áttu að gera ákærða Helga Magnússyni skil á færslum og gögnum varðandi hlaupareikninga 2878, síðar 12878, og 921, síðar 10921. Eins og framar er rakið við umfjöllun þessa kafla, sbr. 87. gr. laga um hlutafélög, sbr. og 2.

mgr. 4. gr. laga um bókhald, áttu þeir að sjá um, að þau skil færu fram. Fram er komið, að á þessu varð verulegur misbrestur. Ákærði Helgi fór ekki yfir gögnin, og þeim var ekki nema að hluta skilað í bókhald Hafskips hf., heldur héldu ákærðu þeim í sínum vörslum. Þá er fram komið, að færslur samkvæmt yfirlitum þeim, er þeir skiluðu til ákærða Helga, voru ónákvæmar og í sumum tilvikum rangar, sbr. umfjöllun um 3. og 4. lið þessa kafla ákæru. Sannað þykir því, að þeir hafi með stórfelldri óreglusemi í bókhaldi varðandi þessa reikninga gerst sekir um verknað þann, sem þeim er gefinn að sök í þessum lið IV. kafla ákæru. Varðar brot þeirra við 262. gr. almennra hegningarlaga, eins og réttilega er tilgreint í ákæru.

9. liður IV. kafla ákæru.

Samkvæmt þessum lið IV. kafla ákærunnar er ákærði Helgi sóttur til saka fyrir hylmingu með því að hafa í starfi sínu sem löggiltur endurskoðandi Hafskips hf. látið færa nokkurn hluta þeirra fjárhæða, sem meðákærðu Björgólfur, Páll Bragi og Ragnar höfðu á hverju rekstrarári ráðstafað af hinum sérstöku tékkareikningum, sem þeir höfðu í vörslu sinni, á tiltekna kostnaðarliði í bókhaldi félagsins. Þetta hafi hann gert án þess að krefja meðákærðu um viðeigandi fylgiskjöl fyrir greiðslunum og að sannreyna þannig, að kostnaðarfærslur vörðuðu félagið og úttektir ákærðu Björgólfs og Ragnars væru innan marka heimilda, sem stjórn Hafskips hf. hafði veitt. Hann hafi þannig aðstoðað meðákærðu við að leyna fjárdráttarbrotum þeirra, sem að framan er lýst, og að halda ólöglegum ávinningi af þeim brotum.

Ákærði Páll Bragi hefur þegar verið sýknaður af brotum þeim, sem honum eru gefin að sök samkvæmt liðum 5 og 7 hér að framan. Ber því þegar af þeirri ástæðu að sýkna ákærða Helga af hylmingu á háttsemi hans.

Ákærði Helgi taldi sig fyrir dómi ekki hafa gerst sekan um hylmingu. Taldi hann, að fylgiskjölin hefðu verið tiltæk í vörslum ákærðu Björgólfs og Ragnars og hann hefði gert þeim fullkomna grein fyrir því, að þeir bæru ábyrgð á, að fylgiskjöl væru að baki færslum og hreyfingum. Hvort hann skoðaði fylgiskjölin, skipti hér ekki máli. Í miklu bókhaldi séu ekki öll fylgiskjöl skoðuð, og hann

hafi á þessum tíma ekki haft minnstu ástæðu til að ætla, að þessi skjöl væru tortryggileg.

Viðurkennt er af ákærða Helga, að hann átti að yfirfara færslur varðandi hlaupareikninga í fórum forráðamanna Hafskips hf. og ákveða, hvað væri félagsins og hvað þeirra persónulega. Þetta gerði hann ekki, heldur færði eftir yfirlitum þeirra í bókhald félagsins. Hann á þannig þátt í þeirri óreiðu, sem var á færslu reikninganna. Hins vegar er ósannað, að hann hafi haft ásetning um að hylma yfir fjárdráttarbrot. Ber því að sýkna hann af kröfum ákæruvaldsins samkvæmt þessum lið.

8. kafli.

Verður þessu næst vikið að V. kafla ákæru. Samkvæmt þeim kafla er ákærða Páli Braga gefið að sök að hafa á árinu 1983 notað til gjaldfærslu í bókhaldi Hafskips falsaða reikninga. Fjórir þeirra, samtals 43.320 krónur, voru ritaðir á reikningseyðublöð frá Slippfélaginu hf. í Reykjavík, eins og nánar greinir í ákæru.

Fram er komið, að reikningarnir sex, sem í ákæru getur, eru allir fyrir annað en það, sem á þá er skráð. Ákærði Páll Bragi hefur viðurkennt að hafa notað þá í bókhaldi Hafskips hf. Er þannig sannað, eins og í héraðsdómi greinir, að hann hefur gerst sekur um brot á 1. mgr. 155. gr. almennra hegningarlaga, svo sem honum er gefið að sök í ákæru.

9. kafli.

Næst verður vikið að VI. kafla ákæru. Samkvæmt þessum kafla er ákærða Björgólfi gefið að sök að hafa dregið sér greiðslur samkvæmt sex nánar tilgreindum liðum, sem hann lét greiða sér af aðalbankareikningi Hafskips hf. Hafi hann ráðstafað peningunum í eigin þágu eða annarra, án þess að greiðslurnar vörðuðu félagið. Til vara heldur ákæruvaldið fram umboðssvikum varðandi tvær síðasttöldu greiðslurnar.

Ákærði hélt því fram fyrir sakadómi, að greiðslurnar væru allar félaginu viðkomandi og verið gæti, að 60% heimild hans samkvæmt viðbótarkjarasamningi ætti við, en hún hefði einnig náð til greiðslna af þessum reikningi. Við umfjöllun um 1. og 2. lið IV. kafla ákæru var gerð grein fyrir því, að samkvæmt samkomulagi um kjör

ákærðu Björgólfs og Ragnars áttu greiðslur ágóðaþóknunar og jaðarkostnaðar samkvæmt 60% heimild að fara fram um sérstakan bankareikning í vörslum þeirra. Greiðslur þær, sem hér um ræðir, gerðu það ekki. Skýring ákærða Björgólfs getur því ekki átt við rök að styðjast, og verður að taka afstöðu til greiðslnanna í því ljósi.

Taka verður afstöðu til hvers þessara sex liða.

1. liður VI. kafla.

Samkvæmt þessum lið er ákærða Björgólfi gefið að sök að hafa dregið sér andvirði sjö tékka, samkvæmt stafliðum a-g, sem ákærði fékk alla afhenta eða lét greiða.

a-b) Ákærði afhenti 20.800 króna tékka, útgefinn 10. febrúar 1983, sem ferðastyrk og lét gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. sem „innlenda sérfræðiaðstoð". Þá lét hann greiða til Pan Am með tékka, að fjárhæð 12.453 krónur, útgefnum 21. mars 1983, fargjald fyrir sama mann og lét gjaldfæra sem ferðakostnað félagsins.

Ákærði kvað fyrir dómi þessar greiðslur vera viðskiptatengdar og hefði hann jafnvel ætlað að ráða viðtakandann í vinnu. Var það staðfest af þeim, sem í hlut á. Ákærði kvað þessar greiðslur geta átt undir 60% heimildina.

Ákærði Björgólfur hafði sem framkvæmdastjóri og síðar forstjóri rúmar heimildir til að skuldbinda fyrirtækið í þess þágu. Fram er komið, að nafngreindur maður tók við greiðslum samkvæmt þessum lið. Ósannað er þannig, að ákærði hafi nýtt sér greiðslurnar í eigin þágu. Ber því að sýkna hann af kröfum ákæruvaldsins samkvæmt þessum stafliðum.

c) Ákærði Björgólfur fékk afhentan handhafatékka, að fjárhæð 121.030 krónur, útgefinn 18. apríl 1983, og framseldi til eigin ráðstöfunar, en fyrir greiðslunni afhenti hann tilbúna greiðslukvittun „v/kaupa á brettum" og lét eignfæra í bókhald Hafskips hf. sem bretti.

Fyrir dómi taldi ákærði Björgólfur sig hafa keypt bretti með þessari greiðslu, en ritað er á kvittunina „v/fylgiskj. BG". Ákærði sagði, að fyrir hefði komið, að hann framseldi handhafatékka, sem hann afhenti öðrum, og hefði svo verið hér.

Ákærði Björgólfur framseldi sjálfur tékkann og útbjó fylgiskjal

fyrir greiðslunni. Hann hefur við rekstur málsins ekki gefið fullnægjandi skýringu á greiðslunni. Gögn varðandi þennan hlaupareikning átti ákærði ekki að varðveita gagnstætt því, sem borið hefur verið um gögn varðandi sérreikning hans. Þykir meðferð ákærða á greiðslunni á þann veg, að sannað sé, að hann hafi dregið sér þessa greiðslu og hafi með því brotið gegn 247. gr. almennra hegningarlaga.

d) Ákærði fékk afhentan handhafatékka, að fjárhæð 12.778 krónur, útgefinn 11. maí 1983, og framseldi sjálfur til eigin ráðstöfunar, en greiðsluna lét ákærði bókfæra í bókhald Hafskips sem „ýmsan kostnað v/starfsm.“.

Ákærði neitar að hafa dregið sér andvirði tékkans. Hann sagði fyrir dómi, að hann hefði fengið tékkann afhentan vegna dæmigerðs uppgjörs á smáreikningum, sem hann hafði lagt út fyrir og heft við nótuafritið. Í vörslum sínum hefðu verið tugir slíkra reikninga, sem hefðu getað verið veitingahúsanótur, símreikningar og fleira. Taldi ákærði, að á starfstíma sínum hefðu uppgjör með þessum hætti verið nokkur hundruð. Á kvittun ákærða stendur „v/reikn. hjá B.G.“. Því hefur verið borið við, að ákærði hafi mátt taka þessa greiðslu út af jaðarreikningi, sbr. það, sem áður hefur verið um það sagt í dómi þessum.

Greiðsla þessi fór ekki fram af sérreikningi ákærða, heldur aðalreikningi Hafskips hf. Ákærði átti að varðveita gögn og gera skil á sérreikningi til endurskoðanda, sem fara átti yfir gögnin og ákvarða, hvað var félagsins og hvað ákærða. Þessir reikningar komu þannig ekki fram á yfirlitum ákærða til endurskoðandans. Meðferð ákærða á þessari greiðslu er á þann veg, að sannað þykir, að hann hafi dregið sér greiðsluna og brotið þannig gegn 247. gr. almennra hegningarlaga.

e) Ákærði Björgólfur lét greiða sér með tékka, að fjárhæð 28.885 krónur, útgefnum 6. júlí 1983, og gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. sem „risna/móttaka gesta“ gegn framvísun á tilbúnu fylgiskjali með árituninni „v/ýmissa reikn. hjá B.G.“.

Ákærði skýrði greiðslu þessa fyrir dómi á sama veg og greiðslu samkvæmt staflið d. Eins og að framan greinir, eru skýringar hans á þann veg, að sannað þykir með meðferð hans á greiðslunni, að hann hafi gerst sekur um brot á 247. gr. almennra hegningarlaga.

f) Ákærði Björgólfur fékk afhentan handhafatékka, að fjárhæð 26.767 krónur, útgefinn 9. ágúst 1983, og framseldi sjálfur til eigin ráðstöfunar, en greiðsluna lét hann gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. sem „innlenda sérfræðiaðstoð" gegn framvísun á tilbúnu fylgiskjali með árituninni „v/úttekt hjá B.B.".

Sama gildir um þennan staflið og stafliði d og e hér að framan.

g) Ákærði Björgólfur lét greiða sér tékka, að fjárhæð 60.571 krónu, útgefinn 28. nóvember 1983, og gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. sem „ýmsan kostnað v/starfsm." gegn framvísun á tilbúnu fylgiskjali með árituninni „v/ýmissa reikninga hjá B.G.".

Sama gildir um þennan staflið og stafliði d-f hér að framan.

2. liður VI. kafla ákæru.

Samkvæmt þessum lið er ákærða Björgólfi gefið að sök að hafa dregið sér 302.386 krónur sem hluta af kaupverði bifreiðar með því að láta skuldfæra fjárhæðina á Hafskip hf. og félagið síðan endanlega greiða hana með eftirgjöf flutningsgjalda til Jöfurs hf. samkvæmt kreditnótu 19. september 1985.

Ákærði keypti bifreiðina af Jöfri hf. 1. desember 1983. Frá kaupverðinu var dregið andvirði eldri bifreiðar ákærða, sem tekin var upp í kaupverð nýju bifreiðarinnar fyrir 200.000 krónur. Eftirstöðvar kaupverðsins, 302.386 krónur, voru skuldfærðar á Hafskip hf. Fram er komið, að í desember 1983 var skuldin vegna bifreiðarinnar færð af viðskiptareikningi Hafskips hf. hjá Jöfri hf. yfir á ákærða Björgólf persónulega.

Ákærði sagði fyrir dómi, að sér hefði verið fullkunnugt um kröfu Jöfurs hf., en hann hefði aldrei gefið fyrirmæli varðandi uppgjör á skuldinni, enda teldi hann sig enn skulda Jöfri hf. og vitnaði til skattframtala sinna þar að lútandi.

Ósannað er, að ákærði Björgólfur hafi gerst sekur um verknað þann, sem honum er gefinn að sök samkvæmt þessum lið.

3. liður VI. kafla ákæru.

Samkvæmt þessum lið er ákærða Björgólfi gefið að sök að hafa dregið sér 500.000 krónur til greiðslu eigin loforðs um lán til Bláskóga hf. með því að hafa á árinu 1983 látið skuldfæra þessa fjárhæð á sérstakan biðreikning hjá Hafskipi hf. til lækkunar á skuld

Bláskóga hf. og síðar í nóvember 1985 látið gjaldfæra fjárhæðina í bókhald Hafskips hf. sem afslátt á flutningstekjum fjögurra skipa félagsins, 125.000 krónur á hvert skip.

a) Bláskógar hf. voru í viðskiptum við Hafskip hf. og áttu oft í greiðsluerfiðleikum. Í raun munu þrjár fjölskyldur hafa átt Bláskóga hf., og var fjölskylda ákærða Björgólfs ein þeirra. Á árinu 1983 mun hver fjölskylda hafa ákveðið að lána fyrirtækinu 500.000 krónur. Hlutur ákærða var í því formi, að hann lét færa 500.000 krónur sem viðskiptaskuld sína hjá Hafskipi hf., og móttóku Bláskógar hf. kreditnótu frá Hafskipi hf. í staðinn. Fyrir dómi sagði ákærði, að hann hefði talið, að þetta stæði enn inni á viðskiptareikningi sínum við Hafskip hf. Kvaðst ákærði hafa lagt fyrir Pál Braga að færa á sig umrædda fjárhæð.

Ákærði Páll Bragi bar fyrir dómi, að ákærði Björgólfur hefði falið sér að færa umrædda fjárhæð á sig. Hann myndi láta gera það upp á móti launum sínum í lok árs.

Sigurþór Charles Guðmundsson, aðalbókari Hafskips hf., bar, að á árinu 1985 hefði ákærði Helgi Magnússon, endurskoðandi Hafskips hf., óskað eftir því við sig, að afsláttur, sem bókaður hafði verið inn á viðskiptareikning 25207, að fjárhæð 500.000 krónur, og tengdist fleiri færslum vegna Bláskóga hf., yrði færður út. Hann hefði gert eins og endurskoðandinn lagði fyrir og um getur í ákæru . Bókunareyðublað liggur frammi í málinu. Á það er skráð: „Skv. H.M.“. Með bókunareyðublaðinu eru engin fylgigögn, enda sagði Sigurþór Charles, að ákærði Helgi hefði hringt þessi fyrirmæli til sín. Í þeim tilvikum, sem ákærði Helgi gaf honum fyrirmæli um færslur, hefði hann merkt fylgiskjölin með tilvísun eins og hér.

Ákærði Helgi kvað þessa fjárhæð hafa verið á biðreikningi, þar sem hún tengdist ákærða Björgólfi og hann hefði ekki vitað, hvað þarna var á ferðinni. Hann kvað það alrangt, að þessi gjaldfærsla hefði verið gerð í samráði við sig. Þegar það var borið undir Sigurþór Charles, hélt hann fast við fyrri framburð sinn.

b) Ákærði Björgólfur gaf fyrirmæli um færslu, en neitar að hafa nokkuð vitað um, hvernig hún var útfærð. Ákærði Helgi kannast ekki við ofangreind fyrirmæli. Framburður Sigurþórs Charles styðst hins vegar við bókunareyðublaðið, sem frammi liggur í málinu. Það

er með ólíkindum, að aðalbókarinn hafi gert þessar færslur að eigin frumkvæði og að forstjórinn hafi ekkert um það vitað, enda bar honum að fylgjast með bókhaldi félagsins. Færslur þessar voru gerðar í sama mánuði og félagið óskaði greiðslustöðvunar. Skýringar ákærða Björgólfs eru þannig ekki fullnægjandi og stangast á við gögn málsins. Nægar sannanir eru því fram komnar til þess að sakfella ákærða Björgólf samkvæmt þessum lið VI. kafla ákæru nnar. Er verknaður hans réttilega heimfærður til 247. gr. almennra hegningarlaga í ákærurini.

4. liður VI. kafla ákæru.

Samkvæmt þessum lið er ákærða Björgólfi gefið að sök að hafa 14. nóvember 1985 látið Árna Árnason, deildarstjóra fjárreiðudeildar Hafskips hf., afhenda sér níu nánar tilgreinda víxla, samtals 1.442.214 krónur, alla útgefna af Hafskipi hf. og samþykkta til greiðslu í Útvegsbanka Íslands, og hafa síðan nýtt þá í eigin þágu.

Eftir að ákærði Helgi hafði bent ákærða Björgólfi á, að þetta gæti verið vafasöm ákvörðun, afhenti hann þrjá aðra víxla hinn 4. desember 1985, samtals sömu fjárhæðar, til félagsins, en með síðari gjalddögum.

Ákærði sagði fyrir dómi, að hann hefði á þessum tíma talið sig eiga stórfé hjá félaginu vegna ágóðaþóknunar. Algengt hefði verið, að víxlar væru settir í innheimtu og andvirðið látið renna inn á hlaupareikninga þeirra ákærða Ragnars.

Víxlarnir voru seldir í banka, en ekki látnir í innheimtu, sem var hin venjulega aðferð. Ákærði lét afhenda sér óvanalega mikil verðmæti fjórum dögum áður en fyrirtækið óskaði greiðslustöðvunar, sem var 18. nóvember 1985. Hér var ekki beitt þeirri aðferð við greiðslu ágóðaþóknunar, sem fyrir er mælt í viðbótarkjarasamningi ákærðu Björgólfs og Ragnars. Getur þessi aðferð því ekki fallið undir greiðslu ágóðaþóknunar eða á nokkurn annan hátt talist venjuleg. Ákærði Björgólfur hefur því gerst sekur um brot á 247. gr. almennra hegningarlaga með þessum verknaði sínum. Taka verður þó tillit til þess við ákvörðun refsingar, að hann bætti fljótlega fyrir brot sitt.

5. liður VI. kafla ákæru.

Samkvæmt þessum lið er ákærða Björgólfi gefið að sök að hafa 30. nóvember 1984 á nánar tilgreindan hátt misnotað aðstöðu sína í starfi hjá Hafskipi hf. með því að láta meðákærða Pál Braga gefa út þrjár kreditnótur og gefa þannig eftir viðskiptaskuld Bláskóga hf. við Hafskip hf., samtals 1.613.596 krónur.

a) Ákærði Páll Bragi kvaðst hafa að fyrirmælum ákærða Björgólfs látið gefa út umræddar þrjár kreditnótur. Nánar var hér um að ræða afslátt, 969.134 krónur, eftirgjöf pakkhússleigu samkvæmt fjórtán reikningum, 440.085 krónur, og bakfærða vexti vegna ýmissa reikninga, 204.377 krónur. Bláskógar hf. stóðu illa fjárhagslega á þessum tíma. Ákærði Björgólfur átti hlut í fyrirtækinu, eins og áður er fram komið.

Ákærði var æðsti yfirmaður markaðsmála Hafskips hf., og kom allt uppgjör fyrirtækja í erfiðri stöðu til hans samþykkis. Hann taldi, að eðlilegt hefði verið að afskrifa vexti og pakkhússleigu, eins og iðulega hefði verið gert vegna fyrirtækja í vandræðum. Mismunurinn, 969.134 krónur, hefði verið færður út og talinn glataður. Hann hefði ekki gefið önnur fyrirmæli en að koma þessari skuld út úr heiminum (sic) á þolanlegan hátt. Hann hefði hins vegar ekki gefið fyrirmæli um einstakar tölur. Hefði Hafskip hf. haldið áfram óbreyttum viðskiptum við Bláskóga hf., hefði Hafskip trúlega tapað allri inneign sinni.

Ákærði Ragnar, en bróðir hans rak Bláskóga hf., skýrði frá því, að þessar kreditnótur hefðu verið gerðar upp með mismunandi orðalagi til að afskrifa gamla skuld Bláskóga hf.

Hallgrímur Þorsteinsson, löggiltur endurskoðandi, einn þeirra endurskoðenda, sem vann fyrir skiptarétt Reykjavíkur, segir í skýrslu frá 11. mars 1986, að hann hafi kannað afslátt, sem Hafskip hf. hafi gefið Bláskógum hf. frá 1983 til 1985. Í skýrslunni kemur fram, að heildarvelta viðskipta félaganna nam árið 1983 1.564.164 krónum, árið 1984 2.002.725 krónum og árið 1985 2.448.285 krónum. Hafskip hf. veitti Bláskógum hf. ekki afslátt árin 1983 og 1985, en árið 1984, eins og að neðan greinir. Vitnið Hallgrímur kom fyrir dóm og staðfesti skýrsluna. Hann kvaðst hafa kannað, hvernig Hafskip hf. stóð að veitingu afsláttar til 20 - 30 fyrirtækja. Hefði afsláturinn numið á að giska 5 - 12%. Hann sagði, að mjög erfitt

hefði verið að meta afsláttarkjör og leiðréttingar á fraktreikningum, þar sem starfsmenn Hafskips hf., er sáu um fraktsamningana, hefðu haft nokkuð frjálsar hendur í samningum.

Vitnið Kjartan Kjartansson, forstjóri Bláskóga hf., sagði hjá rannsóknarlögreglu og staðfesti þá skýrslu fyrir dómi, að fyrirtæki sitt hefði fengið 120.000 krónur í afslátt frá Hafskipi hf. árið 1981 og 330.000 krónur 1982. Þetta hefði átt að vera 15% afsláttur. Hann mundi ekki, hver afslátturinn var 1983, en kvaðst telja fremur ólíklegt, að ekki hefði verið um afslátt að ræða, en hann hefði þá ekki verið greiddur fyrr en árið 1984. Það ár hefði fyrirtækið fengið 407.817 krónur, sem væntanlega hefðu verið afsláttur og greiðsla vegna tjóns. Þar af hefur hann kvittað fyrir 140.000 krónum sem afslætti.

b) Fram er komið, að Bláskógar hf. fengu afslátt, sem átti að vera um 15% af flutningsgjöldum, árin 1981 og 1982, og einhvern afslátt fékk fyrirtækið greiddan árið 1984, auk þess afsláttar, sem um ræðir í þessum lið ákæru. Óupplýst er hins vegar, hvort það var fyrir árið 1983 eða 1984. Það var í verkahring ákærða Björgólfs að ganga frá uppgjöri vegna fyrirtækja í erfiðri stöðu. Aðrir starfsmenn veittu hins vegar jafnan hinn almenna afslátt. Vitnið Kjartan Kjartansson sagði hins vegar, að hann hefði aðallega átt skipti við ákærða Pál Braga hjá Hafskipi hf. Hefði það verið vegna tengsla Bláskóga hf. og sín við ákærðu Björgólf og Ragnar. Eðlilegt var því að láta ákærða Pál Braga um ákvarðanir í þessu efni, í stað þess að ákærði Björgólfur ætti að því frumkvæði. Hér er um mjög háar fjárhæðir að tefla miðað við viðskipti Bláskóga hf. og Hafskips hf. og meiri afslátt en fyrirtækið hafði áður notið og algengur var til annarra fyrirtækja samkvæmt könnun vitnisins Hallgríms Þorsteinssonar, löggilts endurskoðanda. Fram er komið, að Bláskógar hf. voru í vanskilum og í greiðsluerfiðleikum. Samkvæmt 56. gr. laga um hlutafélög má stjórnarmaður eða framkvæmdastjóri ekki taka þátt í meðferð máls um samningsgerð milli félagsins og þriðja manns, eigi þeir þar verulegra hagsmuna að gæta. Ákærði Björgólfur átti verulegra hagsmuna að gæta varðandi Bláskóga hf. Afskipti hans eru því í andstöðu við framangreint ákvæði. Hann hefur því gerst sekur um brot á 249. gr. almennra hegningarlaga.

6. liður VI. kafla ákæru.

Ákærða Björgólfi er samkvæmt þessum lið gefið að sök að hafa 13. nóvember 1985 misnotað aðstöðu sína hjá Hafskipi hf. með því að gefa út kreditnótu í því skyni að gefa eftir höfuðstól skuldar Kristins Sophusar Kristinssonar, 337.298 krónur, ásamt dráttarvöxtum, 109.527 krónum, samtals 446.825 krónur, og nýta eftirgjöf þessa í persónulegum viðskiptum sínum við Kristin Sophus.

a) Ákærði neitaði algjörlega sök varðandi þennan ákærulið og sagði ekkert óvenjulegt að gefa eftir helming af frakt eða öll gjöld. Vísaði hann í því efni til skýrslu vitnisins Hallgríms Þorsteinssonar um frjálsræði í samningum um afslátt, sbr. það, sem segir hér að framan. Vitnið Kristinn Sophus hefði skuldað félaginu yfir 500.000 krónur. Hefði hann gengið fast eftir því að fá alla fjárhæðina eftirgefna, þar sem hann ætti inni hjá félaginu fyrir ólaunaða þjónustu á liðnum árum. Ákærði kvaðst hafa lofað Kristni Sophusi afslætti. Hann hefði ekki verið búinn að ganga frá því og þarna verið að efna þetta. Ákærði kvaðst ekkert hafa skuldað vitninu Kristni Sophusi og engan persónulegan ávinning hafa haft af þessu. Þetta hefði verið venjulegt uppgjör við viðskiptamann, fjölda slíkra afgreiðslna mætti finna í bókhaldi Hafskips hf.

Vitnið Kristinn Sophus staðfesti að hafa fengið umrædda eftirgjöf í formi bakfærslu á viðskiptamannareikningi sínum hjá Hafskipi hf. Hann hefði farið fram á þetta vegna vinnu, sem hann innti af hendi fyrir félagið, meðan hann bjó í Danmörku, en vitnið fluttist til landsins árið 1984. Hann sagði, að á árunum, sem hann hefði búið í Kaupmannahöfn, hefði hann án þess að þiggja nein laun fyrir kannað fyrir Hafskip hf. kaup á lyftara og brettum svo og lengingu á einu skipa félagsins, án þess að það leiddi til nokkurra viðskipta. Eftir að hann fluttist heim til Íslands, hefði hann viljað fá afslátt á flutningsgjöldum vegna þess, er Hafskip hf. hafði flutt fyrir hann. Ákærði Björgólfur hefði ekkert gefið út á það, og hefði staðið í þessu þrasi í nokkra mánuði og allt fram á árið 1985, að hann fékk afsláttinn.

Við umfjöllun stafliðar g í 3. lið IV. kafla ákæru hér framar er skýrt frá störfum vitnisins Kristins Shophusar í Danmörku að markaðsmálum. Í framburði þess og ákærða Björgólfs kom einnig fram, að vitnið rak framköllunarfyrirtæki í Kaupmannahöfn með

tengdasyni ákærða. Kvaðst Björgólfur hafa orðið fyrir miklum fjárútlátum vegna ábyrgðar á eignarleigusamningi um framköllunarvélar. Vitnið Kristinn Sophus kvað þá ákærða hafa verið sameiginlega ábyrga. Ákærði hefði síðan keypt fyrirtækið af sér í júlí 1984.

Við yfirheyrslur hjá rannsóknarlögreglu hafa ákærði Ragnar og vitnið Jón Hákon Magnússon, framkvæmdastjóri markaðssviðs, borið, að þeir hafi ekkert um þennan afslátt og viðskipti vitnisins Kristins Sophusar vitað. Jón Hákon hélt, að hér væri um persónuleg viðskipti ákærða Björgólfs og vitnisins Kristins Sophusar að ræða.

b) Bakfærsla þessi er gerð 13. nóvember 1985 að fyrirlagi ákærða Björgólfs. Óskað var greiðslustöðvunar fyrir Hafskip hf. 18. nóvember sama ár. Vinna sú, sem vera átti ástæða bakfærslunnar, hafði löngu verið unnin, og samkvæmt framburði Kristins Sophusar hafði hann fyrir löngu farið fram á afslátt, en því hafði ákærði í engu svarað. Ákærði og vitnið Kristinn Sophus höfðu átt í viðskiptum. Afsláttur sá, sem honum var veittur, nam miklum hluta skuldar hans og var verulega meiri afsláttur en almennt var veittur samkvæmt skýrslu Hallgríms Þorsteinssonar, löggilts endurskoðanda, en frá henni segir við umfjöllun næsta liðar hér að framan. Ákærði hafði ekkert samband við aðra stjórnendur fyrirtækisins um þessa bakfærslu. Þrátt fyrir neitun ákærða Björgólfs eru nægar sannanir fram komnar um, að hann hafi með þessari fyrirgreiðslu gerst sekur um brot á 249. gr. almennra hegningarlaga.

10. kafli.

Samkvæmt framansögðu er það niðurstaða í dómi þessum, að ákærðu eru sakfelldir eftir ákæru, eins og hún var hér fyrir dómi, en þó aðeins að nokkru leyti. Vegna reikningsskila Hafskips hf., sem miðuð voru við 31. ágúst 1984, eru ákærðu Björgólfur Guðmundsson, Ragnar Kjartansson og Páll Bragi Kristjónsson taldir hafa brotið 152. gr., 2. mgr., laga um hlutafélög nr. 32/1978, en ekki almenn hegningarlög. Ákærði Helgi Magnússon er vegna sömu reikningsskila talinn hafa brotið 10. gr., sbr. 17. gr. laga nr. 67/1976 um löggilta endurskoðendur, en ekki almenn hegningarlög. Vegna ársreikningsgerðar Hafskips hf. fyrir árið 1984 eru Björgólfur, Ragnar og Helgi taldir hafa brotið 151. gr., 1. tl., laga um hlutafélög og Helgi einnig fyrrgreind ákvæði laga um endurskoð-

endur, en þeir voru ekki taldir hafa gerst sekir um hegningarlagabrot vegna ársreikninganna. Björgólfur og Ragnar eru taldir hafa brotið 247. gr. almennra hegningarlaga um fjárdrátt með tilteknum ráðstöfunum, sem tengdust samningum um starfskjör þeirra hjá Hafskipi hf., og sérstökum hlaupareikningum, sem þeir höfðu til ráðstöfunar, svo og 262. gr. sömu laga um bókhaldsóreiðu. Ákærði Helgi Magnússon er sýknaður af ákæru um hylmingu í þessum hluta ákæru. Páll Bragi Kristjónsson er talinn hafa brotið 155. gr. almennra hegningarlaga um skjalafals vegna 6 reikninga, sem Hafskip hf. greiddi. Þá er Björgólfur Guðmundsson talinn hafa brotið 247. gr. almennra hegningarlaga um fjárdrátt vegna ýmissa tiltekinna greiðslna úr almennum sjóði Hafskips hf. Tvö brot sama manns eru talin varða við 249. gr. laganna, sem fjallar um umboðssvik.

Ákærðu hafa samkvæmt sakaskrá ekki áður hlotið refsingu, er hér skiptir máli.

Refsingar þeirra ber að ákveða með hliðsjón af ákvæðum 77. gr. almennra hegningarlaga og sakaferli þeirra. Þá ber að gæta þess við ákvörðun refsinga ákærðu Björgólfs og Ragnars, að eftirlit af hálfu stjórnar félagsins á framkvæmd samnings um viðbótarkjör, sem frá er skýrt í IV. kafla ákæru, mátti vera virkara. Loks ber þess að gæta, að ákærði Björgólfur gerði fljótlega skil vegna víxla þeirra, sem hann er sakfelldur fyrir, og ákærði Ragnar hefur greitt allar fjárhæðir samkvæmt 4. lið IV. kafla ákæru, sem hann er sakfelldur fyrir.

Refsing ákærða Björgólfs Guðmundssonar þykir hæfilega ákveðin fangelsi 12 mánuði, ákærða Páls Braga Kristjónssonar fangelsi 2 mánuði og ákærða Ragnars Kjartanssonar fangelsi 5 mánuði. Enginn dómfelldra hefur áður brotið gegn almennum hegningarlögum, og fram er komið, að staða þeirra og hagir hafa mjög raskast við þann opinbera málarekstur, sem staðið hefur gegn þeim og öðrum allt frá því fyrri hluta árs 1986 vegna gjaldþrots Hafskips hf. Af þessum sökum skal fresta fullnustu refsinga þeirra og þær niður falla að liðnum 2 árum frá uppkvaðningu dóms þessa að telja, haldi þeir almennt skilorð 57. gr. almennra hegningarlaga, sbr. 4. gr. laga nr. 22/1955.

Ákærði Björgólfur sat í gæsluvarðhaldi frá 21. maí 1986 til 18. júní s.á., í 28 daga.

Ákærði Páll Bragi sat í gæsluvarðhaldi frá 21. maí 1986 til 7. júní s.á., í 17 daga.

Ákærði Ragnar sat í gæsluvarðhaldi frá 21. maí 1986 til 18. júní s.á., í 28 daga.

Samkvæmt 76. gr. almennra hegningarlaga skal framangreint gæsluvarðhald ákærðu koma refsingum þeirra til frádráttar, komi þær til framkvæmda.

Refsing ákærða Helga Magnússonar þykir hæfilega ákveðin 500.000 króna sekt til ríkissjóðs og vararefsing hennar 60 daga varðhald, en ákærði telst með hliðsjón af 76. gr. almennra hegningarlaga hafa afplánað 20 daga af refsingunni með gæsluvarðhaldi sínu frá 21. maí 1986 til 9. júní s.á., í 20 daga.

Krafa um sviptingu réttinda löggilts endurskoðanda.

Þess er krafist í málinu, að ákærði Helgi verði með dómi sviptur réttindum löggilts endurskoðanda samkvæmt 1. mgr. 15. gr., sbr. 7. gr. laga nr. 67/1976 um löggilta endurskoðendur, sbr. 68. gr. almennra hegningarlaga með áorðnum breytingum.

Ákærði Helgi hefur með gerð milliuppgjörs 31. ágúst 1984 og ársreiknings 1984 í andstöðu við 19. gr. bókhaldslaga nr. 51/1968 og ákvæði laga um hlutafélög og laga um löggilta endurskoðendur, sem vitnað er til framar í þessum dómi, gerst sekur um brot á skyldum sínum sem löggiltur endurskoðandi.

Fljótlega eftir að rannsókn málsins hófst, lokaði Helgi endurskoðunarskrifstofu sinni og hefur ekki stundað þau störf síðan. Þykja ekki efni til að taka kröfu ákæruvaldsins til greina.

Sakarkostnaður.

Sakarkostnaður er ákveðinn með hliðsjón af 141. gr. og 142. gr. laga nr. 74/1974 um meðferð opinberra mála.

Eftir úrslitum málsins ber að dæma ákærðu, Björgólf Guðmundsson, Helga Magnússon, Pál Braga Kristjónsson og Ragnar Kjartansson, til greiðslu málsvarnarlauna skipaðra verjenda sinna í héraði og Hæstarétti að 3/5 hlutum, svo sem nánar greinir í dómsorði.

Þá skulu þeir greiða 600.000 krónur óskipt í saksóknarlaun í héraði og fyrir Hæstarétti, er renni í ríkissjóð.

Ákærði Björgólfur skal greiða annan sakarkostnað í héraði að 1/10 hluta, ákærði Ragnar að 1/20 hluta og ákærðu Páll Bragi og Helgi 1/40 hluta hvor. Ákærðu greiði kostnað við áfrýjun sakarinnar óskipt að 3/5 hlutum.

Dómsorð:

Ákærði Björgólfur Guðmundsson sæti fangelsi í 12 mánuði.

Ákærði Páll Bragi Kristjónsson sæti fangelsi í 2 mánuði.

Ákærði Ragnar Kjartansson sæti fangelsi 5 mánuði.

Fresta skal fullnustu refsinga þeirra og þær niður falla að liðnum tveimur árum frá uppkvaðningu dóms þessa að telja, haldi ákærðu hver um sig skilorð 57. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940, sbr. 4. gr. laga nr. 22/1955. Komi refsing þeirra til framkvæmda, skal koma til frádráttar gæsluvarðhald þeirra, Björgólfs í 28 daga, Páls Braga í 17 daga og Ragnars í 28 daga.

Ákærði Helgi Magnússon greiði 500.000 krónur í sekt til ríkissjóðs, og komi 60 daga varðhald til framkvæmda, verði hún ekki greidd. Þar af telst hann hafa afplánað 20 daga með gæsluvarðhaldsvist sinni.

Ákærðu, Björgólfur Guðmundsson, Helgi Magnússon, Páll Bragi Kristjónsson og Ragnar Kjartansson, skulu hver um sig greiða að 3/5 hlutum verjendum sínum, hæstaréttarlögmönnunum Guðmundi Ingva Sigurðssyni, Jóni Steinari Gunnlaugssyni, Jónasi Aðalsteinssyni og Jóni Magnússyni, þau málsvarnarlaun, sem ákveðin voru í héraðsdómi, og fyrir Hæstarétti 600.000 krónur til hvers. Þeir skulu óskipt greiða 600.000 krónur í saksóknarlaun í ríkissjóð.

Annan sakarkostnað í héraði greiði ákærði Björgólfur að 1/10 hluta, ákærði Ragnar að 1/20 hluta og ákærðu Páll Bragi

og Helgi að 1/40 hluta hvor. Áfrýjunarkostnað sakarinnar skulu þeir greiða óskipt að 3/5 hlutum.

Allur annar kostnaður af máli þessu greiðist úr ríkissjóði.

Sératkvæði
Jóns G. Tómassonar hæstaréttarlögmanns.

Um ákærur og áfrýjunarstefnu.

A. Ríkissaksóknari höfðaði mál þetta fyrst með tveimur ákærum, útgefnum 9. apríl 1987, á hendur 3 fyrrverandi starfsmönnum Hafskips hf. og endurskoðanda félagsins, 3 bankastjórum Útvegsbanka Íslands og aðstoðarbankastjóra svo og 3 fyrrverandi bankastjórum. Voru ákærðu alls 11 talsins. Með dómum Hæstaréttar 4. júní 1987 og 24. júlí 1987 var málinu vísað frá vegna vanhæfis ríkissaksóknara.

Hinn 6. ágúst 1987 var skipaður sérstakur ríkissaksóknari, og höfðaði hann málið að nýju með tveimur ákærum, útgefnum 11. og 23. nóvember 1988. Málið var þá höfðað gegn 6 fyrrverandi starfsmönnum Hafskips hf. og endurskoðanda félagsins, 3 bankastjórum Útvegsbanka Íslands og aðstoðarbankastjóra svo og 5 bankaráðsmönnum og endurskoðanda bankans. Höfðu þannig bæst í hóp ákærðu 3 fyrrverandi starfsmenn Hafskips hf. og 5 bankaráðsmenn Útvegsbanka Íslands auk endurskoðanda bankans, alls 9 aðilar, en úr hópnum höfðu fallið 3 fyrrverandi bankastjórar. Voru ákærðu nú 17 talsins. Ákæruefnum frá ákærunum í apríl 1987 hafði einnig verið breytt verulega. Dómur sakadóms Reykjavíkur 5. júlí 1990 sýknaði 14 hinna ákærðu, en 3 hlutu dóma, tveir fyrrverandi starfsmenn Hafskips hf. og endurskoðandi félagsins.

Sérstakur ríkissaksóknari sagði af sér, eftir að dómur gekk í sakadómi. Aftur var skipaður sérstakur ríkissaksóknari 13. júlí 1990 til að fara með málið. Hinn 17. desember 1990 gaf hann út áfrýjunarstefnu á hendur fjórum þeirra sautján, sem ákærðir voru í nóvember 1988, þeim þremur, sem hlutu dóma, og einum, sem sakadómur sýknaði. Ákærðu, sem upphaflega voru 11, en síðar 17, hefur nú í reynd fækkað í 4, en alls hafa 20 verið ákærðir í máli þessu.

B. Ákæru í hinum áfrýjaða dómi er skipt í tíu aðalkafla.

Þrír fyrstu kaflarnir varða meintar blekkingar og rangfærslur í sambandi við reikningsskil, áætlunargerð og ársuppgjör. Í áfrýjun er haldið við fyrsta kafla ákæru, en fallið frá öðrum kafla svo og 5 ákæruefnum af 13 í þriðja kafla ákæru.

Fjórði til sjötti kafli ákærunnar varða aðallega meintan fjárdrátt þriggja ákærðu ásamt hylmingu eins þeirra svo og meint skjalafals eins ákærðu. Við áfrýjun er haldið við þessi ákæruatriði.

Sjöundi kafli ákæru varðar meint skilasvik þriggja ákærðu. Við áfrýjun er fallið frá þessum kafla.

Áttundi til tíundi kafli ákæru varða meint brot bankastjóra, bankaráðsmanna og endurskoðanda Útvegsbanka Íslands í opinberu starfi. Við áfrýjun málsins er fallið frá þessum ákærum.

C. Fyrsti, annar og þriðji kafli ákæru frá nóvember 1988 varða hið eiginlega Hafskipsmál, sem svo var nefnt og hlotið hefur mikla umfjöllun og umræðu allt frá síðari hluta árs 1985. Tilefni er til að gera nokkurn samanburð á ákæruefnum samkvæmt þeim tveimur ákærum, sem gefnar hafa verið út um þetta efni, svo og áfrýjunarstefnunni.

Fyrsti kafli ákæru varðar meint brot við gerð milliuppgjörs Hafskips hf. 31. ágúst 1984. Í ákærunni frá 1987 var byggt á því, að hinir ákærðu hefðu með rangfærslum sýnt eiginfjárstöðu félagsins 42.006.000 krónum hagstæðari en með réttu hefði átt að vera. Í ákærunni frá 1988 er þessi fjárhæð talin vera að minnsta kosti 54.008.595 krónur. Er haldið við þá fjárhæð í áfrýjunarstefnu.

Annar kafli ákærunnar varðar aðallega meint brot tengd áætlunum um rekstrarafkomu félagsins í lok árs 1984 og byrjun 1985. Við áfrýjun er alveg fallið frá þessum kafla ákærunnar.

Í þriðja kafla er ákært vegna meintra brota við gerð ársreiknings Hafskips hf. fyrir árið 1984. Í ákærunni frá 1987 var sagt, að rangfærsla hinna ákærðu hefði leikið á bilinu 92.482.000 krónum til 222.482.000 króna. Í ákærunni frá nóvember 1988 er byggt á því, að rangfærslan hafi numið 152.541.917 krónum, en við áfrýjun er rangfærslan talin nema 95.421.420 krónum. Við áfrýjun er fallið frá 5 ákæruefnum af 13 í þessum kafla ákærunnar, samtals að fjárhæð 57.120.497 krónur.

D. Þrír ríkissaksóknarar, hver á eftir öðrum, hafa farið með ákæruvald í þessu máli. Af því, sem rakið hefur verið, má ráða,

að þeir hafi haft ólíkar skoðanir á því, hver væru sakarefnin og hverjir ættu að svara til saka.

Endurskoðendum þeim, sem sérstakur ríkissaksóknari fól að yfirfara og láta í té álit um reikningsskil Hafskips hf., var ekki gerð grein fyrir því, að ákæra í veigamestu þáttum málsins yrði algerlega byggð á áliti þeirra, sem vísar að verulega leyti til venju eða reglna, sem ekki voru skráðar eða birtar með neinum formlegum hætti á þeim tíma, sem reikningsskilin voru gerð og reynst hafa umdeilanleg matsatriði.

Sérstakur ríkissaksóknari gerði álit hinna löggiltu endurskoðenda um einstök atriði í bókhaldi og færslum Hafskips hf. engu að síður í einu og öllu að efnisatriðum ákæru, án þess að séð verði, að einstök atriði álitsins hafi hlotið nauðsynlega skoðun út frá refsiréttarlegum sjónarmiðum. Ákvörðun hins síðar skipaða sérstaks ríkissaksóknara um að falla við áfrýjun frá veigamiklum ákæruefnum ber þessu m.a. glöggan vott. Það er aðfinnsluvert, hvernig staðið var að þessu leyti að ákærunni í nóvember 1988.

Um I. og III. kafla ákæru.

Samkvæmt verknaðarlýsingu í ákæruskjali er ákærðu gefið að sök að hafa í sameiningu staðið að rangfærslum, öllum fjórum við gerð milliuppgjörs fyrstu átta mánuði ársins 1984, en þremur ákærðu við gerð ársreiknings Hafskips hf. fyrir árið 1984, hvort tveggja í því skyni að villa um fyrir stjórn félagsins og bankastjórn Útvegsbanka Íslands svo og hluthöfum og öðrum viðskiptaaðilum, að því er tekur til ársreikningsins.

Ég er samþykkur atkvæði meiri hluta dómsins um það, að ósannað er, að ákærðu hafi í sameiningu rangfært þessi reikningsskil í blekkingarskyni og því beri að sýkna þá fyrir brot á ákvæðum 1. mgr. 158. gr. og 248. gr. almennra hegningarlaga.

Ég tel einnig ósannað, að ákærðu hafi við gerð þessara reikningsskila skýrt vísvitandi rangt eða villandi frá högum félagsins í því skyni að blekkja þá aðila, sem nefndir eru í ákæruskjali, og með þeim hætti, sem verknaðarlýsing í ákæru greinir. Verður að þessu leyti ekki gerður munur á refsiskilyrðum samkvæmt ákvæðum almennra hegningarlaga og ákvæðum laga um hlutafélög, sem tilgreind eru í ákæruskjali.

Það liggur fyrir skjalfest og í vitnisburði, að bankastjórn Útvegsbanka Íslands fylgdist grannt með rekstri Hafskips hf. og að henni var gerð ýtarleg grein fyrir stöðu félagsins. Stjórnendur bankans hafa borið, að þeir hafi ekki á nokkurn hátt verið blekktir af ákærðu. Eftir að bankastjórnin fékk milliuppgjörið í hendur 30. október 1984, veitti bankinn félaginu engin ný lán önnur en þau, sem tryggð voru með veði í skuldabréfum, útgefnum af þriðja aðila.

Stjórn Hafskips hf. fylgdist einnig vel með stöðu félagsins, og í bréfi til hluthafa 17. janúar 1985 og skýrslu, sem gefin var á hluthafafundi 9. febrúar 1985, þegar ákvörðun var tekin um hlutafjáraukningu, var tekið fram, að um rekstrartap yrði að ræða á árinu 1984 og að eiginfjárstaða fyrirtækisins væri orðin neikvæð.

Vegna umræðu í desember 1984 um góða afkomu skipafélaga var birt fréttatilkynning frá Hafskipi hf., þar sem tekið var fram, að félagið ætti við talsverða erfiðleika að stríða og rekstrarafkoma þess yrði slæm á árinu.

Þegar allt þetta er virt, verður ekki séð, að leiddar hafi verið að því sönnur, að ákærðu hafi vísvitandi samið milliuppgjörið eða ársreikninginn í því skyni að villa um fyrir bankastjórn Útvegsbanka Íslands, stjórn félagsins, hluthöfum eða öðrum ótilgreindum viðskipaaðilum, svo sem greint er í ákæruskjali. Ber því einnig að staðfesta niðurstöðu hins áfrýjaða dóms að þessu leyti og sýkna ákærðu af brotum gegn ákvæðum 1. tl. 151. gr. og 2. mgr. 152. gr. laga nr. 32/1978 um hlutafélög.

Endurskoðandi Hafskips hf. sætir einnig ákæru vegna áritunar á umrædd reikningsskil.

Í áritun ákærða Helga Magnússonar á milliuppgjörið 31. ágúst 1984 er ekki tekið fram, að það hafi verið endurskoðað, svo sem venja er í áritun löggiltra endurskoðenda á ársreikninga. Viss fyrirvari fylgdi árituninni, og upplýst er, að ekki er venja að endurskoða slíkt milliuppgjör. Með hliðsjón af þessu verður ekki talið, að ákærði Helgi hafi með áritun sinni á milliuppgjörið brotið á þann hátt gegn 10. gr., sbr. 17. gr. laga nr. 67/1976 um löggilta endurskoðendur, að það eigi að varða hann refsingu.

Áritun á samstæðureikning Hafskips hf. fyrir árið 1984 án fyrirvara, þótt endurskoðun þriggja dótturfyrirtækja hafi ekki farið

fram, er andstæð ákvæði 10. gr. laga um löggilta endurskoðendur, sbr. 2. mgr. 86. gr. laga um hlutafélög. Hins vegar er til þess að líta, að reikningum tveggja þessara fyrirtækja, sem staðsett voru í Bandaríkjunum, fylgdu áritanir löggiltra endurskoðenda þess efnis, að efnahagsreikningar fyrirtækjanna, yfirlit yfir rekstur, breytingar á fjárhagsstöðu o.fl. hefði verið athugað í samræmi við þær kröfur, sem gerðar voru á vegum stofnunar löggiltra bandarískra endurskoðenda, þótt athugun þessi væri verulega minni í sniðum en skoðun í samræmi við viðurkenndar endurskoðunarreglur. Þá hafði löggiltur endurskoðandi fært reikninga þriðja dótturfyrirtækisins.

Um IV. kafla ákæru.

Í 1. - 4. lið þessa kafla ákæru eru þeir Björgólfur Guðmundsson og Ragnar Kjartansson ákærðir fyrir að hafa dregið sér fé úr sérstökum tékkareikningum, sem þeir höfðu í vörslu sinni samkvæmt ákvörðun stjórnar félagsins um launakjör þeirra.

Formaður, varaformaður og ritari stjórnar Hafskips hf. undirrituðu bókun 14. ágúst 1980 um launakjör ákærðu. Þar segir m.a.: „Núverandi laun samkv. launabókhaldi félagsins og 60% þar á, eins og verið hefur, gegnum opinn reikning í vörslu framkvæmdastjóra og mætir að hluta kostnaði.“ Þeir, sem undir þetta rituðu, hafa borið fyrir dómi, að ákvæðið um 60% álag á föst laun hafi í reynd verið launauppbót. Hafi ákærðu mátt ráðstafa greiðslum innan þeirra marka í eigin þágu, en síðan átt að standa endurskoðanda félagsins skil á uppgjöri. Orðalag bókunarinnar styður þennan framburð, og verður því að styðjast við hann.

Í skýrslu endurskoðanda Hafskips frá í desember 1985 segir, að launauppgjöri við hina ákærðu hafi ekki verið lokið, þegar félagið var tekið til gjaldþrotaskipta. Endurskoðandanum bar að yfirfara færslur og fylgiskjöl varðandi tékkareikningana, sem ákærðu Björgólfur og Ragnar höfðu í fórum sínum, og ákveða, hvað væri félagsins og hvað þeirra persónulega. Þetta hafði dregist að gera. Endurskoðandinn taldi eigi að síður, að uppsöfnun innstæðna ákærðu vegna viðbótarlauna hefði verið veruleg, og báðir töldu ákærðu víst, að þeir ættu inni verulegar upphæðir vegna óuppgerðra launa.

Ráðstafanir ákærðu, sem 1.-4. liður þessa kafla ákæru tekur til, verða því ekki taldar heimildarlausar, eins og á stóð.

Með þessari athugasemd og að öðru leyti með skírskotun til forsendna hins áfrýjaða dóms þykir rétt að fallast á niðurstöður hans, að því er tekur til 1. - 4. tl. IV. kafla ákæruskjals.

Á það er hins vegar fallist með meiri hluta dómsins, sbr. 8. tl. IV. kafla ákæru, að Björgólfur og Ragnar hafi brotið gegn ákvæði 262. gr. almennra hegningarlaga um stórfellda óreglu í bókhaldi að því er varðar skil á færslum og gögnum vegna þeirra tékkareikninga, sem þessi kafli ákærunnar tekur til. Þá er ég einnig samþykkur niðurstöðu Hæstaréttar um 5. - 7. og 9. tl. í þessum ákærukafla.

Um V. og VI. kafla ákæru.

Ég er samþykkur niðurstöðu Hæstaréttar um þessa kafla ákærunnar.

Niðurstaða.

Ég tel rétt að staðfesta hinn áfrýjaða dóm, að því er varðar refsingar ákærðu Björgólfs Guðmundssonar, Páls Braga Kristjónssonar og Helga Magnússonar, að öðru leyti en því, að refsing ákærða Björgólfs telst hæfilega ákveðin fangelsi í 7 mánuði. Ákærða Ragnari Kjartanssyni verði gert að greiða 200.000 króna sekt til ríkissjóðs, sem telst afplánuð með 28 daga gæsluvarðhaldi hans.

Ekki eru efni til að skila atkvæði um skiptingu á greiðslu málsvarnarlauna og annars sakarkostnaðar í samræmi við ofanritað.

Dómur sakadóms Reykjavíkur 5. júlí 1990.

Ár 1990, fimmtudaginn 5. júlí, er á dómþingi sakadóms Reykjavíkur, sem háð er í Borgartúni 7 af sakadómurunum Sverri Einarssyni sem dómsformanni og Arngrími Ísberg og Ingibjörgu Benediktsdóttur sem meðdómendum, kveðinn upp dómur í sakadómsmálinu nr. 344-360/1990: Ákæruvaldið gegn Björgólfi Guðmundssyni, Ragnari Kjartanssyni, Páli Braga Kristjónssyni, Árna Árnasyni, Sigurþóri Charles Guðmundssyni, Þórði Hafsteini Hilmarssyni, Helga Magnússyni, Halldóri Ágústi Guðbjarnasyni, Lárusi Jónssyni, Ólafi Helgasyni, Axel Kristjánssyni, Inga Randveri Jóhannssyni, Valdimar Indriðasyni, Arnbirni Kristinssyni, Garðari Sigurðssyni, Kristmanni Karlssyni og Jóhanni Sigurði Einvarðssyni, sem tekið var til dóms 23. maí sl.

Málið er höfðað fyrir dóminum með tveim ákæruskjölum sérstaks ríkissaksóknara, dagsettum 11. og 23. nóvember 1988, en málið er risið af gjaldþroti skipafélagsins Hafskips hf. Með dómum Hæstaréttar, uppkveðnum 4. júní og 24. júlí 1987, var ákærum, sem hinn reglulegi ríkissaksóknari, Hallvarður Einvarðsson, hafði gefið út vegna þessara mála, vísað frá dómi, þar sem eigi var talið rétt, að hann færi með ákæruvald í þeim.

Með bréfi dóms- og kirkjumálaráðuneytisins, dagsettu 6. ágúst 1987, var Jónatan Þórmundsson prófessor skipaður til þess samkvæmt 22. gr. laga um meðferð opinberra mála nr. 74, 1974, að gegna störfum ríkissaksóknara í málunum.

Með fyrrgreindu ákærunni er málið höfðað á hendur eftirgreindum mönnum:

A. Fyrrverandi fyrirsvarsmönnum, starfsmönnum og löggiltum endurskoðanda Hafskips hf.:

1. Björgólfi Guðmundssyni, fv. forstjóra Hafskips hf., Hagamel 53, Reykjavík, fæddum 2. janúar 1941 í Reykjavík,
2. Ragnari Kjartanssyni, fv. stjórnarformanni Hafskips hf., Vogalandi 11, Reykjavík, fæddum 4. mars 1942 í Reykjavík,
3. Páli Braga Kristjónssyni, fv. framkvæmdastjóra fjármála- og rekstrarsviðs Hafskips hf., Fossagötu 8, Reykjavík, fæddum 7. febrúar 1944 í Reykjavík,
4. Árna Árnasyni, fv. deildarstjóra fjárreiðudeildar Hafskips hf., Melhaga 15, Reykjavík, fæddum 25. maí 1953 á Akureyri,
5. Sigurþóri Charles Guðmundssyni, fv. aðalbókara Hafskips hf., Fiskakvísl 5, Reykjavík, fæddum 22. nóvember 1955 í Reykjavík,
6. Þórði Hafsteini Hilmarssyni, fv. deildarstjóra skipulags- og hagdeildar Hafskips hf., Arnarhrauni 12, Hafnarfirði, fæddum 18. maí 1951 á Akranesi,
7. Helga Magnússyni, fv. löggiltum endurskoðanda Hafskips hf., Vesturströnd 23, Seltjarnarnesi, fæddum 14. janúar 1949 í Reykjavík.

B. Fyrrverandi bankastjórum, aðstoðarbankastjóra og endurskoðanda Útvegsbanka Íslands:

8. Halldóri Ágústi Guðbjarnasyni, fv. bankastjóra Útvegsbanka Íslands, Hlíðarbyggð 3, Garðabæ, fæddum 20. október 1946 á Ísafirði,
9. Lárusi Jónssyni, fv. bankastjóra Útvegsbanka Íslands, Hólastekk 6, Reykjavík, fæddum 17. nóvember 1933 á Ólafsfirði,
10. Ólafi Helgasyni, fv. bankastjóra Útvegsbanka Íslands, Karfavogi 41, Reykjavík, fæddum 2. desember 1924 á Ísafirði,
11. Axel Kristjánssyni, fv. aðstoðarbankastjóra og forstöðumanni lögfræðingadeildar Útvegsbanka Íslands, Skeggjagötu 4, Reykjavík, fæddum 20. nóvember 1928 í Reykjavík,

12. Inga Randveri Jóhannssyni, fv. endurskoðanda Útvegsbanka Íslands, Sævargörðum 2, Seltjarnarnesi, fæddum 5. desember 1936 í Vestmannaeyjum.

C. Fyrrverandi bankaráðsmönnum í Útvegsbanka Íslands:

13. Valdimar Indriðasyni, fv. formanni bankaráðs Útvegsbanka Íslands, Háteigi 14, Akranesi, fæddum 9. september 1925 á Akranesi,
14. Arnbirni Kristinssyni, fv. bankaráðsmanni í Útvegsbanka Íslands, Mávanesi 9, Garðabæ, fæddum 1. júní 1925 í Vestmannaeyjum,
15. Garðari Sigurðssyni, fv. bankaráðsmanni í Útvegsbanka Íslands, Sólheimum 24, Reykjavík, fæddum 20. nóvember 1933 í Reykjavík,
16. Kristmanni Karlssyni, fv. bankaráðsmanni í Útvegsbanka Íslands, Hólagötu 40, Vestmannaeyjum, fæddum 6. júní 1945 í Vestmannaeyjum.

Sakargiftum er þannig lýst í ákæru og dómkröfum:

„I. kafli.

Ragnfærsla skjala, fjársvik og brot á lögum um hlutafélög og um löggilta endurskoðendur, allt brot tengd reikningsskilum Hafskips hf. 31. ágúst 1984.

Ákærðu Björgólfi Guðmundssyni, Helga Magnússyni, Páli Braga Kristjónssyni og Ragnari Kjartanssyni er gefið að sök að hafa í sameiningu staðið að rangfærslu reikningsskila yfir rekstur og efnahag Hafskips hf. og dótturfélaga þess fyrstu átta mánuði ársins 1984 með því að útbúa efnislega röng bókhaldsgögn, með frestun gjaldfærslna og með því að gæta ekki viðurkenndra reikningsskilaaðferða, svo sem að neðan greinir, í því skyni að villa um fyrir stjórn félagsins í skýrslum og yfirlýsingum til hennar og til að tryggja félaginu áfram lánstraust og fyrirgreiðslu hjá viðskiptabanka sínum, Útvegsbanka Íslands, og loks fyrir að fá bankastjórn Útvegsbankans til þess að veita félaginu fjárhagslega fyrirgreiðslu, þar á meðal tvö lán hinn 7. nóvember 1984, alls að fjárhæð 4.040.000 hollensk gyllini, jafnvirði kr. 41.360.308, þegar lánin voru veitt, og ábyrgð vegna yfirdráttarheimildar hjá erlendum banka hinn 30. október 1984, að fjárhæð 500.000 Bandaríkjadali, er síðar var breytt í lán að sömu fjárhæð hinn 24. desember 1984, jafnvirði kr. 20.195.000, þegar lánið var veitt, og valda þannig bankanum fjártjóni eða verulegri hættu á slíku tjóni með því að vekja eða styrkja rangar hugmyndir bankastjórnarinnar um raunverulegan efnahag félagsins og rekstrarhorfur á grundvelli hinna röngu bókhaldsgagna, svo sem hér segir:

1. Oftaldar viðskiptakröfur vegna bókunar á flutningstekjum kr. 11.431.481

	Vantaldar skuldir vegna beins kostnaðar af óloknum ferðum	kr.	2.704.797
2.	Oftaldar viðskiptakröfur vegna bókunar flutningstekna af ferð ms. Skaftár	"	6.000.000
3.	Oftaldar eignir vegna misræmis milli viðskiptareikninga	"	1.801.998
4.	Oftaldar eignir vegna tvíbókaðra flutningstekna	"	2.453.202
5.	Vantaldar skuldir vegna rekstrartaps Hafskips Holdings Inc.	"	3.649.000
6.	Vantaldar skuldir vegna rekstrartaps dótturfélaga í Þýskalandi og Danmörku	"	2.002.976
7.	Oftaldar eignir vegna sérstakra tékkareikninga fyrirsvarsmanna Hafskips hf.	"	5.565.412
8.	Vantaldar skuldir vegna ágóðaþóknunar stjórnarformanns og forstjóra	"	8.630.053
9.	Oftaldar eignir vegna eignfærðrar gámaleigu	"	10.000.000.

Með framangreindum rangfærslum sýndi efnahagsreikningur Hafskips hf. og dótturfélaga þess 31. ágúst 1984 jákvæða eiginfjárstöðu, að fjárhæð kr. 8.185.326, þegar hún í reynd var neikvæð um fjárhæð, sem nam að minnsta kosti kr. 45.823.269, og hefur þá verið tekið tillit til vantalinna eigna vegna villu í reikningsjöfnuði, að fjárhæð kr. 230.324.

Enn fremur er ákærða Helga gefið að sök að hafa hinn 19. október 1984 sem löggiltur endurskoðandi áritað reikningsskil fyrir fyrstu átta mánuði ársins 1984 með þeim hætti, að ekki verður annað af áritun hans ráðið en að reikningsskil þessi hafi verið endurskoðuð, þótt sú endurskoðun hafi ekki farið fram í reynd.

Framangreind reikningsskil voru lögð fram á stjórnarfundi Hafskips hf. 8. nóvember 1984, en höfðu áður verið send bankastjórn Útvegsbanka Íslands með bréfi, dagsettu 30. október 1984, þar sem sérstaklega var tekið fram, að reikningsskilin væru endurskoðuð.

Háttsemi ákærðu Björgólfs, Páls Braga og Ragnars samkvæmt því, sem að framan greinir, telst varða við 1. mgr. 158. gr. og 248. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, svo og við 1. tl. 151. gr. laga nr. 32, 1978, um hlutafélög, en til vara við 2. mgr. 152. gr. laga nr. 32, 1978.

Háttsemi ákærða Helga telst varða við 1.mgr. 158. gr., sbr. 138. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, sbr. 7. gr. laga nr. 67, 1976, um löggilta endurskoðendur, 1. tl. 151. gr. laga nr. 32, 1978, um hlutafélög, og 10. gr., sbr. 17. gr. laga nr. 67, 1976, um löggilta endurskoðendur.

II. kafli.

Brot á lögum um hlutafélög, tengd áætlunum um rekstrarafkomu Hafskips hf. á tímabilinu desember 1984 til loka febrúar 1985.

Ákærðu Björgólfi Guðmundssyni, Ragnari Kjartanssyni og Páli Braga Kristjónssyni er gefið að sök að hafa veitt bankastjórn Útvegsbanka Íslands rangar eða villandi upplýsingar um líklega rekstrarafkomu Hafskips hf. á árunum 1984 og 1985 með bréfum, dagsettum 3. og 15. október 1984, 11. og 12. desember 1984, 14. og 29. janúar 1985, og áætlunum um rekstrarafkomu félagsins á árunum 1984 og 1985, en gögn þessi voru m.a. reist á röngum eða villandi forsendum varðandi Atlantshafsflutninga félagsins.

Ákærðu Björgólfi og Ragnari er gefið að sök að hafa á hluthafafundi í félaginu 9. febrúar 1985 vísvitandi flutt hluthöfum rangar eða villandi upplýsingar um sennilega afkomu félagsins á árinu 1984 og efnahagsstöðu þess í ársloks, sem m.a. voru reistar á hinum röngu eða villandi forsendum varðandi Atlantshafsflutninga félagsins. Enn fremur er ákærða Ragnari gefið að sök að hafa í tilkynningu til hlutafélagaskrár, dagsettri 20. júní 1985, skýrt vísvitandi rangt frá upphæð hlutafjár félagsins með því að tilgreina það sem kr. 95.637.761, þótt það væri einungis kr. 92.578.261 samkvæmt bókum félagsins.

Háttsemi ákærðu Björgólfs og Ragnars telst varða við 1. tl. 151. gr. og 2. mgr. 152. gr. laga nr. 32, 1978, um hlutafélög.

Háttsemi ákærða Páls Braga telst varða við 2. mgr. 152. gr. laga nr. 32, 1978, um hlutafélög.

III. kafli.

Rangfærsla skjala og brot á lögum um hlutafélög og um löggilta endurskoðendur, allt brot tengd ársreikningi Hafskips hf. fyrir árið 1984.

Ákærðu Björgólfi Guðmundssyni, Helga Magnússyni og Ragnari Kjartanssyni er gefið að sök að hafa í sameiningu staðið að rangfærslu ársreiknings Hafskips hf. fyrir árið 1984, sem dagsettur er 16. maí 1985, með því að útbúa efnislega röng bókhaldsgögn, með frestun gjaldfærslna og með því að gæta ekki viðurkenndra reikningsskilaaðferða, svo sem að neðan greinir, í því skyni að villa um fyrir stjórn félagsins, hluthöfum, bankastjórn Útvegsbanka Íslands og öðrum viðskiptaaðilum um raunverulegan efnahag félagsins og rekstrarafkomu og til þess að tryggja félaginu áfram lánstraust hjá viðskiptabanka félagsins, Útvegsbanka Íslands, svo sem hér segir:

1. Lotun flutningstekna og beins kostnaðar, sem þeim tengist:
   a) Íslandssiglingar:
   Oftaldar viðskiptakröfur vegna bókunar á flutningstekjum kr. 7.291.659

	Oftaldar skuldir vegna beins kostnaðar af skipaferðum	kr.	238.379
	b) Atlantshafssiglingar:		
	Oftaldar viðskiptakröfur vegna bókunar á flutningstekjum	”	24.053.000
	Oftaldar skuldir vegna beins kostnaðar af skipaferðum	“	11.852.000
	Oftaldar viðskiptakröfur vegna bókunar á flutningstekjum	“	6.607.000
	Oftaldar skuldir vegna beins kostnaðar af skipaferðum	“	4.592.000
2.	Oftaldar viðskiptakröfur vegna uppsafnaðra tekna	“	15.900.000
3.	Oftaldar eignir vegna bókunar á upphafs-kostnaði	“	23.500.000
4.	Oftaldar eignir vegna eignfærslu kostnaðar frá Cosmos Shipping	“	4.872.000
5.	Oftaldar eignir vegna mismunar á reiknings-jöfnuði	“	825.206
6.	Oftaldar bankainnstæður	“	2.979.803
	Vantaldar skuldir vegna ágóðaþóknunar	“	9.673.843
7.	Oftalið bókfært verð skipastólsins	“	40.600.000
8.	Oftaldar eignir vegna eignfærslu á gámaleigu	“	12.703.237
9.	Oftaldar eignir vegna eignfærslu á brettum	“	5.342.000
10.	Oftaldar eignir vegna Hafskips Holdings Inc.	‘	3.698.051
11.	Vantaldar skuldir vegna Hafskips Hamborg	“	554.532
12.	Vantaldar skuldir vegna innlends kostnaðar	“	4.948.000
13.	Oftaldar eignir vegna ýmissa mála	“	5.675.965

Með framangreindum rangfærslum sýndi efnahagsreikningur Hafskips hf. og dótturfélaga þess hinn 31. desember 1984 neikvæða eiginfjárstöðu, að fjárhæð kr. 104.869.756, þegar hún í reynd var neikvæð um kr. 257.411.673.

Enn fremur er ákærða Helga gefið að sök að hafa 16. maí 1985 áritað ársreikning Hafskips hf. fyrir árið 1984 á þann veg, að ekki verður annað af áritun hans ráðið en að ársreikningar allra félaga innan samstæðunnar hafi verið endurskoðaðir, enda þótt endurskoðun hefði ekki farið fram á ársreikningum þriggja dótturfélaga, þ.e. Hafskips USA Inc., New York, Hafskips Holdings Inc., New York, og Hafskips Nederlands B.V., Rotterdam, og enda þótt á skorti, að allir þættir í rekstri félagsins hefðu verið endurskoðaðir, einkum greiðslur af sérstökum tékkareikningum, þ.e. hlaupareikningum nr. 10903, 10921 og 12878 við Útvegsbanka Íslands.

Háttsemi ákærðu Björgólfs og Ragnars samkvæmt því, sem að framan

greinir, telst varða við 1. mgr. 158. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, og 1. tl. 151. gr. laga nr. 32, 1978, um hlutafélög.

Háttsemi ákærða Helga telst varða við 1. mgr. 158. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, 1. tl. 151. gr. laga nr. 32, 1978, um hlutafélög, og 10. gr., sbr. 17. gr. laga um löggilta endurskoðendur nr. 67, 1976, sbr. einnig 86. gr. og 3. mgr. 97. gr. laga nr. 32, 1978, allt sbr. 138. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, sbr. 7. gr. laga nr. 67, 1976, um löggilta endurskoðendur.

Ákærðu Sigurþóri Charles Guðmundssyni og Þórði Hafsteini Hilmarssyni er gefið að sök að hafa látið löggiltum endurskoðanda Hafskips hf. í té tilbúin skjöl um uppsafnaðar tekjur, að fjárhæð kr. 15.900.000, og eignfærðan upphafskostnað, að fjárhæð kr. 23.500.000, vegna Atlantshafssiglinga félagsins til notkunar við samningu á ársreikningi Hafskips hf. fyrir árið 1984, Þórði Hafsteini fyrir að láta í té tvö blöð merkt „Minnisatriði vegna uppgjörs 1984", bæði dagsett 15. maí 1985, og Sigurþóri Charles fyrir að láta í té bréf, dagsett 13. maí 1985. Ákærðu Sigurþór Charles og Þórður Hafsteinn teljast með framangreindri háttsemi hafa gerst sekir um hlutdeild í rangfærslu skjala og brotum á lögum um hlutafélög, er varða við 1. mgr. 158. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, og 1. tl. 151. gr. laga nr. 32, 1978, um hlutafélög, sbr. 1. mgr. 22. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940.

IV. kafli.

Fjárdráttur af sérstökum tékkareikningum, hylming og bókhaldsóregla.

IV.1.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa á tímabilinu frá byrjun árs 1979 til 4. desember 1985 samfellt dregið sér úr sérstökum tékkareikningum hjá Hafskipi hf., þ.e. hlaupareikningum nr. 2878 og nr. 921, síðar 10921, við Útvegsbanka Íslands, sem ákærði hafði í vörslu sinni, ýmist einn eða sameiginlega með Ragnari Kjartanssyni, samtals kr. 6.733.020, en til vara kr. 2.064.510, umfram þá ágóðaþóknun, er kom í hlut ákærða samkvæmt samkomulagi við stjórn félagsins, upphaflega gerðu í júní 1978, og síðari breytingum frá 14. ágúst 1980 og 15. desember 1983, en fé þetta nýtti ákærði í eigin þágu eða annarra aðila óviðkomandi Hafskipi hf.

IV.2.

Ákærða Ragnari Kjartanssyni er gefið að sök að hafa á tímabilinu frá byrjun árs 1979 til 8. nóvember 1985 samfellt dregið sér úr sérstökum tékkareikningi hjá Hafskipi hf., þ.e. hlaupareikningi nr. 2878 og síðar 12878

við Útvegsbanka Íslands, sem ákærði hafði í vörslu sinni, ýmist einn eða sameiginlega með Björgólfi Guðmundssyni, samtals kr. 867.720 umfram þá ágóðaþóknun, er kom í hlut ákærða samkvæmt samkomulagi við stjórn félagsins, upphaflega gerðu í júní 1978, og síðari breytingum frá 14. ágúst 1980 og 15. desember 1983, en fé þetta nýtti ákærði í eigin þágu eða annarra aðila óviðkomandi Hafskipi hf.

IV.3.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa á árunum 1983 til og með árinu 1985 dregið sér úr sérstökum tékkareikningum hjá Hafskipi h.f., þ.e. hlaupareikningum nr. 2878 og nr. 921, síðar 10921, við Útvegsbanka Íslands, eftirtaldar greiðslur, sem ákærði lét færa í bókhald Hafskips hf. sem kostnað félagsins, þó að þær væru persónuleg útgjöld og félaginu óviðkomandi:

a) Kr. 13.600, er ákærði greiddi Erni Fr. Georgssyni með tékka nr. 1587057 af reikningi nr. 921, útgefnum 4. febrúar 1983, en þótt greiðsla þessi væri óviðkomandi Hafskipi hf., lét ákærði gjaldfæra hana sem ferðakostnað hjá félaginu.

b) Kr. 55.563,60 með tveimur tékkum, hvorum að fjárhæð kr. 27.781,80, nr. 1587067 og 1587069 af reikningi nr. 921, er ákærði notaði til að greiða vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar og meðákærða Ragnars í Hafskipi hf. og færa sem vaxtagjöld félagsins.

c) Kr. 12.890, er ákærði greiddi Ferðaskrifstofunni Útsýn fyrir utanlandsferð sonar síns, Björgólfs Björgólfssonar, með tékka nr. 1629555 af reikningi nr. 10921, útgefnum 29. júní 1983, og lét færa í bókhald Hafskips hf. sem ferðakostnað, þótt ferðin væri félaginu óviðkomandi.

d) Kr. 211.000, er ákærði fékk greiddar með tékka nr. 1629568 af reikningi nr. 10921, útgefnum 29. nóvember 1983, en fé þetta rann til ákærða sjálfs, þótt það væri fært sem afsláttur í bókhald Hafskips hf.

e) Kr. 13.500, er ákærði greiddi Jóni Kjartanssyni með tékka nr. 1629570 af reikningi nr. 10921, útgefnum 21. desember 1983, fyrir hreinsun á teppum í sinni eigu, en lét færa greiðsluna sem tjón í bókhald Hafskips hf.

f) Kr. 13.000, er ákærði greiddi Antik Gallerí með tékka nr. 1629579 af reikningi nr. 10921, útgefnum 6. febrúar 1984, vegna eigin viðskipta, en lét gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. undir liðnum: „Risna, styrkir, auglýsingar, sími".

g) Kr. 369.000, er ákærði greiddi Kristni Sophusi Kristinssyni með tékka nr. 1629598 af reikningi nr. 10921, útgefnum 1. ágúst 1984, stíluðum á Sjöstjörnuna hf., vegna persónulegra viðskipta ákærða og Kristins, en greiðsluna lét ákærði færa í bókhald Hafskips hf. sem tjón.

h) Kr. 72.250, er ákærði greiddi sér með tékka nr. 2263627 af reikningi nr. 10921, útgefnum 12. nóvember 1984, og lét færa í bókhald Hafskips hf. sem ferðakostnað á grundvelli reiknings frá Ferðaskrifstofunni Útsýn, dagsetts 27. september 1984, vegna ferðar óviðkomandi félaginu.

i) Kr. 157.844 sem hluta af tékka nr. 2263629 af reikningi nr. 10921, útgefnum 19. desember 1984, er ákærði greiddi Reykvíkskri endurtryggingu hf. vegna iðgjalda af persónulegum vátryggingum ákærða og fjölskyldu hans, en lét gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. sem kostnað við tryggingar.

j) Kr. 12.052 sem hluta af tékka nr. 2263630 af reikningi nr. 10921, útgefnum 21. desember 1984, er ákærði greiddi sér og lét færa í bókhald Hafskips hf. undir liðnum: „Risna, styrkir, auglýsingar, sími", þótt um persónuleg útgjöld væri að ræða, þ.e. kr. 6.538 vegna kaupa á vegglömpum o.fl., kr. 1.200 vegna sektar fyrir umferðarlagabrot og kr. 4.314 vegna hljóðupptöku af sjónvarpsþætti.

k) Kr. 65.000, er ákærði greiddi sér með tékka nr. 2263642, útgefnum 1. ágúst 1985, og áritaði með reikningsnr. 11284, en tékkinn var tekinn út af reikningi nr. 10921. Ákærði lét færa fjárhæðina sem auglýsingakostnað í bókhald Hafskips hf.

l) Kr. 4.200, er ákærði greiddi Ragnari Aðalsteinssyni hrl. með tékka nr. 2263644 af reikningi nr. 10921, útgefnum 21. ágúst 1985, sem þóknun fyrir lögfræðiaðstoð óviðkomandi Hafskipi hf., en lét færa í bókhald Hafskips hf. sem kostnað við lögfræðiaðstoð.

IV.4.

Ákærða Ragnari Kjartanssyni er gefið að sök að hafa á árunum 1981 til og með árinu 1984 dregið sér úr sérstökum tékkareikningi hjá Hafskipi hf., þ.e. hlaupareikningi nr. 2878 og síðar nr. 12878 við Útvegsbanka Íslands, eftirtaldar greiðslur, sem ákærði lét færa í bókhald Hafskips hf. sem kostnað félagsins, þó að þær væru persónuleg útgjöld og félaginu óviðkomandi:

a) Kr. 22.356,60 sem hluta af tékka nr. 0761838 af reikningi nr. 2878, útgefnum 27. mars 1981, en með þessari greiðslu lét ákærði Hafskip hf. endurgreiða sér vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar í félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins.

b) Kr. 22.356,60 sem hluta af tékka nr. 0761839 af reikningi nr. 2878, útgefnum 28. mars 1981, en með greiðslu þessari lét ákærði Hafskip hf. endurgreiða Björgólfi Guðmundssyni vexti vegna hlutafjáraukningar hans í félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins.

c) Kr. 15.087, sem ákærði greiddi sér með tékka nr. 0858203 af reikningi nr. 2878, útgefnum 14. desember 1981, en vegna þessarar greiðslu skilaði ákærði í bókhald Hafskips hf. reikningi frá Ferðaskrifstofunni Útsýn,

dagsettum 6. maí 1981, þótt reikningur þessi hefði áður verið greiddur ferðaskrifstofunni og fylgibréf með honum notað sem fylgiskjal í bókhaldi félagsins.

d) Kr. 19.347, sem ákærði greiddi sér með tékka nr. 0858204 af reikningi nr. 2878, útgefnum 17. desember 1981, en með þessari greiðslu lét ákærði Hafskip hf. endurgreiða sér vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar í félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins.

e) Kr. 17.810,10, sem ákærði greiddi sér með tékka nr. 0858219 af reikningi nr. 2878, útgefnum 16. apríl 1982, en með þessari greiðslu lét ákærði Hafskip hf. endurgreiða sér vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar í félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins.

f) Kr. 16.115,55 sem hluta af tékka nr. 0998189 af reikningi nr. 2878, útgefnum 11. október 1982, en með þessari greiðslu lét ákærði Hafskip hf. endurgreiða sér vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar í félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins.

g) Kr. 78.880, sem ákærði greiddi í Landsbanka Íslands með tékka nr. 1712986 af reikningi nr. 12878, útgefnum 12. september 1983, og notaði til að greiða víxil vegna ferðakostnaðar aðila tengdra sér, en óviðkomandi Hafskipi hf., en greiðsluna lét ákærði færa á ferðakostnað í bókhald Hafskips hf.

h) Kr. 298.000, sem ákærði greiddi sér með tékka nr. 1712988 af reikningi nr. 12878, útgefnum 12. september 1983, en fé þetta rann til ákærða sjálfs, þótt það væri fært sem afsláttur í bókhald Hafskips hf.

i) Kr. 13.866 sem hluta af tékka nr. 1712990 af reikningi nr. 12878, útgefnum 4. október 1983, en með þessari greiðslu lét ákærði Hafskip hf. endurgreiða sér vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar í félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins.

j) Kr. 24.849, sem ákærði greiddi sér með tékka nr. 1712999 af reikningi nr. 12878, útgefnum 15. desember 1983, og lét færa í bókhald Hafskips hf. sem risnu, þótt um væri að ræða greiðslu á hluta kostnaðar við brúðkaupsveislu dóttur hans.

k) Kr. 64.751,10, sem ákærði greiddi Bláskógum hf. með tékka nr. 1712956 af reikningi nr. 12878, útgefnum 16. febrúar 1984, og lét færa í bókhald Hafskips hf. sem tjón og afslátt, þótt um væri að ræða greiðslu fyrir húsgögn, sem Bláskógar hf. fluttu inn fyrir ákærða persónulega.

l) Kr. 18.357, sem ákærði greiddi Bláskógum hf. með tékka nr. 1712961 af reikningi nr. 12878, útgefnum 16. febrúar 1984, og lét færa í bókhald Hafskips hf. sem tjón og afslátt, þótt um væri að ræða greiðslu aðflutningsgjalda fyrir húsgögn, sem Bláskógar hf. fluttu inn fyrir ákærða persónulega.

m) Kr. 5.827,50 sem hluta af tékka nr. 1712969 af reikningi nr. 12878,

útgefnum 13. mars 1984, er ákærði greiddi í Útvegsbanka Íslands og notaði til að greiða vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar í félaginu, en lét færa sem vaxtagjöld félagsins.

n) Kr. 17.000, sem ákærði greiddi Konráði Guðmundssyni með tékka nr. 2023552 af reikningi nr. 12878, útgefnum 12. október 1984, og lét færa í bókhald Hafskips hf. sem ráðgjöf undir liðnum: „Erlend sérfræðiaðstoð", þótt um væri að ræða viðgerð á sumarbústað ákærða.

o) Kr. 4.976 sem hluta af tékka nr. 2023554 af reikningi nr. 12878, útgefnum 2. nóvember 1984, en með þessari greiðslu lét ákærði Hafskip hf. endurgreiða sér vexti vegna hlutafjáraukningar sinnar í félaginu og færa sem vaxtagjöld félagsins.

IV.5.

Ákærðu Björgólfi Guðmundssyni og Páli Braga Kristjónssyni er gefið að sök að hafa dregið sér og fénýtt í eigin þágu eða annarra aðila óviðkomandi Hafskipi hf. kr. 163.000, sem ákærði Páll Bragi að fyrirlagi meðákærða Björgólfs greiddi sér með handhafatékka nr. 1772040, útgefnum 27. október 1983, af sérstökum tékkareikningi nr. 10903 við Útvegsbanka Íslands, sem ákærði Páll Bragi hafði í vörslu sinni, og lét gjaldfæra greiðsluna í bókhald Hafskips hf. gegn framvísun á tilbúnu fylgiskjali með textanum: „Afsláttur vegna vskm." og árituninni „Rétt. B.G.".

IV.6.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa dregið sér kr. 23.500, sem ákærði lét meðákærða Pál Braga greiða með tékka nr. 1772046 af reikningi nr. 10903 við Útvegsbanka Íslands, útgefnum 9. nóvember 1983, og afhenti Jóni Ágústi Eggertssyni sem ferðastyrk félaginu óviðkomandi gegn framvísun á tilbúnum reikningi frá Þorsteini Eggertssyni hdl., dagsettum 8. nóvember 1983, að sömu fjárhæð, fyrir lögmannsaðstoð við samningsgerð og lét gjaldfæra hjá Hafskipi hf. sem „innlenda sérfræðiaðstoð".

IV.7.

Ákærðu Björgólfi Guðmundssyni, Páli Braga Kristjónssyni og Ragnari Kjartanssyni er gefið að sök að hafa dregið sér kr. 120.000, sem ákærði Páll Bragi að fyrirlagi meðákærðu Björgólfs og Ragnars greiddi sér með tékka nr. 1772049, útgefnum 23. nóvember 1983, af sérstökum tékkareikningi nr. 10903 við Útvegsbanka Íslands, sem ákærði Páll Bragi hafði í vörslu sinni, en greiðslu þessa fénýttu ákærðu fyrir milligöngu Alberts Guðmundssonar til greiðslu sjúkrakostnaðar í þágu aðila óviðkomandi Hafskipi hf., Guðmundar Jóhanns Guðmundssonar, og létu gjaldfæra í bókhald félagsins undir liðnum „Gjafir og styrkir".

Jafnframt er ákærðu Björgólfi og Páli Braga gefið að sök að hafa dregið sér kr. 60.000 sem andvirði tékka nr. 3562956 af hlaupareikningi nr. 250 við Landsbanka Íslands, sem gefinn var út til Hafskips hf., en tékki þessi var endurgreiðsla Hf. Eimskipafélags Íslands á helmingi ofangreinds sjúkrakostnaðar.

IV.8.

Ákærðu Björgólfi Guðmundssyni, Páli Braga Kristjónssyni og Ragnari Kjartanssyni er gefið að sök að hafa við vörslu og meðferð sérstakra tékkareikninga, þ.e. hlaupareikninga nr. 2878, síðar nr. 12878, nr. 921, síðar 10921, og nr. 903, síðar 10903, við Útvegsbanka Íslands, sýnt af sér stórfellda óreglusemi í bókhaldi með því að vanrækja skil á fylgiskjölum, styðja færslur við ófullnægjandi eða villandi fylgiskjöl, færa til gjalda ýmis persónuleg útgjöld ákærðu sjálfra og annarra starfsmanna Hafskips hf. og sjá ekki til þess, að lokafærslur í bókhaldi Hafskips hf. væru í samræmi við raunverulegar greiðslur af reikningum þessum.

IV.9.

Ákærði Helgi Magnússon er sóttur til saka fyrir hylmingu með því að hafa í starfi sínu sem löggiltur endurskoðandi Hafskips hf. látið færa nokkurn hluta þeirra fjárhæða, sem meðákærðu Björgólfur, Páll Bragi og Ragnar höfðu á hverju rekstrarári ráðstafað af hinum sérstöku tékkareikningum, sem þeir höfðu í vörslu sinni, á tiltekna kostnaðarliði í bókhaldi félagsins án þess að krefja meðákærðu um viðeigandi fylgiskjöl fyrir þeim greiðslum í því skyni að sannreyna, að kostnaðarfærslur vörðuðu félagið og að úttektir ákærðu Björgólfs og Ragnars að öðru leyti væru innan marka þeirrar heimildar, sem stjórn félagsins hafði samþykkt, og fyrir að hafa þannig aðstoðað meðákærðu við að leyna fjárdráttarbrotum sínum, sem að framan er lýst, og að halda ólöglegum ávinningi af þeim brotum.

IV.10.

Öll framangreind brot ákærðu Björgólfs Guðmundssonar, Páls Braga Kristjónssonar og Ragnars Kjartanssonar samkvæmt ákæruliðum IV.1 til IV.7 teljast varða við 247. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, og brot samkvæmt ákærulið IV.8 teljast varða við 262. gr. sömu laga.

Háttsemi ákærða Helga Magnússonar samkvæmt ákærulið IV.9 telst varða við 1. mgr. 254. gr., sbr. 138. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, og 7. gr. laga nr. 67, 1976, um löggilta endurskoðendur.

V. kafli.

Skjalafals.

Ákærða Páli Braga Kristjónssyni er gefið að sök að hafa á árinu 1983 notað til gjaldfærslu í bókhaldi Hafskips hf. eftirtalda falsaða reikninga:

a) Fjóra reikninga, samtals að fjárhæð kr. 43.320, sem ritaðir voru á reikningseyðublöð frá Slippfélaginu í Reykjavík hf. með tilbúnum greiðsluundirritunum, þar sem látið var líta svo út sem um greiðslu fyrir vinnu í þágu Hafskips hf. væri að ræða, en samsvarandi fjárhæðir greiddi ákærði Jóni Sævari Jónssyni af sérstökum tékkareikningi nr. 903, síðar 10903, við Útvegsbanka Íslands, eins og hér greinir:

Reikningur, dagsettur 20. febrúar	kr.	15.000
Reikningur, dagsettur 8. ágúst	"	13.500
Reikningur, dagsettur 19. september	"	10.500
Reikningur, dagsettur 20. nóvember	"	4.320.

b) Reikning, dagsettan 30. september, að fjárhæð kr. 60.000, sem ritaður var á reikningseyðublað frá Slippfélaginu í Reykjavík hf. með stimpli félagsins sem greiðsluundirritun, þar sem látið var líta svo út sem um greiðslu fyrir vinnu í þágu Hafskips hf. væri að ræða, en ákærði notaði reikning þennan til að greiða sér samsvarandi fjárhæð af sérstökum tékkareikningi nr. 10903 við Útvegsbanka Íslands.

c) Reikning, að fjárhæð kr. 30.000, sem ritaður var á reikningseyðublað frá Svani Lárussyni, Asparlundi 2, Garðabæ, fyrir 240 rúmmetra af grús, með tilbúinni greiðsluundirritun, þar sem látið var líta svo út sem þar væri um greiðslu fyrir vörukaup af hálfu Hafskips hf. að ræða, en ákærði notaði reikning þennan til að greiða Þórunni Lúðvíksdóttur fyrir kandídatsritgerð í viðskiptafræði með tveimur tékkum af sérstökum tékkareikningi nr. 10903, tékka nr. 1648733, útgefnum 4. júlí, kr. 15.000, og tékka nr. 1772026, útgefnum 9. september 1983, kr. 15.000.

Ákærði Páll Bragi telst með framangreindri háttsemi hafa gerst sekur um skjalafals, sem varðar við 1. mgr. 155. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940.

VI. kafli.

Ýmis fjárdráttarbrot.

VI.1.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa á árinu 1983 dregið sér eftirtaldar greiðslur, sem ákærði lét greiða sér af aðalbankareikningi Hafskips hf., þ.e. hlaupareikningi nr. 1180 við Útvegsbanka Íslands, og ráðstafaði í eigin þágu eða annarra, án þess að þær vörðuðu félagið:

a) Kr. 20.800, er ákærði afhenti Jóni S. Alexanderssyni með tékka, út-

gefnum 10. febrúar 1983, sem ferðastyrk félaginu með öllu óviðkomandi og lét gjaldfæra í bókhaldi Hafskips sem „innlenda sérfræðiaðstoð".

b) Kr. 12.453, er ákærði lét greiða til Pan Am með tékka, útgefnum 21. mars 1983, sem greiðslu á fargjaldi Jóns S. Alexanderssonar til Kaupmannahafnar og til baka og lét gjaldfæra sem ferðakostnað félagsins, þótt ferðin væri félaginu með öllu óviðkomandi.

c) Kr. 121.030, er ákærði fékk afhentar sem handhafatékka, útgefinn 18. apríl 1983, og framseldi sjálfur til eigin ráðstöfunar, en fyrir greiðslunni afhenti ákærði tilbúna greiðslukvittun „v/kaupa á brettum" og lét eignfæra í bókhald Hafskips hf. sem bretti.

d) Kr. 12.778, er ákærði fékk afhentar sem handhafatékka, útgefinn 11. maí 1983, og framseldi sjálfur til eigin ráðstöfunar, en greiðsluna lét ákærði gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. sem „ýmsan kostnað v/ starfsm.".

e) Kr. 28.885, er ákærði lét greiða sér með tékka, útgefnum 6. júlí 1983, en greiðsluna lét ákærði gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. sem „risna/ móttaka gesta" gegn framvísun á tilbúnu fylgiskjali með árituninni „reikn. hjá B.G.".

f) Kr. 26.767, er ákærði fékk afhentar sem handhafatékka, útgefinn 9. ágúst 1983, og framseldi sjálfur til eigin ráðstöfunar, en greiðsluna lét ákærði gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. sem „innlend sérfræðiaðstoð" gegn framvísun á tilbúnu fylgiskjali með árituninni „v/úttekt. reikn. hjá B.G.".

g) Kr. 60.571, er ákærði lét greiða sér með tékka, útgefnum 28. nóvember 1983, og gjaldfæra í bókhald Hafskips hf. sem „ýmsan kostnað v/starfsm." gegn framvísun á tilbúnu fylgiskjali með árituninni „v/ýmissa reikinga hjá B.G.".

VI.2.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa dregið sér kr. 302.386 sem hluta af kaupverði bifreiðarinnar R-4679, Chrysler New Yorker 4D, sem ákærði keypti samkvæmt kaupnótu 1. desember 1983 hjá Jöfri hf., með því að láta skuldfæra fjárhæðina á Hafskip hf. og félagið síðan endanlega greiða hana með eftirgjöf flutningsgjalda til Jöfurs hf. samkvæmt kreditnótu, dagsettri 19. september 1985.

VI.3.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa dregið sér kr. 500.000 til greiðslu eigin loforðs um lán til Bláskóga hf. með því að hafa á árinu 1983 látið skuldfæra þessa fjárhæð á sérstakan biðreikning hjá Hafskipi hf. til lækkunar á skuld Bláskóga hf. við Hafskip hf. og síðar, í

nóvember 1985, látið gjaldfæra fjárhæðina í bókhald Hafskips hf. sem afslátt á flutningsgjaldatekjum fjögurra skipa félagsins, kr. 125.000 á hvert skip.

VI.4.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa 14. nóvember 1985 látið meðákærða Árna Árnason afhenda sér eftirtalda níu víxla af víxileign Hafskips hf., samtals að fjárhæð kr. 1.442.214, alla útgefna af Hafskipi hf. og samþykkta til greiðslu í Útvegsbanka Íslands, og hafa síðan fénýtt víxla þessa í eigin þágu.

1. Efnagerð Laugarness til greiðslu 24. janúar 1986, kr. 215.037,
2. Standberg hf. til greiðslu 25. janúar 1986, kr. 274.387,
3. Standberg hf. til greiðslu 10. febrúar 1986, kr. 275.597,
4. Eyðublaðatækni hf. til greiðslu 10. febrúar 1986, kr. 33.163,
5. Línan hf. til greiðslu 10. febrúar 1986, kr. 34.748,
6. Línan hf. til greiðslu 10. febrúar 1986, kr. 10.811,
7. Krít hf. til greiðslu 10. febrúar 1986, kr. 40.549,
8. Ásbjörn Ólafsson hf. til greiðslu 15. febrúar 1986, kr. 275.000,
9. Ásbjörn Ólafsson hf. til greiðslu 25. febrúar 1986, kr. 282.922.

VI.5.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa 30. nóvember 1984 misnotað aðstöðu sína í starfi hjá Hafskipi hf. með því að láta meðákærða Pál Braga Kristjónsson gefa út þrjár kredítnótur í því skyni að gefa eftir viðskiptaskuld Bláskóga hf. við Hafskip hf., samtals kr. 1.613.596, og nota eftirgjöf þessa þannig í þágu annars félags, sem ákærði átti hlut í. Eftirgjöf skuldarinnar var með þessum hætti:

1.	Umsaminn afsláttur	kr.	969.134
2.	Eftirgjöf á pakkhússleigu samkv. 14 reikningum	"	440.085
3.	Bakfærðir vextir vegna ýmissa reikninga	"	204.377

VI.6.

Ákærða Björgólfi Guðmundssyni er gefið að sök að hafa 13. nóvember 1985 misnotað aðstöðu sína hjá Hafskipi hf. með því að gefa út kredítnótu í því skyni að gefa eftir höfuðstól skuldar Kristins Sophusar Kristinssonar, kr. 337.298, ásamt dráttarvöxtum, kr. 109.527, samtals kr. 446.825, og nýta eftirgjöf þessa í persónulegum viðskiptum sínum við nefndan Kristin Sophus.

VI.7.

Öll framangreind brot ákærða Björgólfs Guðmundssonar samkvæmt ákæruliðum VI.1 til VI.6 teljast varða við 1. mgr. 247. gr. almennra hegn-

ingarlaga nr. 19, 1940, en brot hans samkvæmt ákæruliðum VI.5 og VI. 6 teljast til vara vera umboðssvik samkvæmt 249. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940.

VII. kafli.

Skilasvik.

Ákærðu Árna Árnasyni, Björgólfi Guðmundssyni og Ragnari Kjartanssyni er gefið að sök að hafa á þeim tíma, er þeim gat ekki dulist, að greiðsluþrot eða gjaldþrot vofði yfir Hafskipi hf., greitt 20.000 Bandaríkjadali nær vikulega frá byrjun ágústmánaðar 1985 og fram í nóvember sama ár, í fyrsta sinn 6. ágúst og síðast 11. nóvember, alls 280.000 Bandaríkjadali, inn á viðskiptareikning Hafskips hf. hjá Reykvíkskri endurtryggingu hf. og þannig dregið taum eins lánardrottins félagsins öðrum til tjóns, en ákærðu Björgólfur og Ragnar voru á þessum tíma hluthafar og stjórnarmenn í Reykvíkskri endurtryggingu hf.

Brot ákærðu Árna, Björgólfs og Ragnars samkvæmt þessum kafla ákæru telst varða við 4. tl. 1. mgr. 250. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940.

VIII. kafli.

Brot bankastjóra og aðstoðarbankastjóra í opinberu starfi.

VIII.1.

Ákærðu Halldóri Ágústi Guðbjarnasyni, Lárusi Jónssyni, Ólafi Helgasyni og Axel Kristjánssyni er gefið að sök að hafa í störfum sínum hjá Útvegsbanka Íslands gerst sekir um brot í opinberu starfi, þrír fyrstnefndu með því að hafa óhlýðnast fyrirmælum bankaráðs, en ákærði Axel fyrirmælum bankastjórnar, og allir ákærðu með stórfelldri og ítrekaðri vanrækslu og hirðuleysi, að því er tók til viðskipta bankans við Hafskip hf., m.a. með langvarandi vanrækslu um öflun fullnægjandi trygginga fyrir lánum og annarri fjárhagslegri fyrirgreiðslu til félagsins og um eftirlit með því, að verðmæti tryggginganna héldist, og enn fremur með því að vanrækja athugun þeirra gagna, sem tengdust fyrirgreiðslu Útvegsbankans í þágu Hafskips hf., svo sem nánar verður rakið í ákæruliðum VIII.2 til VIII.4, á því tímabili, er að neðan greinir um hvern hinna ákærðu, og allt til 6. desember 1985, er bú Hafskips hf. var tekið til gjaldþrotaskipta, en þau leiddu af sér stórfellt fjártjón fyrir Útvegsbankann, sem þegar var orðið kr. 422.000.000 samkvæmt ársreikningi bankans 1985. Ákærði Halldór Ágúst var bankastjóri frá því í maí 1983, ákærðu Lárus og Ólafur voru bankastjórar frá 1. júní 1984, og ákærði Axel var forstöðumaður lögfræðingadeildar og frá 1. júní 1984 aðstoðarbankastjóri, en honum var frá ársbyrjun 1978 falið að sinna sérstaklega viðskiptum Hafskips hf. og Útvegsbankans.

VIII.2.

Málið er höfðað gegn ákærða Axel Kristjánssyni fyrir að láta undir höfuð leggjast að rækja starfsskyldur sínar samkvæmt þeim fyrirmælum, sem honum voru gefin af bankastjórn Útvegsbanka Íslands í ársbyrjun 1978 um að fylgjast með rekstri Hafskips hf. og hafa eftirlit með því, að nægar tryggingar væru ætíð fyrir skuldbindingum félagsins gagnvart bankanum, m.a. með svofelldri vanrækslu við gerð yfirlita vegna þessara viðskipta á tímabilinu 8. maí 1979 til 3. júlí 1985:

a) Að styðjast við gögn og upplýsingar, sem starfsmenn Hafskips hf. létu honum í té, í stað þess að afla sjálfur upplýsinga um raunverulegt verðmæti hinna veðsettu eigna.

b) Að tilgreina verðmæti trygginga í skipum Hafskips hf. að verulegu leyti sem nafnverð tryggingarréttindanna án tillits til markaðsverðs skipanna og þar með þess verðfalls á kaupskipum, sem varð á alþjóðlegum markaði á þessum tíma.

c) Að hækka að ófyrirsynju hinn 1. mars 1981 tryggingargildi skipa Hafskips hf. úr 70% í 85% af áætluðu markaðsverði.

d) Að telja meðal trygginga fyrir skuldbindingum bankans vegna Hafskips hf. ýmis veðandlög, sem voru verðlaus eða lítils virði sem trygging, svo sem ódagsettan tryggingarvíxil, að fjárhæð 990.000 vextur-þýsk mörk, veð í fasteigninni Tívolí við Njarðargötu í Reykjavík, að fjárhæð 300.000 Bandaríkjadali samkvæmt tryggingarbréfi, útgefnu 1. febrúar 1985, almennt veð í tækjum, samtals að fjárhæð 4.400.000 Bandaríkjadali samkvæmt þremur tryggingarbréfum, útgefnum 7. mars 1980, 12. ágúst 1982 og 1. febrúar 1985.

e) Að telja meðal trygginga fyrir skuldbindingum Hafskips hf. í yfirlitum, dagsettum 18. apríl 1985 og 3. júní 1985, skuldabréf vegna hlutafjáraukningar í félaginu, að fjárhæð kr. 80.000.000, þó að Útvegsbankinn hefði aðeins fengið hluta þeirra afhentan á nefndum dögum.

VIII.3.

Málið er höfðað gegn ákærðu Halldóri Ágústi Guðbjarnasyni, Lárusi Jónssyni, Ólafi Helgasyni og Axel Kristjánssyni fyrir að hafa vanrækt athugun ársreikninga, milliuppgjöra, rekstrar- og greiðsluáætlana Hafskips hf. auk annarra gagna, er fyrirsvarsmenn félagsins afhentu bankanum, eftir að ákærðu hófu störf sem bankastjórar og Axel sem aðstoðarbankastjóri, í tilefni af beiðnum um fjárhagslega fyrirgreiðslu bankans, og það þrátt fyrir vitneskju þeirra um verulega rekstrarerfiðleika félagsins og veika eiginfjárstöðu á þessu tímabili, en vanrækslu ákærðu fólst m.a. í því að gera ekki sjálfstæðar athuganir á raunverulegri afkomu félagsins og forsendum þeirra áætlana, sem Hafskip hf. lagði fyrir bankann, m.a. um Atlantshafs-

siglingar félagsins, og gæta ekki að áhrifum mismunandi reikningsskilaaðferða, sérstaklega varðandi reiknaðar tekjur vegna verðlagsbreytinga.

VIII.4.

Ákærðu Halldóri Ágústi Guðbjarnasyni, Lárusi Jónssyni og Ólafi Helgasyni er gefið að sök að hafa á starfstíma sínum sem bankastjórar vanrækt eftirlit með því, að tryggingar þær, sem Útvegsbankinn hafði fyrir skuldbindingum sínum vegna Hafskips hf., héldu verðgildi sínu eða hefðu yfirleitt það verðgildi, sem þær voru skráðar fyrir, og að gerðar væru fullnægjandi ráðstafanir til þess, að ávallt væru fullnægjandi tryggingar fyrir þessum skuldbindingum. Ákærðu er þannig gefið að sök að hafa tekið góð og gild ýmis veðandlög, án þess að fyrir lægi fullnægjandi athugun á verðmæti tryggingarinnar, og byggt að stórum hluta á nafnverði tryggingarréttindanna án tillits til verðmætis þeirra, svo sem nánar er lýst í stafliðum a, b, d og e í ákærulið VIII.2, að því er meðákærða Axel varðar.

Þá er ákærðu gefið að sök að hafa, til viðbótar því að leggja nafnverð tryggingarréttindanna eitt til grundvallar, veitt Hafskipi hf. fjárhagslega fyrirgreiðslu, eftir að fram var komið yfirlit um skuldbindingar og tryggingar vegna Hafskips hf. hinn 10. október 1984, er sýndi, að skuldbindingar voru kr. 17.326.000 hærri en tryggingum nam. Ákærðu héldu enn áfram að veita félaginu fjárhagslega fyrirgreiðslu þrátt fyrir síversnandi stöðu tryggingar að þessu leyti, svo að skuldbindingar námu kr. 23.353.000 umfram tryggingar samkvæmt yfirlit, dagsettu 11. febrúar 1985, kr. 18.334.000 samkvæmt yfirliti, dagsettu 18. apríl 1985, og kr. 45.326.000 samkvæmt yfirliti, dagsettu 3. júní 1985.

Ákærðu er gefið að sök að hafa með þeim hætti, er greinir í ákærulið þessum, vísvitandi látið farast fyrir að hlíta fyrirmælum 2. mgr. 2. gr. í erindisbréfum fyrir bankastjóra, samþykktum af bankaráði Útvegsbanka Íslands 24. febrúar 1983 og 28. desember 1984.

VIII.5.

Háttsemi ákærðu Halldórs Ágústs Guðbjarnasonar, Lárusar Jónssonar, Ólafs Helgasonar og Axels Kristjánssonar telst varða við 140. gr. og 141. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, sbr. 14. gr. laga nr. 12, 1961, um Útvegsbanka Íslands, sbr. nú 23. gr. laga nr. 86, 1985, um viðskiptabanka, sbr. og 22. gr. og 37. gr. reglugerðar nr. 31, 1962, fyrir Útvegsbanka Íslands.

IX. kafli.

Brot bankaráðsmanna í opinberu starfi.

Ákærðu Valdimar Indriðasyni, Arnbirni Kristinssyni, Garðari Sigurðs-

syni og Kristmanni Karlssyni, sem allir áttu sæti í bankaráði Útvegsbanka Íslands á árunum 1981 til 1985 um lengri eða skemmri tíma, allt þar til bú Hafskips hf. var tekið til gjaldþrotaskipta 6. desember 1985, er gefið að sök að hafa sem bankaráðsmenn sýnt af sér saknæma vanrækslu við yfirstjórn bankans og við eftirlit með starfsemi hans og þannig látið hjá líða að fylgjast með skuldbindingum og tryggingum vegna viðskipta bankans við Hafskip hf., sem var einn af helstu viðskiptaaðilum hans, en samkvæmt fundargerðum bankaráðsins var ekki fjallað um málefni Hafskips hf. á starfstíma ákærðu í ráðinu fyrr en 1. mars 1985. Málið er höfðað gegn ákærða Valdimar sem bankaráðsmanni frá 14. júní 1983 og formanni bankaráðs Útvegsbanka Íslands frá 1. janúar 1985, ákærðu Arnbirni og Garðari sem bankaráðsmönnum frá 1. janúar 1981 og ákærða Kristmanni sem bankaráðsmanni frá 1. janúar 1985.

Háttsemi ákærðu Valdimars, Arnbjörns, Garðars og Kristmanns telst varða við 141. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, sbr. 8. gr. og 12. gr. laga nr. 12, 1961, um Útvegsbanka Íslands, sbr. nú 9. gr. og 18. gr. laga nr. 86, 1985, um viðskiptabanka, sbr. og 32. gr. og g- og i-lið 35. gr. reglugerðar nr. 31, 1962, fyrir Útvegsbanka Íslands.

X. kafli.

Brot endurskoðanda Útvegsbankans í opinberu starfi.

Ákærða Inga Randveri Jóhannssyni er gefið að sök að hafa látið undir höfuð leggjast í störfum sínum sem kjörinn endurskoðandi Útvegsbanka Íslands og jafnframt sem löggiltur endurskoðandi allt frá árinu 1981 og þar til bú Hafskips hf. var tekið til gjaldþrotaskipta 6. desember 1985 að rækja eftirlitsskyldu sína vegna viðskipta bankans við Hafskip hf., sérstaklega að því er varðaði tryggingar vegna skuldbindinga bankans gagnvart félaginu, og að hafa ekki komið á framfæri við stjórnendur Útvegsbankans aðfinnslum og ábendingum um þær misfellur, sem honum var kunnugt um í þessum viðskiptum, en ársreikninga bankans frá og með árinu 1981 hefur ákærði áritað sem löggiltur endurskoðandi.

Háttsemi ákærða Inga Randvers Jóhannssonar telst varða við 141. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, sbr. 7. gr. og 10. gr. laga nr. 67, 1976, um löggilta endurskoðendur, sbr. 12. gr. og 4. mgr. 15. gr. laga nr. 12, 1961, um Útvegsbanka Íslands, sbr. nú 42. og 43. gr. laga nr. 86, 1985, um viðskiptabanka, sbr. og IV. kafla reglugerðar nr. 31, 1962, fyrir Útvegsbanka Íslands.

XI. kafli.

Dómkröfur.

Þess er krafist, að allir ákærðu verði dæmdir til refsingar og greiðslu alls sakarkostnaðar og að ákærði Helgi Magnússon verði auk þess með

dómi sviptur réttindum löggilts endurskoðanda samkvæmt 1. mgr. 15. gr., sbr. 7. gr. laga nr. 67, 1976, um löggilta endurskoðendur, sbr. 68. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, með áorðnum breytingum."

Með síðargreindu ákærunni er höfðað mál á hendur „Jóhanni Sigurði Einvarðssyni, fyrrverandi bankaráðsmanni í Útvegsbanka Íslands, Norðurtúni 4, Keflavík, fæddum 10. ágúst 1938 í Reykjavík.

Ákærða er gefið að sök að hafa sem bankaráðsmaður í Útvegsbanka Íslands sýnt af sér saknæma vanrækslu við yfirstjórn bankans og við eftirlit með starfsemi hans og þannig látið hjá líða að fylgjast með skuldbindingum og tryggingum vegna viðskipta bankans við Hafskip hf., Reykjavík, sem var einn af helstu viðskiptaaðilum bankans, en samkvæmt fundargerðum bankaráðsins var ekki fjallað um málefni Hafskips hf. á starfstíma ákærða í ráðinu fyrr en 1. mars 1985. Málið er höfðað gegn ákærða sem bankaráðsmanni í Útvegsbanka Íslands frá 1. janúar 1985 og allt þar til bú Hafskips hf. var tekið til gjaldþrotaskipta 6. desember 1985.

Háttsemi ákærða Jóhanns Sigurðar telst varða við 141. gr. almennra hegningarlaga nr. 19, 1940, sbr. 8. gr. og 12. gr. laga nr. 12, 1961, um Útvegsbanka Íslands, sbr. nú 9. gr. og 18. gr. laga nr. 86, 1985, um viðskiptabanka, sbr. og 32. gr. og g- og i-lið 35. gr. reglugerðar nr. 31, 1962, fyrir Útvegsbanka Íslands.

Þess er krafist, að ákærði verði dæmdur til refsingar og greiðslu sakarkostnaðar".

Í bréfi sérstaks ríkissaksóknara, er fylgdi fyrrgreindu ákærunni og dagsett er sama dag, segir, að með bréfi sínu í dag til Jóns Helgasonar, forseta efri deildar Alþingis, sé leitað samþykkis þingdeildarinnar samkvæmt 1. mgr. 49. gr. stjórnarskrár lýðveldisins Íslands nr. 33, 1944, til málshöfðunar á hendur Jóhanni Sigurði alþingismanni, sem sæti hafi átt í bankaráði Útvegsbanka Íslands frá 1. janúar 1985 ásamt fjórum bankaráðsmönnum, sem nú séu ákærðir samkvæmt meðfylgjandi ákæruskjali. Þá segir í þessu bréfi, að komi til málshöfðunar að fengnu samþykki þingdeildarinnar, verði af ákæruvaldsins hálfu óskað eftir því, að málið verði sameinað máli því, sem höfðað sé með meðfylgjandi ákæruskjali.

Síðargreindu ákærunni fylgir bréf sérstaks ríkissaksóknara, dagsett sama dag, og í því kemur fram, að leitað hafi verið samkvæmt 1. mgr. 49. gr. stjórnarskrár lýðveldisins Íslands nr. 33, 1944, samþykkis efri deildar Alþingis til málshöfðunar á hendur Jóhanni Sigurði, og hafi þingdeildin samkvæmt bréfi forseta deildarinnar, dagsettu 22. nóvember, veitt samþykki sitt til málshöfðunarinnar. Fylgir bréfinu afrit af bréfi forseta þingdeildarinnar. Þá er ítrekuð krafan um sameiningu málanna. Fór hún fram við þingfestingu þeirra 17. mars f.á.

— — —

Niðurstöður.

Ákærðu hafa allir staðfastlega neitað þeim sökum, sem þeir eru bornir í máli þessu, og hafa verjendur þeirra allra krafist sýknu fyrir þá og að allur sakarkostnaður verði greiddur úr ríkissjóði, þar með talin málsvarnarlaun þeim til handa.

Verður nú gerð grein fyrir afstöðu dómsins til sakargiftanna.

I. kafli.

Ákærðu Björgólfur, Ragnar, Páll Bragi og Helgi, hafa allir, eins og áður greinir, staðfastlega neitað sakargiftum þeim, sem þessi kafli ákærunnar fjallar um. Kannast enginn þeirra við, að þeir hafi staðið að því, sem ákært er fyrir í þessum kafla.

Ákærðu er gefið að sök að hafa staðið í sameiningu að rangfærslu reikningsskila yfir rekstur og efnahag Hafskips hf. og dótturfélaga þess fyrstu átta mánuði ársins 1984 með því að útbúa efnislega röng bókhaldsgögn, með frestun gjaldfærslna og með því að gæta ekki viðurkenndra reikningsskilaaðferða í þeim níu liðum, sem raktir eru sérstaklega. Á þetta að hafa verið gert í því skyni að villa um fyrir stjórn félagsins í skýrslum og yfirlýsingum til hennar og til að tryggja félaginu áfram lánstraust og fyrirgreiðslu hjá Útvegsbanka Íslands og loks fyrir að fá bankastjórnina til þess að veita félaginu fjárhagslega fyrirgreiðslu, þ. á m. tvö tilgreind lán og ábyrgð. Er ákærðu gefið að sök að valda með þessu bankanum fjártjóni eða verulegri hættu á slíku tjóni með því að vekja eða styrkja rangar hugmyndir bankastjórnarinnar um raunverulegan efnahag félagsins og rekstrarhorfur á grundvelli hinna röngu bókhaldsgagna.

Verður nú hver hinna níu liða reifaður sérstaklega og þá í hverju tilviki fyrst vikið að niðurstöðum í skýrslu endurskoðendanna Atla og Stefáns.

1. Í skýrslunni segir, að það sé almennt viðurkennd regla í reikningsskilum, að færa beri tekjur, þegar þeirra er aflað, en hér á landi hafi þessi regla ekki verið nánar skilgreind, hvorki í lögum né í gögnum frá félagsskap löggiltra endurskoðenda. Talsvert hafi verið ritað um þetta erlendis, og komi til greina að taka mið af slíkum skrifum. Bent er á, að í álitsgerð frá bandarísku reikningsskilanefndinni sé um þetta fjallað, en í Háskóla Íslands hafi um árabil verið notað bandarískt kennsluefni. Í umræddri álitsgerð segi, að til þess að fyrirtæki megi færa tekjur, þurfi að fullnægja tveim skilyrðum; sé annað, að viðskipti hafi komist á, svo að krafa hafi myndast á þann, sem keypti vöru eða naut þjónustu, en hitt sé, að verkefnum seljanda vöru eða þjónustu verði að vera lokið eða um það bil. Byggi regla þessi á því sjónarmiði, sem miklu ráði við gerð reikningsskila, að betra sé að sýna varkárni í mati á afkomu en hið gagnstæða. Þá er bent á, að í sumum atvinnugreinum hafi myndast sérreglur, sem þyki betur til þess

fallnar að skýra frá gangi mála hjá viðkomandi fyrirtækjum en almennu reglurnar. Hjá skipafélögum hafi sú regla t.d. fengið viðurkenningu að færa tekjur af skipaferðum, á meðan á þeim stendur. Samkvæmt þessu eigi skipafélög kost á tveim aðferðum; önnur sé sú að færa tekjur þá fyrst, þegar þjónusta hafi verið innt af hendi að fullu, en hin byggist á hlutföllun tekna og gjalda af skipaferðum, þegar svo hátti til, að ferð skips spanni tvö uppgjörstímabil.

Bent er á, að Alþjóðlega reikningsskilanefndin heimili áfangainnlausn tekna með staðli nr. 18, sem hafi tekið gildi frá og með 1. janúar 1984. Félagsskapur löggiltra endurskoðenda hér á landi eigi aðild að þesari nefnd og hafi samkvæmt því skuldbundið sig til þess að vinna að framgangi staðla nefndarinnar, eftir því sem unnt er. Í þessum staðli segi, að tekjur í þjónustugreinum megi færa, annaðhvort þegar þjónustan er að öllu eða verulegu leyti innt af hendi, eða eftir því, sem henni miði áfram. Megi deila um það, hvort hlutföllun tekna hafi verið í samræmi við viðurkenndar venjur fyrir 1983, en ljóst sé, að hún sé í samræmi við viðurkenndar venjur eftir þann tíma.

Sagt er, að hjá Hafskipi hf. hafi sú aðferð verið notuð að jafnaði að leysa tekjur inn að fullu á því reikningstímabili, sem ferð hófst. Telja endurskoðendurnir þessa aðferð ganga þvert á áðurgreind varkárnissjónarmið. Einnig stríði þetta á móti þeirri meginreglu, að jafna skuli saman gjöldum á móti tekjum á því tímabili, sem til þeirra sé unnið. Fái þessi regla því ekki staðist. Vafalaust sé þó rétt, að hjá skipafélagi, sem stundi reglubundna flutninga, skipti litlu máli, þegar til lengdar lætur, hvaða aðferð sé viðhöfð við innlausn tekna í rekstrareikningi, aðalatriði sé, að sömu aðferðum sé beitt í upphafi og lok tímabils. Á hinn bóginn geti skipt töluverðu máli, að því er varðar efnisinnihald efnahagsreiknings, hvaða aðferð sé beitt. Eigi þetta einkum við, ef eiginfjárstaða fyrirtækis er bágborin, en þá sé áhrifameira að innleysa tekjur strax við upphaf ferðar en síðar á tekjuferlinu. Vegna mjög ótraustrar stöðu fyrirtækisins telja endurskoðendurnir, að félagið hafi ekki notað nógu varfærnislega aðferð við tekjufærslu, og standist hún ekki kröfur góðrar reikningsskilavenju.

Þá kemur fram í skýrslunni, að nánast enginn kostnaður af ferðunum, sem stóðu á milli tímabila, hafi verið færður til gjalda í rekstrarreikninginn 1.1. - 31.8. 1984. Eru þetta talin alvarleg mistök, og fallast þeir á skoðun Valdimars Guðnasonar, að beinn kostnaður af ferðunum, annar en olíukostnaður og gámakostnaður, sé um 25% af tekjum, og sé þá stuðst við reynslutölur frá fyrstu 8 mánuðum ársins 1984. Verði að leiðrétta vantaldar skuldir fyrir áhrifum þessa á eigið bókfært fé 31.8. 1984, annars sé gjöldum ekki jafnað á móti tekjum á eðlilegan hátt.

Ákærði Helgi var ekki samþykkur þeim niðurstöðum Atla og Stefáns,

að sú aðferð að færa tekjur af ferðum strax í upphafi ferðar stæðist ekki kröfur góðrar reikningsskilavenju. Hann taldi, að þeir tækju ekki tillit til þess, að tekjuferlið við flutninga af þessu tagi væri mun lengra en einvörðungu á milli hafna. Það tæki marga daga að safna vörunni saman, áður en flutningur með skipi hefst, og hafi það í för með sér kostnað, sem leiði til tekjumyndunar. Í útreikningum sínum tækju endurskoðendurnir dagafjölda og deildu honum á tímabil. Það taldi ákærði, að stæðist ekki, og gæti tekjuferlið verið miklu lengra. Ákærði sagði, að Stefán hefði fullyrt fyrir dóminum, að aðferð Hafskips hf. hefði verið óvanaleg og ekki tíðkuð á Íslandi, en síðan hefði komið fram í málinu, að sama aðferð væri notuð hjá Ríkisskip. Umrædd aðferð væri því ekki sérstök, ekki einu sinni hér á landi, og fengju staðhæfingar þeirra ekki staðist. Lotunarreglur hjá Félagi löggiltra endurskoðenda hefðu ekki verið mjög skýrar. Það væri því erfitt að fullyrða, að þetta hefði ekki verið í samræmi við viðurkenndar reikningsskilavenjur, en greinilegt væri, að þeir hefðu ekki rannsakað sjálfstætt, hvernig þetta var gert hér á landi.

Ákærði Helgi tók fram varðandi færslu á beinum kostnaði við þær ferðir, sem stóðu fram yfir 31. ágúst 1984, að þessi 25% af tekjum væru alveg ósannað og órannsakað mál. Þarna væri slegið fram einhverri prósentu, sem hann taldi mjög varhugavert. Hins vegar hefði allur beinn kostnaður átt að vera með, og var ákærða til efs, að svo hefði verið. Hann hefði engar sannanir fyrir því, að þennan kostnað vantaði, en hann hefði auðvitað átt að vera með. Ítrekaði ákærði, að hann teldi þessa prósentureglu alveg út í hött.

Þegar ákærði Björgólfur kom að félaginu árið 1977, var að hans sögn sú aðferð viðhöfð við lotun tekna og gjalda vegna ferða, sem stóðu fram yfir uppgjörsdag, að færa hvort tveggja í upphafi ferðar, hvort sem ferð hófst í höfn eða þar sem náð var í vöruna inni í landi. Hefði aðferðin verið notuð mörg undanfarin ár, og meðan ákærði starfaði hjá félaginu, var sama aðferð viðhöfð.

Ákærði Ragnar kom til félagsins í lok júní 1978 og varð í stórum dráttum strax ljóst sama ár eða árið eftir, við hvaða aðferð var stuðst við lotun tekna og gjalda hjá félaginu vegna ferða, sem stóðu fram yfir uppgjörsdag. Hefði þetta fyrirkomulag tíðkast hjá félaginu, löngu áður en hann kom til starfa.

Sömu aðferðir voru notaðar við lotun flutningstekna og gjalda alla tíð, sem ákærði Páll Bragi var hjá fyrirtækinu, að hans sögn, og vöknuðu aldrei í huga hans spurningar um, að þetta væri ekki algjörlega eðlilegt.

2. Í skýrslu endurskoðendanna er komist að þeirri niðurstöðu, að tekjurnar af ferð ms. Skaftár, sem stóð að öllu leyti yfir í september, séu að öllu leyti oftaldar tekjur í milliuppgjörinu 31. ágúst 1984, og sé tekjufærsl-

an ekki í samræmi við viðurkenndar reglur um reikningsskil. Eigið fé sé oftalið um sömu fjárhæð.

Skýring ákærða Helga var sú, að þetta tengdist því, að hann hefði reynt að leggja mat á það, hvað hann teldi sanngjarnt að færa til tekna á einstökum tímabilum, og þá hefði hann lagt mat á þá uppsöfnun, sem átt hefði sér stað. Auðvitað hefði komið til greina önnur aðferð við að ná þessari niðurstöðu, sem var að eignfæra kostnað í stað þess að tekjufæra hann. Ákærði taldi það ekki skipta máli, því að niðurstaðan hefði orðið hin sama, bæði í rekstrarreikningnum og efnahagsreikningnum. Kvaðst ákærði hafa tekið þetta með í heilum ferðum af hagkvæmnisástæðum í stað þess að fara út í flókna útreikninga. Aðalatriðið hefði verið að reyna að halda samsvörun á milli einstakra tímabila, sem hann taldi sig hafa gert, og meta það svo, að þarna vantaði tímabil. Hann hefði þó alveg eins getað fært þetta sem fyrir fram greiddan kostnað og talið þar með þessa ferð ms. Skaftár með septembertekjum, en það hefði engu breytt um heildarniðurstöðuna. Þarna væri aðeins um smekksatriði að ræða, og þegar unnið væri bráðabirgðauppgjör, væri ekki verið að leggja út í mjög flókna eða mikla vinnu. Menn væru fyrst og fremst að hugsa um, að innihaldið væri rétt, en hvernig þetta væri gert nákvæmlega, skipti ekki öllu máli.

Ákærði kannaðist við að hafa sagt rannsóknarlögreglu, að í þessu efni hefði hann gert mistök, en hann hefði haft ákaflega litla möguleika til að átta sig á því, sem borið var á borð fyrir hann þar. Hefði hann sagt eitthvað á þá leið, að eins og þetta væri lagt fyrir sig, virtust þetta mistök. Við nánari skoðun skýrðist þetta á annan veg, svo sem ákærði rakti.

Ákærði Björgólfur taldi, að sú aðferð að færa tekjur vegna ferðar ms. Skaftár í september 1984 til tekna á tímabilinu 1. janúar til 31. ágúst 1984 gæti samræmst þeirri reglu, sem ákærði Björgólfur nefndi sjálfur hér í næsta lið að framan. Hins vegar væri þetta spurning um upphaf ferða og hvort um flutning á kísilgúr eða öðru væri að ræða.

Ákærði Ragnar kvað sér ekki hafa verið ljóst, þegar milliuppgjörið var gert, af hverju tekjur af ms. Skaftá í september voru færðar sem tekjur í milliuppgjörinu fyrir fyrstu 8 mánuði ársins.

Af hans hálfu hefur því verið haldið fram, að á þessa útflutningsfrakt hafi fallið ýmis kostnaður í ágúst, en hér hafi verið um cif-flutninga að ræða, þ.e. farmsamningur hafi verið kominn á milli aðila í ágúst og fraktin greidd.

Þannig hafi Hafskip hf. flutt tugi þúsunda tonna af kísilgúr til útlanda fyrir John Manville, Kísiliðjuna. Flutningurinn hafi hafist á Húsavík, þaðan til Reykjavíkur og þar í vöruhús. Þar var lestað í skip til útflutnings. Þótt viðkomandi skip færi ekki frá Reykjavík fyrr en eftir mánaðamót, tilheyrði verulegur hluti teknanna í raun mánuðinum á undan.

Ef gætt hefði verið ýtrustu nákvæmni við gerð hins óendurskoðaða milliuppgjörs, hefði átt að færa beinan kostnað á móti tekjufærslunni. Þá hefði einnig borið að biðreikningsfæra allan kostnað, t.d. við kísilgúrflutninga frá Húsavík, losunar- og geymslukostnað í Reykjavík o.fl. Birgðasöfnun kísilgúrs í vöruafgreiðslu í Reykjavíkurhöfn hefði þess vegna á hverjum tíma getað numið 500 - 1.500 tonnum. Einnig gat komið til álita að færa áunnar flutningstekjur að hluta til tekna á móti þegar gjaldfærðum kostnaði. Að sama skapi hefði staðist að færa allar flutningstekjur vegna birgða kísilgúrs, en áætla fyrir óáföllnum kostnaði. Þessar forsendur hefði endurskoðandi félagsins þekkt og beitt nokkurs konar samjöfnun í uppgjöri, sem leiddi af sér svipuð heildaráhrif og „reglustikuaðferð" hefði verið beitt.

Ákærði Páll Bragi kvaðst hafa séð þá tölu, sem fram kemur í þessum lið, fyrst hjá rannsóknarlögreglunni, og hafði ekkert um hana að segja.

3. Í skýrslunni er talið, að lækka þurfi bókfært eigið fé félagsins um þá fjárhæð, sem fram kemur í þessum lið, en fjárhæð þessi er $ 56.172, ísl. kr. 1.801.998. Þar segir, að hér virðist um að ræða afstemmingu á viðskiptareikningi Hafskips USA pr. 31.8. 1984, en samkvæmt þessari afstemmingu er skuld Hafskips USA í bókum Hafskips hf. í Reykjavík talin umræddri fjárhæð hærri en inneign Hafskips hf. í Reykjavík.

Ákærði Sigurþór Charles bar, að hér væri um að ræða afstemmingu á viðskiptareikningi Hafskips USA. Komið hefði upp skekkja árinu áður, og taldi ákærði nauðsynlegt að gjaldfæra hana í bókum Hafskips USA með varkárnissjónarmið í huga. Hann kvaðst hafa ætlast til þess, að þetta yrði fært í tengslum við uppgjörsvinnuna. Hann sagði, að neðst á blaði því, sem hann útbjó 3.okt. 1984, hefðu verið skilaboð frá sér til ákærða Helga að færa umrædda tölu á lestun/losun í milliuppgjöri.

Ekki kannaðist ákærði Helgi sérstaklega við blað ákærða Sigurþórs Charlesar með umræddri fjárhæð og færslubeiðni, en verið gæti, að hann hefði fengið það í hendur, þótt hann gæti ekki fullyrt það. Taldi ákærði, að um væri að ræða afstemmingu á viðskiptareikningi, að því er virtist, við dótturskrifstofuna í New York. Sagði ákærði, að hann hefði ekki fært það í uppgjörið, ef hann hefði fengið blaðið í hendur fyrir gerð uppgjörsins, og ekki verið viss um, að það væri í lagi.

Ákærðu Björgólfur, Ragnar og Páll Bragi höfðu ekki hugmynd um, hvers vegna sú fjárhæð, sem frá greinir í þessum lið, var ekki tekin með í milliuppgjörinu. Þá vissi ákærði Björgólfur ekki, hvenær eða hvort sú leiðrétting, sem hér átti að færa, barst.

Leitað var aðstoðar tæknideildar RLR og Kriminalpolitisentralens í Osló við skoðun á reikningsjöfnuði ákærða Helga pr. 31. ágúst 1984. Reikningsjöfnuður þessi kom í ljós við húsleit í skrifstofu ákærða í peningaskáp hans, en ekki í sérstakri vinnupappíramöppu vegna þessa uppgjörs. Kom fram

í rannsóknum þessara aðila, að umrædd fjárhæð virtist hafa verið komin inn í millifærsludálk á reikningsjöfnuðinum, en síðan verið þurrkuð út aftur.

4. Við uppgjörið lá fyrir, að tilteknar flutningstekjur voru tvífærðar í bókhaldi fyrstu átta mánuði ársins. Á leiðréttingarskjal að hafa legið í vinnugögnum aðalbókara varðandi þetta uppgjör. Er litið svo á, að tekjur og eigið fé í lok tímabilsins hafi átt að lækka um þá fjárhæð, sem kemur fram í þessum lið.

Ákærði Helgi skýrði þetta svo, að svo hlyti að vera, að þessi skekkja hefði ekki verið fyrir hendi. Sagði ákærði, að enginn vafi væri á því, að hann hefði fært þetta, ef þetta hefði legið fyrir og verið óumdeilt, þegar hann var að vinna að uppgjörinu.

Ákærði Björgólfur gat ekki svarað því, hvers vegna tvíbókaðar flutningstekjur á tímabilinu janúar til ágúst 1984 höfðu ekki verið bakfærðar, og ákærða Ragnari var ekki kunnugt um, hvers vegna þessi liður var ekki tekinn með í milliuppgjörinu. Þá gat ákærði Páll Bragi ekki heldur gefið skýringu á þessum lið og var ekki um þessa tvíbókun kunnugt.

Ákærði Sigurþór Charles bar, að sig minnti, að hér væri á ferðinni leiðréttingarfærsla, sem átt hefði að fara inn í viðkomandi milliuppgjör, og taldi hann sig hafa komið þeim skilaboðum til ákærða Helga, að það hefði verið ófært í uppgjörinu.

Í niðurstöðum rannsóknar tæknideildar RLR og Kriminalpolitisentralens í Osló við skoðun á reikningsjöfnuði ákærða Helga Magnússonar pr. 31. ágúst 1984 segir, að niðurstöður hafi gefið til kynna, að umrædd fjárhæð, kr. 2.453.202, hefði í reynd verið komin inn í millifærsludálk í reikningsjöfnuðinum, en verið strikuð út aftur.

5. Í skýrslunni kemur fram, að þegar gengið hafi verið frá milliuppgjörinu, muni hafa legið fyrir óendurskoðað uppgjör frá Hafskipi Holdings Inc. fyrir sama tímabil, og samkvæmt því hafi tapið verið $ 296.750, en í uppgjöri Hafskips var gert ráð fyrir, að tapið væri $ 183.319, þ.e. $ 113.431 lægri fjárhæð. Telja endurskoðendurnir, að þar sem uppgjörið frá Hafskipi Holdings Inc. hafi legið fyrir, hafi verið eðlilegt að færa þá tapfjárhæð, sem þar kom fram, í milliuppgjörið, og samkvæmt þessu sé þessi liður vantalinn um kr. 3.649.000 og eigið fé oftalið um sömu fjárhæð.

Ákærði Helgi kvaðst hafa byggt færslu sína á þessum lið í uppgjörinu á upplýsingum, sem hann hefði fengið frá aðalbókaranum. Hann hefði fengið gögn frá félaginu, sem sýndu nákvæmlega þá upphæð, sem hann tók tillit til í milliuppgjörinu. Kannaðist ákærði ekki við að hafa séð hið bandaríska uppgjör, áður en hann gekk frá milliuppgjörinu, en það er miðað við 31. ágúst 1984, en dagsett 20. ágúst s.á., sem hlýtur að vera ritvilla.

Ákærði Björgólfur taldi, að meira hefði verið byggt á skeyti frá Gunnari Þorvaldi Andersen, þar sem segir, að tap Hafskips Holdings Inc. hafi verið $ 183.319, en niðurstöðu reiknings Hafskips Holdings Inc., sem Anthony G. Polcari endurskoðandi áritaði og segir tapið $ 296.750. Sagði ákærði, að félagið hefði verið búið að fá upplýsingar allt árið frá Gunnari, sem þeir byggðu meira á.

Ákærði Ragnar skýrði svo frá, að ákærði Helgi hefði snemma í september fengið í hendur skeytið, sem tilgreindi $ 183.319 tapið. Uppgjör Polcaris hefði hins vegar komið í septemberlok. Hefði ákærða Helga ekki verið tilkynnt um þetta og ákærði Ragnar ráðið því.

Vitnið Gunnar bar, að það hefði sent ákærða Páli Braga milliuppgjör fyrir Cosmos fyrir fyrstu 8 mánuði ársins 1984 með bréfi, dags. 21. september þ.á., en það sýndi tap að fjárhæð $ 296.750. Kvað vitnið Hafskipsmenn hafa orðið óánægða með tölurnar, sem voru heldur verri en summan af mánaðauppgjörunum, en það var vegna mistaka hjá Cosmos. Fóru ákærðu Björgólfur og Páll Bragi fram á það við vitnið, að það breytti tölunum, en það neitaði. Það bauðst hins vegar til þess að senda aftur telex með þeim tölum, sem voru fyrir hendi hjá Cosmos, áður en endurskoðandinn var búinn að gera milliuppgjörið. Var farið fram á, að tapið yrði ekki sýnt hærra en 180.000 dollarar. Sendi vitnið þá ákærða Páli Braga telexskeyti um, að tapið hefði verið 183.319 dollarar hinn 6. september.

Ákærði Páll Bragi kvað sér hafa komið gríðarlega á óvart, þegar hann fékk hið bandaríska uppgjör Cosmos frá vitninu Gunnari. Fram hefði komið ósk frá vitninu Gunnari um, að Hafskip USA tæki þátt í ákveðnum kostnaðarliðum eða tæki ákveðinn þátt í rekstri Cosmos árið 1984 vegna þónustu, sem Cosmos veitti þeim (sic). Komu í þessu efni upp ýmis álitaefni, hvorum megin hlutirnir ættu að liggja, allt hjá Cosmos, allt hjá Hafskipi USA eða að hluta hjá hvoru fyrirtæki. Hafi engin aðstaða verið á þessum tíma til að setja þetta inn í 8 mánaða uppgjörið, sem var langt á veg komið og tilheyrði fortíðinni. Var því tekin ákvörðun um að láta þetta liggja á milli hluta í bili og greiða úr þessu og sjá til þess, að það kæmist á réttan hátt inn í ársreikninginn. Mótmælti ákærði þeim framburði vitnisins Gunnars, að hann hefði farið fram á það, að tapið yrði ekki tilgreint hærra en að framan getur.

6. Í lokafærslum fyrirtækisins fyrir ágúst 1984 var búið að færa tap af rekstri tveggja erlendra dótturfélaga, annars vegar af rekstri Hafskips GmbH fyrir árið 1983, að fjárhæð 929.923, og hins vegar kostnað danska félagsins Hafskips A/S, að fjárhæð 1.073.053, samtals kr. 2.002.976. Tap fyrrnefnda félagsins var ekki fært á árið 1983, þar sem það lá ekki fyrir, þegar gengið var frá ársreikningi Hafskips hf. fyrir það ár. Hjá hinu félaginu var um kostnað að ræða, sem ekki mátti samkvæmt upplýsingum hins

danska endurskoðanda færa í Danmörku. Telja endurskoðendurnir, að báðar fjárhæðirnar hafi átt að færast til gjalda í milliuppgjörinu, og hafi eignfærsla þessara liða ekki verið á rökum reist og gjöld Hafskips hf. vantalin í milliuppgjörinu um greinda fjárhæð og eigið fé oftalið um sömu fjárhæð.

Ákærði Helgi kannaðist við að hafa ákveðið að bíða með að færa þessar færslur. Taldi ákærði, að taptalan frá Þýskalandi væri ekki endanleg vegna þess, að verulegt vandamál hefði steðjað að bókhaldi félagsins. Sama væri að segju um taptöluna frá dótturfélaginu í Danmörku. Þar hefði endurskoðandi hafnað því að færa þetta inn í bókhald og talið það ekki samrýmast reglum í Danmörku. Þess vegna hefði þessi fjárhæð lent tímabundið á milli, á meðan verið var að taka afstöðu til þess, hvar ætti að færa hana, en á endanum hefði hún verið gjaldfærð.

Ákærði Björgólfur kvaðst ekki hafa haft hugmynd um, að þær fjárhæðir, sem mynduðu þá fjárhæð, sem þessi liður fjallar um, hefðu við lokafrágang milliuppgjörsins verið færðar til hækkunar á útistandandi skuldum, flutningsgjöldum o.fl.

Ákærði Ragnar kvaðst ekki hafa þekkt þýska þáttinn í þessum lið, en var mjög vel kunnugt um hinn danska. Vafðist fyrir mönnum að leysa það mál þar til undir lok ársins eða í áramótauppgjöri. Honum var ekki kunnugt, að þessi upphæð hefði verið færð til hækkunar á útistandandi skuldum og flutningsgjöldum o.fl.

Ákærði Páll Bragi mundi eftir einhverjum álitamálum um stofnkostnað í sambandi við uppbygginguna á umboðsskrifstofunum í Þýskalandi og Danmörku, en ekki mundi hann sérstaklega eftir rekstrartapi. Hann kannaðist ekki við, að umræddar fjárhæðir hefði átt að færa í milliuppgjörið, og var ekkert að hugsa um þetta á þessum tíma og vissi ekkert af því. Taldi ákærði, að sumt af þessu hefði örugglega tilheyrt árinu 1983 og verið álitaefni. Mundi ákærði ekki, hvort vitneskja hans um þetta var fyrir hendi fyrir þetta uppgjör.

7. Í skýrslu endurskoðendanna segir, að samkvæmt milliuppgjörinu hafi innstæður á svonefndum jaðarreikningum verið kr. 770.963. Í sama uppgjöri stóðu á biðreikningi kr. 5.000.000 vegna úttekta af þessum reikningum. Í skýrslu Endurskoðunarmiðstöðvarinnar hf. kom fram, að raunveruleg innstæða á þessum reikningum var einungis kr. 205.551 á fyrrgreindum tíma. Endurskoðunarstofan taldi því nauðsynlegt að lækka bókfærða eiginfjárstöðu fyrirtækisins um mismuninn, þ.e. kr. 565.412. Á sama hátt taldi stofan nauðsynlegt að lækka bókfært eigið fé Hafskips hf. um innstæðuna á biðreikningnum, kr. 5.000.000. Segja endurskoðendurnir, að þessar leiðréttingar séu réttmætar, enda ekki annað séð en þessu fé hafi verið ráðstafað og í því felist engin eign. Hafi verið álitið, að innstæðan

á biðreikningnum varðaði ágóðaþóknun til stjórnenda fyrirtækisins, þá hafi borið að gjaldfæra úttektina á þeim tíma, sem hún fór fram, einkanlega vegna þess, að skuld vegna ágóðaþóknunarinnar var ekki færð í bókhaldið. Ef skuldin vegna ágóðaþóknunarinnar hafi á hinn bóginn verið að fullu færð á hverjum tíma, hafi úttektin átt að færast þar til lækkunar, en ekki til gjalda. Virðist því endurskoðendunum ekki unnt að færa rök fyrir þessari eignfærslu á biðreikning.

Ákærði Björgólfur sagði varðandi jaðarreikningana, að dráttur hefði orðið á því, sérstaklega hjá sér, að reikningurinn væri gerður upp.

Ákærði Ragnar varðveitti sjálfur þau fylgiskjöl, sem voru hjá honum og tilheyrðu reikningnum. Hann sagði, að innstæða á sérstökum tékkareikningum sínum og ákærðu Björgólfs og Páls Braga, sem sýndu kr. 5.770.963 í stað kr. 205.551, hefði verið færð á biðreikninga, sem biðu endanlegs uppgjörs. Misræmið hefði legið í þessum biðreikningum. Gerði hann sér ekki grein fyrir, hvernig þetta var fært í milliuppgjörinu. Hann gerði ákærða Helga óreglubundið grein fyrir þessu yfirliti.

Ákærði Páll Bragi kvaðst hafa verið ábyrgur gagnvart forstjóra, hvað varðaði notkun á reikningi nr. 10903, og gagnvart endurskoðandanum, er varðaði uppgjör. Sú venja hefði myndast að gera þetta upp einu sinni á ári, og leitaði endurskoðandinn ekki eftir upplýsingum við gerð milliuppgjörs. Vissi ákærði ekkert um það, hvers vegna kr. 5.770.963 voru sýndar sem innstæður á þessum sérstöku reikningum í stað kr. 205.551, sem reyndust vera inneignir á reikningunum.

Skýringar ákærða Helga á færslum hans á þessum lið voru þær, að þessir reikningar hefðu í efnahagsreikningi félagsins verið nefndir bankareikningar af þeirri ástæðu, að þessar fjárhæðir fóru í gegnum þessa tilteknu reikninga, og átti hann að fá skýringar á því og uppgjör. Á meðan þær skýringar og það uppgjör lágu ekki að öllu leyti fyrir, kallaði hann þetta áfram bankareikninga. Líta mætti svo á, að hér hefði verið um óuppgerða bankareikninga að ræða. Það þekktist, að taldar væru ákveðnar fjárhæðir á bankareikningum, sem væru ekki nákvæmlega í samræmi við það bankayfirlit, sem menn fengju á ákveðnum tíma. Enn fremur væri tekið tillit til óframkominna ávísana og þátta, sem gætu blandast inn í. Þarna hefði verið um að ræða óafstemmda bankareikninga. Kvaðst ákærði hafa fengið þessar upplýsingar úr bókhaldinu, en ekki lutu þær að öllu leyti að færslum inn og út af reikningunum. Sagði ákærði, að hér hefðu blandast saman raunveruleg inneign og óafstemmdar fjárhæðir.

8. Þessi liður varðar ágóðaþóknun stjórnarformanns og forstjóra samkvæmt launasamningi. Samkvæmt yfirliti endurskoðanda félagsins tóku þeir ekki út þessi laun, heldur myndaðist inneign hjá fyrirtækinu, sem ekki var bókfærð. Um útreikninga endurskoðendanna vísast til skýrslu

þeirra. Telja þeir skuldina við stjórnarformann og forstjóra hinn 31. ágúst 1984 $ 268.264 eða kr. 8.630.053, og séu skuldir fyrirtækisins vantaldar um þessa fjárhæð og eigið fé oftalið að sama skapi.

Það er skoðun endurskoðendanna, að skuld vegna þessarar ágóðaþóknunar hafi borið að færa í bækur félagsins, enda hafi mátt gera ráð fyrir, að hvorki hafi verið óvissa um lögmæti kröfunnar né um greiðslu hennar. Þá hafi ekki verið tekin afstaða til þess, hvernig að útreikningunum skyldi staðið. Telja endurskoðendurnir rétt að miða við þá útreikninga á ágóðaþóknuninni og úttektum vegna hennar, sem endurskoðandi félagsins gerði, enda þótt ekki sé reiknað með ágóðahlut á árinu 1984. Afstaða endurskoðendanna til skuldfærslunnar byggist á þeirri meginreglu reikningshalds, að kostnað beri að færa til gjalda í rekstrarreikningi, þegar hann fellur til, en ekki við greiðslu hans, fari hún fram síðar. Þá benda þeir á, að sá, sem lesi efnahagsreikning fyrirtækis, megi gera ráð fyrir, að allar skuldir þess séu þar tíundaðar.

Ákærði Björgólfur sagði, að ágóðaþóknun þeirra ákærðu Ragnars, hefði ekki átt að færast þeim til tekna, fyrr en þeir hefðu tekið hana út, og rætt hefði verið um að greiða þetta á lengri tíma. Þess vegna hefði þessi skuld ekki verið færð til gjalda.

Ákærði Ragnar kvað sér hafa verið um það kunnugt, að áunnin ágóðaþóknun hans og ákærða Björgólfs var ekki færð í milliuppgjörinu.

Ákærði Páll Bragi kvaðst hvorki vita um ágóðaþóknun ákærðu Björgólfs og Ragnars né færslur á henni.

Ákærði Helgi sagði, að samningsbundin ágóðaþóknun ákærðu Björgólfs og Ragnars hefði ekki verið færð til gjalda í milliuppgjörinu vegna þess, að uppgjör í þessum málum hefði ekki legið fyrir. Ljóst hefði verið frá upphafi, svo sem munnlegir samningar hefðu kveðið á um, að hluti af þeim ávinningi, sem þeir höfðu unnið sér inn hjá félaginu, var eftirlaunaávinningur. Hins vegar hefði dregist að ganga frá því formlega, hvað yrði eftirlaunaávinningur og þar með eftirlaunaskuldbinding fyrirtækisins.

Vitnin Ólafur B. Ólafsson og Sveinn R. Eyjólfsson hafa ekki staðfest, að samið hafi verið um eftirlaunaskuldbindingar við ákærðu.

9. Í skýrslu Endurskoðunarmiðstöðvarinnar kemur fram, að Hafskip hf. hafi gert leigusamninga við tvö fyrirtæki um leigu á gámum. Er við það miðað í skýrslunni, að annar samningurinn, þ.e. við fyrirtækið Consafe, hafi í raun verið rekstrarleigusamningur og því engin efni verið til þess að eignfæra greiðslur Hafskips hf. Taka Atli og Stefán undir þessa niðurstöðu miðað við forsendur Endurskoðunarmiðstöðvarinnar. Um hinn samninginn, þ.e. við fyrirtækið Independent Leasing, er því á hinn bóginn haldið fram, að hann hafi í raun verið kaupleigusamningur og því hafi eignfærsla á raunverulegu kaupverði gámanna verið við hæfi. Þeir Atli og

Stefán taka einnig undir þessa niðurstöðu og að eignfærð gámaleiga hafi með vísan til þessa verið offærð um kr. 10.000.000 í lok ágúst 1984.

Ákærði Helgi taldi, að á árunum 1981-1982 hefði upphaflega verið tekin ákvörðun hjá félaginu um að eignfæra gáma. Fannst ákærða ekkert annað koma til greina en gera þetta, þar sem um kaupleigusamninga væri að ræða, og myndi félagið eignast gámana. Fannst ákærða algjörlega út í hött, ef aðeins ætti að gjaldfæra greiðslurnar sem leigu, en taka ekkert tillit til þess eignaauka, sem var að myndast. Var ákærði þarna að beita aðferð, sem sýndi fram á raunverulega eign félagsins í þessum gámum. Þær tölur, sem ákærði lagði til grundvallar, voru byggðar á því, sem ákærði vissi frá upphafi um eignamyndun samkvæmt gámasamningunum. Reiknaði ákærði út ákveðna tölu í upphafi, og var síðan farið eftir ákveðnu mynstri eftir það.

Ákærði Björgólfur mundi ekki, hvenær ákvörðun var tekin upphaflega hjá félaginu um að eignfæra gáma. Sennilega hefði það verið á stjórnarfundi og menn verið sammála um það. Ákærða voru ekki kunnar þær tölur, sem lagðar voru til grundvallar við eignfærsluna, það hefði verið bókhaldslegt atriði, en hann hefði gert ráð fyrir, að gámarnir yrðu eignfærðir.

Ákærði Ragnar sagði, að á árinu 1982 hefði verið gengið úr skugga um með óyggjandi hætti, að samningar við Consafe væru kaupleigusamningar og að Hafskip hf. myndi eignast gámana, tæplega 300 að tölu. Kvað ákærði gámana hafa verið á kaupleigusamningi frá 1979, og Hafskip hf. hafi átt að eignast þá smám saman frá einhverjum degi árið 1984 til ársloka 1985 eða fram í apríl/maí 1986. Byggðist eignfærsla gámanna á þeim sjónarmiðum, að Hafskip hf. myndi eignast þá.

Ákærði Páll Bragi taldi gámana fyrst hafa verið eignfærða í ársuppgjöri fyrir 1981, og í huga hans var aldrei neinn vafi um það, að samningarnir við Consafe væru kaupleigusamningar.

Verður nú almennt fjallað um milliuppgjör, reikningsskilavenjur, staðla o.fl.

Milliuppgjör, öðru nafni bráðabirgðauppgjör, var gert af endurskoðanda Hafskips tvisvar á ári, fyrst eftir 4 mánuði og síðan eftir 8 mánuði. Endurskoðandinn, ákærði Helgi, hefur borið, að í þau hafi ekki verið lögð sama vinna og í ársreikninginn og að þau hafi ekki verið endurskoðuð, eins og komi fram í áritun á þau. Verður nánar um það fjallað hér á eftir.

Vitnið Atli Hauksson bar fyrir dómi, að það þekkti ekki dæmi þess, að þessi uppgjör væru endurskoðuð og að við gerð þeirra væri ekki beitt sömu nákvæmni og við gerð ársreikninga. Í megindráttum hljóti menn þó að beita sömu aðferðum við gerð þeirra og við gerð ársreikninga.

Hvorki í bókhalds- né hlutafélagalögum eru sérstök ákvæði um milli-

uppgjör. Þá er í lögum um löggilta endurskoðendur aðeins talað um reikningsskil, og verður að álíta, að milliuppgjör falli undir þau.

Ekki liggur fyrir í málinu, að endurskoðendur eða félag þeirra hafi sérstaklega fjallað um milliuppgjör eða gefið út leiðbeiningar um gerð þeirra fyrr en í október 1988. Þá er dreift drögum að áliti um milliuppgjör, en þar sem það er tæpum 3 árum eftir, að Hafskip hf. varð gjaldþrota, er ekki ástæða til að reifa það hér.

Eins og fyrr var rakið, komu allir fyrrverandi stjórnarmenn Hafskips hf. fyrir dóm. Þeir eru allir með mikla reynslu af hinum ýmsu sviðum íslensks athafna- og viðskiptalífs. Þeir voru spurðir um álit sitt á milliuppgjöri almennt. Þeim bar saman um, að milliuppgjör væri ekki eins nákvæmt og ársreikningar, enda gert á mun styttri tíma en þeir og að baki því lægi ekki sama vinna. Það væri vísbending um stöðu rekstrarins, notað t.d. til að leiðrétta ýmsa þætti hans og bera saman við áætlanir. Þótt reynt væri að fara eins nákvæmlega ofan í hlutina og hægt væri, væri ekki farið ofan í smáatriði, og allar tölur hlytu að vera grófari en í ársreikningum. Vöruðu þeir við að ofmeta gildi þeirra.

Síðla árs 1982 gerðist Félag löggiltra endurskoðenda, F.L.E., aðili að Alþjóðlegu reikningsskilanefndinni, I.A.C.E., sem stofnuð var árið 1973. Vinnur nefndin m.a. að því að setja staðla fyrir ýmsa þætti varðandi reikningsskil fyrirtækja. Var hún sett á laggirnar til að koma á meiri samræmingu í reikningsskilum vegna aukinna alþjóðlegra viðskipta, og eiga a.m.k. 70 lönd aðild að henni.

Því hefur verið haldið fram af öðrum höfundi álitsgerðar þeirrar, sem þessi kafli ákærunna er m.a. byggður á, en hann er jafnframt formaður reikningsskilanefndar F.L.E., að þar sem félagið hafi gengið í þessi samtök, séu félagar þess skuldbundnir til að fara eftir og vinna að framgangi þeirra staðla, sem þau setji. Stjórn félagsins hafi kynnt félagsmönnum þessa ákvörðun og jafnframt kynnt staðla nefndarinnar á kynningarfundum með skýrslum og á annan hátt, m.a. með útgáfu álitsgerða. Í lögum eða reglugerðum félagsins sé hvergi getið um skuldbindingargildi slíkra staðla, hins vegar skuldbindi félagar sig til að vinna að framgangi þeirra með því að vera félagar í F.L.E., sem gengið hefur í I.A.C.E., þar sem nefndin hafi sett slíkar skuldbindingar. Þegar F.L.E. gekk í samtökin á sínum tíma, hafi félagsmönnum verið gerð grein fyrir þessum skuldbindingum á sérstökum fundi, þar sem þetta var rætt.

Þá er fram komið, að F.L.E. er ekki aðili að bandarísku reikningsskilanefndinni F.A.S.B.

Íslenskum löggiltum endurskoðendum er ekki skylt að vera í félagi löggiltra endurskoðenda. Hins vegar verður að gera þá kröfu til þeirra sem fagmanna, að þeir fylgist með og ræki starfið af kostgæfni, sbr. 8. gr.

laga nr. 67/1976 um löggilta endurskoðendur, enda segir í 1. gr. laganna um tilgang þeirra, að hann sé að tryggja, að í landinu sé á hverjum tíma stétt manna, sem hafi þekkingu til að gefa hlutlaust og áreiðanlegt álit á reikningsskilum í viðskiptum. Þá ber þeim einnig samkvæmt ákvæðum laga að fylgja góðum reikningsskilavenjum við störf sín, sbr. eftirfarandi ákvæði:

Í 1. mgr. 86. gr. laga nr. 32/1978 um hlutafélög, sem fjallar um gerð ársreikninga, er vísað til góðrar endurskoðunarvenju. Í greinargerð með frumvarpi til laganna segir m.a. um þetta ákvæði, að hér geti ekki verið um tæmandi talningu eða lýsingu að ræða á framkvæmd einstakra þátta endurskoðunarinnar, heldur verði að taka mið af fræðilegum aðferðum og venjum, eins og þær eru skilgreindar á hverjum tíma. Með vísan til góðrar endurskoðunarvenju sé einmitt átt við, að endurskoðunin sé framkvæmd í samræmi við það, sem almennt gerist hjá sérhæfðu, samviskusömu fólki, sem að endurskoðun vinni á hverjum tíma.

Þá er einnig í 95. gr. sömu laga vísað til góðrar reikningsskilavenju, að því er varðar gerð ársreiknings. Í athugasemdum við þetta ákvæði í frumvarpi til laganna er sagt, að þetta hugtak sé þegar til í lögum um bókhald, en segja megi, að með því sé einkum átt við, að ársreikningurinn sé gerður í samræmi við það, sem almennt gerist hjá sérhæfðu og samviskusömu fólki, sem að reikningsskilum vinnur á hverjum tíma.

Fram er komið í málinu, að á þeim tíma, sem hér skiptir máli, hafa hugtökin góð reikningsskilavenja eða endurskoðunarvenja nánast verið óskilgreind meðal íslenskra endurskoðenda og fáar leiðbeiningarreglur verið settar, enda virðist í framkvæmd ríkja talsvert ósamræmi í vinnubrögðum þeirra við gerð reikningsskila.

Í greinargerð með frumvarpi til laganna um hlutafélög segir hins vegar í athugasemdum um 86. gr. m.a., að fræðilegar skilgreiningar á aðferðum og framkvæmd endurskoðunar á ýmsum þáttum í ársreikningi félaga liggi fyrir meðal löggiltra endurskoðenda í nágrannalöndum okkar. Þannig hafi verið reynt að skýra í einstökum atriðum, hvað sé góð reikningsskilavenja. Hér á landi hafi löggiltir endurskoðendur einnig unnið að hliðstæðum skilgreiningum í samvinnu við endurskoðendur á Norðurlöndum.

Í mars 1979 gaf Félag löggiltra endurskoðenda út leiðbeinandi reglur um grundvallaratriði endurskoðunar á ársreikningum hlutafélaga, sem samdar voru sameiginlega af nefnd endurskoðenda á Norðurlöndum. Þar er hins vegar ekki fjallað um reikningsskilaaðferðir varðandi einstaka liði ársreikningsins, heldur fjallað almennt um hlutverk og stöðu endurskoðandans, markmið endurskoðunar ársreiknings, framkvæmd og umfang endurskoðunar, innra eftirlit í félagi, mikilvægi og áhættu við ákvörðun og framkvæmd og umfang endurskoðanda o.fl. Á þeim tíma, sem hér er til umfjöll-

unar, þ.e. fyrir og um það leyti, er reikningsskil Hafskips hf. fyrir árið 1984 voru gerð, voru hins vegar ekki fyrir hendi skilgreindar skýrar reglur um reikningsskilaaðferðir við einstaka liði reikningsskila, enda ríkti ekki á þessum tíma eining um það meðal endurskoðenda, hvort gefa ætti út skýrar reglur í þessu efni eða leiðbeiningarreglur. Þá voru þeir ekki heldur á einu máli um, hvort æskilegt væri eða nauðsynlegt að skilgreina góða reikningsskilavenju með útgáfu staðla og/eða leiðbeinandi reglna.

Af gögnum málsins verður ekki séð, hvenær staðlar Alþjóðlegu reikningsskilanefndarinnar, sem stjórn F.L.E. hefur samþykkt, voru settir, að undanskildum staðli, sem tók gildi í ársbyrjun 1984, að því er varðar hlutföllun tekna, en með honum heimilaði nefndin áfangainnlausn tekna. Þá hefur hvorki verið upplýst, hvernig kynningu á þessum staðli hefur verið háttað né hvort endurskoðendur almennt hafi farið eftir honum, þannig að þessi aðferð eða aðrar hafi almennt verið notaðar hérlendis eða hafi talist góð reikningsskilavenja.

Þá hefur komið fram, að sérstakar leiðbeiningarreglur til viðbótar eða fyllingar stöðlum Alþjóðlegu reikningsskilanefndarinnar voru ekki fyrir hendi eða settar af F.L.E. fyrir eða um það leyti, sem unnið var að reikningsskilum Hafskips fyrir árið 1984, að undanskildum þeim, sem fram koma í framangreindri skýrslu um grundvallaratriði endurskoðunar á ársreikningum hlutafélaga. Ekki hefur verið sýnt fram á í álitsgerðum endurskoðendanna Stefáns, Atla og Valdimars eða í öðrum gögnum málsins, að þær reikningsskilavenjur, sem þar er vísað til, hafi á þeim tíma, sem hér skiptir máli, þ.e. fyrir eða við gerð reikningsskilanna fyrir árið 1984, verið skilgreindar eða kynntar íslenskum löggiltum endurskoðendum með útgáfu reglna eða staðla um reikningsskil, sem þeir síðar hafi almennt notað í störfum, verið viðurkenndar í þeirra hópi eða svo fastar í sessi, að telja megi, að skuldbindandi hafi verið fyrir þá að íslenskum lögum, þannig að frávik frá notkun þeirra, sem lýst hefur verið í þessum kafla ákæru, geti talist refsiverð.

Verður nú gerð grein fyrir viðhorfi dómsins til hinna níu liða, að því er varðar það, hvort þeir séu vísvitandi rangfærðir í milliuppgjörinu, að því er snertir þau þrjú atriði, sem upp eru talin, þ.e., að bókhaldsgögn hafi verið útbúin efnislega röng, frestað hafi verið gjaldfærslum og að ekki hafi verið gætt viðurkenndra reikningsskilaaðferða.

1. Það er mat dómsins, að aðferð sú, sem viðhöfð var hjá Hafskipi hf., hafi ekki gefið rétta mynd af tekjum og gjöldum af óloknum skipaferðum. Sannanlega var hún ekki fyrst tekin upp í sambandi við milliuppgjörið og var í samræmi við það, sem lengi hafði tíðkast hjá félaginu. Á það er að líta, að reikningsskilastaðall nr. 18 tók fyrst gildi 1. janúar 1984, og ekki hefur verið leitt í ljós, svo að óyggjandi sé, hvernig hann var

kynntur. Dómurinn telur, að í þessu efni hafi hér verið um nýja reglu að ræða, sem ekki hafi unnið sér þann sess í íslensku reikningsskilaumhverfi á þeim mánuðum, sem hún á að hafa verið í gildi, að hún hafi verið orðin viðurkenndari en aðrar reglur, sem áður höfðu verið notaðar, þótt ónákvæmari hafi verið. Verður því ekki slegið föstu, að sú reikningsskilaaðferð, sem félagið notaði, hafi verið röng.

Sú skoðun endurskoðendanna þriggja, að áætla beri beinan kostnað af ferðum, annan en olíu- og gámakostnað, sem 25% af tekjum, hefur ekki verið nægjanlega rökstudd að mati dómsins, og ekki hefur verið sýnt fram á, hvers vegna miða skuli við þetta hlutfall.

2. Dómurinn fellst ekki á þrátt fyrir skýringar ákærðu, að réttmætt hafi verið að færa tekjur af ferð ms. Skaftár, sem farin var í september 1984, til tekna að öllu leyti á því reikningstímabili, sem hér um ræðir og lauk 31. ágúst 1984.

3. Ekki er ljóst, hvað lá að baki því, að sú fjárhæð, sem þessi liður fjallar um, var ekki gjaldfærð í þessu uppgjöri. Kannaðist ákærði Helgi ekki við að hafa fengið í hendur færslubeiðni vegna þessarar fjárhæðar, en ákærði Sigurþór Charles taldi sig hafa komið færslubeiðni til ákærða Helga varðandi þennan lið. Þótt sýnt hafi verið fram á, að líkur bendi til þess, að ákærði Helgi hafi verið búinn að færa umrædda fjárhæð inn á reikningsjöfnuðinn, þykir ekki loku fyrir það skotið, að hér hafi átt sér stað mistök, og þótt talan hafi verið á blaðinu, segir það ekkert um það, að hún hafi verið strikuð út af einhverjum óeðlilegum ástæðum. Þá ber þess að geta, að í ársreikningnum hafði þetta verið leiðrétt.

4. Ákærði Helgi kannast ekki við, að sú skekkja, sem hér um ræðir, hafi legið fyrir við gerð reikningsskilanna, og hinir ákærðu vita ekkert um hana. Ákærði Sigurþór Charles taldi sig hafa komið leiðréttingarbeiðni til ákærða Helga varðandi þennan lið. Þótt líkur hafi verið færðar fyrir því, sbr. næsta lið hér að framan, að ákærði Helgi hafi verið búinn að færa töluna inn á reikningsjöfnuðinn, þykja sömu forsendur ráða því og þar, að ekki sé hægt að útiloka, að mistök hafi átt sér stað. Þá hafði þessi liður enn fremur hlotið leiðréttingu í ársreikningnum.

5. Dómurinn fellst á, að hér hafi augljóslega verið um vantalda skuld að ræða, og hafi ákærða Ragnari borið að gefa ákærða Helga upp niðurstöðutölu hins bandaríska endurskoðanda, þar sem hún lá fyrir, áður en lokið var gerð reikningsskilanna. Hér var því um að ræða ákvörðun, sem ekki verður talin hafa verið eðlileg í bókhaldslegu tilliti af hálfu ákærðu, sem allir vissu um þetta nema ákærði Helgi. Þessi færsla hafði eins og hinar tvær hér að framan verið leiðrétt í ársreikningnum.

6. Ekki þykir hafa verið sýnt fram á, svo að óyggjandi sé, að ákærða Helga hafi verið óheimilt að bíða með gjaldfærslu þeirra tveggja fjárhæða,

sem mynda þennan lið, eins og hér stóð á. Verður því ekki talið, að sýnt hafi verið fram á, að óeðlilega hafi verið að þessu staðið.

7. Fallist er á þá niðurstöðu endurskoðendanna, að hér var ekki eðlilega staðið að reikningsskilunum, og bar að færa umrædda fjárhæð til gjalda hjá fyrirtækinu.

8. Þá verður enn fremur fallist á, að hér hafi verið óeðlilega að staðið, og bar að telja umrædda fjárhæð til skuldar. Er ekki fallist á skoðanir ákærðu í þessu efni.

9. Dómurinn telur ósannað, að gámasamningar við Consafe hafi verið rekstrarleigusamningar. Þvert á móti hafa verið færðar sterkar líkur fyrir því, að um kaupleigusamninga hafi verið að ræða. Verður því að telja, að heimilt hafi verið að eignfæra leigugreiðslur vegna þeirra.

Hér að framan var tekin afstaða til hinna einstöku liða, að því er varðar hina bókhaldslegu hlið þeirra. Verður nú tekin afstaða til þess, hvort það, sem aðfinnsluvert þótti í bókhaldslegu tilliti, sé þess eðlis, að það hafi verið gert í því skyni að rangfæra reikningsskilin með þeim hætti, sem í ákærunni greinir, til þess að villa um fyrir stjórn félagsins og til að tryggja félaginu áfram lánstraust og fyrirgreiðslu í Útvegsbankanum og til að fá bankastjórnina til þeirrar fjárhagslegu fyrirgreiðslu, sem tiltekin er í þessum kafla ákærunnar.

Af því, sem rakið var hér að framan almennt um reikningsskil og endurskoðun, kemur m.a. fram, að við endurskoðun má komast að mismunandi niðurstöðum um einstakar færslur, og eru endurskoðendur hér á landi ekki á eitt sáttir í þeim efnum. Þá er ljóst, að milliuppgjör er bráðabirgðauppgjör, unnið í flýti og því ekki eins nákvæmt og ársuppgjör. Því er fyrst og fremst ætlað að gefa vísbendingar um stöðu fyrirtækja á milli ársuppgjörs og er yfirleitt ekki endurskoðað.

Eins og rakið var, eru það aðeins þrír af hinum níu liðum, sem dómurinn telur, að samrýmist ekki góðum reikningsskilaaðferðum, og af þeim eru tveir vegna jaðarreikninga og ágóðaþóknunar ákærðu Björgólfs og Ragnars, en reikningana höfðu þeir einir undir höndum. Er fjárhæð þessara þriggja liða lág, þegar litið er til heildarumfangs og veltu félagsins á umræddum tíma.

Ákærðu kannast ekki við, að þeir hafi haft samráð um gerð milliuppgjörsins. Þegar frá er skilin tekjufærslan vegna ms. Skaftár í 2. lið, er ekkert, sem bendir til vísvitandi rangfærslu. Sú færsla ein sér þykir þó ekki það stór, þegar litið er á heildarumfang félagsins, að sannað þyki, að hún hafi getað verið vísvitandi rangfærð með þeim markmiðum, sem í þessum kafla ákærunnar eru rakin.

Þegar allt framangreint er virt, verða ákærðu Björgólfur, Ragnar, Páll Bragi og Helgi sýknaðir af því að hafa í sameiningu eða hver í sínu lagi

staðið að rangfærslum í reikningsskilum þeim, sem hér var fjallað um, með því að útbúa efnislega röng bókhaldsgögn, með frestun gjaldfærslna og með því að gæta ekki viðurkenndra reikningsskilaaðferða, eins og nánar er rakið í þessum kafla ákærunnar, í því skyni að villa um fyrir stjórn félagsins í skýrslum og yfirlýsingum.

Þetta leiðir enn fremur til þess, að sýkna ber ákærðu af því að hafa fengið bankastjórn Útvegsbankans með blekkingum til þeirrar fjárhagslegu fyrirgreiðslu, sem tilgreind er í þessum kafla ákærunnar, og að valda með þessu öllu bankanum fjártjóni eða verulegri hættu á slíku tjóni. Bankastjórn Útvegsbankans var vel ljós hin erfiða staða Hafskips hf., þegar hún fékk uppgjörið í hendur. Hagstæðari staða fyrirtækisins um nokkrar milljónir hefði vart skipt sköpum við ákvarðanatöku hennar gagnvart fyrirtækinu á þessum tíma.

Þykir hér ekki skipta máli orðalag ákærða Páls Braga í bréfi hans til Útvegsbankans, dags. 30. október 1984, að umrætt milliuppgjör sé endurskoðað, sé það skoðað í ljósi þess, sem fram er komið um einstaka liði milliuppgjörsins, og þess, sem rakið hefur verið almennt um milliuppgjör.

Verður nú vikið að áritun ákærða Helga á milliuppgjörið pr. 31. ágúst 1984.

Ljóst er, að ákærði Helgi áritaði milliuppgjör þetta hinn 19. október og að endurskoðun hafði ekki farið fram. Í árituninni kemur ekki fram, að milliuppgjör þetta sé ekki endurskoðað, svo sem gert er í milliuppgjöri hans frá árinu 1985.

Ákærði Helgi taldi áritun sína algjörlega ótvíræða, og væri hún í samræmi við 10. gr. laga nr. 67, 1976. Taldi hann, að enginn þyrfti að velkjast í vafa um það við lestur áritunarinnar, að um óendurskoðað uppgjör væri að ræða. Vakin væri athygli á annmörkum í árituninni, og væri hún að hans mati fullgild.

Vitnið Atli Hauksson skýrði frá því, að enda þótt ekki stæðu orðin „ekki endurskoðað", vekti ákærði Helgi athygli á annmörkum uppgjörsins. Fram kom hjá vitninu, að það þekkti ekki dæmi þess, að milliuppgjör væri endurskoðað.

Í áritun ákærða Helga á milliuppgjörið er bent á, að vissir annmarkar fylgi milliuppgjöri. Hins vegar er þar hvergi að því vikið berum orðum eða á annan hátt, að það sé óendurskoðað, svo sem gerð er skýlaus krafa um í 10. gr. laga nr. 67, 1976. Dómurinn lítur svo á, að milliuppgjör falli ótvírætt undir hugtakið reikningsskil í ákvæðinu, eins og áður er fram komið.

Þrátt fyrir það að í ljós sé leitt, að milliuppgjör er almennt ekki endurskoðað svo sem ársreikningar og mönnum í viðskiptalífinu sé þetta ljóst, bar ákærða, úr því að hann áritaði reikningsskilin, að geta þess á ótvíræðan hátt, að reikningsskilin voru ekki endurskoðuð skv. fortakslausu ákvæði

10. gr. laga nr. 67, 1976. Með því að láta þetta undir höfuð leggjast hefur ákærði gerst brotlegur við framangreinda lagagrein, sbr. 17. gr. sömu laga.

Þegar það hefur verið virt, sem rakið hefur verið um framangreinda áritun ákærða, og litið er til þess, sem sagt var um milliuppgjör, svo og þess, að milliuppgjörið var ekki gert í blekkingarskyni, þykir ákærði Helgi ekki hafa með áritun sinni brotið gegn öðrum ákvæðum 6. mgr. þessa kafla ákæru.

Því er haldið fram, að sök sé fyrnd varðandi það, sem ákærði Helgi er hér sakfelldur fyrir.

Áðurgreint milliuppgjör var áritað af ákærða Helga hinn 19. október 1984. Hann var úrskurðaður í gæsluvarðhald 21. maí 1986 vegna rannsóknar málsins og yfirheyrður af löglærðum deildarstjóra rannsóknarlögreglu ríkisins hinn 28. október 1987 og loks birt ákæran í málinu 14. nóvember 1988. Allan þann tíma, sem leið frá áritun og fram til þess, að ákæran var birt, liðu aldrei meira en 2 ár á milli þess, sem hann var yfirheyrður eða viðhafðar voru aðgerðir til þess að slíta fyrningu samkvæmt 1. tl. 81. gr. almennra hegningarlaga. Koma hér því ekki til álita ákvæði 5. mgr. 82. gr. almennra hegningarlaga.

II. kafli.

Fram er komið, að ákærðu Björgólfur, Ragnar og Páll Bragi veittu bankastjórn Útvegsbankans margvíslegar upplýsingar um líklega rekstrarafkomu félagsins með þeim bréfum, sem tilgreind eru í þessum kafla ákærunnar, en þau eru sjö talsins, þar sem bankanum voru send tvö bréf 3. október 1984. Þá fylgdu þessum bréfum áætlanir um rekstrarafkomu félagsins á árunum 1984 og 1985.

Ljóst er, að margar áætlanir voru í gangi um líklega rekstrarafkomu félagsins á framangreindum árum. Þessar áætlanir voru að sjálfsögðu byggðar á margvíslegum forsendum. Er ljóst, að frávik gátu í krónutölu verið mikil, ekki eingöngu vegna þess, hversu starfsemin var umfangsmikil, heldur einnig vegna margs annars, sem áður er rækilega gerð grein fyrir í framburði ákærðu og vitna.

Í fyrra bréfinu frá 3. október 1984 sagði, að gerðar hefðu verið nákvæmar rekstrar- og greiðsluáætlanir, sem sýndu í mismunandi útfærslum, hvað samsetningu tekna og nýtingu varðaði, að „transatlantic"-siglingarnar væru verulegur búhnykkur.

Rekstraráætlanir sýndu, að tekjur af þessum nýja rekstri ættu að vera $ 16 - 21 milljón á ári. Til samanburðar mætti nefna, að núverandi heildarvelta félagsins væri á bilinu $ 26-28 milljónir á ári.

Áætlanir sýndu, að hreinn hagnaður á ári ætti að nema $ 1-3 milljónum eftir nýtingu skipanna og samsetningu fraktarinnar.

Ekki hefur verið sýnt fram á, að í þeim áætlunum, sem lagðar voru fyrir bankann, hafi verið gert ráð fyrir tekjum af herfrakt, en í áætlun þeirri, sem fylgdi bréfinu 29. janúar, er þess beinlínis getið, að svo sé ekki.

Af hálfu ákærðu Björgólfs, Ragnars og Páls Braga kom ekki fram, hvaða áætlanir voru sendar bankanum af þeim mörgu áætlunum, sem voru í gangi hjá fyrirtækinu, og þeir hafa ekki borið á móti því, að í einhverjum þessara áætlana kunni að hafa verið gert ráð fyrir herfrakt. Áttu ákærðu allt eins von á því, að flutningar fyrir herinn fengjust að nýju, og byggðu þeir þetta á upplýsingum stjórnvalda. Hefur ekkert komið fram í málinu, sem hrekur þennan framburð ákærðu. Ákærðu Björgólfur, Ragnar og Páll Bragi hafa allir þrír neitað staðfastlega sakargiftum þeim, sem frá greinir í 1. mgr. þessa kafla ákærunnar. Hefur verið bent á, að margvíslegir fyrirvarar hafi verið í gögnum þeim, sem bankinn fékk og lýst er í þessum kafla ákærunnar.

Þykir í framangreindu efni einnig rétt að vísa sérstaklega til greinargerðarinnar, sem fylgir bréfinu frá 11. desember 1984, en þar er minnst á helstu breytingar, sem hafi orðið til hins verra, og sé þar um að ræða, eins og þegar sé fram komið, verkfall B.S.R.B., gengisbreytingar, Rainbow-málið svokallaða og taxtahrun. Er þetta í greinargerðinni metið sem tap á u.þ.b. 159 milljónir. Er sagt, að hér sé aðeins vikið að mestu og augljósustu þáttunum og ekki ofreiknað. Í lok greinargerðarinnar er þess getið, hvers vegna verði að bjarga félaginu, og vikið síðan að þeim atriðum, sem þyngst mæli með því, að ekki megi láta félagið stöðvast þrátt fyrir tímabundna erfiðleika. Er síðan gerð grein fyrir „transatlantic"-flutningunum og þess getið, að arðsemi þeirra á ári gæti samkvæmt áætlunum orðið veruleg. Þetta er þó ekki fullyrt.

Í bréfinu frá 29. janúar er sagt, að „transatlantic"-áætlun félagsins, sem m.a. byggi á þeirri reynslu, sem þegar sé komin á þennan rekstrarþátt, bendi til umtalsverðs hagnaðar, sem nemi u.þ.b. kr. 146 milljónum. Hér sé þó varlega farið og reyndar um svartsýnisspá að ræða. Samtals virðist eiga að geta orðið um talsverðan hagnað að ræða á árinu 1985, u.þ.b. kr. 135 milljónir, en tap yrði á hefðbundnum rekstri félagsins u.þ.b. kr. 11 milljónir.

Í þessu sama bréfi er þess hins vegar getið, að talsverðir fyrirvarar séu varðandi nokkra rekstrarliði í áætlun um afkomu ársins 1984, sérstaklega erlendan kostnað, sem enn hafi ekki skilað sér að fullu í bókhaldið. Samkvæmt þessu er í bréfinu talað um hagnað 1985, þótt í sama bréfi komi fram, að erlendur kostnaður frá árinu 1984 hafi ekki skilað sér.

Því er ekki að leyna, að í sumum tilvikum var byggt á mikilli bjartsýni í áætlanagerð varðandi „transatlantic"-siglingarnar, m.a. var þess ekki gætt að reikna nægilega með ýmsum kostnaði, sem mönnum mátti vera ljós, t.d. skrifstofu- og stjórnunarkostnaði og fjármagnskostnaði.

Hafa ber í huga, þegar það er virt, hvort ákærðu hafi veitt bankastjórn Útvegsbankans rangar eða villandi upplýsingar um líklega rekstrarafkomu Hafskips hf. á árunum 1984 og 1985, að skömmu eftir að síðasta bréfið, sem um getur í þessum kafla ákærunnar, var sent bankanum, skuldbundu ákærðu sig til þess að auka við hlutafé sitt í félaginu. Bendir sú ákvörðun þeirra ekki til þess, að þeir hafi verið í þeirri trú, að þær upplýsingar, sem þeir veittu bankastjórninni í framangreindum bréfum og gögnum, sem þeim fylgdu, hafi verið rangar eða villandi.

Með hliðsjón af framansögðu og gegn neitun ákærðu er ósannað, að þeir hafi veitt bankastjórninni rangar eða villandi upplýsingar, svo sem í ákæru er rakið. Verða þeir því sýknaðir af þessu ákæruatriði.

Ákærðu Björgólfi og Ragnari er gefið að sök að hafa á hluthafafundi 9. febrúar 1985 vísvitandi flutt hluthöfunum rangar eða villandi upplýsingar um sennilega afkomu félagsins árið 1984 eða efnahagsstöðu þess í árslok, sem m.a. hafi verið reist á hinum röngu eða villandi forsendum varðandi Atlantshafsflutninga félagsins.

Það er aðfinnsluvert, að ákæruvaldið setur ekki fram, hverjar hinar röngu eða villandi upplýsingar eigi að vera, og ekki er komið fram í málinu, hvað ákærði Björgólfur sagði á umræddum fundi. Hins vegar liggur fyrir skýrsla ákærða Ragnars, Á krossgötum, og hefur efni hennar verið rakið nákvæmlega. Verður því talið, að á henni byggist þessi ákæruliður, að því er varðar ákærða Ragnar, en í skýrslunni kemur fram, að ákærði Björgólfur muni taka til máls.

Í skýrslu ákærða Ragnars er að finna bæði frásögn af jákvæðum og neikvæðum hliðum rekstrar félagsins. Hann reiknar með tvö- eða þreföldun á veltu félagsins á árinu 1985 og verulegum hagnaði í Atlantshafssiglingunum. Hann talar um 240 milljóna króna veltu í þeim frá 15. október 1984 til ársloka, og sé hagnaður þann stutta tíma áætlaður nálægt 10%. Þá reiknar hann með, að meginniðurstöðutölur rekstraráætlunar fyrir árið 1985 geri ráð fyrir góðum hagnaði af rekstri félagsins í heild. Reiknað sé með, að rekstrarjafnvægi náist í heföbundnu Íslandsstarfi, en dótturfyrirtækin erlendis og „transatlantic"-siglingarnar skili hagnaði. Hér sé þó um áætlanir að ræða og að öðru jöfnu byggðar á svartsýnisforsendum.

Ákærði gerði í skýrslunni grein fyrir svonefndu Rainbow-máli, verkfallinu, gengisbreytingum og taxtahruni, sem áður er að vikið. Vakti hann athygli á, að í fyrirliggjandi áætlunum benti flest til taps á árinu 1984, að fjárhæð kr. 50-60 milljónir, en endanlegt uppgjör lægi ekki fyrir fyrr en í lok mars.

Þótt í skýrslu ákærða Ragnars megi greina mikla bjartsýni, hefur ekki verið sýnt fram á, að sú bjartsýni hafi á þessum tíma verið augljóslega

röng, þótt síðar kæmi í ljós, að hún hafi ekki átt rétt á sér. Þá er ljóst, að ákærði vakti athygli á erfiðri stöðu fyrirtækisins.

Þegar skýrsla ákærða Ragnars er virt í heild og litið er til þess, sem áður er sagt um sakargiftirnar í upphafi þessa kafla ákærunnar, þykir með sömu rökum og þar greinir ósannað, að ákærði Ragnar hafi vísvitandi flutt hluthöfunum rangar eða villandi upplýsingar um þau atriði, er í ákærunni greinir, á hluthafafundinum 9. febrúar 1985. Ber því að sýkna hann af þessari háttsemi.

Að því er snertir ákærða Björgólf, ber að sýkna hann af sakargiftunum samkvæmt þessari málsgrein kaflans, þar sem ekkert liggur fyrir í málinu, hvað hann hafi sagt rangt eða villandi á fundinum.

Ákærða Ragnari er gefið að sök að hafa vísvitandi skýrt rangt frá upphæð hlutafjár félagsins í tilkynningu til hlutafélagaskrár, dagsettri 2. júní 1985, en að þeirri tilkynningu stóð ákærði ásamt öðrum stjórnarmönnum félagsins.

Ákærði Ragnar skýrði svo frá, að hann hefði ekki verið sér sérstaklega meðvitaður um, að vantað hefði upp á 80 milljón króna hlutafjáraukninguna sem að neinu næmi, fyrr en það upplýstist í kjölfar gjaldþrotsins. Hann vissi hins vegar, að fleiri höfðu sýnt áhuga á kaupum en nam hlutafjárútboðinu og að lækka þurfti við suma það hlutafé, sem þeir skrifuðu sig fyrir. Fær þetta stuðning í framburði vitna.

Vitnið Ragnheiður Ágústsdóttir hefur staðfest, að fyrir hafi legið hlutafjárloforð fyrir hærri fjárhæð en svaraði til útboðsins, þó að í ljós hafi komið, að viðkomandi hafi ekki verið látnir skrifa sig skuldbindandi fyrir hlutafjárloforðunum og vanhöld yrðu.

Í ljós er leitt, að hlutafjárloforð lágu fyrir, þegar tilkynningin var send, fyrir þeirri 80.000.000 króna hlutafjáraukningu, sem ákveðin var 9. febrúar 1985. Hins vegar vantaði upp á, að þau væru öll greidd.

Samkvæmt framansögðu er ósannað, að ákærði Ragnar hafi vísvitandi skýrt rangt frá upphæð hlutafjár félagsins með áðurgreindri tilkynningu, og ber því að sýkna hann af því.

III. kafli.

Rækilega hefur verið rakið í dómi þessum, hver afstaða ákærðu Björgólfs, Ragnars og Helga er til þeirra sakargifta, sem hér er fjallað um. Kannast enginn þeirra við, að þeir hafi í sameiningu staðið að því að rangfæra ársreikninginn fyrir 1984 með því að útbúa efnislega röng bókhaldsgögn, fresta gjaldfærslum og gæta ekki viðurkenndra reikningsskilaaðferða, en allt er þetta talið gert í því skyni að villa um fyrir stjórn félagsins, hluthöfum, bankastjórn Útvegsbankans og öðrum viðskiptaaðilum um raunverulegan efnahag félagsins og rekstrarafkomu og til þess að tryggja félaginu áfram lánstraust hjá Útvegsbankanum.

Verður nú gerð grein fyrir hverjum hinna þrettán liða og í hverjum lið fyrst greint frá því, sem fram kemur í skýrslu endurskoðendanna Atla og Stefáns.

1. Gerð er grein fyrir því, að beitt hafi verið sömu reikningsskilareglu varðandi lotun tekna og í bráðabirgðauppgjörinu fyrir fyrstu átta mánuði ársins 1984.

Í ársuppgjöri Hafskips hf. var gjaldfærður kostnaður vegna Íslandssiglinganna, að fjárhæð kr. 940.777, sem tengdist þeim ferðum, sem liður þessi byggist á. Hins vegar hafi raunverulegur beinn kostnaður numið kr. 2.481.402. Ef þessi kostnaður sé hlutfallaður með sama lotunarhlutfalli og beitt var á tekjurnar, reynist gjaldfæranlegur kostnaður nema kr. 702.398. Samkvæmt þessu sé kostnaður vegna ferðanna oftalinn um mismuninn, kr. 238.379.

Þá segir í skýrslu endurskoðendanna um tekjur og kostnað af Atlantshafssiglingunum, að eðlilegast sé að beita sömu aðferð við hlutföllun tekna og gjalda í þessum siglingum og í Íslandssiglingunum. Ef þessar tekjur og kostnaður sé hlutfallað með sama lotunarhlutfalli, hafi því tekjur af þeim tveim ferðum, sem um er fjallað í þessum lið ákærunnar, verið oftaldar um kr. 30.660.000 og gjöld verið oftalin um samtals kr. 16.444.000.

Um lotunarreglurnar vísast til umfjöllunar um þær í 1. lið I. kafla hér að framan.

Áður var gerð grein fyrir viðhorfi ákærða Björgólfs til lotunaraðferðar félagsins, þegar gerð var grein fyrir henni í sambandi við milliuppgjörið. Sagði hann sömu skýringar eiga við um ársreikninginn.

Ákærði Ragnar vísaði um þennan lið ákærunnar til þess, sem hann bar um lotun í I. kafla ákærunnar, en bætti því við, að hann hefði ekki tekið þátt í umfjöllun um þau mál og engar stærðir séð í því sambandi. Hann hefði gengið út frá því, að í félaginu væru notaðar sömu reglur og frá upphafi.

Áður er gerð grein fyrir viðhorfi ákærða Helga til þessa atriðis.

2.-3. Varðandi 2. lið er grundvöllur þeirrar færslu minnisblað ákærða Þórðar Hafsteins. Hugmyndin á bak við hana er sú, að þar sem félagið eigi ófluttar vörur um áramótin 1984/1985, sé við hæfi að færa tekjur vegna væntanlegra flutninga, enda lítil óvissa um, að þessar vörur verði fluttar á vegum fyrirtækisins.

Endurskoðendurnir telja, að þessar tekjur samsvari ósvöruðum pöntunum hjá þeim, sem selja vörur, og þar sem það heyri til algjörra undantekninga, að pantanir séu færðar, sé það niðurstaðan, að tekjufærslan hafi ekki verið í samræmi við góða reikningsskilavenju. Stríði færslan gegn varkárnissjónarmiðum við reikningagerð og reglunni um, að tekjur beri að innleysa á því timabili, sem til þeirra er unnið.

Varðandi 3. lið er grundvöllur þeirrar eignfærslu tvö minnisblöð, annað frá ákærða Þórði Hafsteini með tölunni 20 milljónum sem kostnaði frá árinu 1984 við lestun og losun tómra gáma og flutning þeirra og dreifingu á einstakar hafnir síðustu mánuði ársins 1984. Hitt minnisblaðið er frá ákærða Sigurþóri Charles og er með tölunni 3,5 milljónir króna vegna ferða- og risnukostnaðar 1984, sem talinn er réttlætanlegur sem fyrir fram greiddur vegna undirbúnings „transatlantic"-siglinganna.

Þessa eignfærslu telja endurskoðendurnir byggja á því sjónarmiði, að óréttlátt þætti, að reksturinn 1984 yrði að öllu leyti að bera upphafskostnað við hina nýju siglingaleið. Hugsunin sé sú, að fleiri en eitt reikningshaldstímabil njóti ávinnings af slíkum kostnaði, og því sé sanngjarnt að dreifa honum á nokkur tímabil. Fræðilega sé erfitt að rökstyðja eignfærslu kostnaðar af þessu tagi, enda sé líklega fremur stuðst við áhrif útkomunnar, þegar aðferðin sé valin, en að kostnaðurinn sem slíkur sé nokkurs virði. Þá skipti máli í þessu sambandi, að nokkur óvissa hafi verið um framtíðarhorfur fyrirtækisins á þessum tíma, og hafi því farið betur á því að taka varfærnislegri afstöðu til væntanlegrar útkomu af siglingaleiðinni. Hafi því átt að gjaldfæra umræddan kostnað í rekstrarreikningi 1984. Að lokum er bent á, að það hafi verið mjög villandi framsetning í reikningnum, að þessi kostnaður var ekki sérgreindur í efnahagsreikningi, þar sem í honum felist ákveðið viðhorf til framtíðarhorfa fyrirtækisins, sem rétt hafi verið að vekja athygli lesenda reikningsins á. Þá sé ljóst, að kostnaðurinn falli alls ekki að efni þess liðar, sem hann var innifalinn í, þ.e. liðarins Útistandandi skuldir, flutningsgjöld o.fl.

Ákærði Björgólfur bar, að ákærða Þórði Hafsteini hefði verið falið að athuga ákveðna þætti varðandi 2. lið, en hann hefði verið sá, sem hélt utan um þessar upplýsingar. Hefði honum verið falið að áætla þetta, eins og hann og aðrir hefðu talið, að stætt væri á. Engin fordæmi hefðu verið fyrir þessu í rekstri félagsins, enda engin fordæmi fyrir, „transatlantic"-siglingunum, sem hófust um haustið. Í þessum nýja rekstri hefðu komið upp alls konar ný matsatriði, sem margir starfsmenn félagsins ásamt yfirmönnum þurftu að kanna, og í framhaldi af því, hefði verið ákveðið að hafa þetta á þennan veg.

Ákærða voru kunn vinnubrögðin, sem lágu að baki þeim minnisblöðum, sem aftur lágu að baki þeirri eignfærslu, sem 3. liður fjallar um. Hafi stjórnarmenn viljað eignfæra miklu meira af stofnkostnaðinum, og hann hafi einnig verið þeirrar skoðunar. Síðar hafi komið í ljós, að bankinn var einnig þessarar skoðunar. Aðrir vildu fara hægar í sakirnar og voru varkárari. Í þeim hópi hafi ákærði Helgi verið. Þá var deilt um, hvort eignfæra ætti stofnkostnaðinn á nokkrum mánuðum eða nokkrum árum. Voru þeir starfsmenn, sem talið var, að hefðu mesta þekkingu, fengnir til þess að

meta þetta. Ákærði mundi ekki, hvenær honum var kunnugt um, að tölurnar í þessum lið og næsta lið að framan höfðu verið teknar inn í liðinn Útistandandi skuldir, flutningsgjöld o.fl., en sér hefði örugglega verið sagt frá þessu. Þetta hefði verið rætt í stjórninni.

Samkvæmt framburði ákærða Ragnars var 2. liður einhver hluti af upphafskostnaðardæminu, en hann var að öðru leyti ekki kunnugur smærri atriðum varðandi þetta eða hvernig að þessu var staðið. Hann sá ekki á sínum tíma minnisblað ákærða Þórðar Hafsteins um 15,9 milljónirnar og mundi ekki eftir umræðu um, að það yrði skrifað eða að endurskoðandinn óskaði eftir slíku blaði.

Ákærði Ragnar sá ekki á sínum tíma þau plögg, sem lágu til grundvallar færslunum í 3. lið, en þekkti hugmyndina á bak við þetta og sagðist bera fulla ábyrgð á því.

Ákærði Helgi bar, að liðurinn Útistandandi skuldir, flutningsgjöld o.fl. væri undir veltufjármunum í efnahagsreikningnum, þar sem um skammtímaeignir væri að ræða, og hefðu 15,9 milljónirnar tvímælalaust átt heima undir veltufjármunum. Hann sagði, að ljóst hefði verið, strax og þessi starfsemi fór í gang á síðustu mánuðum ársins 1984, að ýmis kostnaður myndi falla til, sem mjög óeðlilegt væri að færa á þær fáu vikur, sem eftir voru af árinu 1984. Sér hefði þótt eðlilegt, að þessum kostnaði yrði dreift á einhver tímabil. Hér væri um upphafskostnað að ræða, en ekki stofnkostnað. Þessi aðferð hefði verið mun varfærnislegri en sú að taka stofnkostnaðinn, eins og víða tíðkast í reikningsskilum, og afskrifa hann á mörgum árum, t.d. á 3 eða 5 árum, svo að ekki væri minnst á lengri tíma. Hann hefði einn ráðið því, að þessi gætilega leið var valin. Ákærði kvaðst telja, að hann myndi það rétt, að hann hefði rætt þetta í upphafi við ákærða Björgólf, enda hefði hann haft mesta þekkingu á málinu, og kvaðst ákærði hafa rætt um það við hann, að hann kæmi með tillögur um það, hvað þarna gæti verið á ferðinni, og gerði ákærða grein fyrir því, hvernig þessi upphafskostnaður dreifðist. Þáttur ákærða Þórðar Hafsteins hefði verið sá, að ákærði Björgólfur hefði væntanlega ákveðið að ráðfæra sig við hann, þar sem hann vann í áætlanadeild og var töluglöggur maður. Síðan kvaðst ákærði hafa óskað eftir niðurstöðutölum frá ákærða Þórði Hafsteini, þegar ákærði fór að vinna að uppgjörinu, og þá hefði ákærði beðið hann um niðurstöður og rök, svo að ákærði gæti tekið um þetta endanlega ákvörðun. Hann hefði síðan tekið endanlega ákvörðun um að færa upphæðirnar í 2.-3. lið, samtals 39,4 milljónir, á þann veg, sem rakið hefur verið, og hefði hann talið beinlínis rangt að gjaldfæra þetta allt á árið 1984. Sumir hefðu viljað hafa þessar tölur hærri. Eftir að ákærði tók þessa ákvörðun, óskaði hann eftir skriflegum staðfestingum frá ákærðu Þórði Hafsteini og Sigurþóri Charles á þessum tölum, og þær hefði hann

fengið. Þessar tölur hefðu verið áætlaðar og ekki byggðar á tilteknum fylgiskjölum, heldur á mati á færslum í bókhaldi fyrirtækisins og þeim upplýsingum, sem voru fyrir hendi. Hefði hann gert mönnum grein fyrir því um áramótin, að taka yrði tillit til þessara talna og leggja á þær skynsamlegt og sanngjarnt mat.

Ákærði sagði, að fjárhæðirnar í 2. og 3. lið hefðu verið teknar inn í liðinn Veltufjármunir, sem er undir liðnum Útistandandi skuldir, flutningsgjöld o.fl í efnahagsreikningi. Hér væri um skammtímaeignir að ræða, sem tvímælalaust ættu heima í veltufjármunum. Hins vegar gæti hann fallist á, að betur hefði farið á því, að þessir liðir væru sérgreindir sem fyrir fram greiddur kostnaður eða upphafskostnaður. Þá hefði enn fremur farið betur á því, að sérstök skýring hefði verið um þetta í ársreikningnum, þar sem fram kæmi, að þarna væri um upphafskostnað að ræða, sem tilheyrði þessum sérstaka rekstrarþætti, og hann hyrfi út og á ný inn í reksturinn á fyrstu mánuðum ársins 1985. Ástæðan fyrir því, að hann tók þetta ekki út sem sérstakan lið, hefði trúlega verið sú, að hann leit á þetta sem svo skammvinnar fjárhæðir í bókhaldinu, rétt yfir áramótin og fram á árið 1985. Ef hann hefði metið þetta sem stofnkostnað, sem hefði átt að afskrifa á einhverjum árum, hefði þetta ekki verið talið meðal veltufjármuna og verið fært undir liðinn Fastir fjármunir. Þrátt fyrir það að betur hefði farið að færa þetta á þann veg, breytti það engu um niðurstöðu rekstrar- og efnahagsreikningsins.

Ákærði sagði, að þegar hann stóð frammi fyrir því að færa þessa liði í ársreikninginn og taka afstöðu til þeirra, hefðu Atlantshafsflutningarnir verið í fullum gangi og enginn bilbugur á forráðamönnum félagsins, sem voru bjartsýnir og höfðu trú á þessum flutningum.

Ákærði bar, að hann hefði talið eðlilegt að færa 15,9 milljónirnar sem mótvægi við kostnað, sem fyrirtækið var búið að leggja í við að koma vörum til einstakra hafna, þar sem þær biðu flutnings yfir hafið. Þessi kostnaður hefði falist í alls konar aukaflutningum, geymslukostnaði o.fl.

Ákærði kvaðst hafa fært fjárhæðirnar í 3. lið í góðri trú og gat ekkert séð, sem benti til þess, að einhver óvissa væri um, að þetta myndi skila fyrirtækinu góðum árangri. Hann benti á, að ferðakostnaður félagsins á árinu 1984 hefði verið nær 10 milljónir króna og ákærði Björgólfur og aðstoðarmenn hans hefðu verið á ferðinni nánast bróðurpartinn úr árinu við að undirbúa þessa flutninga, svo að fjárhæðin kr. 3.500.000, ferða- og risnukostnaður, hefði verið mjög hófleg.

Ákærði taldi, að það hefði verið alrangt að færa þessar 23,5 milljónir allar á árið 1984, því að slíkt hefði gefið ranga mynd á því tímabili á árinu 1984, sem „transatlantic"-siglingarnar voru í gangi. Óréttlátt hefði þótt, að

reksturinn á árinu 1984 yrði að öllu leyti látinn bera upphafskostnaðinn við hina nýju siglingaleið, sem hófst undir lok ársins.

Ákærði Þórður Hafsteinn staðfesti, að hann hefði að öllu leyti útbúið „Minnisatriði vegna uppgjörs 1984", bæði dagsett 15. maí 1985, og undirritað þau. Voru minnisatriðin í fullu samræmi við bestu vitund ákærða um þau atriði, sem þau fjalla um. Sagði ákærði, að síðari athuganir á þessum atriðum hefðu leitt í ljós, að þar væri síst oftalið.

Við gerð áætlunarinnar kannaði ákærði ekki sérstaklega, hvort vara hefði verið til á einstökum höfnum, sem svaraði til áætlunar um uppsafnaðar tekjur 31. desember 1984. Hins vegar sá ákærði á þeim gögnum, sem hann hafði um tekjurnar um áramótin, að þetta voru a.m.k. þessar tekjur, enda hefðu á þessum tíma verið óvenjumiklir vöruflutningar. Hefðu tekjur í raun verið meiri en 15,9 milljónir. Taldi ákærði, að ákærði Helgi hefði komist að sömu niðurstöðu og hann sjálfur, að þær væru ígildi hálfs skipsfarms, þ.e.a.s. $ 200.000.

Ákærði kvaðst ekki hafa haft hugmynd um, þegar hann gaf ákærða Helga upp tölurnar, að þær yrðu notaðar í ársreikninginn. Hann kvaðst hafa verið boðaður á fund í maí 1985, og voru þar auk hans ákærðu Björgólfur, Ragnar og Helgi. Á fundinum var fyrst og fremst rætt um, hvaða stærðir gætu verið fólgnar í upphafskostnaði félagsins. Var þarna rætt um, að það væri beinlínis rangt að færa ekki upphafskostnað vegna þess, að þetta ætti ekki allt að tilheyra árinu 1984, þar sem þessi kostnaður væri hvergi nærri búinn að skila þeim tekjum á móti, sem eðlilegt gæti talist. Ákærði Björgólfur hefði virst hafa ákveðnar skoðanir á því, hvað bæri að telja upphafskostnað, og var ákærða falið að kanna, hvort það gæti staðist, og gerði það. Síðan hringdi ákærði Helgi í ákærða og bað hann að staðfesta upphæðina. Þannig urðu minnisblöð ákærða til. Ákærði tók engar ákvarðanir um, hvernig færslur ættu að vera í bókhaldinu. Hann taldi, að kostnaðurinn hefði mátt metast helmingi hærri en kom fram á blöðum hans. Ákærði kvað ákærða Helga hafa ákveðið, hvaða tölu hann í raun og veru vildi taka inn.

Ákærði Sigurþór Charles staðfesti, að hann hefði látið ákærða Helga í té bréfið frá 13. maí 1985 um eignfærðan upphafskostnað, að fjárhæð kr. 3,5 milljónir, vegna ferða- og risnukostnaðar. Ákærði gekk frá bréfinu til ákærða Helga að beiðni hans og sendi honum í framhaldi af því, að farið var að kanna, hvort grundvöllur væri fyrir eignfærslu á langtímakostnaði. Taldi ákærði, þegar hann útbjó umrætt bréf, að hann væri að gera rétt, en fyrir sig hefðu verið lagðar beiðnir frá ákærða Helga um að taka saman áætlaðan ferðakostnað vegna undirbúnings Atlantshafssiglinga félagsins, þar sem ákveðið hefði verið, að sá hluti kostnaðarins skyldi færður til eignar og gjaldfærður á lengra tímabili. Var ákærða sagt, að

hann skyldi útbúa bréf með umræddum tölum og afhenda ákærða Helga það.

Ákærði sagði, að heildarferða- og risnukostnaður fyrirtækisins hefði árið 1984 verið um kr. 11 milljónir, ef hann myndi rétt, og ættu tölurnar í bréfi sínu til ákærða Helga þar stoð.

4. Í skýrslunni er tekið undir þá skoðun Endurskoðunarmiðstöðvarinnar hf., að sölu- og stjórnunarkostnaður Hafskips hf. hafi verið vantalinn um kostnað þann, sem þessi liður fjallar um, en hér var um að ræða reikning frá Cosmos Shipping fyrir ýmiss konar aðstoð, og var hann tekjufærður hjá því fyrirtæki á árinu 1984. Sé því á engan hátt unnt að rökstyðja frestun á þessum kostnaði til ársins 1985.

Eina skýringin, sem ákærði Björgólfur gaf á því, að greiðslan samkvæmt þessum lið var færð til gjalda hjá Hafskipi hf. í desember 1984 og síðan frestað fram yfir áramót, var sú, að deilur hefðu orðið um skiptingu á milli félaganna í Bandaríkjunum. Ef samkomulag hefði náðst milli deiluaðilanna, hefði átt að færa þetta fyrir áramót, en hvort svo hefði verið, vissi ákærði ekki.

Ákærði Ragnar taldi, að reikningur sá, sem þessi liður fjallar um, væri í bókum félagsins. Snemma árs 1985 fékk hann með hefðbundnum hætti tölvukeyrt rekstraryfirlit, sem sýndi rekstrarstærðir á skrifstofu, og sá, að sérfræðikostnaðurinn á skrifstofunni gat ekki staðist. Hafði hann hækkað um einhverjar milljónir og var orðinn stærð, sem ákærði þekkti ekki. Minntist hann á þetta við ákærða Sigurþór Charles, og sagði hann, að um væri að ræða umrædda $ 120.000, sem áttu að færast af Cosmos Shipping yfir á Hafskip USA, en hefðu verið færðir á skrifstofukostnað. Benti hann ákærða Sigurþóri Charles á, að þetta væri rangfærsla, og óskaði eftir leiðréttingu. Hann vissi svo ekki á þeim tíma meira um málið.

Ákærði Sigurþór Charles staðfesti, að ákærði Ragnar hefði sagt sér að bakfæra umræddda fjárhæð, og hefði hann gert það og komið boðum um það til ákærða Helga, svo að efnisleg afstaða yrði tekin um það, hvernig ætti að meðhöndla þennan reikning, hvort hann ætti að liggja hjá Hafskipi USA eða hjá Hafskipi Holdings. Var ákærða ekki kunnugt um þetta. Minnti ákærða, að það, sem lá að baki þessum reikningi, hefði verið það álit forráðamannanna, að Cosmos Shipping hefði orðið fyrir kostnaði í tengslum við Hafskip USA og af þeirri ástæðu hefði þótt réttlætanlegt, að Cosmos gerði reikning á hendur Hafskipi USA, sem þessari tölu næmi.

Ákærði Helgi kunni enga skýringu á því, hvers vegna umrædd fjárhæð í þessum lið var fyrst færð til gjalda í bókhaldi Hafskips hf. árið 1984, en síðan frestað fram yfir áramót.

5. Hér er um það að ræða, að við útfærslu reikningsjafnaðar voru verðbætur á skuldabréf, að fjárhæð kr. 412.603, ranglega teknar upp sem

kredíttala, en átti að vera hið gagnstæða. Þetta leiddi til þess, að prófjöfnuðurinn stemmdi ekki, en jöfnuði var komið á með því að hækka eignaliðinn Útistandandi skuldir, flutningsgjöld o.fl. um tvöfalda umrædda upphæð. Sé sá liður því oftalinn um þá fjárhæð, sem hér kemur fram, og eigið fé að sama skapi.

Ákærði Björgólfur kvaðst ekkert vita um oftaldar eignir vegna mismunar á reikningsjöfnuði, og ákærði Ragnar kvaðst trúlega ekki hafa haft fræðilegan möguleika á að vita um þennan lið.

Ákærði Helgi taldi, að það, sem haldið er fram um þennan lið, fengi engan veginn staðist. Taldi hann, að það hlyti að vera eðlileg skýring á þessari tölu, og mótmælti staðhæfingunni í skýrslunni, að jöfnuði hefði verið komið á með því að hækka eignaliðinn Útistandandi skuldir, flutningsgjöld o.fl. um tvöfalda upphæðina. Taldi ákærði útilokað, að hann hefði látið fjárhæð af þessu tagi standa óleiðrétta.

6. Fram kemur hér, að samkvæmt ársuppgjöri félagsins fyrir árið 1984 hafi innstæður á svonefndum jaðarreikningum verið kr. 2.979.803 lægri en tilgreint er í ársreikningnum og eignir félagsins oftaldar um þá fjárhæð. Talið er, að færa hefði átt ógreidda skuld vegna ágóðaþóknunarinnar í bækur fyrirtækisins. Hafa endurskoðendurnir reiknað útkomuna upp á nýtt frá útreikningum ákærða Helga. Taka þeir þó ekki með ágóðaþóknun árið 1984 vegna hækkaðs taps frá útreikningum ákærða Helga. Þá reikna þeir með úttekt á árinu og vöxtum. Þannig breytt telja endurskoðendurnir neikvætt eigið fé fyrirtækisins hafa verið vantalið um þá fjárhæð, sem fram kemur í þessum lið.

Ákærðu Björgólfur og Ragnar vísuðu um þennan lið í það, sem þeir höfðu borið um tilsvarandi liði í I. kafla ákæru. Ákærði Ragnar fylgdist ekki með því, hvernig endurskoðandinn færði þetta nákvæmlega undir einstaka liði í ársreikningnum, en sér hefði verið ljóst, að biðreikningar voru frá einum tíma til annars, og sér hefði einnig verið ljóst, að það væri litið á þetta sem eftirlaunaskuldbindingu og þar af leiðandi ekki fært upp í heild sinni.

Ákærði Helgi vísaði um þennan lið í það, sem hann sagði um tilsvarandi liði varðandi milliuppgjörið.

7. Það er mat endurskoðendanna, að ekki hafi verið nægilegar forsendur til þess að víkja frá bókfærðu verði skipa félagsins nema í tilviki ms. Rangár. Telja þeir, að við hæfi hefði verið að lækka bókfært verð skipsins niður í u.þ.b. meðaltal af bókfærðu verði systurskipanna, Selár og Skaftár, og er niðurstaðan sú, að lækka hefði átt verðið um u.þ.b. $ 1.000.000, sem samsvaraði kr. 40,6 milljónum.

Ákærði Björgólfur sagði, að ms. Rangá hefði ásamt systurskipunum, sem áður höfðu verið keypt, verið mjög sérhæft fjölhæfnisskip. Þetta

hefðu verið sérstaklega hönnuð brettaflutningaskip og þess vegna félaginu meira virði en mörg önnur skip, sem voru á markaðnum. Var ákærða fullkunnugt um, að skipin höfðu lækkað á heimsmarkaði, en hann vonaði, að þau hækkuðu að nýju. Staðið hefði verið eins vel að kaupum skipsins og unnt var, og hann sá ekki, að skipið myndi lækka í verði. Félagið þorði ekki að sleppa kaupunum á Rangánni, enda hefði skipið verið því mikilvægt, þar sem önnur samsvarandi skip voru ekki til á markaðnum, og hefði þurft að breyta allri skipulagningu innan félagsins, ef ekki hefði orðið af kaupunum. Markaðurinn hefði verið svo óviss á þessum tíma, að menn hefðu ekkert vitað um verð skipanna. Þá var félagið að koma sér upp ákveðinni tegund skipa til flutninga. Nefndi ákærði, að miklar sveiflur hefðu verið á verði skipa á þessum tíma. Vissi ákærði í desember 1983, að skipaverð var á niðurleið og var orðið mjög lágt. Hann vissi hins vegar ekki, hvað fengist fyrir skipin, fyrr en þau seldust. Ákærði sá ekkert athugavert við þau rök endurskoðanda félagsins að bókfæra verð ms. Rangár á $ 2.256.000 í ársreikningnum 1984, þrátt fyrir það að samkvæmt mati tiltekins skipamiðlara væri skipið metið á sama verði og systurskipin, þ.e. á $ 1,8 milljónir. Stjórnin var alveg á þessu. Voru menn að bíða eftir, að flotinn kæmist aftur í eðlilegt verð. Var talið, að um mjög skammvinnt ástand væri að ræða. Ákærði vissi ekki, hvert raunverð skipanna var, enda stóð ekki til að selja þau. Hvorki var rætt um það í stjórninni né meðal stjórnenda félagsins að víkja frá bókfærðu verði, enda stóðu menn í þeirri trú, að verðið væri að nálgast botninn og færi að hækka að nýju. Lifðu allir í þeirri trú, og enginn reiknaði með öðru. Var bankanum alveg ljóst, hvað var að gerast á skipamarkaðinum.

Ákærði Ragnar sagði, að þegar fyrirtækið keypti ms. Rangá um mitt ár 1983, hefðu engar vísbendingar verið um það, að verð á þeirri tegund skipa færi lækkandi. Nokkru fyrr voru vísbendingar um lækkandi verð á risaskipum. Lækkandi verð á almennum „smalltons"-skipum fór að koma í ljós að einhverju leyti á árinu 1984. Hér varð að hafa í huga, að Bandaríkjadollar snarhækkaði frá árinu 1982 fram til fyrra misseris 1985, en það hafði áhrif á skip, sem metin voru í þeim gjaldmiðli. Þegar ákærði talaði um hrun á skipaverði á árinu 1984, hefði hann verið að tala um markaðinn almennt.

Ákærði Helgi fylgdist með verði skipastólsins einu sinni á ári við gerð ársreikningsins. Bað hann þá um mat frá erlendum skipamiðlurum. Taldi ákærði eðlilegt, rétt og skylt við gerð ársreiknings að kanna þessar tölur. Ákærði minntist þess ekki að hafa rætt skipaverð sérstaklega við starfsmennina. Ákærða var fullljóst, að ms. Rangá var keypt hærra verði en systurskip hennar, enda fullkomnari og ári yngri. Ákærði fékk matið og bar það saman við verð skipanna við ársuppgjör hverju sinni. Að öðru

leyti velti hann ekki fyrir sér þróun verðsins. Hið eina, sem hann vissi, var, að verð á skipum og ýmsum öðrum fjármunum fór upp og niður. Ákærða var ekki gerð grein fyrir þeim upplýsingum, sem voru til staðar innan félagsins um áramótin 1983/1984, að verðfall hafði orðið á skipum sambærilegum ms. Rangá. Ákærði taldi ekki, að færa hefði átt verð skipanna niður samkvæmt 97. gr. hlutafélagalaganna, og vissi engin dæmi þess, að slíkt hefði verið gert á þessum tíma. Taldi ákærði, að það hefði verið glapræði að færa verð skipanna niður og engar forsendur verið til þess. Leit ákærði á skipin sem eina heild og gerði grein fyrir því þannig í skýringum.

8. Samningurinn við Consafe um gáma er túlkaður sem rekstrarleigusamningur og að það sé ekki viðurkennd bókhaldsvenja að eignfæra greiðslur vegna slíkra samninga, en það muni hafa verið gert hjá félaginu. Með hliðsjón af þessu er talið, að færa þurfi niður eignir fyrirtækisins um tilgreinda fjárhæð í þessum lið.

Um afstöðu ákærða Björgólfs vísast til 9. liðar í I. kafla hér að framan.

Ákærði Ragnar gat ekki tjáð sig um þá tölu, sem kemur fram í þessum lið sem eignfærsla, fram yfir það, sem búið var að greiða samkvæmt gámasamningum. Áður er gerð grein fyrir viðhorfi hans til samninganna.

Um viðhorf ákærða Helga til þessa liðar vísast til framburðar hans vegna 9. liðar í I. kafla ákæruunnar.

9. Talið er, að ekki séu rök til þess að eignfæra bretti hjá félaginu, og sé endingartími slíkra eigna væntanlega ekki mjög langur, svo að skynsamlegast virðist að gjaldfæra brettakaup hverju sinni í stað þess að eignfæra og afskrifa á nokkrum árum. Þó komi til greina, hafi fyrirtæki fjárfest óvenjumikið í brettum á einu ári, að eignfæra þau og afskrifa á nokkrum árum, en varla sé stætt á því að afskrifa slíkar eignir á lengri tíma en þremur árum, og fráleitt sé, að slíkar eignir dugi að meðaltali í átta ár, en það var afskriftartími bretta hjá félaginu. Telja endurskoðendurnir því, að bókfært eigið fé sé oftalið um bókfærða verðið á brettunum.

Ákærði Björgólfur sagði, að þar sem flutningar félagsins byggðust á brettaflutningaskipum, hefði félagið fjárfest meira í brettum en allir aðrir. Því hefði brettaeignin skipt miklu máli og endingartími brettanna að sumra mati verið allt að 10 ár. Sérstök deild hjá félaginu sá um brettin, og gerði hún fjárfestingaráætlanir á hverju ári. Þar sem brettin voru stór og mikill útgjaldaliður, var fljótlega talið rétt að eignfæra þau.

Ákærði Ragnar fullyrti, að bretti hefðu verið eignfærð hjá félaginu athugasemdalaust, a.m.k. allt frá því að hann kom þangað. Taldi hann, að í árslok 1984 hefði féiagið átt u.þ.b. 15.000 Hansabretti.

Ákærði Helgi sagði, að bretti hefðu verið eignfærð hjá félaginu um nokkurra ára skeið, en í kringum 1980 stórjókst notkun þeirra. Voru brettin

smíðuð hjá félaginu og efniskostnaður eignfærður, en ekki laun þeirra, sem unnu við smíðina. Var þetta gert til einföldunar. Þá voru efniskaupin afskrifuð. Taldi ákærði brettin miklu meira virði en kom fram í ársreikningnum.

10. Kaupverð hlutabréfa í Cosmos Shipping, sem Hafskip Holdings Inc. keypti síðla árs 1983, var nokkru hærra en bókfært eigið fé og mismunurinn skýrður sem viðskiptavild. Við reikningsgerðina fyrir árið 1983 var ákveðið að afskrifa viðskiptavildina á þremur árum, en þetta var ekki gert á árinu 1984, og er það mat endurskoðendanna, að það samrýmist ekki góðri reikningsskilavenju. Er því bókfært verð umrædds eignarliðar lækkað um þá fjárhæð, sem frá greinir í þessum lið.

Ákærði Björgólfur taldi, að sér hefði verið ljóst, að ákveðið var að afskrifa viðskiptavildina hjá Hafskipi Holdings Inc. á þremur árum, en hann kunni ekki skýringu á því, hvers vegna það var ekki gert 1984.

Ákærði Ragnar kvaðst ekki muna, hvort sér hefði verið kunnugt, þegar ársreikningurinn 1984 var lagður fram á stjórnarfundi, að ákærði Helgi hefði fallið frá því að taka inn sérstaka afskrift vegna kaupanna á Cosmos. Það kynni að vera, að hann hefði vitað af þessu. Snemma árs 1985 var ákveðið að selja Cosmos, og þá myndu allar tölur varðandi það félag hverfa. Það vafðist einnig fyrir ákærða Helga, við hvaða afskriftarprósentu hann ætti að miða. Upphaflega var ákveðið að gera þetta á þremur árum, en svo breyttust viðhorfin vegna fyrirhugaðrar sölu á fyrirtækinu.

Ákærði Helgi vakti athygli á því í sambandi við þennan lið, að oft væri breytt um afskriftareglur, og væri það ekkert einsdæmi hér. Þegar gengið var frá uppgjörinu í maí 1985, þótti ástæðulaust að afskrifa þetta á árinu 1984, þar sem fyrir lá, að stjórn félagsins ætlaði að selja Cosmos og það gerðist fyrir árslok. Fannst ákærða því óeðlilegt að afskrifa ⅓ hluta af viðskiptavildinni, þegar þetta var á leiðinni út úr bókum fyrirtækisins og allt benti til þess, að fyrirtækið færi skaðlaust frá þessu, enda gekk það eftir.

11. Eiginfjárstaða Hafskips Hamborgar var vantalin um kr. 554.532 samkvæmt þessum lið, en það skýrðist af áætlun um neikvæða tiltekna eiginfjárstöðu fyrirtækisins fremur en rauntölum.

Ákærði Björgólfur taldi, að hér hefði verið um að ræða mistök í bókhaldi. Ákærði Ragnar kvaðst lítið geta tjáð sig um þennan lið, og ákærði Helgi kom þessu ekki fyrir sig.

12. Þessi liður fjallar um tvær vantaldar skuldir félagsins, reikning frá Rafmagnsveitu Reykjavíkur, að fjárhæð kr. 3.000.000, og dráttarvaxtareikning frá Olís, að fjárhæð kr. 1.948.000.

Ákærði Björgólfur vissi ekki, hvers vegna rafmagnsreikningurinn var ekki færður til skuldar í ársreikningnum. Þá mundi hann ekki, hver viðskiptastaðan var við Olíuverslunina á þessum tíma.

Ákærði Ragnar vissi ekkert um fyrrnefnda reikninginn, en að því er varðaði hinn, kvaðst ákærði eiginlega ekkert vita. Tvisvar eða þrisvar á árinu 1985 hefði hann þó átt viðræður við forstjóra Olís. Hann hefði ekki vitað, að félagið hafði fengið dráttarvaxtareikning frá Olís, og efaðist um, að hann hefði samþykkt greiðslu slíks reiknings, því að félagið hefði átt í önnur hús að venda með olíukaup, ef Olís hefði gengið hart að félaginu.

Ákærði Helgi taldi það hafa verið mistök að færa ekki reikninginn frá Rafmagnsveitunni, og hefði hann átt að færast til gjalda á árinu 1984. Að því er snerti dráttarvaxtareikninginn, var ákærði viss um, að sá reikningur yrði ekki samþykktur. Þess vegna taldi hann, að ekki væri hægt að líta svo á, að það ætti að færa töluna til lækkunar á eiginfjárstöðu félagsins.

Vitnið Þórður Ásgeirsson, fyrrverandi forstjóri Olís, sagði, að það hefði ekki verið venja hjá Olís að reikna dráttarvexti á skuldir Hafskips hf., enda þótt það væri yfirleitt gert hjá öðrum, vegna þess að skuldin hefði að miklu leyti verið vegna viðskipta erlendis og í dollurum. Þar kom þó, líklega á árinu 1985, að dráttarvextir voru reiknaðir á skuldir Hafskips hf. við félagið, en ákærði Ragnar vildi ekki samþykkja það, þegar um það var rætt á sérstökum fundi. Í framhaldi af þessu var samþykkt, að olíuúttekt Hafskips hf. skyldi staðgreidd með sérstöku álagi, sem átti að koma í stað dráttarvaxtanna. Vitnið mundi ekki nákvæmlega, hvernig þetta sérstaka álag var útfært, en Hafskip hf. var eini aðilinn í viðskiptum með þessum hætti. Vitnið minnti, að hvorki dráttarvaxtaútreikningurinn né niðurfelling á dráttarvöxtum hefði verið með formlegum hætti, en krafan um dráttarvexti var felld niður, þegar hið nýja fyrirkomulag tók gildi.

13. Þessi liður fjallar um þrjá liði, sem samtals gera þá fjárhæð, sem hér er fjallað um, en um er að ræða kostnaðarliði, sem átt hefði að færa til gjalda, en höfðu verið bíðreikningsfærðir. Þurfi því að lækka bókfært eigið fé um kr. 5.675.965, sem nánar eru tilgreindar í skýrslunni.

Ákærði Björgólfur kannaðist ekki við að hafa beðið um frestun á gjaldfærslu þeirra fimm reikninga, sem mynda 1.liðinn og eru samtals að fjárhæð kr. 3.725.965, en þeir voru bíðreikningsfærðir. Um hina liðina tvo vissi hann ekkert.

Ákærði Ragnar kvaðst aldrei hafa haldið heildstætt yfirlit yfir bíðreikninga. Taldi hann, að aldrei hefði fengist endanlegur botn í þátttöku félagsins vegna taps Suðurnesjaumboðs félagsins, og hann hefði aldrei séð bréf frá lögfræðingum félagsins um tapaðar skuldir, að fjárhæð kr. 750.000. Bréfið hefði örugglega verið sent innheimtudeild félagsins á sínum tíma, og ekki hefði verið eðlilegt að bera það undir hann.

Að því er snertir bíðreikningana samkvæmt þessum lið, taldi ákærði Helgi ekkert óeðlilegt, að til væru bíðreikningar hjá fyrirtækjum, og væri algengt, að svo væri varðandi smærri fjárhæðir í stórum rekstri. Hér hefði

verið um reikninga að ræða, sem tengdust erlendum skrifstofum og voru ekki komnir á hreint af einhverjum tækniástæðum. Hefði ekki verið sjálfgefið, að þetta ætti að færa hjá Hafskipi hf., og ekkert óeðlilegt við, að þetta biði. Sá ákærði engin efni til þess, að þessir reikningar væru strikaðir út til að gera eiginfjárstöðu fyrirtækisins verri. Mótmælti ákærði því, að hér hefði í reynd verið um að ræða frestun á gjaldfærslu ýmiss kostnaðar, sem tengdist erlendum dótturfélögum. Það hefði verið spurning um, hvar þessi stofnkostnaður viðkomandi fyrirtækja ætti að færast, og hefði verið óeðlilegt að gjaldfæra þetta. Þetta hefði verið kostnaður, sem miðað við rekstur fyrirtækisins og áform hefði átt að skiptast á einhver ár. Ákærði staðfesti, að sér hefði verið kunnugt um þessa reikninga á umræddum tíma.

Ákærði kannaðist ekki við að hafa séð skjal um þátttöku í tapi Suðurnesjaumboðs, en vissi, að þar var ágreiningur um skiptingu kostnaðar. Samkvæmt því, sem ákærði best vissi við frágang uppgjörsins, lá þetta ekki fyrir við gerð ársreikningsins. Ákærði taldi, að bréf um tapaðar skuldir hefði ekki legið fyrir, þegar gengið var frá ársreikningnum. Ef svo hefði verið, hefði hann tekið tillit til þeirra ábendinga og látið færa tapaðar kröfur.

Í lok skýrslu endurskoðendanna kemur fram, að það sé órannsakað mál, hvort rekstrarreikningurinn fyrir árið 1984 hafi gefið villandi mynd af afkomu félagsins á því ári. Hafi þurft í því skyni að taka tillit til þeirra leiðréttinga, sem kynnu að hafa verið nauðsynlegar á ársreikningi félagsins fyrir árið 1983.

Verður nú gerð grein fyrir afstöðu dómsins til þeirra þrettán liða, sem ákært er fyrir, að séu rangfærðir í ársreikningnum fyrir 1984 með þeim hætti, sem greinir í ákærunni.

1. Um þennan lið þykir mega í einu og öllu vísa til afstöðu dómsins til sama töluliðar í I. kafla ákærunnar.

2. Bókun á 15,9 milljónum samkvæmt sérstaklega útbúnu minnisblaði varðandi áætlun um uppsafnaðar tekjur getur ekki talist til góðra reikningsskilaaðferða. Hins vegar þykir hafa verið leitt í ljós, að fyrir hafi legið hjá félaginu um þessi áramót frakt, sem félagið var búið að taka að sér að flytja, og er ósannað, að verðmæti þeirra tekna, sem af því yrðu, hefði orðið lægra en framangreind fjárhæð. Þykir því ekki fært að slá því föstu, að umrætt blað sé efnislega rangt bókhaldsgagn, þótt það hafi ekki átt að færast í bókhaldið árið 1984, og fjarstæða hafi verið að gera það.

3. Dómurinn telur, að sýnt hafi verið fram á, að ekki sé fráleitt, að upphafskostnaður sem þessi sé færður til eignar í upphafi og afskrifaður á lengri tíma. Þó megi viðkomandi fyrirtæki ekki standa of höllum fæti fjárhagslega. Vissulega stóð Hafskip illa fjárhagslega, en ekki verður talið

sannað, að sýnt hafi verið, að gjaldþrot væri á næsta leiti, þegar tekin var ákvörðun um áðurgreinda eignfærslu. Þykir hún því fá staðist, og er því hafnað, að hér hafi verið um að ræða efnislega röng bókhaldsgögn og að ekki hafi verið gætt góðra reikningsskilaaðferða. Dómurinn telur, að ákærða Helga hafi verið rétt að geta þess sérstaklega í áritun sinni á ársreikninginn fyrir árið 1984, hvernig þessi upphafskostnaður var færður.

4. Frestun þeirrar gjaldfærslu, sem þessi liður fjallar um, var að ófyrirsynju gerð og átti augljóslega að eiga sér stað á árinu 1984. Hér hefur því ekki verið gætt góðrar reikningsskilaaðferðar. Hins vegar er ekki loku fyrir það skotið, að hér hafi mistök getað átt sér stað.

5. Að því er snertir þennan lið, þykir augljóst, að hér hafi verið um oftaldar eignir að ræða, og allt bendir til þess, að hér hafi mistök átt sér stað. Verður því ekki litið svo á, að hér hafi ekki verið gætt góðrar reikningsskilaaðferðar.

6. Dómurinn telur augljóst, að þær tvær tölur, sem mynda þennan lið, hafi átt að færast í ársreikninginn, og hafnar skýringum ákærðu um forsendur þess að láta það undir höfuð leggjast. Hér hefur því ekki verið beitt góðri reikningsskilaaðferð með því að fresta þessum færslum.

7. Sannað er, að miklar endurbætur höfðu verið gerðar á ms. Rangá, sem þessi liður byggist á, og var það ekki sambærilegt við systurskip sín og ári yngra. Fram er komið, að margs konar mat lá fyrir um verðmæti skipa Hafskips hf. á árunum 1983-1985, og einnig er upplýst, að huga þarf að mjög mörgum atriðum, þegar meta skal markaðsverð skipa, m.a. aldur, ástand, gerð, stærð, hlutverk o.s.frv. Samkvæmt mati á ms. Rangá, sem fyrir liggur í málinu, var skipið t.d. á árinu 1983 metið frá $ 1.400.000 til $ 2.500.000. Þá er ljóst, að verð skipa, sem ganga kaupum og sölum á heimsmarkaði, er háð sveiflum. Á þeim árum, sem hér um ræðir, lækkaði verð þeirra, en sýnt þykir, að skömmu eftir gjaldþrot félagsins hafi það hækkað að nýju. Hefur ekki verið sýnt fram á, að ekki hafi verið um skamvinna lækkun að ræða, sbr. 3. mgr. 97. gr. hlutafélagalaganna. Dómurinn hafnar því, að bókfært verð skipastólsins hafi verið oftalið um kr. 40,6 milljónir.

8. Um þennan lið vísast að öllu leyti til afstöðu dómsins til 9. liðar í I. kafla.

9. Ekki þykir hafa verið hrakið, svo að óyggjandi sé, að bretti þau, sem Hafskip hf. hafði í notkun, hafi ekki verið varanlegri eign en svo, að þau entust aðeins í 3 ár. Þykir því ósannað, að þau hafi verið óheimilt að eignfæra, en upplýst er, að félagið átti mikið magn bretta og var með verkstæði til að annast viðhald þeirra.

10. Ákveðið hafði verið að afskrifa viðskiptavild vegna kaupa Hafskips Holdings Inc. á hlutabréfum í Cosmos Shipping, sem voru keypt á árinu

1983, og yrði það gert á þrem árum. Var þetta gert fyrst árið 1983, en því sleppt í þessum reikningi. Fallast má á þá skýringu ákærða Helga á því, hvers vegna þetta var ekki gert, eins og hér stóð á.

11. Í þessum lið mun hafa verið byggt á áætlunartölu, en ekki rauntölu. Slíkt er að sjálfsögðu óæskilegt, en allt að einu afsakanlegt, eins og hér mun hafa staðið á.

12. Þessi liður byggist annars vegar á reikningi, sem mun hafa mislagst, og hins vegar á dráttarvaxtareikningi, sem ekki hafði verið viðurkenndur. Hið fyrra verður að teljast til mistaka, og er ósannað, að þar hafi verið um að ræða vísvitandi frestun gjaldfærslu. Að því er snertir hinn reikninginn, verður ekki séð, að hann hafi átt erindi inn í bókhald félagsins, eins og á stóð.

13. Þessi liður fjallar um þrjá undirliði. Hinn fyrsti fjallar um ýmsa kostnaðarreikninga, sem áttu að færast til gjalda, en höfðu verið biðreikningsfærðir. Telst það ekki góð reikningsskilaaðferð að fresta færslu þeirra. Að því er snertir hina tvo liðina, tap í þátttöku Suðurnesjaumboðs og tapaðar skuldir, er það að segja, að enn var deilt um hið fyrrnefnda, þegar ársreikningurinn var gerður, og álitamál talið, hvort hinar töpuðu skuldir væru í raun allar tapaðar. Að því er snertir hinn fyrrnefnda af þessum tveimur síðari liðum, var engin ástæða til þess að færa hann í bókhaldið á þessum tíma og ársreikninginn, en umdeilanlegt, hvort færa hefði átt hinn síðarnefnda að öllu eða einhverju leyti. Er því ekki einsýnt, að hér hafi verið farið á svig við góða reikningsskilaaðferð.

Í þessum kafla ákærunnar er það til úrlausnar, hvort þær færslur í ársreikningi félagsins, sem þar eru taldar upp, hafi verið rangfærðar, eins og þar er lýst, í þeim tilgangi að villa um fyrir stjórn félagsins, hluthöfum, bankastjórn Útvegsbankans og öðrum viðskiptaaðilum um raunverulegan efnahag félagsins og til þess að tryggja félaginu áfram lánstraust hjá Útvegsbankanum.

Í ákærunni er ekki gerð grein fyrir þeim, sem nefndir eru „aðrir viðskiptaaðilar", og ekki skýrðist það frekar við flutning málsins. Verður því, eins og ákæran er orðuð, einungis fjallað um hina þrjá áður nafngreindu aðila.

Í málinu er komið fram, eins og ýtarlega var rakið í umfjöllun um 1. kafla, að um mörg atriði megi við endurskoðun komast að mismunandi niðurstöðum um einstakar færslur, og eru endurskoðendur hér á landi ekki á eitt sáttir í þeim efnum. Í því sambandi skal sérstaklega bent á, að Valdimar Guðnason mat það svo, að skipastóll félagsins væri ofmetinn um kr. 130 milljónir, en endurskoðendurnir Atli og Stefán töldu hann ofmetinn um kr. 40,6 milljónir. og er byggt á því í ákærunni.

Hér að framan hefur dómurinn komist að niðurstöðu um einstaka liði

í þessum kafla ákærunnar. Því hefur verið hafnað, að sumir þeirra teljist ranglega færðir, þannig að ekki samrýmist góðri reikningsskilaaðferð. Varðandi aðra hefur verið á það fallist, að um mistök hafi getað verið að ræða við færslu þeirra. Varðandi hina liðina, sem dómurinn telur ranglega færða, svo að ekki samrýmist góðri reikningsskilaaðferð, er það þá til úrlausnar, hvort þeir hafi verið færðir í ársreikninginn í blekkingarskyni. Þegar þessi liðir eru virtir í heild sinni, eru þeir ekki svo stór hluti af heildarumfangi og veltu félagsins, að færsla þeirra hafi að mati dómsins verið í blekkingarskyni eða vísvitandi röng eða villandi.

Fram er komið í málinu, að stjórn félagsins og endurskoðanda þess svo og bankastjórn Útvegsbankans var vel ljós hin erfiða staða félagsins, þegar kom fram á árið 1985, þótt afkoma ársins 1984 hafi ekki legið tölulega fyrir, fyrr en ársreikningurinn fyrir 1984 var áritaður í maí 1985.

Ber því með hliðsjón af öllu framansögðu að sýkna ákærðu Björgólf, Ragnar og Helga af því að hafa í sameiningu eða hver í sínu lagi rangfært ársreikninginn í því skyni, sem getið er í ákæru.

Það er athugavert, að rannsókn endurskoðendanna Atla og Stefáns fór ekki fram á þann veg, sem þeim var falið af ákæruvaldinu, heldur var við það látið sitja, að þeir sömdu álitsgerð um rannsókn annars endurskoðanda, sem vann rannsókn sína fyrir skiptarétt Reykjavíkur og var jafnframt ráðgjafi rannsóknarlögreglu ríkisins við lögreglurannsókn málsins.

Hinn 16. maí 1985 áritaði ákærði Helgi ársreikning Hafskips hf., sem gerður var sem samstæðureikningur félagsins og dótturfélaga þess, þ.m.t. Hafskips USA Inc., New York, Hafskips Holdings Inc., New York, og Hafskips Nederlands B.V., Rotterdam.

Í gögnum málsins er að finna íslenska þýðingu á áritunum endurskoðenda þessara þriggja erlendu dótturfélaga Hafskips. Í áritun endurskoðenda Hafskips USA kemur fram, að þeir hafi athugað efnahagsreikning félagsins pr. 31. desember 1983 og 1984. Um þá athugun segir síðan, að hún sé „verulega minni í sniðum en skoðun í samræmi við viðurkenndar endurskoðunarreglur, þar sem markmiðið er að setja fram álit á reikningsskilunum í heild sinni. Við veitum því ekki slíkt álit". Í áritun endurskoðanda Hafskips Holdings er gefið efnislega sama álit. Í áritun endurskoðenda Hafskips Nederlands segir orðrétt: „Þar sem fyrirtæki yðar er enn mjög lítið og við höfum fært reikninga þess sjálfir, hafa reikningarnir ekki verið endurskoðaðir."

Í áritun ákærða Helga á ársreikning Hafskips er ekki að finna fyrirvara um, að ársreikningar þessara dótturfélaga hafi ekki verið endurskoðaðir. Ákærði hefur borið, að öll þessi félög hafi haft erlenda endurskoðendur, sem hafi áritað ársreikningana, en ekki fyrirvaralaust. Í áritununum komi ekki fram skoðun þeirra og þar með ekki, að eitthvað sé að reikningunum.

Þess vegna hafi hann ekki séð ástæðu til að gera athugasemdir eða árita ársreikning Hafskips með fyrirvara.

Í 86. gr. hlutafélagalaga er boðið, að endurskoðendur skuli endurskoða ársreikning hlutafélags í samræmi við góða endurskoðunarvenju og í því sambandi kanna bókhaldsgögn þess og aðra þætti, er varða rekstur þess og stöðu. Ef um móðurfélag sé að ræða, skuli einnig endurskoða samstæðureikninginn og reikningsleg tengsl samstæðufélaganna. Í greinargerð með frumvarpinu, er síðar varð að núgildandi lögum um hlutafélög, segir, að með góðri endurskoðunarvenju sé átt við, að endurskoðunin sé framkvæmd í samræmi við það, sem almennt gerist hjá sérhæfðu og samviskusömu fólki, sem að endurskoðun vinni á hverjum tíma, einnig, að ekki sé nægilegt, að endurskoðandinn gangi úr skugga um, að ársreikningurinn sé í samræmi við bókhald félagsins, heldur verði hann að kanna og meta, hvort bókhald þess og bókhaldsgögn gefi glögga mynd af rekstri og fjárhagsstöðu þess. Þá verði endurskoðandinn að kanna, hvort starfsaðferðir, einkum að því er varði meðferð fjármuna og skráningu í bókhald, séu með þeim hætti, að unnt sé að leggja þær til grundvallar við mat á réttmæti ársreikningsins.

Þá segir í 88. gr. hlutafélagalaga, að í endurskoðunarskýrslunni skuli felast yfirlýsing um, að ársreikningurinn hafi verið endurskoðaður. Þá skal koma fram skoðun endurskoðenda á því, hvort ársreikningur og samsvarandi samstæðureikningur séu samdir í samræmi við ákvæði laga, reglna og samþykktir félagsins, svo og greinargerð um niðurstöður endurskoðunarinnar að öðru leyti. Ef endurskoðendur eru þeirrar skoðunar, að ekki beri að samþykkja ársreikninginn, skulu þeir taka það fram sérstaklega. Séu ekki í ársreikningi þær upplýsingar, sem fram eiga að koma um rekstur félagsins og fjárhagslega stöðu þess að öðru leyti, eða ef endurskoðendur í móðurfélagi telja vanta nauðsynlegar upplýsingar um viðskipti dótturfélags, skulu endurskoðendur geta þess og gefa nauðsynlegar viðbótarupplýsingar í skýrslu sinni, ef kostur er. Ef endurskoðendur hafa komist að raun um við endurskoðun, að atvik liggi fyrir, sem haft geti ábyrgð í för með sér fyrir stjórnarmenn eða framkvæmdastjóra, skulu þeir geta þess í skýrslunni. Að öðru leyti geta endurskoðendur skýrt frá þeim atriðum í skýrslu sinni, sem þeir telja rétt, að hluthafar fái vitneskju um.

Í 10. gr. laga um löggilta endurskoðendur segir m.a., að áritun löggilts endurskoðanda á reikningsskil þýði, nema annað sé tekið fram, að hann hafi endurskoðað þau og bókhaldið, sem þau byggjast á.

Eins og nú hefur verið rakið, áritaði ákærði Helgi fyrirvaralaust ársreikning Hafskips fyrir árið 1984, þrátt fyrir það að honum væri ljóst, að ársreikningar framangreindra dótturfélaga höfðu ekki verið endurskoðaðir. Verður að telja með vísan til þeirra ákvæða hlutafélagalaga og laga um

löggilta endurskoðendur, sem að framan voru rakin, að hann hafi með þessu brotið gegn starfsskyldum sínum. Varðar þessi háttsemi hans við 10. gr., sbr. 17. gr. laga nr. 67, 1976, um löggilta endurskoðendur.

Þá er ákærða gefið að sök að hafa áritað ársreikninginn, enda þótt á skorti, að allir þættir í rekstri félagsins hefðu verið endurskoðaðir, einkum greiðslur af sérstökum tékkareikningum, sem nánar er lýst í ákærunni.

Eins og ákæran er orðuð, verður hér aðeins tekið til úrlausnar, hvort ákærði hafi endurskoðað greiðslur af þessum reikningum.

Ákærði kvaðst hafa gert forráðamönnum félagsins fullkomlega grein fyrir því, að þeir bæru ábyrgð á, að fylgiskjöl væru á bak við færslur og hreyfingar á reikningunum. Það hafi því ekki skipt máli í þessu sambandi, hvort hann hafi skoðað fylgiskjöl eða ekki. Hann hafi ekki haft ástæðu til að tortryggja, að fylgiskjölin væru í vörslum forráðamanna félagsins, enda hafi þeim verið trúað fyrir öðru eins og að halda þeim saman. Þegar til þessara reikninga var upphaflega stofnað, var gert ráð fyrir, að ákærða yrði gerð grein fyrir þeim mánaðarlega, en ekki varð af því, og kunni hann ekki skýringu á því, af hverju það stafaði. Í stað þess létu ákærðu Björgólfur og Ragnar honum í té yfirlit yfir greiðslur af þessum reikningum, og færði hann lokafærslur í bókhaldi fyrirtækisins samkvæmt þeim. Auk þess sendi hann skattyfirvöldum launamiða í samræmi við þær launagreiðslur, er greiddar voru af reikningunum.

Ákærði Björgólfur kvaðst hafa látið ákærða Helga árlega í té yfirlit með sundurliðun á því, sem út af reikningunum fór. Hann minntist þess ekki, að endurskoðandinn hefði farið sjálfstætt yfir fylgiskjölin.

Ákærði Ragnar bar, að hann hefði látið endurskoðandanum í té yfirlit á sama hátt og ákærði Björgólfur. Hann kvað endurskoðandann hafa haft aðgang að fylgiskjölunum á skrifstofu sinni og minntist þess, að hann hefði einhvern tíma „blaðað" í þeim.

Ákærði Páll Bragi bar á sama hátt og ákærðu Björgólfur og Ragnar um vörslu fylgiskjala og aðgang endurskoðandans að þeim.

Eins og nú hefur verið rakið, er sannað með játningu ákærða Helga, sem styðst við framburð meðákærðu, að hann endurskoðaði ekki fylgiskjöl með greiðslum út af umræddum tékkareikningum og gerði ekki heldur fyrirvara um það í áritun sinni á ársreikninginn. Verður að telja, að ákærða hafi borið sérstök skylda til þess að endurskoða þessa reikninga eða geta um það í áritun sinni, ef hann gerði það ekki, þegar litið er til þess, að fylgiskjöl með greiðslum út af þessum reikningum fóru ekki hina venjulegu leið í gegnum bókhald fyrirtækisins. Hefur ákærði með þessu gerst brotlegur við 10. gr., sbr. 17. gr. laga um löggilta endurskoðendur. Þykir ákærði Helgi ekki hafa gerst brotlegur við önnur þau ákvæði, sem tilgreind eru í þessum kafla ákærunnar.

Áður var gerð grein fyrir þeim skjölum, sem ákærðu Sigurþór Charles og Þórður Hafsteinn útbjuggu og létu ákærða Helga í té, en þar er, eins og þegar er fram komið, um að ræða þau þrjú skjöl, sem 2. og 3. liður þessa kafla byggjast á, um rangfærslu. Hefur áður verið tekin afstaða til efnis þessara þriggja skjala og rakinn framburður þessara ákærðu, en þeir halda því báðir fram, að þeir hafi ekki brotið af sér með gerð þeirra og notkun.

Þar sem því hefur þegar verið slegið föstu, að skjölin þrjú, sem ákærðu Sigurþór Charles og Þórður Hafsteinn létu ákærða Helga í té, séu ekki efnislega röng, ber að sýkna þá af hlutdeild í rangfærslu skjala og brotum á lögum um hlutafélög.

IV. kafli.

Samkvæmt 1. og 2. lið þessa kafla ákærunnar er ákærðu Björgólfi og Ragnari gefinn að sök fjárdráttur af tilteknum reikningum hjá Hafskipi hf. á þeim tímabilum, sem greind eru í þessum liðum, umfram þá ágóðaþóknun, sem koma átti í hlut ákærðu samkvæmt samkomulagi við stjórn félagsins með áorðnum breytingum, en reikninga þessa höfðu ákærðu í vörslum sínum. Gerð hefur verið grein fyrir þeim fjárhæðum, sem nefndar eru í þessum liðum.

Þá er ákærðu Björgólfi og Ragnari gefinn að sök á þeim tíma, sem í ákæru greinir, fjárdráttur með útgáfu þeirra tékka, sem um ræðir í liðum 3-4 í þessum kafla, en ákærðu hafa staðfest, að þeir hafi gefið út þessa tékka og ráðstafað andvirði þeirra.

Ákærðu hafa talið, að þeim hafi verið heimil ráðstöfun þess fjár, sem hér um ræðir, og hafi þeir ekki gerst sekir um fjárdrátt, heldur hafi ýmist verið um að ræða heimilar greiðslur til annarra eða hluta af launaúttekt þeirra hjá félaginu samkvæmt svonefndri 60% reglu.

Rétt þykir að rifja upp, hver launakjör ákærðu Björgólfs og Ragnars voru samkvæmt samkomulagi stjórnar félagsins við þá.

Í júní 1978 voru formaður og varaformaður félagsins, endurskoðandi þess og ákærðu Björgólfur og Ragnar, sem þá voru báðir framkvæmdastjórar, á fundi á skrifstofu Hafskips hf. Á þessum fundi var endurskoðanda félagsins gerð grein fyrir samkomulagi um starfskjör framkvæmdastjóranna, en það fól í sér, að til viðbótar mánaðarlaunum í gegnum launakerfi félagsins skyldu þeir, frá og með 1. janúar 1978 og þar til annað yrði ákveðið, fá launaviðbót, sem sameiginlega næmi 2% af rekstrarafkomu félagsins frá árinu 1977, þ.e. hagnaði á undan fjármagnskostnaði, afskriftum og sköttum. Þá var þess getið í þessu samkomulagi, að þar sem ljóst væri, að greiðslugeta fyrirtækisins væri erfið og greiðslur þessara tekna gætu dregist, skyldi umreikna viðbótarlaun þessi yfir í bandaríska dollara

ár hvert og reikna innstæðuvexti af dollarainnstæðunum að meðaltali frá ½ tekjuári. Skyldu greiðsiur þessar fara fram í gegnum sérstakan bankareikning í vörslum framkvæmdastjóranna, en í gegnum þann reikning færu jafnframt greiðslur ýmiss jaðarkostnaðar og útgjalda framkvæmdastjóranna vegna starfa þeirra hjá fyrirtækinu, sem til viðmiðunar væru taldar geta numið allt að 60% af föstum launum. Framangreind starfskjör voru staðfest af þáverandi varaformanni, vitninu Ólafi Baldri Ólafssyni.

Hinn 14. ágúst 1980 rituðu þáverandi formaður, varaformaður og ritari, vitnin Albert Guðmundsson, áðurgreindur Ólafur Baldur og Sveinn R. Eyjólfsson, f.h. stjórnar félagsins undir staðfestingu bókunar um ný kjör framkvæmdastjóranna. Þessi bókun var í þrem liðum. Í 1.lið sagði, að kjörin væru núverandi laun samkvæmt launabókhaldi félagsins og 60% þar á, eins og verið hefði gegnum opinn reikning í vörslum framkvæmdastjóranna og mæti að hluta kostnaði. Þá var í 4. lið þessarar bókunar hlutdeild í haganði félagsins hækkuð í 3½% með sama útreikningi og í fyrra samkomulagi. Samkvæmt 5. lið þessa samkomulags skyldi fyrra samkomulag gilda til ársloka 1979 og þá tæki þetta við.

Enn var launakjörunum breytt 15. desember 1983, og var prósentan á þóknun vegna ágóða lækkuð um þriðjung vegna ársins 1984.

Mikill ágreiningur hefur verið í máli þessu um túlkun ofangreindrar 60% heimildar. Því er haldið fram af ákærðu Björgólfi og Ragnari, að hún sé launauppbót til viðbótar föstum launum og ágóðaþóknun. Er því haldið fram af hálfu ákærðu, að orðin „og mæti að hluta kostnaði" þýði, að ákærðu hafi átt rétt á allt að 60% ofan á föst laun, sem væru að hluta laun og að hluta til greiðslu á svonefndum jaðarkostnaði.

Þeir stjórnarmenn, sem sömdu um þessi starfskjör af hálfu stjórnarinnar, staðfestu þá skoðun ákærðu, að þarna hefði verið um launauppbót að ræða að hluta.

Óreiða var hjá félaginu í bókhaldi um stöðu launakjara þeirra samkvæmt ágóðaþóknun og svonefndri 60% reglu, og lét endurskoðandi félagsins, ákærði Helgi, undir höfuð leggjast að gera upp þessa reikninga, eins og honum bar.

Að sögn ákærða Helga létu ákærðu Björgólfur og Ragnar honum í té yfirlit yfir greiðslur af þessum tékkareikningum, og færði hann lokagreiðslur í bókhald fyrirtækisins samkvæmt þeim. Auk þess kvaðst hann hafa sent skattyfirvöldum launamiða í samræmi við þær launagreiðslur, sem greiddar voru af reikningunum. Fylgiskjölin voru hins vegar í vörslum ákærðu Björgólfs og Ragnars.

Ekki þykir einsýnt, að ákærðu hafi verið ljóst, hvernig staða launakjara þeirra var, hvort þeir ættu inni eða væru í skuld við félagið, þegar þeir inntu af hendi þær greiðslur, sem um ræðir í liðum 1-4.

Fullyrðing ákærðu, að þeim hafi verið heimilt að ávísa út af reikningunum til persónulegra nota, er staðfest af stjórnarmönnum þeim, sem sömdu við þá. Samkvæmt þessu gátu greiðslur út af þessum reikningum verið að hluta til persónulegra þarfa þeirra og ekki í þágu félagsins. Verður samkvæmt þessu öllu ekki tekin sérstaklega afstaða til liða 1-4 í þessum kafla ákærunnar, en þær fjárráðstafanir, sem þar eru tilgreindar, þykja falla undir framangreinda heimild ákærðu. Samkvæmt framansögðu verður ekki heldur tekin afstaða til þess, hvort ákærðu áttu inni ágóða hjá félaginu eða ekki.

Samkvæmt 6. lið er ákærða Björgólfi gefinn að sök fjárdráttur með notkun þargreinds tékka, sem hann lét ákærða Pál Braga greiða sér af reikningi hans, en andvirði tékkans greiddi ákærði Björgólfur tilteknum aðila sem ferðastyrk.

Þá er ákærðu Björgólfi og Páli Braga gefinn að sök fjárdráttur samkvæmt 5. og 7. lið með notkun þargreindra tékka og ákærða Ragnari ásamt þeim samkvæmt 7. liðnum, en alla framangreinda tékka gaf ákærði Páll Bragi út af reikningi þeim, sem hann hafði sérstaklega undir höndum. Loks er ákærðu Björgólfi og Páli Braga gefinn að sök fjárdráttur vegna tékka þess, sem félagið fékk frá Hf. Eimskipafélagi Íslands, sem var endurgreiðsla á helmingi fjárhæðar tékkans, sem ákærði Páll Bragi gaf út samkvæmt 7. lið.

Rétt þykir að taka afstöðu til þessara þriggja liða hvers um sig.

Að því er snertir tékkann í 5. lið, þykir ekki vera komin fram gegn neitun ákærðu sönnun þess, að fjárhæð tékkans hafi verið notuð í öðru skyni en þeir hafa borið.

Varðandi tékkann í 6. lið er ósannað, að greiðsla þessi hafi, svo að óyggjandi sé, verið félaginu óviðkomandi, enda hefur viðtakandinn borið, að greiðslan hafi verið vegna vinnu í þágu félagsins. Það athugast, að hér hefur ekki verið ákært fyrir skjalafals.

Fram er komið, að ákærðu Björgólfur og Ragnar höfðu samkvæmt stöðu sinni rúma heimild stjórnarinnar til þess að greiða styrki til ýmissa aðila, m.a. að aðstoða aðila, sem áttu í fjárhagslegum vandræðum, en þessi fyrirgreiðsla var háð mati ákærðu á hverjum tíma.

Með hliðsjón af því, sem að framan hefur verið rakið um heimildir ákærðu Björgólfs og Ragnars til styrkveitinga, þykir ákærðu hafa verið heimilt að standa að þeirri styrkveitingu, sem lá að baki tékkans, sem ákærði Páll Bragi gaf út samkvæmt 7. lið ákærunnar. Styrkþegi ákærðu kannaðist ekki við að hafa tekið við nema kr. 100.000 af andvirði umrædds tékka. Er óupplýst, hvernig á þessu misræmi stendur, og verður ekki fullyrt, hvað af mismuninum varð.

Engin gögn liggja fyrir um, hvað varð af andvirði þess tékka, að fjárhæð

kr. 60.000, sem Hafskip hf. fékk frá Eimskipafélaginu, en tékkann framseldi ákærði Páll Bragi og seldi í banka. Engin færsla er í bókhaldi Hafskips hf. um þessa endurgreiðslu. Kvaðst ákærði Páll Bragi hafa afhent ákærða Björgólfi andvirði tékkans, og hefur hann viðurkennt að hafa veitt því viðtöku. Hafi það verið notað til ýmissa styrkveitinga á vegum félagsins í tilefni jóla. Óupplýst er, hver eða hverjir fengu þetta fé. Ákærði Björgólfur kvaðst hafa litið svo á, að færslan á kr. 120.000 dygði, og þótti óþarfi að færa fjárhæðina á ný inn og út úr bókhaldinu, þar sem hann hafði þegar skrifað upp á heimild fyrir kr. 120.000, sem skyldu færast sem gjafir og styrkir.

Enda þótt engin færsla sé finnanleg í bókhaldi félagsins vegna tékkans að fjárhæð kr. 60.000, þykir óvarlegt gegn neitun ákærðu að slá því föstu, að ákærðu Björgólfur og Páll Bragi hafi, annar eða báðir, dregið sér þetta fé.

Samkvæmt 8. lið þessa kafla ákærunnar er ákærðu Björgólfi, Páli Braga og Ragnari gefið að sök að hafa sýnt af sér stórfellda óreglusemi í bókhaldi með því að vanrækja skil á fylgiskjölum, styðja færslur við ófullnægjandi eða villandi fylgiskjöl, færa til gjalda ýmis persónuleg útgjöld ákærðu sjálfra og annarra starfsmanna Hafskips hf. og sjá ekki til þess, að lokafærslur í bókhaldi Hafskips hf. væru í samræmi við raunverulegar greiðslur af þessum reikningum.

Ákærðu mótmæla því að hafa brotið af sér með þessum hætti.

Ákærðu, Björgólfur, Páll Bragi og Ragnar héldu ekki sérstakt bókhald yfir þá reikninga, sem þeir höfðu í vörslum sínum. Uppgjör reikninganna var ekki í þeirra höndum, heldur varsla fylgiskjala. Verður ekki á það fallist, að ákærðu hafi vanrækt skil fylgiskjala, en þau voru á skrifstofum ákærðu í húsakynnum félagsins og ákærða Helga þar tiltæk. Verður ekki séð, að ákærðu hafi borið að eiga frumkvæði að því að flytja fylgiskjölin sérstaklega í hendur ákærða Helga á skrifstofu hans, enda eðlilegasti vörslustaður fylgiskjalanna á skrifstofu félagsins, þar sem önnur fylgiskjöl þess voru varðveitt.

Ljóst þykir, að ákærðu hafi ekki gætt þess að hafa reiður á þeim fylgiskjölum, sem fylgja áttu reikningunum, sem voru í þeirra vörslum. Hins vegar ber til þess að líta, að til þess að talið sé, að brot sé framið gegn lagaákvæði því, sem framangreind háttsemi ákærðu er talin varða við, þarf að vera um stórfellda óreiðu að ræða, og er ekki komin fram sönnun þess, að svo hafi verið.

Í máli þessu hafa ekki verið tilgreind þau skjöl, sem talin eru ófullnægjandi og villandi, svo sem nauðsyn hefði borið til. Áður hefur verið fjallað um persónuleg útgjöld ákærðu og annarra. Þá liggur fyrir í málinu, sbr. umfjöllun í III. kafla, að ákærði Helgi átti að annast lokafærslur í bókhaldi

Hafskips hf. og sjá um, að þær væru í samræmi við raunverulegar greiðslur af reikningunum.

Samkvæmt framansögðu ber að sýkna ákærðu Björgólf, Ragnar og Pál Braga af því, sem þeim er gefið að sök í liðum 1-8 hér að framan.

Þar sem ákærðu Björgólfur, Ragnar og Páll Bragi eru sýknaðir af því, sem þeim er gefið að sök í 1.-7. lið hér að framan, ber þegar af þeirri ástæðu að sýkna ákærða Helga af hylmingu yfir þeirri háttsemi, sem þar greinir og lýst er í 9. lið.

V. kafli.

Ákærði Páll Bragi hélt því fram, að ákærulýsingin í þessum kafla væri röng, og hefði hann hvorki útbúið þau skjöl, sem um ræðir í þessum kafla, né sagt til um efni þeirra og ekki vitað á umræddum tíma, að þau gætu verið efnislega röng. Ákærði kvaðst ekki hafa haft blekkingar í huga. Fyrirtækið hefði skuldað viðkomandi aðilum greindar fjárhæðir í öllum tilvikunum, og ekki hefði verið eðlismunur á færslumáta þessara fjárhæða í rekstraruppgjöri Hafskips hf. Kvaðst ákærði hafa fengið alla reikningana fullbúna í hendur. Þá hefur hann staðfest að hafa gefið út þá tékka, sem notaðir voru til að greiða reikningana með.

Ákærði staðfesti, að vitnið Jón Sævar hefði átt inni hjá fyrirtækinu þær fjárhæðir, sem voru á reikningunum fjórum í a-lið, en þeir hljóða upp á viðhald og viðgerðir á gáumum, að fjárhæð samtals kr. 28.320, og viðhald á Faxaskála 2, að fjárhæð kr. 15.000. Sjálfur kvaðst ákærði hafa átt inni þá fjárhæð, sem var á reikningnum í b-lið, en hann hljóðaði upp á viðgerð á sex gámum samkvæmt tilboði, að fjárhæð kr. 60.000. Vitnið Þórunn átti inni þá fjárhæð, sem var á reikningnum í c-lið, sem var fyrir 240 rúmmetra af grús.

Vitnið Jón Sævar kannaðist við að hafa látið ákærða hafa reikningseyðublöðin, sem reikningarnir í a- og b-lið eru gerðir á, en mundi ekki eftir að hafa útbúið þá. Kvaðst vitnið hafa látið ákærða hafa eyðublaðið, sem reikningurinn í b-lið er á, gegn því að fá að setja inn reikningana í a-lið. Var ætlunin með þessu að komast hjá að gefa launin upp til skatts.

Ákærði staðfesti, að vitnið Jón Sævar hefði afhent sér reikningana fjóra, og hefði ákærði notað þá til gjaldfærslu í bókhaldi félagsins. Þá notaði ákærði reikninginn í b-lið í bókhaldinu og greiddi vitninu Þórunni fyrir kandídatsritgerðina gegn afhendingu reikningsins í c-lið.

Ljóst er, að reikningarnir sex eru allir fylgiskjöl með greiðslum, sem voru fyrir annað en það, sem á þá var skráð. Stóð ákærði að því, að skjöl þessi, sem voru röng, voru notuð í bókhaldi Hafskips hf. Skiptir þá eigi máli, hvort þau voru notuð þar sem aðalgögn eða undirgögn.

Með hliðsjón af framansögðu er sannað, að ákærði Páll Bragi hefur gerst

sekur um það, sem honum er gefið að sök í þessum kafla ákærunnar og þar er rétt fært til refsiákvæðis.

VI. kafli.

Samkvæmt þessum kafla ákærunnar er ákærða Björgólfi gefinn að sök fjárdráttur, en til vara umboðssvik, að því er tvo síðustu liðina varðar, en þessum sökum neitar ákærði með öllu.

Ákærði heldur því fram, að greiðslurnar sjö hafi ekki verið félaginu óviðkomandi og að um gæti verið að ræða, að 60% heimildin ætti við, en hún hefði einnig átt við greiðslur af þessum reikningi.

Verður nú tekin afstaða til þessara liða hvers um sig.

1. Hér er ákærða Björgólfi gefið að sök að hafa dregið sér andvirði þeirra 7 tékka, sem gerð er grein fyrir í þessum lið og ákærði fékk alla afhenta eða lét greiða vegna þess, sem lýst er, að því er hvern þeirra varðar. Ákærði hefur gefið skýringar á hverri greiðslu fyrir sig.

a-b) Ákærði kvað þessar greiðslur viðskiptatengdar, og hefði hann jafnvel ætlað sér að ráða viðtakandann til vinnu. Ákærði kvað þessar greiðslur geta átt undir 60% heimildina.

Vitnið Jón Samsonarson Alexandersson kvaðst hjá rannsóknarlögreglu hafa tjáð ákærða Björgólfi í byrjun árs 1983, að það ætlaði í viðskiptaerindum til Kaupmannahafnar. Það hefði ekki átt fyrir ferðinni. Sagði vitnið ákærða Björgólfi frá þessu og innti hann eftir, hvort það gæti fengið far með einhverju skipa Hafskips hf., en vitnið þekkti ákærða Björgólf vegna fyrri viðskipta við hann. Tjáði ákærði vitninu, að það gæti farið á tiltekna ferðaskrifstofu og sótt þangað farseðil, sem ákærði pantaði og greiddi. Kvaðst vitnið aldrei hafa greitt ferðaskrifstofunni þennan farseðil. Að öllum líkindum hefði það einnig fengið fyrir farareyri tékkann í b-lið, sem það framseldi og seldi í Landsbankanum. Kvaðst vitnið ekki hafa farið þessa ferð á vegum Hafskips hf., enda hefði það ekkert átt inni hjá félaginu. Hér hefði verið um persónulegan greiða ákærða Björgólfs við vitnið að ræða.

Vitnið staðfesti skýrslu þessa fyrir dómi, en kvaðst hafa verið hálfruglað og hrætt við skýrslugjöfina hjá rannsóknarlögreglu. Það vildi hins vegar bæta því við, að þessi persónulegi greiði hefði sjálfsagt verið frá Hafskipi hf., en það hefði borið á annan veg hjá rannsóknarlögreglu, þar sem það vildi ekki tengjast þessu máli á þessum tíma. Það hefði staðið til, að vitnið færi að vinna fyrir Hafskip hf. í Danmörku 1983.

c) Ákærði taldi sig hafa verið að kaupa bretti með þessari greiðslu, og hefðu fylgiskjöl vegna þeirra kaupa verið á skrifstofu sinni, en um það er áritað á kvittunina. Sagði ákærði, að það hefði komið fyrir, að hann framseldi handhafatékka, sem hann afhenti öðrum, og hefði svo verið gert hér.

Sá tékki, sem um ræðir í þessum lið, var greiddur út í Útvegsbankanum. Fyrst bar ákærði hjá rannsóknarlögreglu, að tékki þessi hefði farið til Evrópuviðskipta hf., en það reyndist ekki vera rétt. Kvittun ákærða fyrir þessari greiðslu fylgdu engin undirgögn, aðeins stóð á kvittuninni, að greitt væri vegna kaupa á brettum. Ákærði taldi eignfærsluna á þessu í bókhaldinu stafa af því, að hann hefði hringt í bókhaldið og fengið viðkomandi færslunúmer, en það hefðu verið mistök að færa þetta sem eignfærslu á brettum, og hefði sér verið gefið upp rangt bókhaldsnúmer. Hann taldi, að fylgiskjalið með kvittuninni ætti að vera á skrifstofu sinni. Það fannst ekki.

Síðar bar ákærði hjá rannsóknarlögreglu, að umræddur tékki væri greiðsla til vitnisins Kristins Sófusar, sem bað um þóknun eða greiðslu á þessum tíma vegna kostnaðar við undirbúning á sölu á fiski í gámum til Danmerkur, og bauðst ákærði til að styrkja verkefnið, ef ekki gengi eins vel og til stóð. Kvaðst ákærði hafa viljað ná út brettum fyrir Hafskip hf. fyrir þá upphæð, sem vitnið Kristinn Sófus bað um, en það hefði einnig verið að kanna tilboð í bretti fyrir félagið á þessum tíma. Ákærði fékk ekki loforð fyrir brettum frá vitninu. Af framangreindum ástæðum kvaðst ákærði hafa látið færa þetta á brettakaup, en hann hefði viljað hafa fylgiskjölin hjá sér. Kvaðst ákærði hafa staðið í þrasi við vitnið um þetta mál, en brettin hefðu aldrei komið og ákærði ætlað að breyta fylgiskjalinu í umboðslaun. Af því hefði þó ekki orðið. Skýring ákærða á framsali sínu á tékkanum var sú, að vitnið hefði verið í Danmörku og beðið um að láta greiða eitthvað fyrir sig hér heima, en ekki mundi ákærði, hvað eða hver átti hlut að því máli.

Vitnið Kristinn Sófus bar, að það hefði leitað tilboða í vörubretti fyrir Hafskip hf. ásamt reyndar fleira, en af brettakaupum hefði ekki orðið, og ekki mundi vitnið eftir þessari greiðslu. Vitnið taldi, að greiðslan væri ekki tengd verkefnum varðandi útflutning á ferskum gámafiski, sem það fékk þóknun fyrir hjá Hafskipi hf.

d-g) Ákærði sagði, að hann hefði fengið alla tékkana í þessum liðum afhenta, og væru þeir dæmigert uppgjör á smáreikningum, sem hann hefði lagt út fyrir og heft við nótuafritið. Í vörslum sínum hefðu verið tugir slíkra reikninga, sem gátu verið veitingahúsanótur, símareikningar o.fl. Taldi ákærði, að á starfstíma sínum hefðu uppgjör með þessum hætti verið nokkur hundruð. Lagt hefur verið fram í málinu sýnishorn af slíkum reikningum.

Áður hefur verið gerð grein fyrir því, að ákærðu Björgólfur og Ragnar höfðu mjög víðtækar heimildir til ráðstöfunar á fé fyrirtækisins. Hefur því verið slegið föstu, að þeir hafi haft heimild til ráðstöfunar á því fé, sem var greitt út af hinum sérstöku tékkareikningum, sem öðru nafni nefndust jaðarreikningar.

Að því er varðar þær greiðslur, sem hér um ræðir, voru þær greiddar út af aðalbankareikningi fyrirtækisins, sem ákærði hafði stöðu sinni samkvæmt fulla heimild til, a.m.k. svo lengi sem um var að ræða greiðslur vegna fyrirtækisins. Í ákærunni er því haldið fram, að allar greiðslurnar sjö hafi verið í eigin þágu ákærða eða annarra og væru félaginu óviðkomandi.

Gegn neitun ákærða og vegna skýringa hans þykir vegna víðtækrar heimildar hans sem framkvæmdastjóra ekki komin fram sönnun fyrir því, að hann hafi með þessu fjárráðstöfunum gerst sekur um fjárdrátt, og verður hann því sýknaður. Þá þykir með sömu rökum og vegna dómsframburðar vitnisins Jóns Samsonarsonar einnig bera að sýkna ákærða af liðum a-b.

Að því er varðar c-lið, er sannað, að engin brettakaup lágu að baki greiðslunni. Þykja skýringar ákærða, sem hefur orðið margsaga, ekki marktækar um þessa greiðslu. Hann hefur sjálfur framselt tékkann, en ekki getað upplýst, í hvað peningarnir fóru, og greiðslunni fylgdi aðeins fylgiskjal, útbúið af ákærða. Þá kannaðist vitnið Kristinn Sófus ekki við greiðsluna. Þykir meðferð ákærða á þessari greiðslu á þann veg, að sannað er, að hann hefur dregið sér þessa greiðslu, og er það brot á 247. gr. almennra hegningarlaga.

2. Ákærði Björgólfur keypti bifreiðina R-4679 af Jöfri hf. samkvæmt kaupnótu, dagsettri 1. desember 1983. Frá kaupverðinu var dregið andvirði eldri bifreiðar ákærða, sem Jöfur hf. tók upp í kaupverð hinnar nýju bifreiðar, kr. 200.000. Eftirstöðvar kaupverðsins, kr. 302.386, voru skuldfærðar á Hafskip hf.

Á árinu 1984 var skuldin vegna bifreiðarinnar færð af viðskiptareikningi Hafskips hf. hjá Jöfri hf. yfir á ákærða Björgólf persónulega, en kom hins vegar ekki fram á skattframtali ákærða árið 1985.

Á árinu 1985 voru eftirstöðvarnar ógreiddar, en 19. september þ.á. gaf Hafskip hf. út kredítnótu til Jöfurs hf., að fjárhæð kr. 587.959. Á nótunni kom fram, að um væri að ræða gengismun, taxtamun og bakfærða dráttarvexti vegna áranna 1983 til 1985.

Vitnið Eyjólfur Brynjólfsson, framkvæmdastjóri Jöfurs hf., skýrði nótuna þannig, að það hefði krafið Hafskip hf. um samtals kr. 964.285 vegna gengismunar, vaxta, dráttarvaxta og framangreindrar skuldar ákærða Björgólfs. Ákærði hefði þá rætt um að skuldajafna milli fyrirtækjanna, þannig að Hafskip hf. gæfi út kredítnótu til Jöfurs hf. og eftirstöðvarnar af andvirði bifreiðarinnar yrðu greiddar með þeim hætti. Vitnið fékk síðan umrædda kredítnótu frá Hafskipi hf. og leit svo á, að málið væri uppgert, þó að fjárhæðin væri mun lægri en hann hafði farið fram á í upphafi.

Vitnið mundi ekki til þess, að nokkuð hefði verið gert til þess að senda

Hafskipi hf. eða ákærða Björgólfi gögn til staðfestingar því, að hann væri búinn að greiða bifreiðina, og taldi, að ákærði hefði ekki enn fengið kvittaðan reikning. Þá hefði kredítnótan aldrei verið viðurkennd af skiptaráðendum.

Ákærði kannaðist ekki við þennan uppgjörsmáta og bar, að sér hefði verið fullkunnugt um, að krafa Jöfurs hf. var vegna gengis- og taxtamunar svo og dráttarvaxta, en hann hefði ekki gefið fyrirmæli um uppgjör á skuldinni vegna bifreiðarinnar, enda taldi hann sig enn skulda þá fjárhæð og vísaði í því efni á skattframtöl.

Skuldin kom ekki fram nema á skattframtali ákærða 1986, þ.e. vegna ársins 1985, en á framtali 1984 vegna ársins 1983 hafði skuldin verið færð, en síðan strikuð út og fjárhæð hennar ekki reiknuð með í niðurstöðutölu í skuldadálki.

Ekki kom fram, að aðrir en ákærði Björgólfur hefðu af hálfu Hafskips hf. annast þetta uppgjör eða vitað um það í einstökum atriðum.

Vitnið Þórarinn Þorkell Jónsson, löggiltur endurskoðandi, gekk frá skattframtölum ákærða, og taldi það handvömm af sinni hálfu, að skuldin við Jöfur hf. hefði fallið út af skattframtali ákærða árið 1985 fyrir árið 1984, en hennar hefði verið getið eftir það.

Ákærða og vitnið Eyjólf greinir á um uppgjörið á bifreiðinni. Ákærði telur sig enn skulda eftirstöðvar kaupverðsins, en vitnið telur hana uppgerða. Jöfur hefur ekki fengið peninga fyrir kredítnótuna. Fullyrt er, að skuldin sé enn til staðar á skattframtölum ákærða, þótt hún hafi einu sinni fallið út fyrir handvömm að sögn vitnisins Þórarins Þorkels. Ákærði virðist ekki hafa fengið gögn í hendur um það, að skuldin væri uppgerð. Þegar allt framangreint er virt, þykir ekki nægjanlega upplýst um þetta uppgjör, svo að sakfella beri ákærða fyrir fjárdrátt gegn neitun hans. Verður ákærði því sýknaður af þessari háttsemi.

3. Ákærða er hér gefið að sök að hafa dregið sér kr. 500.000 til greiðslu eigin loforðs um lán til Bláskóga hf. með því að hafa á árinu 1983 látið skuldfæra fjárhæðina á sérstakan biðreikning hjá félaginu til lækkunar á skuld Bláskóga hf. við fyrirtækið og síðar, í nóvember 1985, látið gjaldfæra fjárhæðina í bókhald Hafskips hf. sem afslátt á flutningatekjum fjögurra skipa félagsins, kr. 125.000 á hvert skip.

Fyrirtækið Bláskógar hf. var í viðskiptum við Hafskip hf. og átti oft í greiðsluerfiðleikum. Var ákærði Björgólfur einn hluthafa. Á árinu 1983 ákvað ákærði að láta færa umrædda fjárhæð sem viðskiptaskuld sína hjá Hafskipi hf. til lækkunar á skuld Bláskóga hf. við fyrirtækið. Kvaðst ákærði hafa viljað grynnka á skuldum Bláskóga hf. hjá Hafskipi hf. vegna vandræða fyrirtækisins. Ákærða var ekki kunnugt um annað en þetta stæði enn í viðskiptareikningi félagsins, eins og ákveðið hefði verið. Kvaðst

ákærði hafa lagt fyrir ákærða Pál Braga að færa á sig umrædda fjárhæð.

Ákærði Sigurþór Charles bar, að árið 1985 hefði ákærði Helgi óskað eftir því við sig, að afsláttur, kr. 500.000, sem bókaður hafði verið inn á viðskiptareikning og tengdist fleiri færslum vegna Bláskóga hf., yrði færður út. Kvað ákærði Sigurþór Charles færsluaðferðina hafa verið þá, sem ákærði Helgi óskaði eftir. Tjáði ákærði Helgi ákærða Sigurþóri Charles, að hér væri um að ræða hlutafjárloforð ákærða Björgólfs í Bláskógum hf. Ekki var ákærða Sigurþóri Charles kunnugt, hvort ákærði Helgi ræddi við ákærða Björgólf um þennan færslumáta.

Ákærði Helgi kvað þessa fjárhæð á biðreikningi tengjast ákærða Björgólfi, en kvaðst ekki hafa vitað, hvað þarna var á ferð. Ákærði kvað það alrangt, að þessi gjaldfærsla hefði verið í samráði við sig.

Ákærði Páll Bragi bar, að ákærði Björgólfur hefði falið sér að biðreikningsfæra fyrir sig umrædda fjárhæð, og myndi ákærði Björgólfur láta gera það upp á móti launum sínum í lok árs.

Ákærði neitar sök og telur sig enn skulda umrædda fjárhæð á viðskiptamannareikningi sínum hjá félaginu. Ákærði Helgi kannast ekki við að hafa gefið ákærða Sigurþóri Charles fyrirmæli um umrædda færslu, sem ákærði Sigurþór Charles kveðst hafa fært að fyrirmælum hans. Um þessi atriði öll stendur staðhæfing gegn staðhæfingu, og þykir ósannað, að umrædd afsláttarfærsla hafi verið gerð að fyrirlagi ákærða Björgólfs, þótt ólíklegt sé, að hún hafi verið færð án vitneskju hans. Hlýtur vafi í þessu efni þó að vera ákærða í hag, og ber því að sýkna hann af því, sem honum er gefið að sök í þessum lið.

4. Ákærði lét fjármálastjóra Hafskips hf., ákærða Árna, afhenda sér 14. nóvember 1985 þá níu víxla, að fjárhæð samtals kr. 1.442.214, sem taldir eru upp í þessum lið, og fénýtti sér þá síðan.

Eftir að ákærða var bent á, að þetta væri vafasöm ákvörðun, afhenti hann þrjá aðra víxla 4. desember 1985, samtals sömu fjárhæðar, til félagsins.

Ákærði taldi sig hafa átt inni stórfé á þessum tíma, og væri hér um að ræða algenga aðferð, sem notuð hefði verið við hlaupareikninga ákærðu, þ.e., að víxlar væru settir í innheimtu inn á hlaupareikningana vegna ágóðaþóknunarinnar.

Þrátt fyrir víðtæka heimild ákærðu til fjármálalegra ráðstafana lét ákærði í þessu tilviki afhenda sér óvenjulega mikil verðmæti, þegar fyrirtækið stóð á barmi gjaldþrots. Hér var hvorki um að ræða greiðslur af hinum sérstöku tékkareikningum né venjulega aðferð við greiðslur vegna ágóðaþóknunar. Telur dómurinn, að þessi ráðstöfun ákærða geti ekki fallið undir framangreint og hér hafi hann því gerst sekur um brot á 247. gr. almennra hegningarlaga.

5. Ákærði Páll Bragi kvaðst að fyrirmælum ákærða Björgólfs hafa látið 30. nóvember 1984 gefa út þær þrjár kredítnótur, að fjárhæð samtals kr. 1.613.596, sem um er fjallað í þessum lið, í því skyni að gefa eftir viðskiptaskuld Bláskóga hf. við Hafskip hf.

Leitt er í ljós, að Bláskógar hf. stóðu illa fjárhagslega á þessum tíma. Bar ákærði Björgólfur, að félagið hefði rambað á barmi gjaldþrots. Hann átti, eins og áður greinir, hlut í fyrirtækinu, en hafði ekki með stjórn þess að gera (sic).

Ákærði var yfirmaður markaðsmála hjá Hafskipi hf., og kom allt uppgjör fyrirtækja í erfiðri stöðu yfirleitt til samþykkis hans.

Ákærði taldi eðlilegt að afskrifa vexti og pakkhússleigu, eins og iðulega hefði verið gert varðandi vandræðafyrirtæki. Þá sé mismunurinn, kr. 969.134, færður út og álitinn glataður. Kvaðst ákærði ekki hafa gefið önnur fyrimæli en að koma þessari skuld út úr heiminum (sic) og ganga frá henni á þolanlegan hátt. Hann hefði ekki gefið fyrirmæli um einstakar tölur. Væri ekkert óeðlilegt við að reyna að ná inn helmingi af skuld, þegar fyrirtæki, lítil eða stór, væru að fara á hausinn. Hafskip hefði yfirleitt staðið frammi fyrir því að semja um einhver kjör, sem Bláskógar hf. gætu staðið við. Ef hætt hefði verið viðskiptum við Bláskóga hf., hefði Hafskip hf. trúlega tapað allri inneign sinn þar.

Ákærði Ragnar skýrði frá því, að nótur þær, sem mynda þá fjárhæð, sem þessi liður fjallar um, hefðu verið gerðar með mismunandi orðalagi til að afskrifa gamla kröfu á Bláskóga hf.

Í skýrslu vitnisins Hallgríms Þorsteinssonar, löggilts endurskoðanda, sem það vann fyrir skiptarétt Reykjavíkur og undirrituð er af því 11. mars 1986, kemur fram, að það hafi kannað afslátt, sem Hafskip hf. veitti Bláskógum hf. frá 1983 til 1985. Þá kemur þar fram, að heildarvelta viðskipta félaganna árið 1983 var kr. 1.564.164, árið 1984 kr. 2.002.725 og árið 1985 kr. 2.448.285. Á árunum 1983 og 1985 veitti Hafskip hf. Bláskógum hf. engan afslátt skv. viðskiptareikningi, en árið 1984 var veittur afsláttur, að fjárhæð kr. 969.134, pakkhússleiga eftirgefin, að fjárhæð kr. 440.085, og vextir bakfærðir, að fjárhæð kr. 204.377.

Vitnið Hallgrímur kom fyrir dóm og staðfesti skýrsluna. Vitnið kvaðst hafa kannað, hvernig Hafskip hf. stóð að veitingu afsláttar til 20 - 30 fyrirtækja, sem voru í viðskiptum við það. Hefði afslátturinn numið á að giska 5 - 12%. Vitnið sagði, að mjög erfitt hefði verið að meta afsláttarkjör og leiðréttingar á fraktreikningum, þar sem starfsmenn Hafskips hf., er sáu um fraktsamninga, hefðu haft nokkuð frjálsar hendur í samningum.

Ákærði Sigurþór Charles staðfesti, að félagið hefði oft leiðrétt misfærslur einstakra flutningsgjaldareikninga, en kvaðst ekki vita, hvort svo hefði verið í þessu tilviki. Hann var ekki viss um, hvers vegna eftirgefin pakk-

hússleiga, að fjárhæð kr. 440.085, og bakfærðir vextir vegna ýmissa reikninga, að fjárhæð kr. 204.377, varðandi Bláskóga hf. voru færð með umræddum hætti, en taldi, að um væri að ræða bakfærslu áðurreiknaðrar pakkhússleigu og vaxta. Hann staðfesti að fleiri fyrirtækjum en Bláskógum hf. hefði verið veittur afsláttur eða leiðrétt hefðu verið viðskipti við Hafskip hf.

Vitnið Guðmundur Gunnlaugsson, sem vann við markaðsstörf hjá Hafskipi hf., sagði, að Bláskógar hf. hefðu flutt talsvert mikið með félaginu og á háum töxtum. Mikil samkeppni hefði verið á þessum árum á milli skipafélaganna, og húsgagnainnflytjendum hefðu verið boðnir lægri flutningstaxtar, en Bláskógar hf. hefðu setið eftir. Kvaðst vitnið ekki hafa orðið vart við óeðlilega afgreiðslu af hálfu Hafskips hf. í samskiptum þess við Bláskóga hf. Sú afgreiðsla, sem Bláskógar hf. fengu hjá Hafskipi hf., hefði verið áþekk og hjá öðrum fyrirtækjum, sem lentu í vandræðum og skulduðu félaginu.

Vitnið Gunnar Ólafur Kvaran, sem starfaði einnig við markaðsstörf hjá Hafskipi hf., sagði það hafa komið fyrir, að vara hefði verið ranglega flokkuð, svo að reikningar hefðu ekki verið skrifaðir út í samræmi við samkomulag við viðkomandi innflytjanda. Því vildi vitnið frekar fella þetta undir leiðréttingu reikninga en afslátt. Um fyrirtæki í greiðsluerfiðleikum taldi vitnið, að sölumenn félagsins hefðu haft fulla heimild til þess að lækka kostnaðarliði, svo sem pakkhússleigu, en vextir hefðu verið lækkaðir í samráði við yfirmenn.

Það var í verkahring ákærða að ganga frá uppgjöri vegna fyrirtækja í erfiðri stöðu. Hér stóð þannig á, en auk þess kom hér til, að ákærði átti hlut í fyrirtækinu. Sýnt hefur verið fram á, að afsláttur var veittur öðrum fyrirtækjum. Óeðlilegt var, að ákærði kæmi að þessari ákvörðun, sem þó var í hans verkahring að taka.

Hér var um mjög háar fjárhæðir að ræða miðað við umfang viðskipta Bláskóga hf. við Hafskip hf. árið 1984, en ekki er upplýst um umfang viðskiptanna árin áður, þegar frá er skilið árið 1983. Þá liggur ekki fyrir nægur samanburður um afslátt til annarra fyrirtækja í viðskiptum við Hafskip hf. Þykir því varhugavert, þegar allt er virt, gegn eindreginni neitun ákærða, sem fær að nokkru stoð í framburði vitnanna og ákærða Sigurþórs Charlesar, þrátt fyrir þessa háu fjárhæð að telja alveg nægjanlega mikið fram komið, til þess að mögulegt sé að slá því föstu, að ákærði hafi með þessum fjárráðstöfunum brotið af sér gegn 247. gr. eða 249. gr. almennra hegningarlaga. Verður hann því með hliðsjón af öllu framansögðu sýknaður af því, sem honum er hér gefið að sök.

6. Hér er ákærða gefið að sök að hafa 13. nóvember 1985 misnotað aðstöðu sína með því að gefa út kredítnótu þá, að fjárhæð kr. 446.825,

sem um ræðir í þessu lið. Á hann að hafa notað hana til að gefa eftir og nýta í persónulegum viðskiptum höfuðstól skuldar vitnisins Kristins Sófusar við sig ásamt dráttarvöxtum.

Ákærði neitaði algjörlega sök varðandi þennan ákærulið og bar, að ekkert óvenjulegt hefði verið að gefa eftir helming af frakt eða öllum gjöldum. Vísaði hann í því efni til skýrslu vitnisins Hallgríms Þorsteinssonar um frjálsræði um samninga og afslátt. Vitnið Kristinn Sófus Kristinsson hefði skuldað félaginu yfir kr. 500.000, sem hann þurfti að standa félaginu skil á. Hefði vitnið gengið fast eftir því að fá alla fjárhæðina gefna eftir, þar sem það taldi sig eiga inni hjá félaginu fyrir ólaunaða þjónustu við það á liðnum árum. Þetta var sú upphæð, sem ákærða fannst verjanleg, og sjálfsagt hefði hann haft samráð við markaðsdeildina um þetta. Kvaðst ákærði ekkert hafa skuldað vitninu Kristni Sófusi, og hefði hann engan persónulegan ávinning haft af þessu. Frekar hefði verið, að vitnið ætti óuppgert við sig. Hér hefði verið um mjög eðlilega ráðstöfun að ræða, venjulegt uppgjör við viðskiptamann, fjölda slíkra afgreiðslna mætti finna í bókhaldi Hafskips hf.

Vitnið Kristinn Sófus staðfesti, að það hefði fengið umrædda eftirgjöf í formi bakfærslu á viðskiptamannareikningi sínum hjá Hafskipi hf., eftir að hafa farið fram á slíkt vegna vinnu, sem það innti af hendi fyrir Hafskip hf., á meðan það bjó í Danmörku, en vitnið fluttist til landsins árið 1984.

Gegn neitun ákærða þykir ekki hafa verið sýnt fram á, að ákærði hafi notað umræddda bakfærslu í persónulegum viðskiptum við vitnið, enda þótt í ljós sé leitt, að þeir hafi átt í slíkum viðskiptum. Þá liggja engin gögn frammi í málinu, sem sýna fram á, hvað tengir þennan afslátt persónulegum viðskiptum ákærða og vitnisins.

VII. kafli.

Fram er komið í málinu, að Reykvískri endurtryggingu hf. voru greiddar þær fjárhæðir, sem frá greinir í þessum kafla ákærunnar, á því tímabili, er þar greinir.

Ákærðu eru allir sammála um það, að ákærðu Björgólfur og Ragnar hafi ekki haft afskipti af ákvörðun um greiðslur þessar, en þeir tveir áttu sameiginlega 37% af hlutafé Reykvískrar endurtryggingar. Kvaðst ákærði Árni einn hafa samið um og ákveðið greiðslur þessar vegna skulda Hafskips hf. við Reykvíska endurtryggingu hf. á þeim tíma, er greiðslur hófust.

Vitnin Gísli Örn Lárusson og Eggert Þorvarðarson hafa upplýst, að fyrirtækið hafi gengið eftir greiðslum, er nýtt tryggingatímabil var í nánd. Einnig er fram komið, að Tryggingaeftirlitið gerði athugasemdir við Reykvíska endurtryggingu hf. vegna skulda Hafskips hf. við félagið í árslok 1984, en þá skuldaði Hafskip hf. kr. 13.500.878,18, sem á þeim tíma sam-

svaraði nánast tvöföldu bókfærðu eigin fé Reykvískrar endurtryggingar hf. og meira en þriðjungi samanlagðra iðgjalda ársins. Komu skuldir Hafskips hf. fram í ársreikningi félagsins 1985, sem barst Tryggingaeftirlitinu í lok júní 1985.

Í bréfi Tryggingaeftirlitsins, dags. 30. mars sl., segir m.a. vegna máls þessa, að þegar í hlut eigi viðskiptaaðilar, sem með einum eða öðrum hætti tengist vátryggingafélaginu, séu t.d. hluthafar eða starfsmenn, sé sérstök ástæða til árvekni af hálfu Tryggingaeftirlitsins um það, að útistandandi kröfur á einstaka aðila nemi ekki of háum fjárhæðum.

Það sé almenn regla hjá eftirlitinu að leyfa ekki útistandandi kröfur á einstaka aðila að þeirri upphæð, sem hér var um að ræða, óháð stöðu þeirra að öðru leyti, en að sjálfsögðu geti fjárhagsstaða viðskiptaaðila skipt máli við mat á þeim ráðstöfunum, sem gripið yrði til gagnvart vátryggingafélagi í einstökum tilvikum. Að baki liggi að sjálfsögðu þau grundvallarsjónarmið, sem löggjöf um vátryggingastarfsemi sé m.a. reist á, að staða vátryggingafélags verði að vera nægilega traust á hverjum tíma, til að félagið geti staðið við skuldbindingar sínar.

Þá segir í bréfinu, að Tryggingaeftirlitið hafi strax gert athugasemd við umrædda útistandandi kröfu Reykvískrar endurtryggingar hf., en hún hafi verið það há, að ástæða hafi verið talin til að fela endurskoðanda eftirlitsins að gera athugun á félaginu og á skuldastöðu þess sérstaklega. Endurskoðandi eftirlitsins hafi skilað skýrslu 11. nóvember 1985. Í henni komi m.a. fram, að 31. október 1985 hafi krafa Reykvískrar endurtryggingar hf. breyst í skuld, er nam um kr. 440 þúsund. Þar með hafi verið gerðar nauðsynlegar ráðstafanir, og því hafi ekki verið þörf frekari aðgerða af hálfu Tryggingaeftirlitsins.

Ef staða Reykvískrar endurtryggingar hf. gagnvart Hafskipi hf. hefði á hinn bóginn ekki verið lagfærð, hefði Tryggingaeftirlitið sett Reykvískri endurtryggingu hf. frest um takmarkaðan tíma til úrbóta. Ef því hefði ekki verið sinnt, hefði tryggingamálaráðherra að lokum verið tilkynnt um málið og eftirlitið gert tillögur til úrbóta í samræmi við 43. gr. laga nr. 50, 1978. Ef Tryggingaeftirlitið hefði talið gjaldþol Reykvískrar endurtryggingar hf. ófullnægjandi miðað við áhættu félagsins og á grundvelli þess hefði verið lagt til, að félagið fengi frest til að auka gjaldþol sitt, þannig að kröfur eftirlitsins um öryggi í rekstri yrðu uppfylltar.

Loks segir í áðurgreindu bréfi, að almenna reglan sé sú, að ekki sé gert ráð fyrir á endurtryggingamarkaði frekar en í annarri vátryggingastarfsemi, að skuldajafna megi fyrir fram gjaldföllnum iðgjaldagreiðslum og óuppgerðum væntanlegum tjónbótum. Megi segja, að það sé hin viðurkennda regla, enda sé ekki unnt að reka vátryggingastarfsemi á öðrum grundvelli.

Í endurtryggingasamningum séu ávallt ákvæði um fyrirframgreiðslu iðgjalda og hvenær þau skuli greidd. Þessi ákvæði séu algjörlega óháð uppgjöri á því tjóni, sem kann að verða.

Í áðurgreindri 43. gr. laga nr. 50, 1978, er ráðherra heimilað að afturkalla starfsleyfi vátryggingafélags, ef það, sem úrskeiðis fer í rekstri vátryggingafélags, er ekki lagfært innan þess frests, sem ráðherra veitir að fengnum tillögum Tryggingaeftirlits.

Ákærða Árna sem fjármálastjóra félagsins átti að vera ljós hin veika fjárhagsstaða Hafskips hf., þegar hann hóf að greiða til Reykvískrar endurtryggingar vangoldin iðgjöld í byrjun ágúst 1985. Hann hefur hins vegar haldið því fram, að greiðslurnar til Reykvískrar endurtryggingar hf. hafi aðeins verið óverulegur hluti af því, sem Hafskip greiddi á sama tímabili til annarra, og hefur þeirri staðhæfingu ekki verið hnekkt.

Ósannað er, að ákærðu Björgólfur og Ragnar hafi staðið að greiðslusamningnum við Reykvíska endurtryggingu hf. eða vitað, hvernig staðið var að greiðslunum. Þegar af þeirri ástæðu ber að sýkna þá af því, sem þeim er gefið að sök í þessum kafla ákærunnar.

Ekki þykir fært að hafna skýringum ákærða Árna á forsendum þeim, sem lágu að baki greiðslunum til Reykvískrar endurtryggingar hf., enda fá skýringar hans stoð í bréfi Tryggingaeftirlitsins. Þá þykir ekki heldur fært að hafna framburði hans um það, að honum hafi ekki komið í hug greiðsluþrot eða gjaldþrot fyrirtækisins á framangreindu tímabili þrátt fyrir erfiða greiðslustöðu.

Með hliðsjón af framansögðu þykir ekki komin fram sönnun fyrir saknæmri háttsemi ákærða Árna samkvæmt þessum kafla ákærunnar. Ber því einnig að sýkna hann af því, sem honum er hér gefið að sök.

VIII. kafli.

Ákærðu Halldór Ágúst, Lárus, Ólafur og Axel hafa allir staðfastlega neitað, að þeir hafi gerst sekir um það, sem þeim er gefið að sök í þessum kafla ákærunnar. Verður nú tekin afstaða til sakargiftanna.

Ákærðu er öllum fjórum gefið að sök að hafa í störfum sínum hjá Útvegsbanka Íslands gerst sekir um brot í opinberu starfi, þremur hinum fyrstnefndu með því að hafa óhlýðnast fyrirmælum bankaráðs bankans og ákærða Axel með því að óhlýðnast fyrirmælum bankastjórnarinnar, þ.e. hinna þriggja ákærðu. Öllum er þeim gefið að sök, að þeir hafi sýnt af sér stórfellda og ítrekaða vanrækslu og hirðuleysi, að því er tók til viðskipta bankans við Hafskip hf. M.a. er nefnd langvarandi vanræksla um öflun fullnægjandi trygginga fyrir lánum og annarri fjárhagslegri fyrirgreiðslu til félagsins og vanræksla í eftirliti með því, að verðmæti tryggingarinnar héldist, og enn fremur með því að vanrækja athugun þeirra gagna, sem tengdust

fyrirgreiðslu bankans við Hafskip hf., eins og nánar verður rakið í þrem næstu liðum. Þessi háttsemi ákærðu er talin hafa leitt af sér stórfellt tjón fyrir bankann, sem þegar hafi verið orðið 422 milljónir samkvæmt ársreikningi bankans 1985.

Starfstími hvers hinna ákærðu er rétt tilgreindur í ákærunni.

Fyrst verður tekin afstaða til þess, hvort ákærðu hafi verið opinberir starfsmenn í störfum sínum.

Samkvæmt 1. gr. laga nr. 12, 1961, um Útvegsbanka Íslands var bankinn sjálfstæð stofnun, sem var í eigu ríkisins, og samkvæmt 2. gr. sömu laga bar ríkissjóður ábyrgð á öllum skuldbindingum bankans. Með vísan til þessa og eðli málsins samkvæmt töldust ákærðu því hafa verið opinberir starfsmenn í skilningi hegningarlaganna.

1. Útvegsbankanum bárust margvísleg gögn frá Hafskipi hf. í tengslum við beiðnir um fyrirgreiðslu, m.a. ársreikningar fyrirtækisins, milliuppgjör, rekstrar- og greiðsluáætlanir, gögn um tryggingar o.fl., svo sem rakið hefur verið í I. - III. kafla hér að framan. Er bankastjórunum gefið að sök að hafa vanrækt athugun þessara gagna með því að gera ekki sjálfstæðar athuganir á raunverulegri afkomu félagsins og forsendum þeirra áætlana, sem fyrirtækið lagði fyrir bankann, m.a. um Atlantshafssiglingar félagsins, og gæta ekki að áhrifum mismunandi reikningsskilaaðferða, sérstaklega varðandi reiknaðar tekjur vegna verðlagsbreytinga.

Ákærðu Halldór Ágúst og Lárus eru báðir viðskiptafræðingar. Þá hafði ákærði Halldór Ágúst bæði unnið í bankaeftirlitinu og verið bankaútibússtjóri í Vestmannaeyjum svo og verið eftirlitsmaður útibúa, áður en hann varð bankastjóri. Loks hafði ákærði Ólafur unnið í áratugi við bankastörf.

Ákærði Ingi Randver taldi, að ákærðu Halldór Ágúst, Lárus og Ólafur hefðu vegna menntunar og reynslu verið betur til þess fallnir en hagdeild bankans að meta rekstur og stöðu Hafskips hf. af þeim gögnum, sem félagið sendi bankanum á árunum 1983-1985.

Af gögnum málsins er ljóst, að hagdeildin vann á árinu 1981 og á árinu 1985 að athugun á stöðu Hafskips hf. á grundvelli gagna frá fyrirtækinu. Síðara árið var sérstaklega gerð könnun á áreiðanleika rekstraráætlana félagsins. Verður ekki séð, að á þessum árum hafi hagdeildin haft frekari afskipti af athugun gagna varðandi rekstur Hafskips hf., enda hefur komið fram í málinu, að ákærðu höfðu þetta sjálfir með höndum.

Ákærðu vissu, að félagið var rekið með hagnaði á árunum 1982 og 1983. Um mitt sumar 1984 fengu þeir vitneskju um 6 milljóna króna tap, og í október s.á. var þeim ljóst, að skuldbindingar bankans vegna félagsins voru orðnar meiri en námu tryggingum bankans, þ.e. 17,3 milljónir. Þá þegar gripu þeir til ráðstafana og stöðvuðu alla afgreiðslu nýrra lána að því undanskildu, að tvö lán voru veitt snemma árs 1985 vegna hlutafjáraukningarinnar.

Þá er ljóst af því, sem rakið hefur verið í I. - III. kafla ákærunnar, að gögn þau, sem þar er fjallað um, voru ekki, svo að sannað sé, röng nema að óverulegu leyti.

Milliuppgjörið pr. 31.ágúst 1984 og ársreikningurinn fyrir árið 1984 voru árituð af endurskoðanda félagsins og önnur reikningsskil félagsins unnin af honum. Höfðu ákærðu enga ástæðu til þess að tortryggja þau gögn, sem þeim bárust frá félaginu, og ekki verður séð, að þeir hafi haft tilefni til að kanna sérstaklega reikningsskilaaðferðir, sem notaðar voru, eða athuga sjálfstætt raunverulega afkomu félagsins og þær áætlanir, sem þeim bárust.

Gegn neitun ákærðu Halldórs Ágústs, Lárusar, Ólafs og Axels verða ekki færðar sönnur á það, að þeir hafi vanrækt athugun þeirra gagna, sem þeim bárust í sambandi við beiðnir um fjárhagslega fyrirgreiðslu bankans. Er ósannað, að ákærðu hafi ekki athugað sjálfstætt raunverulega afkomu félagsins og forsendur þeirra áætlana, sem félagið lagði fyrir bankann, m.a. um Atlantshafssiglingar félagsins. Þá er ósannað, að ákærðu hafi ekki gætt að áhrifum mismunandi reikningsskilaaðferða, sérstaklega varðandi reiknaðar tekjur vegna verðlagsbreytinga.

Það er mat dómsins, að ákærðu hafi ekki af ásettu ráði látið farast fyrir að skoða gögnin, og þaðan af síður er sannað, að um hafi verið að ræða af hálfu ákærðu stórfellda eða ítrekaða vanrækslu eða hirðuleysi í starfi að þessu leyti.

2. Ákærðu Halldóri Ágústi, Lárusi og Ólafi er gefið að sök í 4. lið þessa kafla ákæru að hafa á starfstíma sínum sem bankastjórar vanrækt eftirlit með því, að tryggingar þær, sem Útvegsbankinn hafði fyrir skuldbindingum sínum vegna Hafskips hf., héldu verðgildi sínu eða hefðu yfirleitt það verðgildi, sem þær voru skráðar fyrir, og að gerðar væru fullnægjandi ráðstafanir til þess, að ávallt væru fullnægjandi tryggingar fyrir þessum skuldbindingum. Er ákærðu í framhaldi af þessu gefið að sök að hafa tekið góð og gild ýmis veðandlög, án þess að fyrir lægi fullnægjandi athugun á verðmæti tryggginganna, og að hafa byggt að stórum hluta á nafnverði tryggingaréttindanna án tillits til verðmætis þeirra. Er í því efni vísað til a-, b-, d- og e-liðar í VIII. 2. kafla ákæru.

Þá er þessum ákærðu gefið að sök að hafa til viðbótar því að leggja nafnverð tryggingaréttindanna eitt til grundvallar veitt Hafskipi hf. fjárhagslega fyrirgreiðslu, eftir að komið var fram yfirlit um skuldbindingar og tryggingar vegna Hafskips hf. hinn 10. október 1984, er sýndi, að skuldbindingarnar voru kr. 17.326.000 hærri en tryggingunum nam. Er ákærðu gefið að sök að hafa haldið áfram að veita félaginu fjárhagslega fyrirgreiðslu þrátt fyrir síversnandi stöðu trygginga samkvæmt þremur tilgreindum yfirlitum á árinu 1985. Er ákærðu gefið að sök að hafa með

þessum hætti vísvitandi látið farast fyrir að hlýða fyrirmælum bankaráðsins samkvæmt erindisbréfum fyrir bankastjórana.

Ljóst er, að allt frá stofnun Hafskips hf. 1958 og fram til gjaldþrots félagsins átti félagið oft í verulegum fjárhagserfiðleikum. Ekki er annað vitað en yfirleitt hafi í upphafi hverrar fyrirgreiðslu verið tekin næg veð fyrir þeim skuldbindingum, sem verið var að stofna til. Hitt er ljóst, að veðhæfi ýmissa veðandlaga rýrnaði, eftir að fyrirgreiðsla var veitt, og má þar til nefna verðmæti skipa félagsins. Hins vegar verður ekki séð, að ákærðu gætu neinu breytt þar um eða knúið félagið til þess að veita viðbótarveð vegna verðfalls skipanna, enda hafði bankinn, áður en yfir lauk, tekið veð í velflestum eignum fyrirtækisins.

Þá hefur því verið slegið föstu, að ekki hafi verið sýnt fram á í málinu, að ákærðu hafi vanrækt að athuga gögn, sem bárust bankanum vegna fyrirgreiðslu bankans við félagið.

Að því er tekur til hinna þriggja ákærðu bankastjóra, er til þess að líta, að þegar þeir komu til starfa í bankanum, stóðu þeir frammi fyrir erfiðri fjárhagsstöðu Hafskips hf. sem til var komin fyrst og fremst vegna þeirrar fyrirgreiðslu, sem bankinn hafði þegar veitt félaginu í tíð fyrri bankastjóra. Verður ekki séð, að sú fyrirgreiðsla, sem bankastjórarnir veittu, eftir að þeir komu til starfa, hafi verið umfram það, sem nauðsynlegt mátti teljast til þess að halda félaginu gangandi og að ekki kæmi til greiðslustöðvunar. Sú fyrirgreiðsla, sem hinir ákærðu bankastjórar stóðu að, var fyrst og fremst í formi skuldbreytingalána og veitingar ábyrgða til þess að tryggja áframhaldandi rekstur félagsins, en slíkt var forsenda þess, að það gæti staðið við skuldbindingar sínar. Ýmis ytri áföll komu til á síðasta árinu fyrir gjaldþrotið.

Hinir ákærðu bankastjórar stóðu frammi fyrir vandamálum vegna vanskila Hafskips hf., sem til voru komin m.a. vegna missis herflutninga, verkfalls, taxtahruns, gengisfellingar og taps af ta-siglingum. Versnaði staða félagsins af þessum sökum að mun, án þess að hinir ákærðu bankastjórar gætu rönd við reist. Þykir fyrirgreiðsla bankans á síðustu mánuðum starfsemi félagsins hafa fyrst og fremst beinst að því að reyna að tryggja áframhaldandi rekstur þess yfir sérstakt erfiðleikatímabil í þeirri von, að hagur þess vænkaðist og það gæti staðið við skuldbindingar sínar við bankann. Hinn kosturinn var að stöðva þegar frekari fyrirgreiðslu við félagið, en það hefði fyrirsjáanlega leitt til stöðvunar á rekstri þess og þá með þeim afleiðingum, að fyrirtækið hefði orðið gjaldþrota. Við þær aðstæður stóðu bankastjórarnir frammi fyrir því, að bankinn yrði fyrir verulegu fjárhagstjóni.

Vissulega var aukin áhætta fólgin í því að veita félaginu áfram fyrirgreiðslu, en mat bankastjórnarinnar var það, að það gæti orðið til þess

að ná því upp úr öldudalnum. Verður ekki á það fallist með ákæruvaldinu, að sú fyrirgreiðsla, sem bankinn veitti Hafskipi hf., verði af hálfu bankastjóranna talin til stórfelldrar og ítrekaðrar vanrækslu og hirðuleysis.

Samkvæmt 22. gr. reglugerðar nr. 31, 1962, fyrir Útvegsbanka Íslands var það mat bankastjórnarinnar, sem réð því, hvaða tryggingar teldust fullnægjandi hverju sinni. Rangt mat í þessu efni þarf hins vegar ekki að leiða til þess, að það teljist refsivert.

Dómurinn telur, að horfa verði til þess, að í huga bankastjóranna miðaði fyrirgreiðsla þeirra einungis að því að ná félaginu yfir tímabundinn fjárhagsvanda, svo að það gæti með betri tíð staðið við skuldbindingar sínar við bankann.

Það er ljóst, að Hafskip hf. fékk fyrirgreiðslu í bankanum, enda þótt tryggingastaða fyrirtækisins færi versnandi. Hefur áður verið gerð grein fyrir þeirri stöðu, sem bankastjórarnir voru í vegna erfiðleika félagsins, sem gátu leitt til rekstrarstöðvunar þess. Stóðu þeir andspænis þeim vanda að stöðva fyrirgreiðslu eða halda félaginu gangandi, þótt tæpt stæði með tryggingar, þ. á m. í skipum.

Hinir ákærðu bankastjórar vissu vel, að félagið var á barmi gjaldþrots. Það er mat dómsins, að aðgerðir þeirra, sem ákært er fyrir í máli þessu, hafi verið björgunaraðgerðir, sem voru ekki síður í þágu bankans en félagsins. Þá var fyrri fyrirgreiðsla félagsins að mestu leyti veitt af annarri bankastjórn. Má því segja, að hin ákærða bankastjórn hafi að vissu leyti staðið frammi fyrir gerðum hlut í viðskiptunum við Hafskip hf. Tekin var áhætta með aukinni fyrirgreiðslu, sem ekki nægði og leiddi til mikils taps fyrir bankann. Þetta aukna tap verður ekki að mati dómsins skrifað á reikning bankastjóranna sem stórfelld eða ítrekuð vanræksla eða hirðuleysi. Þá er enn óupplýst, hvert endanlegt tap bankans verður.

Dóminum þykir einsýnt, að þegar lánað hefur verið út á tiltekin veð, geti þeir, sem veittu lánið, engu ráðið um það, hvort frekari trygging verði sett, ef veðið rýrnar, áður en lánið er veitt. Verði um vanskil að ræða, stendur lánveitandi frammi fyrir því að ganga að viðkomandi veði eða að skuldbreyta, en getur ekki knúið ógjaldfæran skuldara til þess að setja frekari tryggingar en fyrir hendi eru. Verður því ekki séð, að hinir ákærðu bankastjórar hafi vanrækt eftirlit með því, að tryggingar héldu verðgildi sínu eða hefðu yfirleitt það verðgildi, sem þær voru skráðar fyrir.

3. Ákærða Axel er gefið að sök að hafa látið undir höfuð leggjast að rækja starfsskyldur sínar samkvæmt þeim fyrirmælum, sem þáverandi bankastjórn gaf honum í ársbyrjun 1978 um það að fylgjast með rekstri Hafskips hf. og að hafa eftirlit með því, að nægar tryggingar væru ætíð

fyrir skuldbindingum félagsins gagnvart bankanum. Er í þessu efni í ákærunni vísað til fimm atriða í liðum a-e.

Haustið 1977 vann bankaeftirlitið ýtarlega úttekt á stöðu viðskipta Hafskips hf. við Útvegsbankann. Þar er m.a. að finna ábendingar um nokkur höfuðatriði, sem eftirlitið telur, að ráða verði vinnubrögðum bankans. M.a. er bent á, að fela þurfi ákveðnum starfsmanni bankans að fylgjast með, eftir því sem kostur er á, helstu atriðum, sem áhrif hafi á fjárhagsstöðu og rekstrarskilyrði fyrirtækisins. Þetta verði að vera algert forgangsverkefni starfsmannsins. Framkvæmdastjórinn, sem verið sé að ráða að Hafskipi hf. (ákærði Björgólfur), verði að starfa í sem nánastri samvinnu við bankann, og allar meiri háttar ákvarðanir, er varði fjárhag og rekstur félagsins, verði háðar samþykki bankans.

Í bréfi ákærða Björgólfs frá nóvember 1977 til þáverandi bankastjóra Útvegsbankans, vitnisins Jónasar Rafnars, kemur fram, að hann hafi í samtölum við bankastjóra bankans getið nokkurra atriða, sem hann telji, að bæta mættu hag félagsins. Þá segir í bréfinu, að gert sé ráð fyrir, að fulltrúi Útvegsbankans fylgist með störfum framkvæmdastjórnar félagsins, og sé upplýsingastreymi og gagnkvæmt traust á milli stjórnar félagsins og Útvegsbankans mikilvæg forsenda þess, að takast megi að rétta við hag félagsins.

Í bréfi bankastjórnar Útvegsbankans frá desember 1977 til ákærða Björgólfs segir með vísan til framangreinds bréfs, að bankastjórnin hafi ákveðið að tilnefna ákærða Axel í þetta starf. Lögð er áhersla á, að skipan fulltrúa bankastjórnarinnar í þetta starf sé í og með (sic) gerð til þess að koma á nánari samvinnu milli bankans og Hafskips hf. í þeim tilgangi, að bankinn hafi ætíð sem gleggstar upplýsingar um afkomu og rekstur félagsins. Með tilhögun þessari sé hvorki bankastjórnin né hinn tilnefndi fulltrúi hennar að taka á sig þá ábyrgð, sem stjórn félagsins og forstjóri beri lögum samkvæmt. Leggi stjórn bankans áherslu á, að mikilvægt sé, að nú þegar verði hafist handa við þær aðgerðir, sem nauðsynlegar séu til að tryggja afkomu félagsins og létta á skuldabyrði þess með aukningu hlutafjár og sölu eins eða fleiri skipa þess svo og með auknum flutningum.

Í gögnum málsins liggur ekkert annað fyrir um eðli og umfang þessa starfs, sem ákærða Axel var falið.

Vitnin Ármann Jakobsson, Bjarni Guðbjörnsson og Jónas Gunnar Jónasson Rafnar báru hjá rannsóknarlögreglu, að ákærði Axel hefði átt að fylgjast með tryggingum, sem bankinn hafði í eignum Hafskips hf., og fylgjast með, hvort taka þyrfti viðbótartryggingar. Vitnið Jónas Gunnar bar einnig, að ákærði Axel hefði raunverulega verið eftirlitsmaður bankastjórnarinnar með eignastöðu fyrirtækisins gagnvart bankanum. Ástæðan til þess, að ákærða Axel hafi verið falið þetta eftirlitshlutverk, sem áður var í höndum hagdeildarinnar, hafi verið sú, að bankastjórnin vildi tryggja

betur eftirlit með því, að nægar tryggingar væru fyrir hendi fyrir skuldum félagsins við bankann, þ. á m. í skipunum. Hafi ákærði Axel átt að veita henni upplýsingar um framangreint.

Framangreind vitni staðfestu framburð sinn við meðferð málsins.

Í framburði vitnisins Ármanns kom enn fremur fram fyrir dóminum, að ákærði Axel hefði lagt reglulega fyrir bankastjórnina tryggingayfirlit og yfirlit yfir eignir og skuldir Hafskips hf. Í þeim yfirlitum hefði falist mat ákærða Axels á eignunum, nema hvað bankastjórninni var ljóst, að ákærði Axel hafði upplýsingar um verðmæti skipanna frá Hafskipi hf., sem félagið hafði aflað sér frá skipamiðlurum.

Þá kom fram hjá vitninu Bjarna, að ákærði Axel átti að fylgjast með verðmæti allra eigna Hafskips hf., sem voru veðsettar bankanum. Eftir því sem vitnið vissi best, hafði ákærði Axel fengið upplýsingar um verðmæti skipanna frá fyrirtækinu.

Ákærði Halldór sagði, að ákærði Axel hefði verið tengiliður bankans við félagið og forráðamenn þess hefðu snúið sér til hans varðandi einstök atriði í samskiptum við bankann.

Ákærði hélt, að flestar tryggingar, sem bankinn hafði hjá Hafskipi hf., hefðu verið til komnar, áður en hann kom í bankann. Hann minntist þess ekki, að tryggingar hefðu verið teknar nema einu sinni, eftir að hann kom í bankann, og var það vegna óska bankans.

Ákærði vissi ekki, hvort ákærði Axel kannaði sjálfstætt verðmæti tryggingganna eða hvort eingöngu var byggt á upplýsingum frá starfsmönnum Hafskips hf., en í sambandi við þetta eina mál, sem ákærði greindi frá, lá fyrir, að óskað var eftir upplýsingum frá starfsmönnum Hafskips hf., og minntist ákærði þess að hafa séð lista yfir tiltekna hluti ásamt verði nýrra slíkra hluta og hvað þessir tilteknu hlutir væru orðnir gamlir.

Ákærða var kunnugt um, að ákærði Axel óskaði eftir upplýsingum, sem komu frá erlendum skipafélögum, um verðmæti skipanna. Þá vissi hann, að ákærði Axel fékk þessar upplýsingar frá fyrirtækinu, en verkfræðingar þess öfluðu þeirra. Ákærði Axel eða lögfræðingadeildin hefðu haft með tryggingamálin að gera, og hvorki ákærði né kollegar hans hefðu skipt sér af því eða forvitnast um, hvernig hann vann hlutina.

Ákærði Lárus kvaðst ekki hafa vitað, hvernig staðið var að eftirliti með veðum og tryggingum, sem Útvegsbankinn hafði fyrir skuldum Hafskips hf. Það hefði verið í verkahring ákærða Axels, og jafnframt hefði hann átt að hafa eftirlit með því að taka tryggingar eins og þær voru teknar á hverjum tíma. Ákærði Axel hefði aflað allra upplýsinga um verðmæti þeirra trygginga, sem bankinn hafði á hverjum tíma vegna skulda Hafskips hf., þó að bankastjórarnir hefðu einnig haft hliðsjón af öðrum gögnum, svo sem reikningum. Hann vissi hins vegar ekki, hvort ákærði Axel kannaði

sjálfstætt tryggingar af hálfu Hafskips hf. Hann hefði hins vegar fengið í hendur yfirlit um tryggingar og skuldbindingar, en aflað hefði verið upplýsinga um verðmæti veða, þegar tryggingar voru teknar. Síðan hefði yfirleitt ekki verið talin ástæða til að fylgjast með verðmæti þeirra nema í einstökum tilfellum. Fyrst og fremst var fylgst með verðmæti skipanna. Þeir bankastjórarnir hefðu því haft upplýsingar um verðmæti skipanna frá ákærða Axel og úr ársreikningum Hafskips hf. á hverjum tíma. Bankastjórnin hefði enga sjálfstæða könnun gert í þessu sambandi. Á árinu 1985 hefði verið rætt um það við ákærða Axel að kanna verðmæti skipanna. Honum hefði verið kunnugt, að talsverðar sviptingar voru á markaðnum í verði svipaðra skipa og Hafskip hf. átti á þeim tíma, sem hann var bankastjóri. Skip Hafskips hf. hefðu verið sérstök. Þeim hefði verið vel við haldið, og þau hefðu haft ákveðið verðgildi hér á landi, af því að þau voru það gömul, að menn gátu ekki keypt slík skip erlendis. Hann hefði fylgst með þessari þróun í blöðum, stundum frá Hafskipi hf., og ákærði Axel hefði aflað upplýsinga um það frá skipamiðlurum á árinu 1985. Þessar upplýsingar hefðu hins vegar verið þess eðlis, að mjög erfitt hefði verið að átta sig á því, hvað í rauninni var að gerast, og menn hefðu ekki verið sammála um, hvaða verð var á skipunum á hverjum tíma, ekki einu sinni eftir á að hyggja.

Ákærði Ólafur bar, að ákærði Axel hefði átt að fylgjast með tryggingum, er Hafskip hf. setti bankanum. Gaf hann bankastjórninni reglulega skýrslu um stöðu þeirra mála. Ákærði Ólafur kvaðst ekki hafa fylgst með því, hvernig ákærði Axel vann sitt verk, en hann hefði átt að fylgjast með tryggingunum eins og honum var unnt og á þann hátt, sem hann taldi eðlilegast og réttast. Ef ákærði Axel hefði talið, að hættuástand væri að myndast í sambandi við verðmæti tryggingarinna, hefði hann átt að láta bankastjórnina vita.

Ákærði Axel sagði, að í ársbyrjun 1978 hefði vitnið Jónas G. Rafnar, þáverandi bankastjóri, falið sér að vera tengiliður bankastjórnar og framkvæmdastjórnar Hafskips hf. Ekkert hefði verið bókað um þennan fund. Þetta hefði þýtt vikulega fundi með framkvæmdastjórninni og að halda uppi tengslum við hana. Þá hefði ákærði einnig verið sá aðili, sem forráðamenn Hafskips hf. gátu leitað til og þannig komist í samband við yfirstjórn bankans. Ákærði kvað sér ekki hafa verið falið að hafa eftirlit með viðskiptum Hafskips hf. við Útvegsbankann.

Ákærði kvaðst hafa tekið við starfi tengiliðar við Hafskip hf. af Stefáni Sturlu Stefánssyni aðstoðarbankastjóra, og hefði sér verið kunnugt, að Stefán Sturla átti ekki að hafa eftirlit með viðskiptum bankans við Hafskip hf.

Ákærði sagði, að sér hefðu borist mörg gögn frá Hafskipi hf., og hefði hann komið þeim strax til bankastjórnar og hagdeildar bankans. Ákærði

kvaðst ekki vera bókhaldsfróður maður, og sér hefði aldrei verið falið að fara ofan í ársreikninga, milliuppgjör og rekstrar- og greiðsluáætlanir frá félaginu. Vitnið Jónas Rafnar hefði sagt sér, að þetta myndi hagdeild bankans gera. Hann hefði tekið fram, að ákærða væri ekki ætlað að gera þetta. Ákærði mundi ekki sérstaklega eftir gögnum varðandi Atlantshafssiglingar félagsins, enda kvaðst hann ekki hafa verið bær um að meta þau.

Ákærði neitaði að hafa stuðst eingöngu við gögn og upplýsingar, sem starfsmenn Hafskips létu honum í té. Hann hefði sjálfur aflað upplýsinga og reynt að staðreyna þær varðandi raunverulegt verðmæti eigna, sem veðsettar voru bankanum. Hefði þetta verið hluti af starfi sínu sem forstöðumanns lögfræðingadeildar bankans og síðar sem aðstoðarbankastjóra.

Varðandi b-lið í 2. þætti þessa kafla ákærunnar kvaðst ákærði hafa verið að tilgreina þær fjárhæðir, sem veðskrá bankans hafði að geyma, og hefði alls ekki verið um verðmætismat á skipunum að ræða.

Ákærði kannaðist við, að 1. mars 1981 hefði tryggingagildi skipa Hafskips hf. verið hækkað úr 70% í 85% af áætluðu markaðsverði, og gaf hann skýringar á þeirri ákvörðun, sem hefði verið gerð að beiðni forráðamanna Hafskips hf. Ákærði taldi þetta óhætt og kvað þetta gert með vitund og samþykki bankastjórnarinnar. Hafa tveir af fyrrverandi bankastjórunum staðfest þetta, en hinn þriðji mundi ekki eftir því.

Varðandi d-lið kvað ákærði þar vera um að ræða upplýsingar úr veðskrá bankans, sem hann hefði tekið saman til að nota á fundum bankastjórnar, en henni hefði verið kunnugt, hvaðan þær voru komnar. Ákærði hefði ekki lagt mat á verðmæti hinna veðsettu eigna.

Ákærði kvað það rétt, að við gerð yfirlitanna samkvæmt e-lið frá 18. apríl og 3. júní 1985 hefði Útvegsbankinn aðeins verið búinn að fá afhentan hluta af þeim skuldabréfum, sem út voru gefin vegna hlutafjáraukningar í Hafskipi hf. Á endanum hefði bankinn fengið í hendur langmestan hluta umræddra skuldabréfa. Þrátt fyrir það hefði þessa verið getið í áðurgreindum yfirlitum, og taldi ákærði, að bankastjórninni hefði ætíð verið kunnugt um, hversu mikið af bréfunum var komið inn.

Það er ljóst, að bankaeftirlit Seðlabankans gerði ýmsar athugasemdir við viðskipti bankans og Hafskips hf. á árunum 1977 og 1979, og í framhaldi af fyrri athuguninni var ákærði Axel gerður að tengilið milli bankastjórnarinnar og forráðamanna Hafskips hf. vegna viðskipta þessara aðila. Hins vegar hefur ákærði Axel ekki viljað kannast við, að sér hafi verið falið svo víðtækt eftirlit sem ákært er fyrir.

Um það er ekki ágreiningur, að ákærði Axel var tengiliður milli bankans og Hafskips hf. og að hann samdi þau yfirlit, sem gerð voru á framangreindu árum fram að gjaldþroti félagsins. Verður fyrst tekin afstaða til

þess, hvort ákærði Axel hafi verið í því eftirlitshlutverki, sem honum er gefið að sök að hafa vanrækt.

Af því, sem að framan hefur verið rakið, er talið þrátt fyrir neitun ákærða Axels, að honum hafi verið falið af hálfu Útvegsbankans að fylgjast með rekstri Hafskips hf. og hafa eftirlit með því, að ætíð væru nægar tryggingar fyrir skuldbindingum félagsins gagnvart bankanum. Hins vegar verður ekki talið, að það hlutverk, sem hann í 2. lið þessa kafla ákærunnar er talinn hafa vanrækt, sé svo víðtækt sem ráða má af því, sem þar er rakið.

Ákærði studdist í þessu starfi sínu við gögn og upplýsingar, sem starfsmenn Hafskips hf. létu honum í té, og hafði hann enga ástæðu á þessum tíma til að tortryggja þau. Hefur hann upplýst, að hann hafi sjálfur aflað sér mats skipamiðlara um markaðsverð skipa, og er ekki ástæða til að vefengja, að það sé rétt.

Telja verður vafasama þá ákvörðun ákærða Axels að tilgreina verðmæti trygginga í skipum Hafskips hf. að verulegu leyti sem nafnverð tryggingaréttinda án tillits til markaðsverðs skipanna og þar með þess verðfalls á kaupskipum, sem varð á alþjóðlegum markaði á þessum tíma. Ákærði mátti hins vegar eiga von á því, að markaðsverð skipanna hækkaði samkvæmt þeim lögmálum, sem giltu um sveiflur í verði skipa, eins og nánar var rakið í III. kafla hér að framan. Hefur því ekki verið sýnt fram á, að ákærða hafi borið að lækka tímabundið verðmæti tryggginganna.

Sú ákvörðun ákærða að hækka tryggingagildi skipa Hafskips hf. úr 70% í 85% af áætluðu markaðsverði þeirra var gerð í tíð fyrri bankastjórnar og með vitneskju tveggja úr henni, en hinn þriðji mundi ekki eftir þessu.

Framburður ákærða um réttmæti þessarar ákvörðunar hefur ekki verið hrakinn.

Þá er ákærða Axel gefið að sök að hafa talið meðal trygginga fyrir skuldbindingum bankans vegna Hafskips hf. ýmis veðandlög, sem hafi verið verðlaus eða lítils virði. Talað er um ýmis veðandlög, en í ákærunni er aðeins getið ódagsetts víxils, veðs í fasteigninni Tívolí og almenns veðs í tækjum. Verður því einungis tekin afstaða til þeirra, enda óljóst, hver hin eigi að vera, eins og orðalagi ákæru er farið. Ekki var tekið veð í þessum eignum vegna nýrra lána. Verður ekki með neinu móti séð, að sú háttsemi sé aðfinnsluverð að telja þessi veðandlög meðal trygginga. Þvert á móti verður að telja, að ákærði hafi með veðtökum þessum fremur reynt að bæta tryggingastöðu bankans en veikja hana, enda þótt deila megi um verðmæti þessara veðandlaga. Þá hefur ekki verið sýnt fram á, að hinn ódagsetti tryggingavíxill hafi verið verðlaus eða lítils virði.

Óvarlegt verður að telja af hálfu ákærða Axels að telja meðal trygginga bankans skuldabréf, sem bankinn hafði ekki fengið afhent, en þó ber til

þess að líta, að Hafskip hf. hafði skuldbundið sig til þess að afhenda bankanum öll bréfin, jafnskjótt og þau voru gefin út.

Að því er tekur til óhlýðni bankastjóranna við bankaráð, lítur dómurinn svo á, að í máli þessu hafi ekki verið sýnt fram á nein þau atriði, sem bankaráðið hafi gefið bankastjórninni bein fyrirmæli um, hvorki í almennum né sérstökum erindisbréfum þeirra eða á annan hátt. Þá kannast bankaráðsmennirnir ekki við, að hinir ákærðu bankastjórar hafi sýnt af sér óhlýðni við þá. Af því, sem rakið hefur verið um störf ákærða Axels, þykir ekki hafa verið sýnt fram á, að hann hafi óhlýðnast bankastjórninni.

Þegar allt er virt, sem rakið var, ber að sýkna ákærðu Halldór Ágúst, Lárus, Ólaf og Axel af því, sem þeim er gefið að sök í þessum kafla.

IX. kafli.

Samkvæmt þessum kafla ákærunnar og ákærunni frá 23. nóvember 1988 er ákærðu Valdimar, Arnbirni, Garðari, Kristmanni og Jóhanni Sigurði gefið að sök að hafa sem bankaráðsmenn sýnt af sér saknæma vanrækslu við yfirstjórn Útvegsbankans og við eftirlit með starfsemi hans og þannig látið hjá líða að fylgjast með skuldbindingum og tryggingum vegna viðskipta bankans við Hafskip hf. á þeim tímabilum, sem þeir voru bankaráðsmenn.

Í ákærunum er háttsemi ákærðu m.a. talin varða við 141. gr. almennra hegningarlaga, sem er í XIV. kafla þeirra, er fjallar um brot í opinberu starfi. Kemur því fyrst til úrlausnar, hvort ákærðu teljast opinberir starfsmenn í skilningi þessa kafla almennra hegningarlaga.

Samkvæmt 1. gr. laga nr. 12, 1961, um Útvegsbanka Íslands var bankinn eign ríkisins. Samkvæmt 8. og 9. gr. sömu laga var yfirstjórn hans í höndum ráðherra, er fór með bankamál, og fimm manna bankaráðs, er kosið var af Alþingi til fjögurra ára í senn. Stjórn bankans var að öðru leyti í höndum þriggja manna bankastjórnar, sem fór með æðstu stjórn allrar daglegrar starfsemi, sbr. 14. gr. laganna. Verkefni ráðsins voru nánar skilgreind í IV. kafla laganna. Það hafði yfirumsjón með starfsemi bankans, gerði tillögu um reglugerð hans, sem ráðherra setti, einnig réð það bankastjóra, aðstoðarbankastjóra, aðalféhirði, aðalbókara svo og stjórnendur útibúa utan Reykjavíkur. Laun bankastjóra og annarra starfsmanna bankans og eftirlaun þeirra voru ákveðin af ráðinu. Verkefni þess voru nánar tíunduð í 35. gr. reglugerðar nr. 31, 1962, fyrir Útvegsbanka Íslands.

Af tilvitnuðum lögum og reglugerð er ljóst, að bankaráðinu var ætlað að hafa á hendi yfirstjórn bankans, sem var að öllu leyti í eigu ríkisins og það bar ábyrgð á, sbr. 2. gr. laga nr. 12, 1961. Af þessu leiddi, að ákærðu voru sem bankaráðsmenn opinberir starfsmenn í skilningi XIV. kafla almennra hegningarlaga, enda sýnist sá skilningur eðlilegur, þegar

störf þeirra við stjórn bankans eru virt. Skiptir ekki máli í þessu sambandi, að þeir voru kosnir til starfans af Alþingi, en ekki skipaðir af ráðherra.

Ákærðu höfðu setið mislengi í bankaráðinu, og er tími hvers þeirra þar rétt tilgreindur í ákærunum. Ákærði Garðar hefur borið, að hann hafi verið í veikindafríi frá því á miðju ári 1984 og fram í febrúar 1985.

Bankaráðið hélt að jafnaði tvo fundi í mánuði og oftar, ef þurfti. Fundarhlé var sumarmánuðina. Á fundunum var almennt fjallað um þau mál, sem efst voru á baugi hverju sinni í bankanum, og auk þess var þar dreift mánaðarlegum yfirlitum um stöðu inn- og útlána. Bankastjórarnir, sem sátu fundina, skiptust á um að útskýra þessi yfirlit. Í þeim voru viðskiptin við Hafskip hf. ekki sérgreind, heldur fjallað um þau undir liðnum Samgöngur. Ákærðu bar saman um, að ráðið hefði engin afskipti haft af útlánum bankans.

Bankaráðið hélt fundargerðabók, þar sem bókaðir voru fundir ráðsins, hverjir sátu þá, og helstu mál, er þar voru rædd. Af gögnum málsins má ráða, að ekki hefur verið bókað, að rætt hafi verið um málefni Hafskips hf. í ráðinu á starfstíma ákærðu fyrr en 1. mars 1985. Ákærðu hafa þó allir borið, að málefni félagsins hafi verið til umræðu fyrr, þótt ekki hafi það verið bókað.

Fram er komið í málinu, að á fundum bankaráðsins hafi verið rætt almennt um málefni Hafskips hf., en ekki hafi verið rætt um einstök reikningsskil; hins vegar hafi borið á góma lánastöðvunina í október 1984 og hlutafjáraukninguna í febrúar 1985. Þegar bankanum bárust áætlanir frá félaginu um Atlantshafssiglingarnar, voru þær enn fremur ræddar í ráðinu. Bankaráðið lagði áherslu á það við bankastjórnina, að öll lán væru nægjanlega tryggð og í því sambandi tekin öll fáanleg veð. Útlánareglur voru hins vegar ekki settar fyrr en í kjölfar setningar nýrra laga um viðskiptabanka nr. 86, 1985.

Gögn málsins bera með sér, að frá því í mars 1980 og fram í júní 1985 hafði bankaeftirlit Seðlabankans engin afskipti af starfsemi Útvegsbanka Íslands, ef frá því er skilin athugun á starfsemi útibús bankans á Siglufirði í mars 1983. Á þessum tíma voru í gildi lög nr. 10, 1961, um Seðlabanka Íslands, en samkvæmt 10. gr. þeirra laga hafði Seðlabankinn eftirlit með starfsemi banka og annarra innlánsstofnana. Það var hlutverk bankaeftirlits Seðlabankans að fylgjast með því, að innlánsstofnanir fylgdu lögum og reglum um starfsemi þeirra. Einnig var því heimilt að gera athugasemdir, ef það taldi hag eða rekstur innlánsstofnana óheilbrigðan, og skyldu slíkar athugasemdir tilkynntar ráðherra þegar í stað. Þá var innlánsstofnunum skylt að láta bankaeftirlitinu í té reikninga sína og aðrar upplýsingar svo oft sem óskað var. Einnig var bankaeftirlitinu heimilt að rannsaka bókhald og eignir innlánsstofnana, hvenær sem ástæða þótti til.

Ekkert er komið fram í málinu, sem bendir til þess, að forráðamenn bankans hafi látið hjá líða að láta bankaeftirlitinu í té þessi gögn.

Þá ber að hafa í huga það bankakerfi, sem var við lýði hér á landi á þessum árum, og þau lögmál, er þar giltu, en Útvegsbankinn var ríkisbanki.

Þegar framanritað er virt, verður ekki talið, að bankaráðið hafi vanrækt að fjalla um viðskipti Útvegsbankans og Hafskips hf. á þann hátt, sem ætlast var til af því, miðað við lagaskyldur þess og starfshætti, en það hafði ekki afskipti af daglegum rekstri bankans. Þá ber einnig að hafa í huga, að bankaráðið hafði ekki tilefni til að ætla, að viðskiptin við Hafskip hf. væru bankanum áhættusamari nú en þau höfðu alla tíð verið. Þá komu hinir þingkjörnu endurskoðendur bankans á fundi bankaráðsins, þegar ástæða þótti til. Ekki verður séð, að athugasemdir þeirra hafi gefið bankaráðinu tilefni til að ætla, að viðskipti bankans við Hafskip hf. hafi stefnt hagsmunum hans í þá hættu, að ástæða hafi verið til frekari aðgerða af hálfu ráðsins, en bankaráðið vissi um hlutafjáraukninguna og lagði áherslu á, að tekin yrðu öll fáanleg veð í eigum Hafskips hf. Þá er einnig til þess að líta, að bankaeftirlitið gerði á þessum árum engar athugasemdir við rekstur bankans.

Ósannað er gegn neitun ákærðu, að þeir hafi ekki fjallað um málefni Hafskips hf. fyrr en 1. mars 1985.

Með hliðsjón af öllu framansögðu er ósannað, að ákærðu hafi gerst sekir um það, sem þeir eru ákærðir fyrir. Ber því að sýkna þá.

X. kafli.

Í þessum kafla ákærunnar er ákærða Inga Randveri gefið að sök að láta undir höfuð leggjast að rækja eftirlitsskyldu sína, en þess að engu getið, hver þau atriði séu, sem vanrækt hafi verið, þegar frá er skilið, að vikið er sérstaklega að tryggingum vegna skuldbindinga bankans gagnvart Hafskipi hf. Eins og þessu víðtæka orðalagi ákæru er farið, verður aðeins þetta eina atriði tekið til úrlausnar vegna þessara sakargifta.

Hitt ákæruatriði þessa kafla er enn óljósar orðað, en þar er talað um, að ákærði hafi ekki komið á framfæri við stjórnendur bankans aðfinnslum og ábendingum um þær misfellur, sem honum hafi verið kunnugt um í þessum viðskiptum bankans. Hvergi er þess getið í ákærunni, hverjar þessar misfellur hafi verið, sem honum hafi verið kunnar.

Eins og síðara ákæruatriðinu er háttað, verður að líta svo á, að ekki hafi verið sýnt fram á tilteknar misfellur, sem ákærða hafi borið að koma á framfæri.

Samkvæmt 4. mgr. 15. gr. laga nr. 12, 1961, um Útvegsbanka Íslands, sbr. 1. gr. laga nr. 37, 1983, skyldu reikningar bankans endurskoðaðir af tveimur endurskoðendum, sem Alþingi kaus. Í reglugerð nr. 31, 1962, fyrir

Útvegsbanka Íslands var hlutverk endurskoðendanna nánar skilgreint. Samkvæmt 43. gr. reglugerðarinnar skyldu þeir hafa stöðugt eftirlit með rekstri bankans, rannsaka reikninga hans og bera saman við bækurnar og við sjóð bankans og eignir.

Í 43. gr. reglugerðarinnar er endurskoðendunum boðið að rannsaka fyrirvaralaust, hvort eignir bankans séu fyrir hendi, og auk þess a.m.k. einu sinni í mánuði, hvort það fé sé í sjóði hjá þeim starfsmönnum bankans, sem fé hafa undir höndum og á að vera í þeirra vörslum. Á sama hátt skulu útibúin rannsökuð. Þá er endurskoðendunum boðið að gera bankastjórn og bankaráði viðvart, verði þeir varir við vanrækslu eða telji, að nauðsynlegar endurbætur þurfi að gera.

Samkvæmt 45. gr. skyldu endurskoðendurnir gefa skýrslu um störf sín til bankaráðs og ráðherra, er fylgja skyldi ársreikningi bankans, svo og endranær, þegar þeim þætti ástæða til.

Samkvæmt lögum um viðskiptabanka nr. 86, 1985, sem tóku gildi 1. janúar 1986, voru lagðar ríkari skyldur á endurskoðendur banka, sbr. VII. kafla þeirra.

Samkvæmt 7. gr. laga nr. 67, 1976, hafa löggiltir endurskoðendur réttindi og skyldur opinberra starfsmanna.

Ákærði taldi, að á árinu 1982 hefði að sínu mati vantað nokkuð á, að nægar tryggingar væru fyrir útlánum til Hafskips hf., og hefði hann gert athugasemdir við þetta á fundi með bankastjórn í júní 1982, þar sem til umræðu var milliuppgjör bankans pr. 30.4. 1982. Þá hefði hann seint á árinu 1984 kannað sérstaklega skuldabréf og allar skuldbindingar Hafskips hf. við bankann. Taldi hann þá, að nokkuð vantaði upp á, að tryggingar væru nægar fyrir útlánum, sem þá höfðu verið veitt. Komið hefði fram á vinnufundum með ákærðu Ólafi og Halldóri Ágústi öðrum hvorum megin við áramótin 1984 - 1985, að verið væri að huga að frekari tryggingatökum og að bankinn hefði krafist frekari hlutafjáraukningar í félaginu.

Eins og áður er getið, var ríkari skylda lögð á herðar endurskoðendum viðskiptabanka með hinum nýju lögum frá árinu 1985. Í eldri lögum um Útvegsbanka Íslands og reglugerð, sem sett var með stoð í þeim, er þess hvergi getið, að endurskoðendur banka skuli gefa álit á reikningum, og hvergi er þar minnst á greiðslutryggingar. Samkvæmt þessu fólst endurskoðunin samkvæmt eldri lögunum aðallega í innra eftirliti.

Gegn neitun ákærða Inga Randvers er ekki komið fram, að hann hafi á umræddum tíma látið undir höfuð leggjast sem kjörinn og löggiltur endurskoðandi Útvegsbankans að rækja framangreinda eftirlitsskyldu sína vegna viðskipta bankans við Hafskip hf. Leitt er í ljós, að ákærði yfirfór gögn bankans við endurskoðun sína, þ. á m. milliuppgjör og ársreikninga frá Hafskipi hf., sem höfðu verið endurskoðaðir af löggiltum endurskoð-

anda. Mátti ákærði byggja á því, að þeir væru réttir og sýndu rétta mynd af fjárhag félagsins, enda þurfti ákærði ekki að kanna sérstaklega verk annars löggilts endurskoðanda án sérstaks tilefnis, sbr. og það, sem rakið hefur verið um starfsskyldur hans.

Með hliðsjón af því, sem hér var rakið, ber að sýkna ákærða Inga Randver.

Sakaferill ákærðu, sem sakfelldir eru.

Ákærði Helgi hefur samkvæmt vottorði frá sakaskrá ekki áður hlotið refsingu, en ákærðu Björgólfur og Páll Bragi hafa nokkrum sinnum hlotið refsingu fyrir umferðarlagabrot, sem ekki skiptir máli við refsiákvörðun.

Refsingar.

Eins og þegar er fram komið, eru 14 af hinum ákærðu sýknaðir.

Refsingar ákærðu, sem sakfelldir eru, verða ákveðnar með hliðsjón af 77. gr. almennra hegningarlaga, sakaferli þeirra og því, að ákærði Björgólfur stóð fljótlega skil á andvirði víxla þeirra, sem hann er sakfelldur fyrir að hafa dregið sér.

Refsing ákærða Björgólfs Guðmundssonar þykir hæfilega ákveðin fangelsi í fimm mánuði og ákærða Páls Braga fangelsi í tvo mánuði, en þar sem hvorugur hefur áður brotið gegn hegningarlögum, þykir mega ákveða, að fresta skuli fullnustu refsinga þeirra, og niður skulu þær falla að tveimur árum liðnum frá uppkvaðningu dómsins að telja, haldi þeir hvor um sig almennt skilorð 57. gr. almennra hegningarlaga, sbr. 4. gr. laga nr. 22, 1955.

Refsing ákærða Helga þykir hæfilega ákveðin 100.000 króna sekt til ríkissjóðs og vararefsing hennar 20 daga varðhald, sem ákærði telst með hliðsjón af 76. gr. almennra hegningarlaga hafa afplánað með 20 daga gæsluvarðhaldi sínu, sem frá greinir hér á eftir.

Gæsluvarðhald.

Sex hinna ákærðu sátu í gæsluvarðhaldi á árinu 1986 sem hér segir:

Ákærði Björgólfur frá 21. maí kl. 17.47 til 18. júní kl. 14.07, í 28 daga.

Ákærði Ragnar frá 21. maí kl. 18.37 til 18. júní kl. 14.07, í 28 daga.

Ákærði Páll Bragi frá 21. maí kl. 17.15 til 7. júní kl. 15.10, í 17 daga.

Ákærði Helgi frá 21. maí kl. 18.55 til 9. júní kl. 21.00, í 20 daga.

Ákærði Sigurþór Charles frá 21. maí kl. 16.45 til 26. maí kl. 19.30, í 6 daga.

Ákærði Þórður Hafsteinn frá 21. maí kl. 18.18 til 28. maí kl. 19.00, í 8 daga.

Samkvæmt 76. gr. almennra hegningarlaga skal framangreint gæsluvarð-

hald ákærðu Björgólfs og Páls Braga koma refsingum þeirra til frádráttar, komi þær til framkvæmda, 28 dagar hjá hinum fyrrnefnda, en 17 dagar hjá hinum síðarnefnda.

Krafa um sviptingu réttinda löggilts endurskoðanda.

Þess er krafist í málinu, að ákærði Helgi verði með dóminum sviptur réttindum löggilts endurskoðanda samkvæmt 1. mgr. 15. gr., sbr. 7. gr. laga nr. 67, 1976, um löggilta endurskoðendur, sbr. 68. gr. almennra hegningarlaga.

68. gr. almennra hegningarlaga hefur að geyma skilyrði þess, að maður verði sviptur heimild, sem hann hefur öðlast til að stunda starfsemi, sem opinbert leyfi, löggildingu, skipun eða próf þarf til að gegna. Skilyrðin eru þau, að veruleg hætta sé á því, að sakborningur muni fremja brot í stöðu sinni eða starfsemi. Þá má svipta menn þessum rétti, þegar brot er stórfellt og maður telst ekki framar verður að rækja starfann eða njóta réttindanna.

Það er mat dómsins, að brot ákærða Helga séu ekki stórfelld, og er hann því sýknaður af kröfu ákæruvaldsins að þessu leyti.

Sakarkostnaður.

Sakarkostnaður verður ákveðinn með hliðsjón af 140. gr., 141. gr. og 142. gr. laga nr. 74, 1974, um meðferð opinberra mála.

Gerðar hafa verið kröfur um málsvarnarlaun fyrir lögmennina Berg Guðnason héraðsdómslögmann og Hjört Torfason, fyrrverandi hæstaréttarlögmann, sem gegndu í fyrstu verjendastörfum fyrir ákærðu Árna og Jóhann Sigurð, en létu af störfum undir rekstri málsins. Verður þóknun þeirra ákveðin ásamt öðrum sakarkostnaði.

Málsvarnarlaun ákveðast sem hér segir:

Málsvarnarlaun skipaðs verjanda ákærða Björgólfs, Guðmundar Ingva Sigurðssonar hæstaréttarlögmanns, ákveðast 3.000.000 króna og skulu greiðast að 1/20 hluta af ákærða, en 19/20 hlutum af ríkissjóði.

Málsvarnarlaun skipaðs verjanda ákærða Páls Braga, Jónasar A. Aðalsteinssonar hæstaréttarlögmanns, ákveðast 1.700.000 krónur og skulu greiðast að 1/40 hluta af ákærða, en 39/40 hlutum af ríkissjóði.

Málsvarnarlaun skipaðs verjanda ákærða Helga, Jóns Steinars Gunnlaugssonar hæstaréttarlögmanns, ákveðast 2:100.000 krónur og skulu greiðast að 1/40 hluta af ákærða, en 39/40 hlutum af ríkissjóði.

Önnur málsvarnarlaun skulu greiðast úr ríkissjóði og ákveðast sem hér segir:

Jón Magnússon hæstaréttarlögmaður 2.800.000 krónur vegna ákærðu Ragnars og Árna.

Bergur Guðnason héraðsdómslögmaður 200.000 krónur vegna ákærða Árna.

Eiríkur Tómasson hæstaréttarlögmaður 650.000 krónur vegna ákærða Sigurþórs Charlesar.

Skúli Pálsson hæstaréttarlögmaður 650.000 krónur vegna ákærða Þórðar Hafsteins.

Helgi V. Jónsson hæstaréttarlögmaður 1.000.000 króna vegna ákærða Halldórs Ágústs.

Andri Árnason héraðsdómslögmaður 1.000.000 króna vegna ákærða Lárusar.

Hákon Árnason hæstaréttarlögmaður 1.000.000 króna vegna ákærða Ólafs.

Þorsteinn Júlíusson hæstaréttarlögmaður 1.000.000 króna vegna ákærða Axels.

Brynjólfur Kjartansson hæstaréttarlögmaður 650.000 krónur vegna ákærða Inga Randvers.

Sveinn Snorrason hæstaréttarlögmaður 1.000.000 króna vegna ákærðu Valdimars, Garðars, Kristmanns og Jóhanns Sigurðar.

Hjörtur Torfason, fyrrverandi hæstaréttarlögmaður, 200.000 krónur vegna ákærða Jóhanns Sigurðar.

Örn Höskuldsson hæstaréttarlögmaður 650.000 krónur vegna ákærða Arnbjörns.

Ákærðu Björgólfur, Páll Bragi og Helgi skulu greiða óskipt í saksóknarlaun, er renni í ríkissjóð, 300.000 krónur.

Ákærði Björgólfur skal greiða annan sakarkostnað að 1/20 hluta og ákærðu Páll Bragi og Helgi að 1/40 hluta hvor. Að öðru leyti skal annar sakarkostnaður greiðast úr ríkissjóði.

Dómsorð:

Ákærði Björgólfur Guðmundsson sæti fangelsi í fimm mánuði.

Ákærði Páll Bragi Kristjónsson sæti fangelsi í tvo mánuði.

Fresta skal fullnustu refsinga ákærðu Björgólfs og Páls Braga, og niður skulu þær falla að tveimur árum liðnum frá uppkvaðningu dómsins að telja, haldi ákærðu hvor um sig almennt skilorð 57. gr. almennra hegningarlaga.

Komi refsingar ákærðu Björólfs og Páls Braga til framkvæmda, skal koma til frádráttar gæsluvarðhald þeirra, hins fyrrnefnda 28 dagar, en hins síðarnefnda 17 dagar.

Ákærði Helgi Magnússon greiði 100.000 króna sekt til ríkissjóðs, sem telst afplánuð með 20 daga gæsluvarðhaldi ákærða.

Ákærðu Ragnar Kjartansson, Árni Árnason, Sigurþór Charles Guðmundsson, Þórður Hafsteinn Hilmarsson, Halldór Ágúst Guðbjarnason, Lárus Jónsson, Ólafur Helgason, Axel Kristjánsson, Ingi

Randver Jóhannsson, Valdimar Indriðason, Arnbjörn Kristinsson, Garðar Sigurðsson, Kristmann Karlsson og Jóhann Sigurður Einvarðsson eru allir sýknaðir af kröfum ákæruvaldsins í máli þessu.

Ákærði Helgi Magnússon er sýknaður af kröfu um sviptingu réttinda löggilts endurskoðanda.

Málsvarnarlaun skipaðs verjanda ákærða Björgólfs, Guðmundar Ingva Sigurðssonar hæstaréttarlögmanns, ákveðast 3.000.000 króna og skulu greiðast að 1/20 hluta af ákærða, en 19/20 hlutum af ríkissjóði.

Málsvarnarlaun skipaðs verjanda ákærða Páls Braga, Jónasar A. Aðalsteinssonar hæstaréttarlögmanns, ákveðast 1.700.000 krónur og skulu greiðast að 1/40 hluta af ákærða, en 39/40 hlutum af ríkissjóði.

Málsvarnarlaun skipaðs verjanda ákærða Helga, Jóns Steinars Gunnlaugssonar hæstaréttarlögmanns, ákveðast 2.100.000 krónur og skulu greiðast að 1/40 hluta af ákærða, en 39/40 hlutum af ríkissjóði.

Önnur málsvarnarlaun skulu greiðast úr ríkissjóði og ákveðast sem hér segir:

Jón Magnússon hæstaréttarlögmaður 2.800.000 krónur vegna ákærðu Ragnars og Árna.

Bergur Guðnason héraðsdómslögmaður 200.000 krónur vegna ákærða Árna.

Eiríkur Tómasson hæstaréttarlögmaður 650.000 krónur vegna ákærða Sigurþórs Charlesar.

Skúli Pálsson hæstaréttarlögmaður 650.000 krónur vegna ákærða Þórðar Hafsteins.

Helgi V. Jónsson hæstaréttarlögmaður 1.000.000 króna vegna ákærða Halldórs Ágústs.

Andri Árnason héraðsdómslögmaður 1.000.000 króna vegna ákærða Lárusar.

Hákon Árnason hæstaréttarlögmaður 1.000.000 króna vegna ákærða Ólafs.

Þorsteinn Júlíusson hæstaréttarlögmaður 1.000.000 króna vegna ákærða Axels.

Brynjólfur Kjartansson hæstaréttarlögmaður 650.000 krónur vegna ákærða Inga Randvers.

Sveinn Snorrason hæstaréttarlögmaður 1.000.000 króna vegna ákærðu Valdimars, Garðars, Kristmanns og Jóhanns Sigurðar.

Hjörtur Torfason, fyrrverandi hæstaréttarlögmaður, 200.000 krónur vegna ákærða Jóhanns Sigurðar.

Örn Höskuldsson hæstaréttarlögmaður 650.000 krónur vegna ákærða Arnbjörns.

Ákærðu Björgólfur, Páll Bragi og Helgi skulu greiða óskipt í saksóknarlaun, er renni í ríkissjóð, 300.000 krónur.

Ákærði Björgólfur skal greiða annan sakarkostnað að 1/20 hluta og ákærðu Páll Bragi og Helgi að 1/40 hluta hvor. Að öðru leyti skal annar sakarkostnaður greiðast úr ríkissjóði.